EESTI LUULE ANTOLOOGIA

II

Eesti
LUULE ANTOLOOGIA
II

A-20852 III

Eesti
LUULE ANTOLOOGIA

II

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS

TALLINN 1955

TOIMETUSKOLLEEGIUM:
D. VAARANDI (koostaja), P. RUMMO (vastutav toimetaja),
E. NIRK, L. RAUD, E. SÕGEL

*

KUNSTILISELT KUJUNDANUD
A. KOEMETS

2
Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu
30534

EESSÕNA.

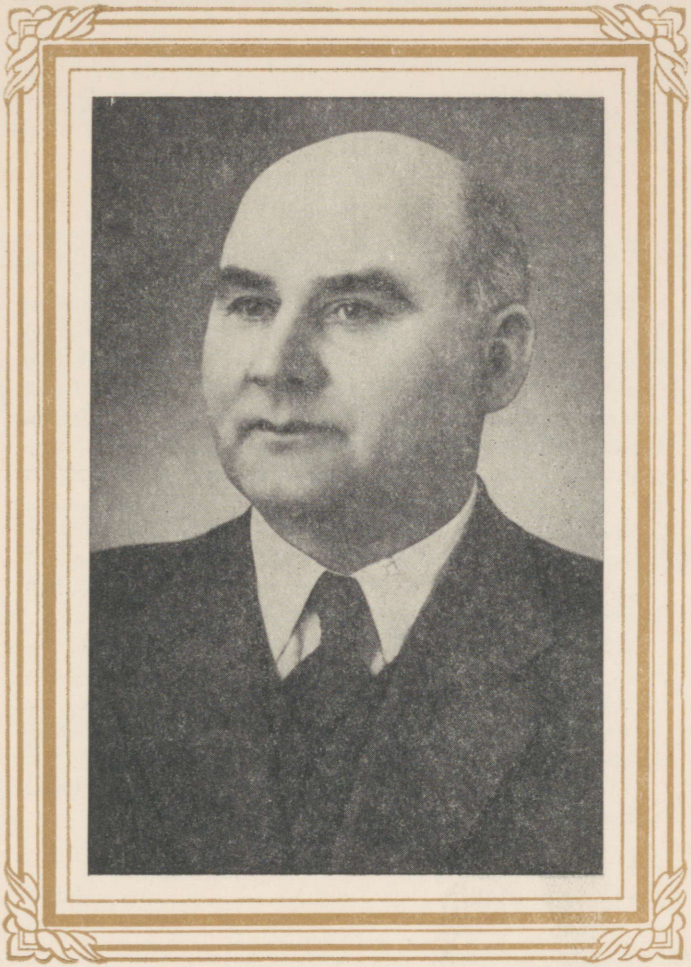
«Eesti luule antoloogia» II kõide sisaldab valiku eesti nõukogude luuletajate värsiloomingust. Põhiliselt on kõide koostatud Nõukogude Eesti viieteistkümne aasta jooksul loodud luuletusist ja poeemidest, ainult osa vanemate autorite teoseist pärineb kodanlikust perioodist.

Autorid esitatakse vanuse järgi, luuletused iga autori osas — kronoloogilises järjestuses.

J. Barbaruse, A. Antsoni ja J. Sütiste luuletused avaldatakse autorite vastavate teoste viimaste eluaegsete trükkide või autorite osavõtul ettevalmistatud posthuumsete väljaannete järgi, A. Alle luuletused aga autori poolt viimastel eluaastatel parandatud käsikirjade alusel. Teiste luuletajate tekstid on käesoleva väljaande jaoks autorite poolt läbi vaadatud ning osaliselt viimistletud.

Aastaarv luuletuse all tähistab autori enda poolt märgitud teose loomisaega. Luuletustele, mille loomise aja kohta puuduvad autori andmed, on nurksulgudesse märgitud esmatrüki aasta luuletuskogus või perioodikas. Daatumeid tuleb võtta reservatsiooniga, et autorid on luuletusi hiljem (sageli korduvalt) parandanud.

Osa pikemaid teoseid esitatakse siin lühendatult või katkenditena. Kärped on märgitud katkendjoonega ja peatükkide numeratsiooniga.

Johannes Barbarus

(1890—1946)

JOHANNES BARBARUS.

(Johannes Vares)

Sündis 12. jaanuaril 1890 Viljandimaal talupidaja perekonnas. Õppis Kiievis arstiteadust, võttis Esimesest maailmasõjast osa polguarstina. Aastail 1920—1939 töötas arstina Pärnus, 1939—1940 — Tallinnas. 21. juunil 1940. aastal kutsuti rahvavalitsuse peaministriks. Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi taaskehtestamisel valiti Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimeheks, missugusel kohal töötas kuni surmani. Oli ühtlasi NSV Liidu Ülemnõukogu saadik ja Presiidiumi esimehe asetäitja.

Kuulus 1940. aastast kommunistliku partei ridadesse.

J. Vares-Barbarus suri 29. novembril 1946 ja maeti Tallinna Metsakalmistule.

Kodanlikul perioodil avaldas rea luuletuskogusid. Nõukogude ajal ilmusid luuletuskogud «Relvastatud värsid» (1943), «Rindeteedel» (1944), «Vastu voolu» (1946) ja «Samm-sammult võidule» (1946). Posthuumselt ilmusid tema «Kogutud teosed» kolmes köites (1948—1950).

J. Vares-Barbarus oli autasustatud Eesti NSV teenelise kirjaniku aunimetusega.

TÜÜP.

Igaüks on näinud raskejalgset meest,
kui ta üle tänava sammub või pankadesse saabub,
nagu laev, mis kohal laine maabub.
Oo, igaüks taganeb ta eest,
sest too koormatud kõht kuldketitet
elu suurim etikett.

Igaüks on näinud raskejalgset meest,
kui ta kapitali pjedestaalil kogu oma kehaga najades
naistega prassib ja lärmitseb majades,
rõõmustab tütarlaste häbistute silmaveest,
inimliha-börsil määrab taksi ja hinna...
Mõnitanud küllalt, võib edasi minna.

Igaüks on näinud raskejalgset meest,
kui ta kantsli astub, alustab kogudusele jutlust,
ähvardab, nõuab neile taevalikku nuhtlust,
kõrvale kaldund kes jumala teest.
Oo, siis näen ma altari serval
saadanaid tantsimas Kristuse kõrval.

[1924]

ELAV MONUMENT.

Moto: *Oh ironie, sainte ironie,*
viens que je t'adore!...

Pangas, kontoris, küll kantslis, kõrtsis, pargis,
kõht balloonina ja jalad hargis,
börsil, tänaval näen seisvat rasket kuju,
vaim tal kerge — roosiline tuju.

Kujur milline ta püstitanud-loonud,
meie silme ette üles poonud,
et veel unenäoski — viirastusis kõlgub,
painajana meeltes, mõttes mõlgub?

Näen tend rahulolus — näol kaks silma-nööpi
rasva uppund. Suu kui tahaks rööki:
«Olgu õnnistet kõikvõimas kapital,
suurim jumalus see — puhtaim ideaal!»

Mööda töölised tast sammuvad kui tondid,
räbalaisse mähit nälgind kondid,
kandes tiisikuse idu rõskemasse nurka,
keldriruumi pimedasse urka.

Kuulen kisendavat kuju: «Pooge risti!»,
näeb kui jutlustamas mõnda idealisti:
kuidas kasvada saaks muidu kõhukene,
küllalt tööline kui pole õhukene...

[1924]

HALL REISIKIRI.

Suve rohelisel foonil,
udu värvivõikal toonil
kitsarööpmeline ähib,
suitsulinikusse mähib
tuntud maastiku, rulluva päikses,
meie sõidame vabariigis väikses.

Igal platvormil, jaama ees, ristteel,
õues, põllul, lohus, nõlvakul... ikka veel,
kraavikaldal püsti karuohak, takjas:
kaitseliitlane poosi võtnud hahkjas.

Eemal maantee ussina siugleb,
hall ratsanik püssiga liugleb,
näen jalgrattal, jalgsi ja ratsa

sama ülikonda kinnitõmmat vatsa,
terve Eesti mingi kasarm-tall,
sellest reisikiri rõõmuta — hall.

*

Õnneks peatus vedur, ajas politseina vilet,
ainult kahju, et siit välja ei vii mind mu pilet!

[1927]

ELUST MU ÜMBER.

[Katkendid]

1

Nagu ööpäev poolega —
mustaga, valgega,
seisad mu ees kahe Jaanuse palgega —
elu... Oo, tähistage hoolega!
muutub kuis argipäeva kõverpeegel.

Olete arvatavasti jälginud?
Nägu üks naerul, teine kui nutul,
esimene puljas, teine kui nälginud...
(Viimasest möödutakse põlastaval rutul!)
Nõnda dikteerib karm tõsielu reegel.

*

Võib olla, kui tõusevad tuuled,
tänav läheb lippude marru,
kõuekärgatusi kuuled,
jookseb siis siingi kahte harru
elu — kahte laagrisse, kahte klassi,
ühel pool härraseid, teisel pool pööblit näed — massi,
viimased koidikusse tõttel,
esimesed pimeduse pagulased...
On kibuvitsakroonina laubal vaid mõtted,
kui säravate nägudega ründavad agullased,

kui tänav tõukab maju
püssilaadide ja rusikatega,
kui miitingute raju
kambas serviisi ja lusikatega
paiskab ümber vana ilmakorra...
Ulu, tuul värske, sisse nüüd murra,
et lipendaksid õhus rebit päevakäsud — paberid,
tärnitet mütsid ja tähtedega pagunid,
et pühit saaks roiskuv, kõdunev kiht,
revolutsioonil — ilmapuhastuse siht...

2

— — — — — — —

Teie, auahned enesejumaldajad,
poeedid! ehk pooldate ämbliku imemist,
kärbsena söödaks kui vaja seks inimest?!
Kas olete vägivalla kummardajad,
kahurite, kuulipritsi paitajad, — tääkide
toetajad? Kirikute, vanglate, kasarmute
tervitajad? Kas te ei näe
üle selle ülekohtumäe?
Miks ei julge teie avameelselt rääkida?!
Paragrahvi kardate, silmusesse armute?...

Või arvate, et peabki kõik olema vastuoksa?
Et võim võib ideedki tõmmata oksa?
Ja kuuliga hävitada tõrkuva vaimu?...
Mõte on surematu, on teil sest aimu?!
Ja ajalugu pole mõni klassitahvel,
kust kustutada kirja saab tujukuse tahtel!...

3

Olete laulnud küllalt valgest naisest,
imetanud kuu teid meeleolu piimaga,
unistuste udaraga, iharuste viinaga,
olete värisenud õnnest maisest,
janukaid huuli kui suudlusiks ühendanud,
ridu käest kaamest armsamale pühendanud...

*

Tundmata teile kas käsivarred tõmmud,
nahk, mis pruun tööst, argipäeva päiksest,
tulvil kaks silma kui mõtete äiksest,
südames kevadises piksepilve kõmud?!

Oleme siingi ehk eri teile siirdunud:
üks laulab päevast, teine kui ööst...
Olete vaadelnud naisi, tulevaid tööst?
Aukuvajund silmadega, loskunud rindadega,
neid, kes ihu müüvad kindlaksmäärat hindadega?
Olete lavaliiliaiga ainult ehk piirdunud,
ega teagi viimaks käoorvikust kuhtunust,
nurmenukust — värvilt ja lõhnalt luhtunust?!

— — — — — — —

5

Nagu ööpäev poolega —
mustaga, valgega,
seisad mu ees kahe Jaanuse palgega —
elu. Oo, tähistage hoolega:
kõik, mis puhas, see puhkeb valguses,
tumedad tehingud pimeduses toimuvad,
seadusteandjad ise päev-päevalt roimuvad!
Seisame alles suure koidiku alguses,
tervitame seda, mis uljalt tuleb
kaudu eluväravate, sündmuste suhu!
Siht olgu selge kõigil — tõttame kuhu!
Semaforid avatud, kes nad veel suleb?

*

Astuge edasi! Meie see eelvägi,
lükkub kelle soontes vere punane lõng,
kangaks koot südame süstiku-pooliga.
Meie, kelle kopsudes innusklev hõng,
silmis ekstaas tule põletava noolega,
sära, mida ajalugu kord ainult nägi,

muusika kõrvus, millist kuuleb ainult kord,
ilmutust algelist kõues ja tormis,
millest tulevpõlvedele kajab akord,
kokkukõla saavutet sisus kui vormis,
kord, kui kõik see, mis praegu veel eos,
oleks täitsa lõpetet, valminud teos!

*

Olgu see värsski mõnele tüürike,
enne kui pudeneb näppude vahelt
elu, mille ümbert miljon purustet ahel't
heidet... Mis sest, et me olemine üürike,
poeedid,
proleedid!

Vaatke! Tänav läinud marru:
kahte klassi, kahte harru,
otsustage, millist nüüd valida rada!
Kas selle, kus küllalt valat verd ja pisaraid,
millele tulevik pillub punaroose vaid?

Oo, teie ülesanne — teisigi juhatada,
kui astub elu raudne mehaanika
raske elevandisammuga, —
ikka edasi,
edasi!
üle meist kvadriljon hobuserammuga...

Poeedid,
proleedid!
Noh, kas valdab viimaks teidki paanika?!
kui läheneb tulevikutrummide müdin
ja värinad jooksmas üle selgroo, üdis...

[1932]

ÄMBLIK KOOB VÕRKU...

[Katkend]

1

Reaktsiooni ristämblik koob
võrku Euroopa nähtavasse nurka,
kõrgemale vinnab selle tagurlusehoob,
mis oleks jääma pidand ajaloo urka.

Haakristi-skorpion vardasse heisatud,
verega määritud uksed ja piidad.
Hämmastunult inimene peatub-seisatub,
loidavad õhe kui raamatute riidad.

Ainuke valgus, mida ei suudeta anastada,
millest nagu päikesest kõigile piisab:
trükitud sõna ei keegi saa varastada,
põledes raamat alles märtriks nii saab.

[1934]

LUULE KLASSIVÕITLUS.

1

Aitab riimide plaastrist
südamete konnasilmile
ja meeleolu kreemist
hinge kanavarbaile!

Küllalt muljete punktrollerist
rasvund ajude lihvimiseks!
Küllalt salmide saleduskuurist
õilsate hingede dieedina!

Ärge suitsetage viirukit ja mürri
buduaari sinitaeva soodsusse,
ärge looge liigseid mugavusi
kodanluse lõdvale lihale!

Või tahate poetada sõnad
tolmunud nippasje tasemele,
mahutada sobivasse raami
siseilma varjundite maalingud?

Ehk laotate ridade vaipu
kapitali-lunastaja radadele
ja puistate mõtete palmioksi
reaktsiooni-eesli jalgade alla?!

2

Laske traavib tuules lahtise lakaga
vabavärsi peegasus valjastamata suuga!
Läbi töötava maa ja töötute agulite
laske rahutus püsti päi hirnub!

Kui päevade grammofon kulunud plaadiga
jookseb ikka ühe ja sama nõelaga,
tundke, kuis maakera süda sellal põleb
tuleriida leegina teie jalgade all!

Laske teie luule kord ammutab jõudu
viletsusest, hädast, mis ümbruses miilab.
Olgu teie süda kilovatitet saatejaam
vere-elektronide lühi-, pikalainega!

Haarake loomingust kui ainsamast relvast
inimvaimu kaitseks, uute tõdede rünnakuks!
Laske langeb alla luuletahte terav giljotiin
e i l s e kaelale, h o m s e nimel!

[1934]

HISPAANIA.

Nahkhiiri su kohal lendleb,
all — munkade mustad rüüd
õhe lohistavad mineviku hõlmu,
kui ajaloo verine pendel
kõigub, — varemetest kostab kõrvu
öökullide ahastav hüüd.

Taas jälle, suur inkvisiitor,
sa kohendad kustund tuld
neile, iial kes ei palu sinult armu,
kui jalge all põlev taas riit on,
ning tunda võib inimeste karmu,
kellelt võetakse vara ja kuld.

Taas tõusnud uus Torquemada,
maad ähvardab ürgne lõust,
ümberringi musti varje nagu hiiliks.
Vastu haakristi «võitmatu armaada»
kõigi maade seisab valvel miilits
ja rõõmustub ühisest jõust.

Ent õhtuil langemas nähti
kesk laotust — Linnutee vööst
üle taeva — aiva sädelevas kaares
koos surmaga kustuvaid tähti...
All peegeldas vastu Manzanares,
Madrid kummitas süngest ööst...

Koguteosest «Hispaania tules» (1937)

MADRIDI ALL.

1

Madridi all
kumer koidiku mall
suureneb, kerkides tuhkjast
virvendusest — esileuhkjast,

hommik nagu lehvik, mis avat,
alla vaatab kiltmaa lavalt
ja imestab:
sõdurite seas,
relvastet kaitsjate reas,
vaadake ometi, — kes!
astuvad Goya ja Velázquez.
Nägemus silmi pimestab,
näib pea uskumatu ime,
lõpp peaks olema müütel,
vaatke, kes pole üsna pime!
Astub ka kurvakuju-rüütel —
Don Quijote ja ta kannul
Sancho Panza, näe, sammub!
Tundub: miski tiibade värin,
kotkaid nagu palju oleks õhus.

Algab taas relvade tärin, —
vastupanu, rünnak uus — tõhus.

2

Madridi all
moodne Attila ja Hannibal
seisavad röövleina väravail,
nagu Napoleon muiste Moskvas,
kuna siselinna tänavail —
kaugelekostvas
mürskude mürinas vaibub kisa,
surija laps hüüab viimast kord isa:
«Mi padre, mi padre!»

Mu luuletaja-meel
tunneb küll, kuidas kõigi maade
südameis midagi hardub,
kui kutsub sind väeti keel,
mis surmale vastu tardub,
hirmu vahtides silmist suurist.
Ent keegi ei kuulnud seda hüüdu,
ei keegi tema valu siin näinud,
sest isa kesk vabaduse-püüdu

lamas kaevikus, tabatud kuulist,
laipa tooma ema äsja oli läinud...

Ainult uhkelt ja kurvalt vaatas Kastiilia,
kuidas murdus ta punane liilia.

3

Linn-märter, su kannatusase,
karm kiltmaa, kus ristil sa vaevled,
üle külitud raua ja vase,
kuhu segand keegi väävlit, veel tuhka,
maasse elusana poed ja kaevled,
ei ööl ega päeval sa puhka,
vastu ragistades kuulipritsi neede
neile, sammub kes üle su teede.

Linn-sangar, siin minugi käsi
on ulatet sinule kaitseks.
Kogu maailma tahe ei väsi,
et saavutada, pühitseda võitu,
et lunastatud vabadus maitseks,
kui pääle kestnud surmasõitu
rahvas sipelgana askeldamas usin,
tõstet kaitseks — marksistide rusik...

Koguteosest «Hispaania tules» (1937)

OLÜMPOS.

Ürgkotkaid nüüd su kohal tiirleb
nälg-aplaid, — kes neist saaki otsib,
kus lumi pilvedesse viirleb,
— maa tippudega taevaid trotsib.

Kas jumalate pehkind laibad
veel ikka katavad su nõlvu?
— Need tulevikku viivad vaibad,
all ikka sama taevavõlvi.

Ei enam lasku Tempe orgu
su vägevad, neil unund käigud,
kus peletasid kõrget norgu
maapäälse elu lihtsad läigud.

Ei enam ümbritse neid nimbus,
siin lillepeenar, lükit jada.
Ning ülal — lumine kus hingus,
viib sinnagi vaid eeslirada.

Kolm ööd ja päeva kulub ära,
kes tahab peatuda sel kohal,
kus kustund jumaluste sära,
kus kuulus minevik veel vohab.

Ent all kõik argipäeva tüürib
ses vabaduste kärbit doosis,
— diktaatoreid kui täis siin müürid,
nii iseteadvalt kõrgis poosis . . .

[1939]

LIHTNE LOHUTUS.

Mind mitmel korral reetnud
mu vaevamaade muld.
Vaim pimeduses veetnud
öid, kartes näita tuld.

Mind alatasa solvand,
ma naeratanud vaid.
Vast olen vargsi olvand
mu rahvast, külit maid.

Ka siis, kui oled käinud
sa endatapu teid,
vilkvalgust veel ma näinud,
et kaotusest saand leid.

Sind olen pidand omaks,
ka siis, kui oled väär,
kui meie vahel komaks
olnd vabaduste äär.

Kui praegust hindan vaatust,
kus pime saal ja ramp,
ses väikerahva saatust
näen — ees kui vaimu lamp.

Kord jälle luulelõkkel
me leiame end koos,
kui varisevad tõkked
üldvaimustuse hoos.

Siis kustutad mu võlad,
sa, kurjast vaevat Saul,
kui Eestis jälle kõlab
töömehe vaba laul.

[1939]

PÜRGIMUS.

Üks oled neist — sest sugupõlvest,
kes võitluses end ajand sirgeks.
Kõik köidikud nüüd päästet sõlmest,
vaim valla vabadusse virgeks.

Üks oled neist, kes põlend innust,
kes unistanud suurest võidust,
et vabastada muistset linnust
ja võtta osa surmasõidust.

Veel suurem olnud teiste sitkus,
kes elust palju pole hoolind.
Neid surm kui taimi peenralt kitkus,
on teod neid sangariteks voolind.

Me esindame seda klassi,
kes võitluses on kasvand suureks,
kes alt on üles hõigand massi,
kes uute võsude saand juureks.

Su vaimustus, mis meis ei hiibu,
kord jälle nõuab õilsat tegu,
siis näeme kasvavat me tiibu,
kus terase, metalli segu.

Ei enam kanda saa me kette,
me, — kes kord tunnetanud tõde.
Võim rõhuv, põlvili su ette
veel lasta?! — Keegi pole sõge...

Me ühte seni polnud märgand,
kuis hauda varisend on kõsud,
kuis uusi sangareid on tärgand,
kuis uhkelt virgund värsked võsud.

[1939]

LENIN.

Võin ikka hardumuses mainida üht nime,
mis kõigi rahvaste on keeltel
ja mida õppiv laps ju veerib:
Vla-di-mir Le-nin!
Ta meie keskel elab — lausa ime,
nii lähedane kõigi meeltel,
me eraldame tema hiiglakuju
ja näeme, kuidas elustuvad jooned
puhtselgelt nagu raiut kivist,
kus ükski kriips ei lange välja rivist.
Ei inspiratsioon, — see pole luuletuju,
kui tunneme — veel tuikavad need sooned,
täis elu, mõtteid, tegusid detailis.
Erk värvilaik nii kunstitöös, emailis,
vast tundub elavana sajandite kulges,
kus koondet kõik loovinimese rikkus,

kõik see, komeedina mis minevikku lendas,
jäänd püsima seal värskuses hulljulges,
ning mida kunagi ei muuda ajapikkus...
Suurvaim nii püstitub töös, iseendas.
Tean, värss liig kitsas seks, et sinna mahuks
suur geenius, — liig väeti selleks sõna,
et väljenduks ses sinu vaimu suurus,
Vla-di-mir Le-nin,
mis praegu kogu inimkonda teenib.
Ja kuigi kujurina marmorisse tahuks
mu käed su kuju, tasuda et võla,
ka siin mul tuleks vaimust, andest puudus.
Võin ainult hardumuses mainida su nime,
et olla valgustet, kui ümber öö on pime...

1940—1941

AEG ON SAABUND.

Aeg on saabund — olla valmis,
kanda põues põlgust, viha,
nüüd on rauda vaja salmiks,
võitluse- ja võiduiha,
vaprust, julgust, vastupanu!

Haaraku värss eest ja küljelt,
loetud minutid kui tunnid,
mida märgivad annaalid,
vaenlane kui ründab ülbelt,
kus teutoonid, hullund hunnid
— võimuahneimad vandaalid
kustutamas verejanu.

Ärgaku meis ürgsed piinad,
meeltes mälestused mornid,
hetk mis minevikust hiivand:
orjapõlve nutunormid,
rõhumise raevud ranged,
kus meid vallutasid ordud,
ristirüütlid: mõõk ja piibel!

Arvates, et kõik taas kordub,
tundes jälle tuuli tiibel,
nüüd, kus ammu suland hanged,
lilled lehvitavad lippu,
põllul võrsub vili haljas,
jultumus on tõusnud tippu:
— näeme saksa surmasõnne,
haakrist varrukal, mõõk paljas
käes, et lõigata me õnne
pooleks, mida töötav rahvas
tagund alasil, tööpingil,
teades, milline on väärtus
vabaduse õilsal kingil,
mis on loodud sütetahmas,
millest käsi, nägu määrdus,
hinge sädemeid vaid sadas,
mõttes tõustes leegiks, lõkkeks,
lauluna see vastu kajas
kõigi südametes. Tõkkeks
ei saand olla võõrad sõnad,
viis kui ühtne — tuntud kõlad.

Aeg on saabund — liisk on heidet,
ei siin ole mingit kahtlust:
võit on meisse, mehed, peidet,
teritagem aina tahtlust!

Ei me lase endilt võtta,
mis maailma uueks sisuks,
ei ka siis, kui kõiki sõtta
ülbe vaenlane meid kisuks!

Suure Isamaasõja esimesel päeval,
22. juunil 1941

RELVASTATUD VÄRSS.

Moto: *Inter arma non silent musae!*

Luuletaja, kas veel kärsid
olla erandlik — passiivne?
Asjata sa endas pärsid
rütme sõjakaid ja riime,
relvastet et oleks värsid.

Kas veel endamisi maldad
osavõtmatult nüüd tukku?
Kui sind kutsuvad kõik kaldad,
keset hädakisa — hukku,
nõudes kõik sult, mida valdad.

Näita, mida jõuad, jaksad,
sõnasõdur, raevul ründa!
Kuni kõigil' kätte maksad,
kes meid külida ja künda
takistanud, — neetud saksad!

Värsijalge taktis sammu!
Laetud relv, kuul — laskevalmis.
Annab ridadele rammu
lõhkeaine — peidet salmis,
mis on hinge kuhjund ammu.

Näita, mida luua suudad,
muusidele teed sa silu!
Võideldes maailma uudad,
raskelt teotatud ilu
verehinnal luuleks muudad...

1941

LENINGRAD SÕJA PÄEVIL.

[Katkend]

1

Seesama rahu — valat rauda, malmi,
toosama Neeva — sängitet graniiti,
vast üsna vihane ja õel,
ta viskleb, tinane ja hoogne,
et kuidagi ei mahu salmi
rütm raske, range, — terasvoogne,

kui kerkib torkavalt seniiti
Admiraliteedi uhke nõel,
alt ülesse mis pilgu hiivab,
kus uitleb tuul (vist 7 palli!),
nii ründav — hagev, jooksul agar,
et kuidagi ei pääse käest
rünkpilve rebit pagev sagar,
mis koonlana puulatvu riivab,
ning siblides veel kõigest väest
ta siiski sulab laama halli
ja kaugeneb kui suitsukamar...
On maani laskund taevas avar.

Seesama Leningrad — nii mehine ja turris,
needsamad sillad — tursund vete kohal
raudkaared, sambad vastu peegelduvad,
kui ümberringi liiklemise vurris
tramvaide liinid võrguks heegelduvad,
ning miski kaja üld'seks mühaks vohab,
kui puhuks lõõts ja töötaks alas,
musttuhat vasarat kui järjest taoks,
siis järsku mootorite surin
meil tuikab kõrvus, astvas jalas,
ning taamal — ei tea kelle jaoks —
lööb sekka kahurite urin,
mis kuuldavuses, hoos varieerub,
et mõnelegi varjend meenub.

2

Massiivsed majad — igaüks neist kindlus,
on valmis rünnakuks ja kaitseks,
revolutsiooni, vabaduse vaim
siin lehvib pilgus, igas ilmes
suur elutahe — võiduindlus
ka siis, kui murelik ja pilves
on taevas. Harjumuseks — maitseks
saand vastulöök, kui ütleb aim,
et vabadus on kaalul — ohus,
siis sõdida on iga kohus!

— — — — — — —

Leningrad, sügis 1941

VÕITMATU MOSKVA.

Sa nagu viinamarjakobar,
mis ripub oksal — ilutseb,
all rebane «pruun» — isust ogar:
näeb silm tal — süda himutseb,
ent kuidagi ei hakka hammas,
ei kuidagi saa suhu maik,
veel uhkelt seisab Kremli sammas
ja mausoleumi pühapaik.

Linn seisab uljalt, hoides trotsi,
tend asjata saks silmitseb,
ei suuda nõrka kohta otsi
binokkel, — nägu pilvitseb:
vöönd võitmatu ees — tihe, raudne, —
Nõukogude suur kaitsevall,
ei rünnak otsene, ei kaudne
too võitu, — taevas tinahall.

Linn-sangar hoolsalt valvel-mõtlik,
tramm lookleb, liugleb trolleybus,
on iga nägu osavõtlik,
kui järsku taamal — ei tea kus

seniidist sajab mürsurahet
ja kostab häire — oht-alarm,
see aina tõstab võidutahet,
ning iga pilk on vihast karm.

Näed ainult tõsist, kindlat otsust:
«Ei Moskvat anna kunagi
me käest!» Ei teki vastuoksust,
ei täna nagu tunagi,
ei kohuta viis tuhat tanki,
teab tööline ja külamees,
kuis lüüa vaenlase *va banque*'i
nii tegudes kui südames.

Ja järsku nagu muistsel maalil
näed heerost — vaimukangelast:
suur Puškin — mõttes pjedestaalil
sind kaitseb, Moskva, — oma last,
ning kuhu iganes sa lähed,
meid kutsub tema luulelõit,
ja ülal Kremli viisnurk-tähed
vaid ennustavad: «Meie võit!»

Detsember 1941

KORD MÕÕT SAAB TÄIS...

Kõik need, kes istuvad nüüd ooperis, teatris,
haakristid varrukail — veel võidutseji poosis,
need ülimõrvarid, kes tapnud *lege artis*,
las verest mõnulevad parteris ja loožis
nii kaua, kuni nõuame neilt vastust
ja aru pärime kord igast mahalastust.

Kord mõõt saab täis massroimadest ja mõrvust!
Süüpinki asetatult — teised istmed, toolid
teid ootavad kui need! — kui läbistuvad kõrvust
teil hoopis teised helid — masendavad toonid,
kui kõrvaldet fašismi toored ohud,
kord kogu inimkond te üle mõistab kohut.

Siis peate aru andma igast verepiisast,
mis süütult valatud, — on loetud iga pisar
ning arvel hukkamised — saadet surmaviisast.
Kord peate kuulama taas miljonite kisa,
kui süüdistab teid laste, naiste karje,
ning näete rongikäigus manalaste varje.

Kõik tuleb hüvitada — vägivald ja toorus,
kõik roimad, kuriteod, te varjamata ülbus.
Või viimaks arvate, et vägistus on voorus,
ja parem suplemine — see on verekümblus?
Siis teadke! Veri ihkab vere hinda
teilt, kes te rüvetanud meie kodupinda.

Teid põllud süüdistavad, põlend külad, linnad,
ja kivid kisendavad varemete tuhas.
Kas naiste laipadelt trofeedena viid rinnad
meil pole tunnistajaiks, mida rass võib «puhas»,
kui taband meid ta mõnitus ja teotus,
neid raske kirjeldada luulekõnes — seotus.

Kord mõõt saab täis! Teil pole pääsmist loota!
Ju varsti lämmatab teid roime rängim koorem,
aeg saabub tauniv-jäik, kus kohtuotsust oota
ja teenit karistust, rass metsikum ja toorem,
ei tule kaua, pidagem vaid meeles,
see hukkamõist kord kõlab iga rahva keeles!

Jaanuar 1942

KODUUNELM.

Ma näen sind unes — ikka õites,
puud aedades on valges valus,
see tähendab — teutoon meid võites
on külind piina igas talus.

Vast näen: veel kased hiirekõrvus,
musttuhat aasal tikit lilli,
see tähendab — sa vaevled mõrvus,
surm puhub värsket vilepilli.

Vast põldusid näen — rukis lükib
ja tolmleb õblukeses vinas,
see tähendab — nälg majja tükib
ning laibalehk on terav ninas.

Puid, metsa mühamas näen tormis,
merd lainetamas — vetekihas,
see tähendab, et igas vormis
me rahvas väljendab end vihas.

Ükskõik kui palju aega kulub,
kord ilmsi õitsed, nii kui ulmas.
Sind praegu näen: koer kuhtund ulub
ja ootab meest, kes julge surmas ...

Aprill 1942

LUULEVENDLUS.

Ma tulen teie sekka nagu võrdne,
ja mis ma enesega kaasa toon,
see on mu rahva mure mitmekordne,
sest süda õhetab kui verev moon.

Kui juba lillel õitseda on valus
nüüd, kus on rüvetatud Eesti pind,
siis seda enam luuletajal alus, —
et ängistet ta tundeline rind.

Ma tean, et kannatusis kange,
mu rahvas vastupanus pole loid,
ei sakste ette põlvili ta lange,
jääb sirgeks kõnnak, uhkeks kehahoid.

Ent mida väiksem rahvas, seda suurem
ta alalhoiu kohal ripub oht.
Tean: igal vennal, olgu kes meist noorem,
all päikse olema peaks vastav koht.

Ma tulen, kasutades luule käike,
et ühine meil oleks mõttelend:
kas olgu rahvas arvukas või väike,
ta ühteviisi vapralt kaitsku end!

Nii nagu relvil, lööme vaenlast sõnul,
et ühiselt teed murraks meie ründ,
et tulevikus võitjatena mõnul
sealt jätkaksime, kuhu lõppes künd.

Ei tunnetel saa olla kahte leeri,
seepärast minu luule mure, lein
küll tunneb iga rahva küla veeri,
kus tallat muru, sõtkut sõjast hein.

Ma tajun iga Liidu rahva raevu,
koos kõigiga lööb minu ründav pulss.
Ma endas kannan võitlejate vaevu,
kel suunaks ühine nüüd — Läände kurss.

End kõikidega tunda kindlas seoses —
ses määramatu loov ja võitev jõud.
Idee kui ühine veel tuksub teoses,
siis ainult edasi viib tahte sõud.

Seepärast elagu me luulesõprus,
rütm ühine, see riim, mis rahvad seob!
Nii hävitet fašismi jultund tõprus
saab varsti, käsi-käes kui liidet peod!

Mai 1942

ÕITSEV TAEVAS.

(23. august 1943)

Vaikne ja sume
õhtu oli seltsinud ööga,
laskudes üle Moskva
nagu hõlm, mis raske ja tume,
koomale tõmmatud vööga,

kui järsku — meile eetrist kostva:
«Harkov — taas meie!» — kolme sõnaga
vaikne ja sume
augusti jume
südameis, silmades, närvides,
lõi sädelema muinasjutu värvides,
sulades ühte saluutide kõlaga.

Hõbedas, kullas ja lillas
rõõmude purskkaev pulbitsev,
lilleaed moonitsev, tulbitsev,
punases, rohelises helgis
kõrgele, tähtedeni pillas
vanikuid — võidupärgi,
mis kustusid taevatelgis,
jättes järele hõõguvaid kärgi.
Pojengidena kaar-raketid
all lõhkesid, puistates helbeid,
kalliskividest sädelesid ketid,
õhe lükkides värvilisi helmeid.

Täna on pidu meie tänavail,
tervitame kangelasi vapraid.
Inimesed katustel, väravail
jälgivad joonistusi hapraid,
püüavad jäädvustada pilkudega
seda tulekirja,
mis kahurtule vilkudega
märgib võiduvilja.

Ja me sammume — südamed tulvil,
all selle piduliku tulevärgi,
teades, et saabunud ajaloo-kurvil
kunagi leiame mälestusmärgi.

Ja ikka veel taevatelgedel
trasseerivate kuulide süstikud
kangast vöökirjalist koovad
linnutee radadel helgetel,
kuni vaibuvad välgatused üksikud,

taas pimedus lähemale roomab,
kõik kustub
ja mustub, —
siis tunneme, et edasi õitseb
see rõõm, kuhu kõik ennast kastsid...
Nõnda lapsepõlves, olin kui õitsel,
öös sädelesid tähtede astrid...

LENINGRAD KEVADÕITES.

Ju helberäitsaka on raputanud tooming,
ta õitelumi jalgteel pilku riivab.
Kui hiigellaevastik mu ümber Peetri looming,
ta kuulsusesse sõiduks ankruid hiivab.

Vaim Lenini, ta töö, — meid hingestav siin hõljub,
suur geenius teel saadab igal sammul.
Ta õpetus kui relv kõik vaenlased siit tõrjub
ning ilmaruumi hoovab mõtterammul.

Siin-sääl kesk rohelust, kui lähed piki Neevat,
näed — kastanid on oma küünlad läitnud.
Kui lühtrid pidulikult sädelevad eemalt —
salk loidapuid, — nad kevadplaani täitnud.

Täis õisi roosakaid on kuslapuude samet —
kui silmi kohkunuid, — laud tulvil nukrust.
Siin mesilased matkal, see on nende amet,
ju kevadmahladega teevad tutvust.

Siin sirelite rivi hommikuses nestes,
muist lillas rüüs, ent enamik neist valged,
nad palju kannatanud, nutnud sõja kestes,
sest praegu kahvatud veel nende palged.

Linn vapralt ületades oma värsket leina
veest, rohelusest tõuseb, karm ja puhas,
ju kuhtund aedades silm seletab taas heina,
kus verd ja pisaraid on lämmatatud tuhas.

Siin ahervarte vahel tontlik surm on hulkund,
nälg viirastuv on inimesi luurand,
kui verejanulised hitlerlased jultund
kõik kahurid su poole olid suunand.

Nüüd löödud haavade ja kannatuste üle
suur kevad laotand lillelise krooni.
Nii peidab hoolikalt ja hellalt emasüle
näol mure kortsusid ja valu jooni.

Ning hilja õhtuti, kui tukuvad massiivid,
meil võidulaulud helisevad kõrvus,
siis järsku avanevad rõõmu raudsed riivid,
me südant täidab õhuline õrnus.

Su vetel, kumerdund kus sildade on kaared,
erk unistus käib ringi valgeil öödel,
me hinges terenduvad peatse õnne saared,
pääs mõtted käivad — ehituse töödel.

Graniidis rahulik, linn — murdumatu malmis,
sa sangarina seisnud vaenlast võites.
Ma siiralt imetlen sind vähenõudvas salmis
ning ikka sooviksin sind näha õites!

Leningrad, juuni 1944

JÄLLE KODUPINNAL.

Ei siia lihtsalt astuta ja tulda,
vaid hardumuses kõnnitakse vaikselt;
kui puudutab jalg püha Eesti mulda,
taas jõudes siia matkalt mitmepaikselt,
siis tunned — imeline heldimus ja hoovus
sind haarab: selline su südame on loomus.

Sa tuled nagu armastatu juurde,
käed sirutad ja äkki tardud rõõmust,
sest oled sattund õnne — liiga suurde,

mis joovastab sind juba ainsast sõõmust,
et nagu poleks enam ühtki muud maailmas
kui jällenägemise sära sinisilmas.

Siin maantee looklev, iga nõlv on tuttav,
õhk põldudelt, — meid läbistab ta hingus, —
nii leebelt paitav, meile vastu ruttav,
kui tervitaks hõim igas orus, kingus,
et tunneme, kuis laul me südametes paisub,
kui kõige kallimat me hoiaksime kaisus.

Ja alles siis me küsime, kuis talund
sa kõiki piinu, alandusi, vaevu?
Me teame, et sa armu pole palund,
vaid päevast päeva kasvatanud raevu,
siin mida sakslane kolm aastat järjest külind,
siis lõigaku ta tormi, mida hinge lülind!

Taas sirutad sa säilind liikmeid terveid,
et võidelda ja võita ühtses peres,
siis kosutame löödud haavu, vermeid,
kui vaenlane on hukkund omas veres!
Siis hinges jõgede ja ojakeste sulin —
rõõm puhkeb taas, — ma mida kuulatama tulin . . .

August 1944

EI TUNDNUD ÄRA . . .

Ei tundnud ära oma maimukest,
mahajäänd tütart ainukest —
isa, kes isegi muutund,
sest mõlemat lahusoleku piin
oli kondiste kätega puutund.

Nii seisid kui võõrad nad järsku siin
peale kolme pikka aastat,
kus hitlerlased metsikult laastand,
segi paisates rüüstatud tube,

kus keeletu hirm ja ahastus tumm
kõiki jälitand masendav — jube,
veel praegu sellest hõljus siin õuduste lumm.

Ning see, mida avastas niiskund silm:
laps kartis oma lihast isa,
ta vaade oli tardund — jäiselt külm,
umbusaldus luuras seal visa.

Hall — tinane tundus lapselik pilk,
kus varemalt tuluke loitnud.
Altkulmu arg-kahtlustav, küsiv vaid vilk,
näitas, millega aeg tend toitnud.

Alles siis — kui avanes järsku uks,
ema nuuksudes kaela viskus,
kahe südame ühtekuuluv tuks
lapse kolmandaks kaasa kiskus.

Ning segamini paiskus rõõm ja nutt
tunded tõttasid alla lüüsist.
Ei pikk saand olla kangelase jutt,
kes vabastas sakslaste küüsist:

peale enese kodu — teisi veel,
kes ootavad rutulist luna.
Päike kutsuv sädeleb võiduteel,
saatjaks lippude hõõguv puna.

September 1944

ÜHE KAOTUSE PUHUL.

...Mind sunnib mitmekordse jõuga tööle
üks paisuv aimus oma kurvast lõpust...
«Võõrad mõtted» — J. Sütiste.

Kes südamega elab, selle tee on valus,
tal käies pettumuste klaasikillud jalus,
ning igal sammul meeltes unelm murdub,

ent ometi just nõnda luule tärkab,
kui inimene hinges okkaid märkab,
siis sõnas loovas sünnivalu tundub.

Kes elab elule, see järjest sünnib, sureb,
tal kanda mitmekordsed tunnetused, mured,
ta lakkamatult leegitseb ja miilab,
täis kartust, kas kõik piirat sõnna mahub,
kui sulge kiirustades kõike teoseks tahub,
aeg püsimatu mille vältust piirab.

Kes eland luulele, see teab, kui raske kohus —
on eluvõlga kanda, alati kui ohus
töötulemus, — et alguseks jääb algus,
kui järsku silme ees kõik ümbrus mustub...
Nii hõõglamp läbi põleb ja siis kustub,
kui hetkeks pimestand meid kiirgav valgus.

Kes eland rahvale, ideele, mis tal koitnud,
see luules kindlasti ka tulevpõlvi toitnud,
ta meile andnud oma ülemmäära,
kus tuikab kõigi südamete rikkus,
ning mida kannab sajandite pikkus,
ei seda surm, ei ajahammas väära.

Veebruar 1945

VÕIDULAUL.

Midagi on õhus värisemas,
nagu miljon, miljon kirjatuvi
lastud õhku sädelevaks retkeks
üle mannerde ja merede.

Nüüd, kus ahelad kõik kärisemas,
kus me elu klambreis hoidev kruvi
murtud igaveseks, võime hetkeks
süüdata me hinge ereda,

et me tunneksime igas verelibles
miljonite hüüdu: «Võit on saabund!»
Rahutuvi, kes me kohal tiibles,
meie õlale on viimaks maabund.

*

— «Võit!» — kas tunnete te selle sõna võimsust,
aja suurust, mis meid hoogsalt kannab
vastu tulevikule, mis kumab, koidab?

Kuulutades rahvastele hõimlust,
koostööks igaüks meist kätt taas annab
neile, keda aatelisus toidab.

*

Oleme kandnud hinges ja ihus,
võit, sind kui last, kelle eod meie veres,
oodates, oodates ükskord su sündi.

Terad nüüd küpseks saand viljavihus,
sellest siis leiba meil igas peres,
ning keegi ei takista enam me kündi.

*

Kuulake, kuulake, maailm kuis vakatab,
kuidas nüüd üle meie kõikide peade
levib maailma hämmastav teade,
millest me meel ja süda pakatab,

nüüd, kus võidutiibade kohin
paisuva rõõmuna ruumi hoovab,
kus luuletajad, heliloojad teoseid loovad,
minagi värsis ehk puhkeda tohin,

et tervitada silmil säravail
kõiki neid ilmakaari,

kus vanikud võiduväravail
kuulsusega igavesti pandud on paari.

Võidupühal, 9. mail 1945

August Alle

(1890—1952)

AUGUST ALLE.

Sündis 31. augustil 1890 Viljandis käsitöölise perekonnas. Õppis Viljandis ja Narvas, sooritas gümnaasiumi küpsuseksami Orjolis, töötades ühtlasi mitmel pool apteekriõpilasena ja kodukooliõpetajana. 1915. aastal astus Saraatovi ülikooli, mida aga sõjaolude tõttu ei lõpetanud. Alustanud varakult kirjanduslikke katsetusi, pühendus hiljem pidevalt kirjanduslikule tööle. Astus 1934. aastal Tartu ülikooli, mille õigusteaduskonna lõpetas 1937. aastal.

Pärast juunipööret asus tööle haridusministeeriumi nõunikuna, hiljem töötas ENSV Kunstidevalitsuse juhataja asetäitjana. 1940. aastast kuulus ta kommunistliku partei ridadesse.

Isamaasõja päevil töötas vabakutselise kirjanikuna Tšeljabinskis, Jaroslavlis, Leningradis jm. Pärast Nõukogude Eesti vabastamist töötas Alle mitmel vastutaval kohal. 1946. aastast kuni oma elu lõpuni oli ta ajakirja «Looming» toimetaja.

A. Alle suri 8. juulil 1952 ja maeti Tallinna Metsakalmistule.

Kodanliku võimu ajal avaldas mõned luuletuskogud, hulga följetone ja kirjanduskriitilisi artikleid. Juba varem silmapaistvaks satiirikuks kujunenud luuletaja Isamaasõja-aegne looming koosneb peamiselt fašismivastastest epigrammidest, mis levisid raadiosaadete, perioodika ja lendlehtede kaudu. Imperialismi paljastavaid satiirilisi luuletusi kirjutas Alle ka sõjajärgsel perioodil.

Viimastel eluaastatel töötas luuletaja oma teoste valikkogu redigeerimisel. Posthuumselt ilmusid tema «Valitud tööd» (1954).

EESTI PASTORAAL.

Vihma küll valab ja pilvede vinas
taevas kui maa sügisudude tinas.
Pilvi rebides vilistab tuul,
kari on väljas veel mihklikuul.

Karjalaps vaeneke kuhja all kükib
kaelani märg, külm kallale tükib.
Tuule ja vihma käes elajad norgus,
karjakrantsilgi saba on sorgus.

Tarvis on hoolega kuhjasid vahti,
peremehe hääl ei anna mahti:
«Sihändsel karjasel vaja om malka,
kuhja om pusatu — massa veel palka!»

Tuleks kord õhtu, poeks ahjule tarre,
rätid ja pastlad riputaks parrel;
peagi süüa saaks soojendud suppi,
paelu veel pastlale punuks hää jupi.

Õhtu nii veniks... käes uinaku tund.
Varakul peremees peletab und:
«Latse, maast valla — rei tuleb maha,
tõistre perest nii jääme taha!»

Tahes ehk tahtmata üles punni:
karjast ja koera võib igaüks sundi!
Rehi on maas — ei ole sul vahet:
tarvis on valgeni lõpeta ahet!

Puru veel suus — pead võtma märsi,
perenaine ei oodata kärsi:
«Karjalaps nooruke — ega ta väsi!...»
Nii käib sügisel karjase käsi!

1916

RUUNAT PEGASUS.

Olümpi harjal armetumat looma
ei elutsend kui Eesti Pegasus,
kes kõlbluskünast pidi tinti jooma
ja luulekohimehi üles tooma.
Sa vaene Eesti Pegasus!

All kirikmõisa tallis ruunatud sai peru
ja elevusest hirnuv Pegasus.
Ta rakendati ette Eesti ülistuse käru
ja anti vaesel luulesälul säru.
Sa vaene Eesti Pegasus!

Kuid alla kupatati ruunakene luine —
ei aidand voorused, mätseengi Vanemuine:
Olümpi almanaki jaoks leiti puine
see ruunat luule! . . .
Sa vaene Eesti Pegasus!

1917

OKTOOBER.

Oktoober esimesi lumehelbeid
kui udusulgi sarjab alla.
Jalg armuta neid mutta tallab,
neid sulab palgeil pisarselgeid.

Tuul põhjast koab taevatelgil
üht pilvekangast tinahalli,
kust lund ja vihma alla kallab.
Kõik mõnud unund päevil helgil.

Nüüd sinitaevast katvad pilved kalged,
ent tuleb pakane, toob saanitee
ja maalib roosilisteks noorte palged.

Teeb kristallsillad üle vaikse vee
ja laotab laiad lumelinad valged,
ning paneb kiun'ma talumehe ree.

[1918]

FUROR TEUTONICUS.

In memoriam maledictam
anno Domini MCMXVIII.

Joogem ja tralligem: täna on matused,
kurat on korjuse koristand põrgu!
Palugu, paastugu parunid patused —
sääsed neil söögu sarvi ja sõrgu!

Materdi maha ta Marni vee soonikus...
Rõõvis ja rõhus ta rajamaad laia!
«Pereat sub Jove Furor Teutonicus!»
Taon ta hauasse haavapuust vaia!

22. XI 1918

KARISTAI.

Mina, Jaani ja Malle
poeg August Alle,
mollusk maakera kamaral,
ent julma aja väraval
olen karistai, kes tulisulega
märgib üles te nurjatud teod,
rahaahned rasvased peod!

Puhuge pasunaid, põristes trumme,
spekuleerides, panke asutes,
igat alatust ära kasutes!
Vennaskalmu kohal tuisand lumme,
roojust lugedes südameist, silmist,
särahtab sõna mu pilvist
kui punane lipp!

«Meil tuleb abi L õ v i s t ja L ü k o r n i s t!»
nii palute vist, kui kirikutornist
taas naeru lagistab kuuliprits!...
Käib minugi viha
te pääle kui raudne vits
ja luuni lööb kodanlist liha!

Veriruske veeretakse kalju
veel kord elussurnu haua ette:
Elussurnuil pole ülestõusmist! ... Palju
olen teile rääkind, ehk küll tean:
tulisõnad kustuvad kui tähed,
pillut südamete solgivette!

Ent tulisulega
märgin üles te nurjatud teod,
rahaahned rasvased peod,
mina, Jaani ja Malle
poeg
August Alle!

1921

EESTI PÄEV.

Ma vaatlen erakondade solgivedu
riigihuvide hobustel.
Ma vaatlen rahvajuhtide malgavõitlust
pääministri auto ja (au)järje pärast
ja mõtlen:
ah, see on siis iseseisev ja rippumatu,
vaba Eesti!

Iseseisvus selleks,
et olla kindral, olla minister? ...
Vaid s u u r t e n i m e d e register
kabineti kriiside ajaloos
olgu me troost!

Kunstsõnniku kottidel
pole vaja kõrget katust —
siin niigi hää onupoja-rottidel,
karjeristidel, ilalakkujail,
aate ja vaate rendile pakkujail ...
Ent kunsti ja kirjanduse matust
tuleb vist pühitseda meil
neil iseseisvuse teil!

1921

RIIGIKOGU.

Kaks-kolm oinast-parteisammast
ja üheksakümmend seitse lammast,
üks lipitud-lapitud majalogu —
see on ju kõrgeaulik Riigikogu.

1921

EPILOOG.

Olen tasund osa oma võlast,
lauldes
verepaisus sukeldavast täägimõlast,
värsijala, salmirütmi, riimide
kui iseenda
haige südame ja hinge
kärisend ning
killustetud kõlast.

Ajast sellest
punetavad taevamalmid,
hingekelladena kumisevad salmid.
Nii kui palmid
elu põlend palust
tõusnud valmid
töölisest mu vellest,
kelle haamrikäsi
tõstnud lipu punase,
puruks lüües tunase
türanni jalgealust.

Kõnnin vaenuliku taeva all:
südamele
langeb hall.
Nii kui verisulis lind
olen hell.

Varitsedes mind
taevas külmas tähed julmad
põlevad kui hundi silmad.
Lumel vastsel verelillid,
röögahtavad vasksed pillid:
katkul varrud, surmal pulmad,
kokku langeb elu sild.
Üle minu,
üle linna
noorkuu verine granaadi kild.

[1921]

AGUL I.

Ookri, roheka ja halli
plangu, seinte määrdund värvi.
Õuest lõhnu kirbeid talli,
hapuks läinud köögi järgi.
Nagu pakkimiseks kaste
maju, vormita kastmaju,
ritta laot tihedasti.

Mõni on kui lauakapi.
Kõigil katteks tõrvapappi
laotet on vastu saju.
See on agul nagu seen, mis
linna kännu ümber kasvab.
Aga vastu iga veenet
linn see kurnab üdi, rasva.

Üle küüra kõrge kuuri
päike kikivarvul vaevu
ulatab vast poolest lõuna
pilku heitma nagu kaevu
alla sopilisse õue,
keldrikorra aknast sisse,
valge lind kus hüpleb puuris,
laulab, ootab päiksekiirt
hiilivat kui kuldset hiirt
hämarasse korterisse.

Lustakas siin elab kingsepp,
vilistab ja nahka taob,
nalja nalja otsa laob.
Aga siis, kui kõrtsi kaob,
õhtul kitsas õu ning trepp.

Üle kesköö kostab kisa,
mürgeldust ja laste nuttu,
kuni väsib pereisa,
vaibub vandumine visa.
Norskajat siis ära putu!

Siis on vananaistel juttu
mitmeks päevaks järel sõelu.
Kaelapidi koos neid kõõlub,
kaalub ise vana õelus,
kuhu istutada tõrva.
Patta kõrbegu kõik söögid —
parlament käib pesuköögis!

«Mõtle ommeti kui hull,
kas ta lei ja kust ta tull'?» —
susi-sosistakse sala.

Kuna prügikasti kõrval
kaagutab ja siblib kanu,
kukk käib ringi, häält teeb õrna,
kutsub kanu oma manu,
parema kui leiab pala.

Agulil on lapsi palju
jooksmas õues palja jalu
seinte, plangu vahel halli.

Üks a'ab ringi rada kitsast
tünni roostetanud vitsa,
teine kuskilt saadud palli
loobib vastu maja seina,

kolmas vaskset kuulikesta
toksib kahe kivi vahel,
kuna kõige väiksem, Heino,
näpib kärnast kõrvalesta.

Vaesus — see on suurim pahe,
kõneldagu sest mis tahes!
Alatoitlus vahib näost
lastel, kes siin teevad tiiru,
silme ümber sinkjad viirud.
Nagu põldnik hallist täost
ei saa agul sellest lahti.
Skrofuloos ja inglishaigus —
silmad rähmas, kõrvad vaigus,
kärbivad siin elutahti
vaeste põdurate laste,
ehk küll iga jalaaste
üle ingel peab vahti . . .

1931

GROTESK.

Kõik näis teisiti või oli hoopis
siis, kui kuldse kinga kaotas Rhodopis.
(«Ah, Rhodopis?» küsitakse nüüd,
«kes see oli: girl või baaridaam?»)
Nõnda unub, koltub kaunis müüt
raamatute kapis. Lennujaam,
spordiplats on tänapäeva hüüd.
Kes nüüd enam värsse loeks hardalt
(iganend ja igavaks läind kraam!),
kui on stratosfääri mootoriga püüd . . .

Veeres päike kivimaju pardalt
veripunaselt dramaatiline
nagu Louis pää ešafotilt.
Oli noore vabaduse sünd ja pulm,
tänav punalipu laines pulbitses.

Kumas kõrvu aina marseljees.
Päisi päeval oli täitund ulm:
inimene inimesel veli,
härra seltsimeheks sankülotil.
Ikka jälle kohisesid marseljeesi helid.

Suurte käärimiste, palangute ajad —
mis veel nendest meelde jäänud?
Mõned tee- ja mõttekäänud,
kangastuse kauge punakajad.
Kukil istub kahepääga kull,
nagu õndsa kodukäija kroonu noorem,
kõik on veelgi väiklasem ja hall
(kubjas omadest kas vähe toorem?),
ulm on lõhkend nagu seebimull!
Sõnnikut täis jälle Augiase tall —
puhtaksrookimisest unistagu hull!

Veerjalt ronib väsind põuapäike,
punetades näost kui asfaldikeetja
agulikatuste tõrvapapistikul.
Keda tunane veel häirib äike,
kui me «omal jalgel», — oma tuba, luba,
ning kui selles toas juba
koid on munend aktimapistikul —
see on võõra võimu palgaline, reetja...
(Optimismi-lutt sul suhu,
siis kui kõhus, taskus puhub!)

Päike juba üpris plangu taha käind.
(Kes küll võtaks paneks peale keelu,
et ei kriiskaks nõnda «ukuleelu»
vastasmaja grammofonitorust?)
Optimismi õhtune toob «Postileht»:
juba jälle odavamaks läind
klaasihinnad, tsementletid,
kolmeharulised härjaketid...
Päevast päeva tollest jorust
kostab optimismi pesueht.

Ehk siis jälle ürgab raadio,
et on juubel, järjekordne aktus
lipukõnede ja pärgadega,
einevõtmiste nii kuivade kui märgadega.
(Kuulajale kõhtu kasvab kaktus!)
Tsaari kroonul öeldi olnud palju pühi —
võrdlemisi meiega too jutt on tühi!
Marsib vahva don Paraadio,
puhub pasunat ja trummi taob,
aina optimismi juurde laob.

1933

KARMID RÜTMID I.

Oi, sina luuletreial vennike,
milleks mehkeldad muusidega?
Kui kaugele kandub või kajab
su siiramgi sõna,
mis rütmidest koostub?
Mitte sõnu — raudnaelu on vaja,
et taguda rahvale ajju,
mis soostub!

Rahvast liigutatakse pluusidega —
mustade, roheliste, pruunidega,
paraadide, staabiruumidega:
«Laske marssida rahval!
Oma pluusi, bareti dressis
on ta ju kena ja vahva.
Ei elata ju ainult leivast:
andke rahvale lastetuba,
laske mängida tinasoldatitega
ning lastetoas lubage
kanda kaigast või teivast,
kuidas kellelgi meeldib.»

Lippude, lööklausete siltidega
peab võluma rahvast!
Suurte juhtide piltidega
rongkäigust, armulauast!

Juhid kokkulitsut lõualuudega
vahivad paberilt kui buldogid:
kellele otsa vaatab —
on *groggy*,
kui oleks muistne Kalev
tõusnud hauast.

Hulka tuleb rabada
nutupulbri ja nuiaga,
piimajõgedega, saiaga
ürgvaistusid tabades.
Massi aju siis keerdub,
päkalõdvikud püsti.
Mikrofon ei punasta!
Valjuhääldaja röögatab välja
uue riigi, juhi tegude nälja,
kes seisab kui keerub,
lubab lunasta.

Räuskurile, kes massi ees
igas miitingulahingus langes
kui sangar kange,
püüdes hõlmaga kuule,
löödi karmi käega suule:
ole vagusi!
Ent klatši ilged penid,
keeled ripakil,
hiilivad mööda nurgataguseid.

1934

KARMID RÜTMID II.

On juba mõtelda imelik:
Rahvasteliit ja Pan-Euroopa...
Maailma rahu legend
lävel ajastu uue,
kus rahvas rahvale vend —
tollest möödund kui tuhat aastat.

Ainult Briand'i kahvatu vari,
ekslev Eleusise väljadel,
kummitavat vahetevahel
kaugel Genfis härradele...
Sest ürg-Hitler liigutab koopas,
ihub naabri kaelale kirvest.
Kelle jõud, selle väli ja kari —
pärib naabri naise ja kuue.

Maailma varjutab
mustkollane pimedik...

Harakiri,
harakiri,
nõnda röögatab idast Araki,
musta Hitleri kollane vend!
Me saared on kitsad kesk merd,
me ihkame sõda ja verd!
Maailm täristab relvi,
maailm marsib ja marsib.
Rahuingel on muutunud libuks
ürg-Hitlerist Marsi!
Andke lastele lutuga gaasi,
pange marssima rasedad naised
ja kesk seda marsiekstaasi
ebajumalaks untervits!

Maailma varjutab
mustkollane pimedik...

1934

HAAKRISTI KOMEET.

Kauaks, lausuda luba,
isemeelik, tõrkjas poeet:
poolest taevast kummitab juba
haakristi ruske komeet?

Must süda mustema käega
on poonud sõnagi lingu,
kus võimutseb toore väega
haakristlaste uljas ring.
Ainulaadset tarkust süsti
tahab kõigile juht.

Heil! Päkad pikemalt püsti —
paiskab rämedalt õhku
200 tuhat valjuhääldajat.
Kõneleb Zarathustra
Neandertalist:
homo homini lupus est.
Heil! Vaimustub sest
eesel, professor ja lump.
Kõne eeskuju Hannibalist —
häältesedelite põhku
organiseerib rahvahääletussumpt.

Heil! Päkad kõrgemale!
Palgasõduri ürgkired valla!
Läbi vere punase mere
gaasimaskis üle kolbapontoonide,
saksa kand, kõik maha talla:
häda nõrgemale!
Saagu söödaks väikerahvaste pere,
au suurele juhile, *heil!*
Häda kõigile võidetuile,
julma ajaloo ristteil
sõjavankriga ülesõidetuile!

«Võitjate üle pole kohut!»
Ainult väike moraalne nohu . . .
Heil! Riiklik Komorra
lööb uue aaria korra.
Hitleri käes too tühine:
kes kuidagi vastu tõrgub,
see pääjagu lühineb.
Ei loeta päid ega sõrgu,
kui juhid on ohus.

Kõigi maade tundmatud sõdurid,
kogu maailma jäljetud hauad,
invaliidid, sõjapõdurid,
teie mälestusest enam ei jatku:
must lohe haudub verist katku!
Pärib rauad või lauad,
kes kuidagi teisiti mõtleb.
Kõrgel ujuvad seltskonna rapped,
ja «riigihuvides» tapet —
noid omaksed matku.

1934

KOJAD.

Valukojas
veereb higi, voolab tuli,
malmijuga, rauapursk.
Terastompu tardub kahur.
Täidab hiigla vormimahu
raske ruskav rauapank,
millest käe all inimpoja
kasvab kuuliprits ja tank,
miin, torpeedo terastursk.
Surma vormib robot-kuli.

Rahakojas
suleb teras-rahakappi
oma aktsiate mapi
relvatööstur-raisakull,
Vickers, Creusot või Krupp.
Palju liigub inimprahti,
mille väärtus talle null —
laseks löömaks minna lahti . . .
Naerab võikalt rahahull
kiilas, hammaskuldne nupp.

Palvekojas
inglitele tehaks' silmi.
Jutt käib säälpool hääd ja kurja:

Jeesusest ja ligimesest,
rahva väiksest sigimisest...
Seda pisipatu filmi
väntab valge, lihav käsi,
libe keel ja rasvund säsi.
Tõstkem silmad poole pilvi,
painutagem põlvi, turja!

Rahukojas
Marsil kodune on arest.
Suuri saksu veab rong
Genfi igast ilmakaarest.
Rahuaatest kõverkõne
ümber püssirohuvaadi
hiilib kuulsa diplomaadi
nagu kassi kõnnak mõne.
Garden-party ja *ping-pong*,
kuni kõmab surmagong.

1934

MASSMÕRVADE LAUPÄEVAL.

Uus Läänest kumendab koit
kui Reichstagi loitev hoone.
Päev saabub hämarast ööst:
juhit ülbe Hitleri kööst
punaruskelt veretav pall,
noor julma ajastu päike,
veereb taeva sinikalevile.

Oi, noid lõustu idiootlikult jäike
vaderite-tulekandjate—
Göring, Röhm, van der Lubbe...
Mitte tormis ja äikses —
salatulikahju võikal kumal
tiriti välja Walhallast
vana germaani jumal.
Olgu lömitust vaimuahvile!

Las pööbel käratseb,
kuni käärib kannudes humal!
Las uulits märatseb
ja joobub pruunsärgi tallast,
mis põrutab tänavakive,
kui kantakse haakristi lippe
mõne marsi taktil.
Ent siiski piinlik ja häbi,
kui meenutad fakti,
et hämardub vaimugi tippe...

Kust leida väljapääs,
millal lõdveneb pinge?
Ööd-päevad lõõmavad ääsid,
end taotaks' hambuni relvi
ja süstitaks' mürki hinge,
et närvitseb Ida ja Lääs
ning kardab teutoonide ründu.

«Horst-Wesseli» salmid,
haakristid rulluvad lahti,
kui ollakse valmis.
Julm vaenuleer
taas valib rünnuhetke,
mil algab sõjaretk.
Ja möödub sõjakeer —
ike surutaks' naabrile kaela...

Tuuled puhuvad läänest itta,
idast läände sõjaekstaasi.
Üle Atlandi ulatub rinne.
Pilved kannavad teraslinde
täis mürki, pisikuid, gaasi.
Maas roomavad tankid ritta:
raudroosaga ragistab surm
maha kantse, elamuid
ja mannetuid inimluid.
On häving kõikjal, turm.

Ida-Kauge, Tokio-Jeddo
on mõtelnud välja
ja kummardab inimtorpeedot.

Vilgub lainetes aplaim hai —
teraskesta pugend
hulljulge samurai.
All sõja verise taeva
ühe lasuga hävitab laeva
vaenuriigi ja end.
Jääb tuhande surma legend.

1934

AINULT.

Ainult tapatööks — kas selleks
ema imetas ja
kandis üsas
väikest, väetit inimlast?
Tuge oma vanaduse,
tegu õilsat ihkas tast.
Ikka ainsaks silmateraks
poega nimetas.
Kui saab suureks —
kes teab, kelleks . . .

Ainult relvasöödaks, velleks
tapetavaks —
ise tapjaks
kasvab väike mees.
Kuivand kokku kullaojad
rahavürstil, tulu napjaks:
emad, andkem oma pojad,
miljon surnut,
teine santi,
ohvriks relvavabrikandi!

Ainult marsi, kuidas tappa
(kutsub isamaa
ja rahvas!) —
õpi, väike mees!
Siis kui inimsuse päike,
jälgiv börsi kõverkäike,

veereb alla
vererappa,
peiupoisilt verepulma
vajatakse südant julma.

Ainult okastraadi võrgust
kes on pääsend
sandiks jäädes
käsikähmast, gaasipõrgust —
tasuks rist ja
kunstlik jäsend! . . .
Kaenla surutakse kargud,
kepp ja kott.
Varja silmi valgus-argu,
vana sõdurmütsi lott! . . .

1934

PRESIDENDI SÜND.

Suur häämeel kantslis, Toompeal, igas paigas:
üks lapsuke on sündind, kaenlas kaigas.
Tal vaderiks kolm Kilulinna tarka:
Sirk, Rõuk ja Larka.

1934

VALE TÕUSEB.

Universum virvendab, lainetab valest!
Raadio mürgitab õhu ja kõrge eetri
kaudu nii pika- kui lühilaine meetri.
Mida pikemad mastid vinnataks' püsti,
seda mustemat valet ja mürki süstib
diktaatori tahe rahva hinge.
Julmad teated kodusõja verisest malest
ümber maakera tiirlevad ringi.
Õilsa teaduse suurimaid võite või ime
teenib valet ja kurja diktaatori nimel.
Vale tõuseb,
tõde vajub.

Valet orjavad miitingu kõnepult, ajaleht —
elame suurte ja jultunud valede ajastul.
Kahtled juba: kas kuldki on enam eht?
Koopamehe ja kõrge kultuuri rajastul
inimjõhkruselt rebit on viigileht.
Rõkkab koos halloomehe terega
suurushullude kelk, halp enesekiit.
Ja sina, kurbkuulus Rahvasteliit,
ammu määrit on juba su uksepiit
Abessiinia tapatalgute verega.
Vale tõuseb,
tõde vajub.

Raadio juubeldab, lainetab ruumi:
«Me oleme võimsad kultuurihunnid!
Kui käsutab meie jumaldet juht,
siis mitte päevad, vaid mõned tunnid —
ja põlevad linnad ning veretab luht.
Soomusrusikas on meie õiguse tuum,
ülekohtule tõttame appi!»
Hispaanias kasvab sõjaohvrite riit:
seina ääre, kes nõuab maalappi!
Sääl suurniku, pankuri, kindrali, papi
püha märatseb karistussalkade liit.
Vale tõuseb,
tõde vajub.

On füüreri trump pommilennuk ja tank,
suur rahvale hüve uus relvade hank...
Las kasvab noorus kui tõusev mets
ja koguda lihastes rammu!
Ühest lennukijuht, teisest gaasispets,
kolmas relvaga rivis peab sammu.
Tules hukkub kord uhke metsalank —
sõjajumala verine ale.
Ent kui ka kõik hävib ja lammub —
jääb eetrisse tiirlema vale.
Vale tõuseb,
tõde vajub.

1937

EMAD — TÜTRED.

Ema ütles: «Vissi, vissi,»
poetas põllest teri.
Tütrel värvid üle tissi —
puhas siniveri!

1937

UNE HÜVED.

Uni on üks kallis asi:
magades ei tehta pattu!
Une lõas suu jääb kinni,
magajat ei keegi pinni.
Aga meelehärma sappi
kuhjub, korjub nagu lattu,
kus ei ole küüti, tappi,
sest et vabadus ja priius
kõnnib Kihnus, istub Hiius . . .

1938

JULMAD TÄHISED.

Kes veel usuks kaunist müüti
vendlusest ja vabadusest?
Rahvad rakendatud küüti
katkuveole, relvateole.
Mõtlik hing saab rabanduse:
kas veel lootust rahueole?
Raamat taas on tuleriidal,
vaba sõna kannab raudu.
Rassi märgid uksepiidal . . .
Meie aja ränga, julma
tähised. Kes nende kaudu
söandaks veel rahuulma
oma mõttes, meeles kanda?

Kirikutes palutakse,
südamest küll anutakse
rahu maapääl, rahuriiki.
Samu palveid vanutakse
igivanu tuhat aastat.
Palub ema, laps ja naine:
«Heida armu, halasta,
ära meie kodu laasta,
kaitse meie rahvast, riiki,
möödugu su vihalaine.»

Aga tänaval ja turul
koos on maise võimu tipud,
trummid, pasunad ja lipud,
jala-, kahurvägi, tankid, —
relvastatud rahval rangid
kaela surub.
Vaikib juubelduse mõna —
juht tribüünil võtab sõna:
«Rahu — jõuetute voorus!
Meie relvad, meie noorus
teab, et rusikas on õigus, —
mitte lepingute lõigus!»

Ordumeistril vastsed konksud
vanast ristist välja kasvand.
Nagu muistegi nüüd kordub:
üle ujutab ükshaaval
riigid nõrgemad ja rahvad
ordu soomusväe laava.
Argument — et enam vajab
eluruumi oma ordul,
rauda, õli, leiba, rasva.
Nõnda sunnikorda rajab
julm ja vahva.

Vanal Rooma emahundil
hambad lõrisedes õrri:
ootab ainult soodsat tundi,
et saaks surmahaardeks lüüa
kihvad nõrgemale kõrri.

«Häda nõrgemale!» — hüüab,
vallutab ja maha tallab
oma raudse käpa alla.

1939

«DEMOKRAADI» UNENÄGU.

Nägi unes nagu ilmsi
vana ausat majesteeti,
tsensorit ja kardavoid.
Tundis lausa pieteeti, —
ehk küll muiste halvaks peeti
väikseid humaniste noid...

1939

MORAAL.

Kui näed silmas prisket palki —
seleta, et näed siis pindu!
Taltsuta vaid suleindu,
nõuta pugemiseks talki!
Kes ei taipa — peaga põik,
et on ikka korras kõik.

PIDAGE VASTU, VENNAD!

Pidage vastu, vennad, pidage vastu!
Kuulata, Eesti, kuulata:
aeg rindel raudse tallaga astub!
Aeg on kahklusi südamest tuulata—
kätte jõudmas on saatuslik tund:
kas olla või mitte olla!

Meie südametes on kutse ja sund,
vanas Ümera jõe, Võnnu võitjate veres
põleb tegude tahe, et püsida, olla
vabad ja väärsed liidurahvaste peres,
võita tagasi maad ja randa.
Okupant siin ei kinnita kanda!

Pidage vastu, vennad, pidage vastu!
Kuigi suletud needmisteks teie suud,
kuigi pole teil haarata relva muud —
kandke rusikat kivina taskus!
Murrab peagi saksa okupantide luud
selle hoobi raksatav raskus.

1942

OKUPEERITUD EESTI I.

Nagu muiste olnud julmal ristisõja ajal,
ägab maa- ja saarterahvas, ohkab rand.
Uksepiidal veremärgid Eesti leinamajal,
rahva vabadusi tallab saksa raudne kand.

Võetud pool su seemneviljast, riided villast.
Metsas lajatavad kirved, laanes vihisevad saed.
Reeturite poolt, kes roomajate killast,
kümneid tuhandeid on mehi sunnitööle aet.

Vabaduse, maad ja varad riisund hitlerlaste jõuk.
Noorus orjama on pandud saksa sõjamasinaid.
Sunniarvel iga rasvakilo, tapaloom ja viljarõuk,
jääke ainult kasutada tohib kasinaid.

Aga rahva hinges miilab kustumatu lootus:
Eesti emade ja nälgind, väetid lastekäed
sirutab meil' vastu igatsus ja ootus,
et kord jõuaks vabastajad — Punaväed!

26. V 1942

LÕPU ALGUS.

See on lõpu algus, suurusehulluse maania,
hulu, hambaid kirista, Hitleri Germaania,
kui võidetu jõuetus vihas!
Stalini linna all suleti raudlülikuist kott:
lõksu läks pruuni katkuga rüvetav rott.
Lõpul on Hitleri diviiside hulgi mahanott,
kes ründasid saagiihas.
Päälaele tuhka, Germaania, peiedeks valmistu:
tuhandeid pärib veel stepi mõõtmatu kalmistu
katkumürgiga aaria lihas!

1943

SAKSLASTE TAEVAS.

Hiliskeskaja kirjade, kroonika järgi
oli sakslastel Maarjamaal elu kui taevas, —
põrgust hullemas hingitses eestlane vaevas.
Jälgi põletas ihusse orjuse märgi.

Ordujärglased vajavad künnihärgi:
kõik, mis eestlane külvas või maapõuest kaevas,
Saksamaale see rändab nüüd vagunis, laevas.
Võtab eestlaste seljast koos nahaga särgi.

Vennad, vandugem: «Iial see enam ei kordu,
kaela kaheksaks kääname haakristi ordu!»

1943

MARIANNE.

Marianne, Marianne,
lääne päikesetar, barrikaadide neitsi!
Sinu reetsid ja jõhkralt saagiks heitsid
vana alatu marssal ja lurjus Laval.
Oled timukasulaste mängukann.

Marianne, Marianne,
nõnda reedet sa hulgi ja kupeldet jae
julma sõduri saapa all püssilae.
Vara reetureil peiedel ilkuda laval:
juba ragiseb elusalt maetu sark —
Marianne tõuseb nagu Jeanne d'Arc!

1943

JOHANNES BARBARUSE MÄLESTUSEKS.

Novembri mere, taeva tinahallis
on kurb, nii nukker vana Tallinn:
ta leinab võitlejat, kes meile kallis,
poeeti, tulihinge B a r b a r u s t!

Suur, üllas süda väsis meheeas:
ei näinud oma küpse külvi lõikust.
On lukustatud relvastatud värsi tehas
ja murtud sulg, mis haaras kõiksust.

Nii sõdur valvepostil, relvavend,
ei lase ennast kohutada ohust,
kes teab, et asendab meid noorte lend,
kui lõpuni meil tuleb täita kohust!

See kaotus rabav raske kanda,
sest südameis on leinaseisak.
Nii palju, lootsime, võid meile anda,
kus iga värss kui võidulipu heisak.

Novembri mere, taeva tinahallis
on kurb, nii nukker vana Tallinn:
ta leinab võitlejat, kes meile kallis,
poeeti, tulihinge B a r b a r u s t.

30. nov. 1946

LIIGA SUUR SUUTÄIS.

Ei, vennike, ei,
kuldkihvadega Wall Streeti boss,
maakera ei ole pannkook,
seda ei kugista alla!
Maakera ei ole Bikini atoll,
et muudkui põruta õhku,
et tulesambad ja toss,
ning paar mäluvat kitse,
kes pugesid põhku,
et imetleks boss!
Sa endale kasvatad vitsa,
aeg jätta see aatomikoll!
Sest töörahva rusikas, viha
lööb uppi su roiskuva liha!

[1950]

Jaan Kärner

(sünd. 1891)

JAAN KÄRNER.

Sündis 27. mail 1891 Tartumaal talupidaja perekonnas. Alustas kirjanduslikku tegevust 1906. aastal. Avaldas Oktoobrirevolutsiooni-eelsel perioodil ja kodanliku diktatuuri aastail rea luuletuskogusid, näidendeid, romaane ja kirjanduskriitilisi töid, oli mitmete perioodiliste väljaannete toimetajaks. Pärast nõukogude võimu taaskehtestamist töötas toimetajana riiklikus kirjastuses «Ilukirjandus ja Kunst». Suure Isamaasõja päevil jätkas kirjanduslikku loomingut Nõukogude tagalas (Leningradis, Tšeljabinskis, Jegorjevskis, Moskvas), esines korduvalt eestikeelsetes raadiosaadetes ja perioodikas. Nõukogude Eesti vabastamise järel töötas mõned aastad kirjastuse toimetuses ja ajakirja «Looming» toimetajana, millisest tööst eemaldus tervislikel põhjustel.

Nõukogude ajal on temalt ilmunud luuletuskogud «Kodumaa käsk» (1943), «Viha, ainult viha» (1944), «Valitud luuletused» (1945), «Suur Oktoober» (1947) ja «Luulevalimik» (1951). 1954. aastal ilmus viimistletud kordustrükk romaanist «Naine vaesest maailmast» (1930), 1955. aastal romaanidest «Soodoma kroonika» (1934) ja «Pidu kestab» (1938). Esinenud viljaka luuletõlkijana (Gribojedov, Puškin, Heine, Antokolski jt.).

Autasustatud Eesti NSV teenelise kirjaniku aunimetusega.

EI LAULA MA ENAM...

Ei laula ma enam
ajast ilusast, õitsevaist kevadeilmadest,
ei päikese helgist üle lehkavi väljade,
ei naise naerust, armastusest, sinisilmadest
laula ma enam.

On laulda kenam
ajast tumedast, kadunuist õitseva ilma seest
all sõjatraavli kapjade, taudide, nälgade,
ja kehist tardunuist ja aukuvajund silmadest
on laulda kenam.

Ei laula ma enam
enda, üksiku kannatust-toovatest ihadest,
ei päevist, mis veedetud haigena sängides,
ei hinge valust, lahkumisest võõrast, lihasest
laula ma enam.

On laulda kenam
rahvahulkade ootusest, püüdlustest, ihadest,
ja miljoneist nendest, kes on pillata mängides,
ja aja saades täis kord puhkevatest vihadest
on laulda kenam.

18. VII 1918

TÕUSIK.

Silmad kui öökullil õõnsad, õelad ning tühjad,
briljantsõrmused sõrmes, biisamist kasukas õlul,
hommikust õhtuni talitad, askeldad, rühjad, —
nime ei ole su äride õnnekal võlul.

Müütad võltskaupasid riigile, ostad ja pandid,
raha kui veri su tehinguis ringi teeb käike;
üle lööd võistlejad, kelmid, kontrolli ja sandid, —
omandad elule mõnu ja aususe läike.

Raha eest lahti on sulle kõik aknad ja uksed:
daamide süda, ja kirik, ja kohvik ja baarid.
Aga kui rabandus rasvunud südame tukset
lõpetab, kas sa siis sealgi veel rahaga klaarid?

1919

KEVADEMÄLESTUSI.

Kevadepilvede pea kohal visand,
mändide tüvedest tilkus vaik —
lehekuul olen ma enese lisand
rõõmule sinu, mu sünnipaik.
Sireliõitega suvistepühi
pühitses talu, ja lääne pool
kõneles äike: ta tulinool
süütas mu südames elule lühi.

Sõna ja kirja ma õppisin emalt,
pehmet ja kõlavat kodukeelt,
lillede, lindude kõnetki temalt,
kaunile tungi ja karsket meelt.
Kuus ta mind kevadet hoida võis ainult,
seitsmendal päris ta kirstulaud.
Nurmedel helendas adraraud,
mahedad tuulehood puhusid vainult.

Pähitsis kurvana seisin ma, väike.
Aknale sirutus õitsev toom,
õunapuu latvadel sädeles päike,
tagapool virvendas oja joom.
Seisin ma vaikuses üksinda kaua —
kinni siis suruti kirstu kaas.
Edelas kõneles äike taas.
Teatasid mehed, et valmis saand haua.

Mälestus sellest mu hinges on säilind
elavalt, kuigi on kustunud muu:
kevadevälkude helendus häilind
kirkana päevisse lõikuskuu.
Tänan sind, ema, et lapsena hoidsid —
luules ma elan veel lapsena!
Tänan sind, ema, et olen ma
nii nagu olen! Sa surmaga toitsid

südame kaunile, valule keha —
valus ma enese lunastan.
Elu mu koidikul kustus kui eha
armastus sinu — sind armastan.
Kevadepilvede pea kohal visand,
õunapuu latvades värske tuul,
edelas äike — nii lehekuul
kord sa mind võta, suur loodus, mu isand!

1923

LIHTNE VIIS.

Ma lihtsalt laulan oma lihtsat viisi,
ei sõnu tundmatuid ma ritta sea,
ei kujutele vaimu kõrgeid hiisi,
kui kodus kuskil kõrgusi ei tea.

Mu isatalu, rahus voolav jõgi,
ja mere rannik, õitsev rukkinurm,
ja linna tänav, vabrikute nõgi,
laul valmi kaera, suve vaikne surm,

pikk sügisaeg, mil kustub minutina
päev üürike kui kurblik loobumus,
ja järel talveööde lumesina
taas kevadine kaunis joobumus

mu värssidele annab mõtet, sisu
ja melanhoolset rütmi pikalist.
Nii inimkonna piin ja eluisu
kui väikse inimese väike rist

võib olla väärilisek ainelõimeks
tõest sisemisest tõusnud luulele.
Ent hing maailmadele sünnisõimeks,
kui on ta kandleks kodu tuulele.

Maast lihtsast sest mu laulus lihtne tõde,
ning pärib vara keha selle kalm,
jääb teise põlve peekrisse kui hõde
võib-olla kiirgama mu õhkjas salm.

1923

SEPTEMBRIÕHTUNE NÄGEMUS.

Klaasselges järves pikka suri
septembripäev. Kui elav uri
kesk järve auras männilaid,
ja püüdes kiiri punakaid
nii vaikselt hõõgus pilveturi.

Veel tundus päikse hingust mullas
kui rõõmsat naeru. Naerdes hullas
poiss mõni piki rannaäärt,
ja tundes ennast kauni väärt
üks neitsi seisis lehekullas.

Ei olnud tahet küsitleda,
nii tõeliselt ma nägin teda
septembri selge taeva all.
Ta õlul lehvis lilla sall
ja lõhnas nii — ma tundsin seda —

kui piibli leht. Kui muistne Rahel
ta seisis koltund puie vahel,
mu poole pöördud näo-ovaal.
Ja rida künkaid Juudamaal
näis kagus ruske pilveahel.

1923

HAUAKIRI.

Ei ööbikki lauludest söönuks saa,
suurt kõhtu ei laulik toida, —
miks elus ei vasikaid löönud sa,
ei katsunud kopikaid hoida?

Nüüd magad siin kabelis mulla all,
ei kuule, ei näe, ei haista,
ja päikesel, olevat kuldaval,
su põrmule hea on paista.

Sa arvad, et peaksid vist kisama
nüüd kivid su kalmu najal.
Ei, kiidab sind kodanlik isamaa,
et — surid sa õigel ajal.

1923

ENNUSTUS.

Kätte maksta, kes riisund elu!
Kummaline on maailma sead:
ühel — külluses oleskelu,
teisel — mitte midagi head.

Aga viha ei põika, väändu:
timukaile on osa — hukk.
Juhib mõtteid ja käte käändu
vaimu õiglase tuletukk.

Juba paistavad teised alad:
pimedast tõuseb hommik uus.
Vaese viletsad leivapalad
sapiks sulavad rikka suus.

Aega paremat ennustada
võtku lauluga nüüd poeet.
Välja orjusest otsib rada
tahtepingutusis proleet.

1929

MA TÕSTAN KAEBUST.

Ma pole prohvet mingi ega jumal,
vaid olen ainult lihtne surelik.
Mu saatus see, mis igal õnnetumal,
kel homse pärast meel on murelik.

Ma tõstan kaebust kõigi nende nimel,
kel nälg ning vaesus sulgenud on suud.
On tühjaks keeritand kõik mõtted muud
tumm hädaldus ja lootusetus pime.

Ma laulan elu mustist varjupoolist,
tööorjade maailmast rõhutust, —
on viletsus nii minu hinge voolind,
et õela teo ma hülgan õhutust.

See võimu vägivald ning ülekohus,
mis hoiab vangis «rahvast alamat», —
ma rahvast osa ka ja igas ohus
sest kannan veres kirge palavat:

siit heita ette vaenuliste rivi,
kesk jõuku toorest, õelat, himukat
õiglases vihas sõna: timukad!
nii terava ning raske nagu kivi.

1930

TÖÖORJADE RÜNNULAUL.

Me tuleme: päev päeva kõrval vägi
meil kasvab nagu võimukas laviin.
Saab kübemetest korra kõrge mägi
ja paisub vihaks nälgijate piin.

Meid tagant kihutab me laste kisa
ning sunnib saatus tõusva inimsoo.
Me rinnus ärganud on tahe visa
uut lehekülge keerda ajaloo.

Me tahame ja meie õigus käsib,
et kaoks maailmast orjus, vägivald.
Maa ennem teljel ringi käimast väsib,
kui väsib astumast me tugev tald.

Meil rügemente järjest juurde rühib
ja meie ründ on armutu ning karm:
kui tuulispea eest viimse tõkke pühib
me käsivarte karastatud tarm.

Ei enam tagane me hirmu pärast,
et ootab põrgu meid kui paganaid.
Me pettund taeva illusoorsest särast,
mis vaimutoiduks andnud aganaid.

Me lööme puruks uhked kaardimajad,
kus ees me aralt seni kuletand.
On kannatusis kulgend aastasajad
me rinda usu uue tuletand.

Me usume vaid oma käte tegu
ning vabadust me ainult usume.
Sest kostku laul me julgelt, tormitsegu:
me ülekohtu põrmu rusume.

1931

KÜLVIAJAL.

On tõusnud päike idast üle kingu,
kus pikaldasel sammul kõnnib külvimees.
Ta nägu särav-tõsine, ning erksalt pingu
tal tõmbund lihased, ja kiirgab muld ta ees.

Ta külimitus seeme nagu kullast,
ta soojast peost see langeb rõõmsal sahinal,
ja igast viskest rästad hüpatavad mullast,
kui elustuksid terad tema pilgu all.

Lööb hommik järjest rohkem kilgendama,
ning voogav helge valgus üle ujutab
ta kõrge kogu vimmaka ja kingu sama,
kui helendavaks esemed kõik kujutab.

Ja seemne sädeldes ekstaasi kiirist
ta, pikaldasel sammul minnes üle mäe,
kui astuks välja nüüdse tõelikkuse piirist
ja tõstaks otse päikesele vastu käe.

1932

UNELAUL.

Tilluke illike, väikene,
maga, mu maimuke, maga.
Looja on läinud päikene,
uinub metsade taga.

Lokkis peakene lahuga
ilusti pane patja,
uinu vaiksesti, rahuga —
olen su hoidja ning katja.

Ära küsi, miks olen kurb:
üksi on hirmus valus.
Väljas on kevad, pakatab urb,
kannikenegi salus.

Üksi on valus, valusam
kahekesi — sa maga.
Tuleb elu, mis tugevam —
jätad mu jumalaga.

Tuleb elu kui trotsija,
rahutuse toob rindu.
Enam ei lähe me otsima
lepikust lepalindu.

Maga, mu tilluke illike,
udusulgede süles,
Vastu uuele päevale
kätel su tõstan üles.

1933

VÄIKE TÜDRUK.

Ei kuidagi keeldu kuule sa,
vaid lähed ja kehitad õlgu,
ja tuled siis katkise huulega,
ei emale vastust jää võlgu.

Sul ikka midagi haaravad käed,
ja pilgud kui sikusarved:
nad pusklevad kõike, mida näed,
ja aru teeb kiiresti arved.

Ei loe sa kooliraamatut,
ka piibliloo nurka pillud;
kord tutistad õde saamatut,
sealsamas klaasist sul killud.

Ei isalgi lase teha tööd —
su küsimused kui orgid,
ja lauaski rohkem kilkad kui sööd,
ja maad ning ilma torgid.

Ei lähe sa enne magama,
kui tuba on pahurpidi,
ja tuleb siis ema pragama,
sul viskamiseks on padi.

Kes iganes sulle itsitas,
sa sellele kargad harja, —
ja küllap kord hambad kui kutsikas
lööd elule sääremarja.

1933

LAPSE SUVI.

Hüppad ühes hommikuga
voodist otse kööki:
pole tarvis kahvlit, nuga —
käega haarad sööki.

Ruttu, ruttu väikesesse
suhu kaovad palad,
juba jooksmas päikesesse
sinu kärmed jalad.

Hullad emaga ja kilkad
loodusega võidu,
õde suurt ja tarka pilkad,
tallegi teed sõidu.

— Üles maast ja kähku vette, —
magad nagu pime.
Mäletad, kuis kõigist ette
eile ujusime?

Vesi pritsib hõbedasi
piisku ja su naeru:
tõsta sul on tühi asi
kahte käte-aeru.

Varsti oled üle järve
lõkendavas tujus.
(Säästes lihaseid ja närve
õde poolde ujus.)

Ja siis jälle päikse alla,
edasi — täis kihku,
meeled kõige vastu valla,
päeva haarad pihku.

Seda mängitad kui lelu,
ja su suu, see vestab,
ning ma tunnen: minu elu
sinus rõõmsalt kestab.

1938

TÄNAPÄEV.

Mu süda on tuhandeks narmastund
aja keerleval piinarattal.
Ja öösiti enam ei saa ma und,
püüan asjatult ahastust matta.

Mõte valuga rändab kaugeid maid:
kas kusagil pole siis lohtu?
Aina möirgamist, trummide põrinaid
ja relvade hädaohtu.

On juhtide suurusemaaniast
rahvad purju joonud kui viinast:
verd ojana voolab Hispaanias
ja miljoneid sureb Hiinas.

Kuid vähe näib olevat sellest veel:
sõda õhutavad kõik mokad,
ja käivad Berliini—Rooma teel
kui sabati nõiakokad.

Sudeetlane rinna ette a'ab —
hirm haarab Britannia randa,
ja varsti Euroopa tunda saab
teutoonlase saapakanda.

September 1938

TULEVIKKU.

Ei taha ma praegu surra veel,
sellest veidrast maailmast minna,
ja kuigi sageli nukker on meel,
puhu ahastus haarab rinna.

Ma siiski veel tunnen tuksuvat
verd soontes, ja tahet ja otsi, —
kuulen idast ja läänest kutsuvat
mõtte julget ning uhket trotsi.

Mõte küünitab vastu kaugeid maid
ning miljonis teises mõttes
taas sütitab sädemeid kiirgavaid
oma välklevas edasitõttes.

Saab sädemeist kunagi lõõskav leek
ühistunnetes hõõguvais rinnus:
põleb tuhaks totaalsuse roiskuv seek
töövägede võitlevas innus.

Sest surma praegu hülgab mu meel
elu ahtas, sumbunud koopas:
kord rahu ja vabadust näha veel
vanas kaunis, kuulsas Euroopas.

September 1938

SÜGISSÜNGE.

Süngelt sügis seisab üle linna,
päike kuude takka korra pilgutab.
Majad vajunud kui halli tinna,
pilvist aina külma rõskust tilgutab.
Suvest säilinud on ainult riismeid,
vinge tuul neid õelalt sabistab —
rebib pikka puudelt lehti viimseid,
tänavate mutta maha rabistab.

Kõikjal ainult alastust ja pori!
Ränki küsimusi aru asetab
enda vastu nagu mässav ori:
mõttesügist sügis väljas rasetab.
Kogu maailm keerleb nagu purjus,
koorub lahti inimlikest aadetest.
Ülekohus, meelevald ja kurjus
kasvab vastuoksa pöördud vaadetest.

Tagurpidi läinud ajalugu:
nõiakohtu tuleriidad loidavad,
sureb eilne sangarite sugu,
ohvrisuitsus uued hunnid roidavad.

Iidne kuulus «vaimne aadel» raiskund, —
valeprohvet puhtast rassist pomiseb.
Hullustusse massi meeled paiskund:
valitseja-rahvast keegi lobiseb.

Aru peas on üsna ilmaaegu,
viimse lehena veel oksal väriseb.
Jõuga õigust luuakse ju praegu:
kogu maailm sidemetest käriseb.
Aga siiski — maksab olla pahur!
Sügisesse kevad-ended kajavad:
tank ja lennuk, kuuliprits ja kahur
kord fašismi kindlalt hauda ajavad.

November 1938

TÄHISED.

Ma siiski julgust tunnen rinnas,
kui väljas möllab rajuilm,
hirm uitleb ringi maal ja linnas
ja hulgil pisarates silm.

On kohutav maailma häda
sel sõja puhkemise kuul.
Kuid langeb ikka kõik, mis mäda,
ei küpsend vili püsi puul.

Nii vana kordki hukkub sõjas,
mis tekkind vastuoludest,
kus rahvaid sõgeduse lõas
on hoidnud rahavõimu mest.

Kes kujutella suudaks põrgut,
mis variserlik loond kultuur!
Nii kavalalt on seatud võrgud,
et kõik näib hiilgav, iidne, suur.

Ei ole mõtegi seal vaba
ja vaateveeru suleb umb —
hall väikekodanluse raba,
kus aeleb vassijate sumb.

Kuid jõud, mis maad ja taevad rajas,
käib igavesti oma teid:
kõik edeneb ning muutub ajas
ja näitab vastseid tähiseid.

Ei tõkestada loovat vaimu
või mõistmatute jõhker sund:
ta läbi nende kiusu, laimu
saab võimsaks teoks, kui tuleb tund.

Ja rinnet kahte näitab aru:
üht langevat, teist tõusvat, uut.
Ei murra rahvaid sõjamaru,
ei enam orjusesse nuut.

Maakera uhkelt ruumis kiigub,
ehk puudubki tal reisipass, —
niisama teadvusele liigub
ka iga tootev rahvaklass.

Kas Chamberlain, kas Daladier'gi
võib pöörata veel ajaloo?
Kes kustutada suudaks leegi,
mis üleilmse võtab hoo?

See hävitab, see neelab rusuks,
mis ette jääb, et hakkab õud.
Saab rahvastele aga usuks,
et pääsu toob kord nende jõud.

Sest siiski julgust tunnen rinnus,
ja kuigi ümber huilgab öö
ning laastab sõda mail ja linnus —
ma tean, et võidab vaim ja töö!

September 1939

UUS KEVADELAUL.

On saabund kevad, puhkevad kõik urvad,
ja minu silmiltki kui langeks kae.
Ning jälle on mu laulud head ja kurvad,
sest näen, kui verine ning — hea on aeg.

Ma astun hommikuti nagu imme:
mind ootab värske puu- ja ajaleht.
Kui vastset jõudu saab mu roidund nimme,
kui kuulen laulu, mis on kurb ja eht.

Üks kõne puu- ja teine ajalehe,
üks linnu, teine sõnumite laul.
Seal rõkkab sõda — kahe võimu tehe,
siin lõkkab päikeses öö viimne haul.

Ent tunnen: kõik peab olema, nii nagu
see on, sest olla teisiti ei saaks, —
kui poleks elul, surmal oma jagu —
suurt imet, mida nimetame Maaks.

Näen kõiges igavesti kestvat seadust:
käib üha võitlus vahel kahe rea.
Ning vana muuta juba jätkub teadust,
ja sest on aegki verine ja — hea.

Teid tervitan ses värsis, inimesed,
kes elust näinud ainult ühte äärt,
teid kõiki, orvud, hüljatud ja lesed, —
kord elu teilegi on elu väärt.

Aprill 1940

TERVITUS.

Kui äike viljastav on käinud üle maa
rongkäigud lehvivate punalipe saatel.
Jõud võimas, purustav on inimlikul aatel,
et ori elama peab ükskord vabana.

Mis juubeldavat uljust, kirkust, indu suurt
tööinimesis kõikjal jälle näed ja kuuled!
Kui voogav vihm, mis kastab põllul viljajuurt,
uus värske hoovus täidab laulikugi luulet.

Mu siiras poolehoid on teile, töölisväed!
Las hukust haliseda kodanlased arad,
kes rahvalt ahnitsend on rikkused ja varad,
ma tean, et uue korra loovad teie käed.

Ma tunnen ajalugu teie sammudes:
see murrab kapitali jõhkra omavoli.
Ei võida vaenlased teid enam iganes,
ei pöördu enam kunagi, mis eile oli.

Vabaduspühal 1940

SÜNNIMAALE.

Meid kõiki innustab me sünnimaa:
on imeväärselt kõikidele kallis
ta pealinn Tallinn haljuses ja hallis,
kui elav süda, tuikav lõpmata,
ning ümber põldude ja teede jooned,
mis kulgevad kui soojad veresooned.

Ei midagi sest ära anda saa —
seob kõigega meid rõõm ja liidab valu!
Loob iga vabrik, tehas, töötav talu
meil võimalusi rõõmsalt elada
ja iga nende väikseim kaotus tabab
me õilsat õigust — olla rahvas vaba.

Ja nüüd, kui ründamas on võõrad väed
me õnnelikku elu ja me laste,
neilt võttes puhke, päikese ja kaste, —
nüüd endast relva haaravad me käed,
ja veelgi armsamaks saab meile püha
me sünnimaa, ta põllu, metsa müha.

On osa oma elust, mida näed
maal sellel kaunil suvepäikse kullas, —
su oma süda tuikab tema mullas,
ja kutsuvad sind kõik ta orud, mäed:
maad seda kaitse julgelt igal tandril —
ta sinisaartel, haljendaval mandril!

31. VII 1941

KODUMAA-ARMASTUS.

Kodumaa-armastus on, mis hoiab
kindlate juurtega kinni meid:
maalib kord homne Rubens või Goya
päevi me karme ning veriseid.

Vaenlase mürsud surmavad lapsi,
vanemaid, — langevad vennad, õed.
Valmib kättemaks neile, kes tapsid, —
purustamatud on meie tõed.

Pole midagi, mida ei jätaks
järelejääjate elu eest:
kõneleb iga kivi ja mätas
meie võitlustest — võiduteest.

Kõneleb Tartu, Viljandi, Tallinn:
see on me ühine kodumaa,
üle kõige hingele kallis,
mida ära anda ei saa.

Tõuseb üles kui vihane sülem
võitlejaid salga järele salk:
kodu vabadust kaitsta on ülim, —
surm on okupantide palk.

12. VIII 1941

MÕTE KODUST.

Üha mõte rändab koduranda,
verest, valust, vihast kurb ning karm:
kas on, kandes anastaja kanda,
jäävalt alistund mu rahva tarm?

Kas on rahvas aralt hüljand lipud,
mis vast vabaduse talle tõid,
nagu, meeletu, sa vahel kipud
puruks lööma, mis sa ise lõid?

Ei, ma tean, et ükski jõud ei murra
enam seda rahvast põlvili:
võivad tuhanded ta seast ka surra,
orjaks ta ei jää küll iialgi!

Ainult hinged müüdavad — need ilged! —
saavad reetjaiks võõra võimu ees.
Rahva needust, põlastust ja pilget
õilsa teoga väldib õige mees.

Sest siit, laulik, saadan kindla, julge
värsi neile, kel veel kõhkleb meel.
Teadku nad, et tagasi ei kulge
ajalugu iial oma teel.

Vankumatult seisab meeste rida,
kes on seotud ühte vandega.
Kaitsta kodumaad on kauneim, mida
põlved tulevad ei unusta.

Leningrad, 14. X 1941

TASUJAD.

Me nutt on kuivand kurku kibedaimaks vihaks,
me valu sadestunud karmiks, kiviseks.
Kui sõna elav iganes on saanud lihaks,
siis sõna meis on sirgund kindlaiks rivideks.

See sõna: kättemaks! see sõna: veretasu!
mis liitnud kokku meid on võimsaks sõjaväeks.
Et poleks vaenlasel me pühal pinnal asu,
me tahe karastund ja kerkind löövaks käeks.

Me lööme armutult, me hävitame kurjalt:
surm surma vastu saagu, veri vere eest!
Et viimsed vallutajad kaoksid rahva turjalt,
suur vanne teisega on sidund iga meest.

Meid ajab häbistatud naiste, tütarlaste
ja õeste piin, — nii mõne omakse julm surm;
meid kutsub homne päev: rõõsk hommik, päike, kaste,
töö tehases ja talus, õitsev viljanurm.

Me kätte maksame kõik teotuse, ja häbi,
ja rüüstamise, laastuse fašismi poolt.
Kes mõõga tõstnud on, see langeb mõõga läbi,
saab hoobi purustava meie rünnuhoolt.

Me nutt on kuivand kurku kibedaimaks vihaks
ning valu sadestunud karmiks, kiviseks.
Meis elav sõna stalinlik on saanud lihaks,
me, tasujate, võitmatuteks rivideks.

Tšeljabinsk, 9. III 1942

MEIE JÕUD.

Meie jõud on me kodumaa mulla,
kodumaastiku põline jõud:
viljapõllud, mis päikesekullas,
vihmapilvede vaikne sõud.

Meie jõud on me minevik, mida
keegi meilt ära võtta ei saa:
esi-isade sangarlik rida,
jüriöö tuled ja Tasuja.

Meie jõud on me taevavõlvi
sära sügav ja sinine,
läbi kasvava lapsepõlve
karmid talved ja koolitee;

elust paremast «maailmas» kuuldus,
kaugusest helisev linnatorn,
soojas suveöös armsaima suudlus,
esimene, arglik ja õrn.

Meie jõud on me rõõmus ja raske
lahtisaamine sulaseteest;
kevad, mis lauluga tuli kaske,
suvi, mis lõhnas ristikumeest;

kollased sügiselehed vahtras,
loojuva päikese kurblik läik, —
sõjad Pühajärvel ja Mahtras,
Anija meeste Tallinnas käik.

Meie jõud on me mõte, mis virgus
surve alt kiuste, et keelas tsaar,
vaim, mis katusekambreis sirgus,
idas helenev taevakaar;

punaste aastate leekiv kuma
mõisate kohal, hele ja sünk,
üle talvise ääretuma
lume jõuluöö pilverünk.

Meie jõud on me Tartu ja Tallinn —
palju valgust, õisi ja vett, —
lodjad Emajõel udus hallis,
mere poolt Toompea siluett;

meri ise, täis kalu ja tuuli,
Tahkunas sügistormide riid, —
neljakümnenda aasta juuli,
punalippude lehviv siid.

Meie jõud on me naised ja lapsed,
kodumajja kes maha meist jäid,
vennad, kelle mõrvarid tapsid,
õed, kes ootavad tasujaid.

Meie jõud on kõik, mida annab
koduarmastus, ülev ja karm,
mis meid kodu eest võitlusse kannab:
meie elu, veri ja tarm.

Tšeljabinsk, 5. X 1942

KES ANDIS ÕIGUSE?

Kes andis õiguse me maale tulla
teil, roimarid teutooni röövlisoost,
me rahvalt anastada kandva mulla,
meid lahti kiskuda me ajaloost?

Kes lubas mõrvata me inimesi,
kel kaitsta oma au ja isamaa,
ja naisi piinata ja lapsukesi,
kes kätt te vastu tõsta ju ei saa?

Kes andis õiguse — me üle irveks —
me vaba rahva heita orjusse,
maa õitseva ning kauni muuta kõrveks
ja inimesest teha korjuse?

Te tugevama õigust rõhutate,
kuid «saksa rassi» toores saapatald
ja jõhker rusikas ta timukate
ei ole õigus, vaid on vägivald.

Ei ole rahval õigust teiste üle,
ei saksa hullund loomal liiati, —
ta rass võib valitseda veiste üle,
kuid vaba rahvast — mitte iialgi.

Tšeljabinsk, 16. X 1942

KAARNAMÄE BALLAAD.

Elas julm ja jõle härra lossis Kaarnamäel.
Polnud piiri tema võimu meelevaldsel väel.

Küürakil käis vald ta käsul, maoli roomas mõis.
Varandust ja elu võtta oma orjelt võis.

Oli kohutav ja jube hommikul ta tõus.
Aimata ei võinud keegi, mis tal jälle nõus.

Oma ülbuses ta vandus kokku maad ja merd.
Isu polnud tihti tal, kui polnud näinud verd.

Hädа sellele, kes sellal tema silma jäi:
kes ei käinud kummargil või polnud palja päi.

Peksupinki laskis saata, olgu naine, mees,
kes ei suutnud armu leida tema palge ees.

Värvis ihu esimene sooja vere piisk,
tõusis tema kurgupõhjast rõkkav rõõmukriisk.

Tõmbus irvituseks nägu, kuratlikult õel.
Paiskas sõna parastava, terava kui nõel.

Kõditas ta kurja kõrkust karjumiste õud.
Otsis ohvreid abitumaid tema toores jõud.

Isu tõusis hea kui loomal — istus lauda, sõi,
kuna õues kubjas alles viimseid hoope lõi.

Kord, kui õelamalt kui muidu tõusis härra julm,
tütarlast noort õues nähes kortsu läks ta kulm.

Oli erutavalt ilus tütarlaps see noor.
Ihu oli õrn ja valge nagu kasekoor.

Elutuli helkis silmis hea ja armas tal,
aga kes see lubas käia härra akna all?

Peksupingil lunastama eksituse ta
pidi härra meeltelõbuks oma verega.

Hambad kokku pigistatud, hinges — kättemaks,
sangarlikult talus peksu, mida soovis saks.

Kuulis peksust sellest kutsar, tulles talli poolt,
tundis oma südamesse tungivat kui noolt.

Paiskas verehoo ta pähe valus vihasööst.
Tohtis aga mõelda ori härra häbitööst?

Surus viha enesesse, tõsiseks jäi mees.
Varsti jälle hobud olgu härra ukse ees.

Sõidutas ta õelat härrat nagu ennemalt.
Vaatasid vaid sünged silmad kurjalt kulmu alt.

Silme eest ei kadund enam hetkeks peksupink,
ega veedelnud ta vaadet õitsev org, ei kink.

Ühel õhtul tuli kaugelt kodu poole sõit.
Härra nägu hiilgas ülbelt, silmis säras võit.

Süngelt istus kutsar pukis, meeles neitsi noor,
kelle ihu noor ja valge nagu kasekoor.

Ehahelenduses helkis eemal taevakaar.
Kodu poole kippus kiirelt kärmas hobupaar.

Rangelt hoidis kutsar ohje — olid kindlad käed.
Mööda välgatasid põllud, metsad — orud, mäed.

Ehahelenduses üles kerkis lossitorn,
valitsedes üle valla, kivine ja morn.

Vastumeelselt tõmbas kutsar pilgu lossi pealt.
Nagu pesemata häbi teda tõrjus sealt.

Vasakule pööras vaate: küpsev nisu, kaer.
Meelde aga tuli jälle peks ja ilkuv naer.

Äkki: jäärak, kõrge kallas, all kui peegel järv, —
kumendas ta vaiksel pinnal nagu verevärv.

Ainus pilk, ja kutsar tõmbas ohjest hobuseid.
Küllap teadis, kuhu keeras — tundis kõiki teid.

Hetk veel mõni uhket traavi — kadus loss ja põld,
kuristikku vasakule keeras järsult tõld.

Tšeljabinsk, jaanuar 1943

KASKEDE LEHTIDES.

Käis eile äike üle linna Uuralis,
ja täna kased kõikjal värskelt haljendavad.
Kuid nukrat erutust toob tuulepuhang, mis
su näkku pehmelt lööb, kui akna õue avad.

Ah, ärkab mälestusi kaugeid, ammuseid
niisama tormiliselt tulnud kevadetest, —
end tabad mõttes jälle käivat koduteid,
kust oled eraldatud mitmeist maist ja vetest.

Näed maja maantee ääres — kaske akna all,
nii valgetüvelist, ja saledat, ja sirget;
näed tütarlast, kes seisab ootel väraval,
käe kõrval hoides õekest, käharpäist ja virget.

Sa jälgid aastaid nende kaunist kasvamist, —
nad vastu lähevad nii oma kevadele:
toob iga kevad kaasa uut ja imelist,
seesama püsib rinnus ootus, hea ja hele.

Siis teine elukoht ja uus maailmakaar, —
õed käivad kooliteed, ja vend ju sirgub meheks:
seesama imetlev ning ootav silmapaar,
kui jälle kevad kasel punga muudab leheks.

Ja nüüd — mis saanud neist, sa kuidas teada saad?
Võib-olla muld neil ammu katnud kinni silma:
ei näe nad enam kevadõites sünnimaad,
ja nii nad langend ongi, elust, õnnest ilma.

Oo, needust süüdlastele — needust kõigile,
kes tappes, riisudes me koju tõstnud jalga!
Ei püha kättemaksu eest küll pääse see,
verd süütut valades kes teenind verepalga.

Ei metsalise ikkesse jää sünnimaa:
ta tuleb varsti — hea ning vabastaja äike,
ja kuigi kask siis sulle seal ei haljenda,
su rahvale taas tõuseb kevadine päike.

Tšeljabinsk, 10. V 1943

LUULE KOHUS.

Peab luule vaimu relvastama, —
seks rikas sõna-arsenal.
On sõna relv ja mürsk seesama,
mis käsitseda võitlejal.

Võib peita hirmsat mõttejõudu
ja vihatunde võimsust see,
mis külvab vaenlasele õudu,
kui selle süütab suur idee.

Siis sõnad paiskavad kui laavat,
kus surmav iga piisk ja kild,
jõuks survest vabastavaks saavad
nii tundepursk kui mõttepild.

Tuld annab iga värsirida
nii nagu iga relvaliik,
mis purustab «uut korda», mida
kui orjust kannab «kolmas riik».

Ja salmid sammuvad kui rivid,
saab luuletusest koondund salk,
kes veermes veeretab eest kivid
ja ründab vaenlast, karm ning kalk.

Nii luule oma osa täidab
me pingsas võitluses ja töös
ja vastuhakuleeki läidab
ka sealpool, umbses orjaöös.

Sest tõuse, värss mu, värske hooga,
löö vaenlast, sõpra julgusta,
kui laine vabastava vooga
koos veere võimsalt üle maa!

Tšeljabinsk, 27. V 1943

LENINGRAD—UURAL—MOSKVA.

Ei suuda küllalt imetella Leningradi,
ta uuest elust tulvil tänavaid,
ta kõrgeid kupleid, torne, — kõrget vaimulaadi,
mis kannab neid, kes kaitsemas ta väravaid:
ta rahva kindlaid võitleja-traditsioone,
mis muutnud kindluseks on iga kivi, hoone.

Siin igal sammul räägib kuulus ajalugu
ja kerkivad su ette kujud ajaloost:
saab elavaks töö-, võitlussangarite sugu,
kes sajandite jooksul üles tõstnud soost
on Iisaku ja Admiraliteedi piigi
ja pimedusest valgusesse Vene riigi.

Tee Peeter Esimesest saadik Leninini
ja Stalinini kõneleb tööst, võitlusest,
et rahva elu korraldada paremini,
kui seda tahtnud valitsejad mõisnikest,
ja rahvas tänapäeval kaitseb julgelt, mida
ta kasuks teinud nende sangarite rida.

Ei teda murdnud talv too näljane ning pahur,
mil ründas vaenlane kui kiskja hullustund,
mil päeval üha kõmas kaugelaskekahur
ja öösi lennurünnakud ei andnud und, —
linn elas, töötas, võitles — seisis ohus halvas
kui kalju keset merd, nii vankumatu, valvas.

See võimsa nägemusena mu mällu vajus,
ja tänapäevalgi, kesk elu heitlevat,
ma näen ta paindumatust lahingute rajus,
ta rahvast, ikka sangarlikult võitlevat, —
ta naisi, katustel kes seismas häire ajal
nii kindlalt oma koduarmastuse najal.

See armastus mu, laulikugi, meeli läitis,
ja hiljem Uuralis ju kauges elades
ma tundsin, kuidas kogu olemust mul täitis
karm terasene elu, mis siin avanes, —
seesama koduarmastusest kantud elu:
nii tootlus tehaseis kui uuriv otsiskelu.

Ürgjõudu aimad siin maa selle ääretuma,
kui iga kõrgendiku kohal kerkib öös
su ette hunnitu ning majesteetlik kuma.
Siin linn on linna kõrval väsimatult töös,
ja õhk on tulvil kirge, mis maa hinges palab, —
et purustada vaenlast, relvi taob ja valab.

Sai koduseks Tšeljabinsk, võrdne linnadega,
kus töötajate kätes relviks saab metall
ja laiad tänavad on napi haljusega
kui vaod, mis veetud tulevikku, taeva all,
mis imesinisena nende kohal laiub.
Küll linn see enese kord mullast üles raiub!

Sai omaseks see linn, kus möödus pingelisim
aeg pikist sõjakuist — järk kogu elueast.
Siin kasvas kodumaaga ühtsustunne sisim,
kui, olnud peagu väljas elavate reast
ja tulnud tagasi kui sealtpoolt surma piiri,
taas nägin lappi maad ja kevadpäikse kiiri.

Siis Uural kevadises haljuses ja õites:
mis võimsat värsket elutahet andis see,
kui läbi ürgse kauni lopsakuse sõites
viis aina uude üllatusse looklev tee!
Neid rikkusi, mis siin maapõues alles magab!
Jah, Uural see ju on, mis võitu taob ja tagab.

Kui vastseltsündinu ma kõike imetelin
ja võiksin imetella samuti ka nüüd.
Baškiiria — kui kummaliselt kutsuv helin!
Ja Volga — võimas kevadiste vete hüüd!
Ei ole sellist avarust küll muus maailmas,
ei sellist rõõmsat sära mujal noorte silmas.

Tee Volgast Moskvani — vaid ääretumad põllud:
näed aina nisu-, rukkinurmi vohavaid
ja sekka haljaid salusid ja rohumaid,
kust sind nii sõbralikult tervitavad hõllud,
ja üle kõige taevas sinine ja hele.
Saab üha kodusemaks kõik see südamele.

Siis viimaks Moskva! — kodusemat leiad linna
sa vaevalt kuski: tuttavlikult võtab sind
ta vastu taas ja uue julgusega rinna
sul täidab, — ergutav on tema hoog ja ind.
See Stalin ju, ta loova geeniuse võimsus,
et levib Moskvast julge, võidukindel vaimsus.

On Moskva kodumaa ja riigi süda, milles
kõik kehastund, mis Liidu rahvais parimat:
tööd tegevat, ja juurdlevat, ja võitlevat.
Siin igas ehitises, kivis, puus ja lilles
on tunda tukset elavat ja hingust kirgast,
siin kõneleb kõik elu-, kaitsetahtest virgast.

On Moskva süda, mille poole kisub süda
nõukogulikul rahval kindlalt, jätmata,
ja tema võimsat tukset tundes kodumaa
saab tuhat korda armsamaks, ja kaitsta seda,
kui tema saatus kaalul, elu hädaohus,
on lihtne inimlik ja püha kohus.

Moskva, juuni 1943

KODU-UNELM.

Suvel sel, kui puude pehme haljus
Emajõge embab Toomemäelt,
tuleb tund, mil võõra võimu valjus
langeb sealgi ahelana käelt.

Tuleb tund, mis rõõmus on ja valus:
aurab alles okupandi jälg
vahest mitmes asulas ja salus,
vahest alasti käib maanteel nälg.

Hämmastuses peatub rännak ruttav:
on see olnud, on see ilmsi kõik?
Aga siiski kostab sellest tuttav
katkend mälestuste kauge hõik.

Sa ei teagi, kuhu minna, keda
mahajäänuist otsida ja kust.
Aga iga ust, mis avad, seda
avad nagu oma kodu-ust.

Aga iga lappi maad, kus astud,
kui sa oma noorusmaale saad,
tunned, kui ta haljusesse kastud,
südameni nagu kodumaad.

Näed kui oma last sa igas väikses,
näed, kui tervitaks sind tuttav rätt,
ja kui tuuled mängivad su käistes,
hoiad käes kui armastatu kätt.

Ja kui siiski kedagi ei näe sa,
kui su omaksed on katnud maa,
tunned: koduarmastuse väega
seob see maa sind ühte eluga.

Jegorjevsk, jaanuar 1944

TÕOTUS.

Sinu tütred oleme ja pojad,
sinu kannatuste nimel vannume:
ehitame üles hävitatud kojad,
käte vahel kolded kokku kanname, —
teeme linnad, külad, mille müüri, seina
alla matame su valu ja su leina,
loome lossid, mille aknad üle piiri
kiirgavad su vaimu ja su võidu kiiri,
meie töö ja hoole kodu sa —
Eestimaa.

Elustame koolid, kunstihooned,
vabrikud, jõujaamad, kaevandused, veed,
tulvil tehnikat, energiat, kui sooned
üle sinu pinna pingutame teed,
et nii valgust, soojust, jõukust sulle tuua,
sinu taeva all uut rõõmsat elu luua,
mille ehituse karmi indu, hoogu
lauldes põlvest põlve kannad nagu voogu,
meie töö ja rõõmu kodu sa —
Eestimaa.

Harime su kõrved viljakandvaiks,
sood ja rabad aedadeks ja väljadeks, —
teeme maarjaheinakõrred eluandvaiks
avarustes voogavateks viljadeks,
millel särav päike, hommikune kaste
särab puhta õnnena me lastelaste,
kes su rahva elu edasi sealt viivad,
kus kord katkevad me unelmate tiivad,
meie töö ja õnne kodu sa —
Eestimaa.

Tahame seks hoolt ja muret kanda,
et jääks kindlaks rahva tuleviku tee,
tahame kõik võimed Liidu kaitseks anda,
kes on igaveseks kaitseks sinule,

kelle vägevus on läbi sõjakõue
toonud vaba elu igasse su õue,
mille eest on muiste varisenud vallad,
kolletanud kihelkonnad mulla alla,
südame ja hinge kodu sa —
Eestimaa.

Jegorjevsk, 1944

TARTU VABASTAMISE PÄEVAL.

Mis mälestusi ärkab minus imeväel,
kui teateid kodu poolt toob hilisõhtul eeter!
On vabastatud Luke, Peedu, Vapramäe,
ja sealt ju edasi — vaid mõni kilomeeter —
on Elva: teispool Elva järvi, männipalu
kesk metsi seisis kord mu väike sünnitalu.

Seal oli minu mängumuru, noorusmaa:
Käo mõisa rehi, teisal Uigu, Laurimatu,
see oli kõik, mis eemalt võisin vaadata,
ja üle oja Pilli sammaldunud katus.
Mets tume kõikjal kõrgelt silmapiiri sulges,
ja kuski pala maanteed kaugusesse kulges.

Käo metsas õitses kevaditi näsiniin,
ja mööda maanteed välgatasid sakste tõllad.
Kuid idast ahvatlevalt hõikas raudteeliin
(kolm seemet ainult andsid tollal meie põllud),
ja Uderna — seal hiljem talvi käisin koolis,
mis teadvust võitluseks maa, rahva eest mul voolis.

Mind Moskva valgemüüriline veetles siis,
sealt nagu imekelli kuulsin helisevat.
Mis sest, et jalamatk mind ainult Tartu viis,
kui viies teisest kümnest mulle saabus kevad!
Jäi kujutelm mul Moskvast nagu mingist selgest
ja targast elust meelde tollest päevast helgest.

Nüüd olen aastaid käinud Moskva tänavaid,
ja omandand ta vaimu võitlevat ning uhket,
ja näinud ta saluute tulisäravaid
ning tean, et sinagi, mu Eesti, õide puhked,
kui sulle paistab Moskvast võimsa vaimu valgus.
On Tartu kohal tõusnud kõuest koidu algus.

Ja Punaväega koos mu mõte viibib seal,
kus on mu noorusmaa, mu kallid kodupaigad.
Kes mulda maetud on, ei nemad ärka eal,
kuid elustuvad mälestuste kaunid laigud,
ja rindu karastavat hoovab koduhõngu,
kui diktor kaugelt hüüab: Kirepi! või: Rõngu!

Teeb varsti vabaks kogu meie sünnimaa
me armastatud kangelaslik Punavägi.
Me kõigi mõte ründab ühes temaga,
meil kõigil meeles mängumuru, kodumägi,
ja keset lahingute lakkamatut karmust
me jõudu ammutame oma koduarmust.

Leningrad, 25. VIII 1944

KOJUTULEK.

Nutta tahaksin su varemete juures,
sinu tuhka, Tartu, maha heidaksin,
jällenägemise valusas ja suures
rõõmus pea su haavadesse peidaksin.

Viibin otse nagu uimastuses mingis
ega oska enam leida kuskilt eest
selles laastatud ja põletatud ringis
ühtki endist sõpra ega seltsimeest.

Tahaks vaikses leinas hetkeks heita põrmu,
kuulatada, kuidas tõuseb pimedast
kõik siin läbielatu ja kostab kõrvu
surmasaadetute sünge jala-ast.

Tunda, kuidas võitluses, mis ränk ja äge,
linna vabastasid sangarlikud väed,
kelle jõud võiks paigast tõsta kas või mäge,
ja siis jälle põrmust tõsta omad käed,

ja need jälle rõõmsalt tööle külge panna,
teades, et ei ole mingit tõket ees,
millest töö ja teoga üle meid ei kanna
koduarmastuse visa jõud me sees.

Tartu, 29. IX 1944

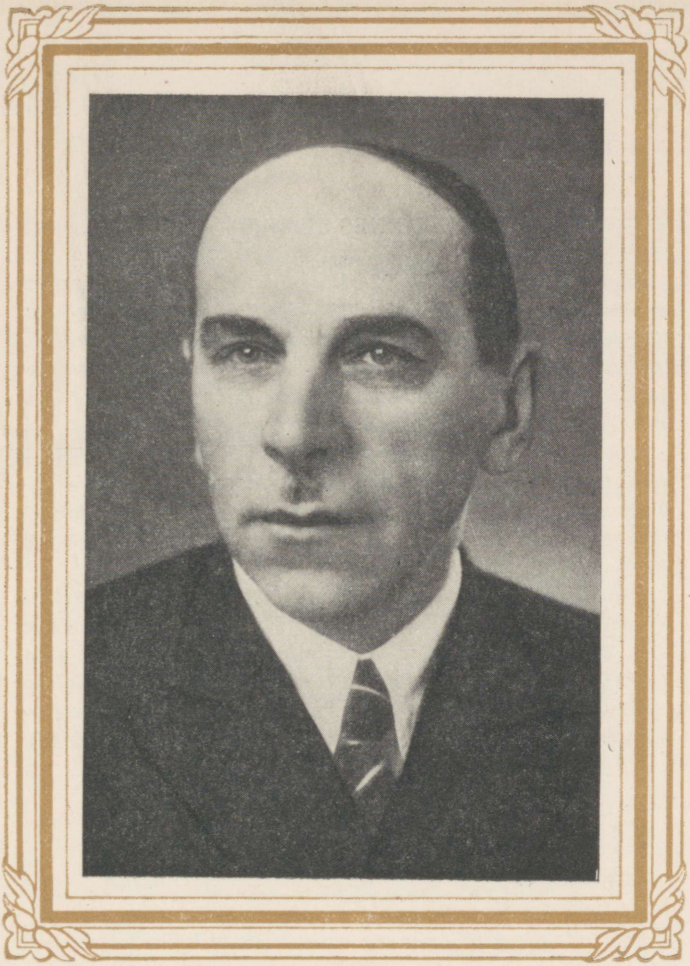
VÕIT.

Kui kevadtuule sahin läbivad maailma
need soojad sõnad: «Saabunud on lõplik võit!»
Ja tõuseb rõõmus sära miljonite silma,
kes näevad puhkevat kui õie kõrval õit
taassaabund rahuelu õnnelikku algust
nüüd — pärast raskeid aastaid — keset päiksevalgust.

Et päevad paremad võiks tulla rahvastele,
et lõpeks jäädavaks fašismi jube trall,
et saabuks tulevik kui kevad soe ja hele,
seks võidelnud on stalinliku lipu all
nõukogulikud rahvad võimsas ühtses peres —
ja saabunud on võit, on pidu maal ja merel.

Au, kuulsus kõigile, kes oma elu andnud
on isamaa ja inimkonna elu eest!
Au, kuulsus kõigile, kes võidu koju kandnud
on läbi tormidest ja läbi tulest, veest!
Ja jäädvustagem nüüd töös, sõnas, helis, maalis,
mis võitnud me armee, me juht, me kallis S t a l i n.

9. V 1945

Johannes Semper

(sünd. 1892)

JOHANNES SEMPER.

Sündis 22. märtsil 1892 Viljandimaal maakooliõpetaja perekonnas. Õppis Peterburi ja Berliini ülikoolis keeli ja kirjandust, Riia polütehnikumis lühemat aega arhitektuuri, lõpetas 1928. aastal Tartu ülikooli eesti ja üldise kirjandusajaloo alal. Aastail 1928—1941 Tartu ülikoolis abiõppejõud, 1930—1940 ajakirja «Looming» toimetaja.

Juunipöörde järel rahvavalitsuse haridusminister, seejärel kuni 1941. aastani Eesti NSV hariduse rahvakomissari asetäitja. Aastail 1941—1948 ENSV Kunstidevalitsuse juhataja. 1946—1950 EN Kirjanike Liidu juhatuse esimees. Oli aastail 1940—1951 Eesti NSV Ülemnõukogu saadik.

Kodanlikul perioodil avaldas rea luuletus-, novelli-, artiklikogusid, reisiraamatuid, romaane, tõlketeoseid. Nõukogude ajal on temalt ilmunud luuletuskogud «Ei vaikida saa» (1943) ja «Valik luuletusi» (1946), näidendid «Aja käsk» (1945) ja «Murrang» (1949), romaan «Punased nelgid» (1955) ja rida tõlketeoseid (Stendhal, Zola, Neruda, Stil jt.).

OKTOOBER 1935.

(Fašistliku Itaalia kallaletungi puhul Abessiiniale)

älle põriseb lennuk ja veereb tank,
tapab mehe ja lapse ja naise.
Juba lõdiseb börs ja närvitseb pank.
Kuid milleks? Uus kuld ju ei haise!

Ducel rauast on pilk ja kaljust lõug,
ta rusikas nõretab verest.
Peab marssima mustade särkide tõug,
kui vaja, ka läbi merest!

Uuel Ajastul juba on kolmteist ust,
aga ühtegi väljakäiku!
Kas siis pessu visata särk, mis must,
uut alata ajalookäiku?

Vahemerre miks toetub saapakand,
kui see uljalt ei läe läbi vee, kus
ootab peenemat lihvi barbaarne rand,
palja jalu kus kõnnib veel neegus?

Nähku maailm: siin on vemblapunt,
mille keskel on tapakirves!
Keda kunagi imetand emahunt,
selle suu pole asjata irves.

Niisiis algab taas rahvaste mahaniit,
juba kired on pääsenud paisust,
kuna tähti taevas loeb Rahvasteliit
ning juhib meid teispoole maisust!

1935

VAIKIV OLEK.

Nagu seeni kupatati meeli
ja siis puseriti vajutati.
Vimmad põhjalikult hajutati,
nii et kuuldi ainult ingli keeli.

Mõtted pisut pilgutasid mõistu,
kui said kokku vahel selja takka.
Siis jäid sosinadki varsti vakka,
nurgast nohinat vaid kostis võistu.

Säärast magamist ei olnud ammu:
suudki pärani jäid hoogtöö-unes.
Tuli kärbes, seisatas ja munes,
ämblik võrkudega seadis sammu.

Kui kord ärgati, siis oldi rabat:
jesses, kes need küürud selga loonud,
maodki maani, ette eeslikoonud,
taha aga liputavad sabad!

1936

PUHASTUS.

Rünkpilvedes taevas tukkus,
tilkhaaval vaigutses mänd,
ruskas okstes oravahänd,
alla vaikusse käbi kukkus.

Oma unedes mesiselt-laisus
laskis ristikhein longu pea:
oli hääbuda juurteni hea,
kui sind hoiti nii tulises kaisus.

Aga õhk — see paisus ja pundus
ning ähvardust imbus täis.
Üle haabade värahtus käis
ning veel vaiksem siis vaikus tundus.

Pea käppadel, peni vahkas,
must vari läks üle vao.
Üks raps — ja pilvedemao
nagu pussiga äike lahkas.

Ja siis pahinal alla paiskus
kõigist lüüsidest vetepais.
Üks rabin vaid puis ja mais,
peksti välja sealt unistav laiskus.

Ja kui ilm oli uueks uhat,
hinges vilet lõid peoleod.
Ah, need tahted, püüud ja teod —
neid näis korraga terve tuhat!

1936

FAŠISTIDE VÕIDUKISA KUULDES.

Niisiis saabus viimne vaatus,
langes liisk:
jälle võitis
vägivalla paatos.
Üle laipade triumfivanker sõitis,
kaasas pimestatud massi kriisk.

Vastukisast aga
leppimatu süda hõõgub:
sama ohvervaga
kas su enda kodunurk,
kui kord võõra peo all lõõgub
kinni tema kurk?
Sest kui sõjahobu hirnuks,
keda liigutaks ta kabjarüüst?
Küllap ainult arutlusi süüst
kerkiks nagu kõlkaid virnuks,
kuhu kaoks ka appihõik.

Mitte enam? See on kõik?

1936

H. BARBUSSE'I SURMA PUHUL.

Must on öö. Ei ainustki tähte ruudus.
Kõigis kaartes käib närvlik relvade tärin.
Valgust on vaja ning soojusest tuleb puudus.
Kuskil seal on aga rahvahulkade värin,

pidulik-aeglast kuulukse öö seest trummi,
kivist kõnniteel pehmet marssimist leinas.
Kantakse urniga põrmu. Inimessummi
tummalt seisab ja vaikib kahel pool seinas

otsekui kaldaina suurele kurbusejõele.
Tunglad suitsevad süngelt, lipud on krepis.
Keda seal kantakse? Südant, mis tuksus vaid tõele,
südant, mis oli kui terasest aadete sepis.

Öö on ümber ja pimedus veelgi tihkub,
kõigi asjade üle langeb kui jäide.
Millal jälle näeb hinge, mis valedest kihkub,
uueks sünnib ja on siis kui maailma-läide,

hõõgudes läbi tuhmide päevade rea?
Kuuled sa käiku, mis aeglasse takti on sulet?
Rahus ja kindluses teistega sammu pea!
Kui nagu taelas sus hõõguvad tõdede tuled,

ära siis endasse umbu, vaid põlema lahva!
Olgu su sõna kesk tuima vaikust ja pelgust
otsekui virguv südametunnistus rahva!
Põikluste päevil tarvis on otsetõe selgust.

Öö on ümber ja tundub õhku nii napilt,
rusikaid palju, kuid inimest ennast nii vähe.
Vaata, kas silm sul pimeda laotuse lapilt
siiski ei seleta hämaralt vilkuva tähe?

1936

KÕIK ÜLES VIIMSENI.

Ju põlisvaenlase barbaarsed parved
on sisse murdnud koduväravasse.
See metsaline oma veres sarved
me ellu torgand lootussäravasse.

Kas Maarjamaad on rüüstatud veel vähe?
Kas ootamas siin valmispandud saagid?
Ei! Pole kaugel päev — all punatähe
me murrame kõik ristipandud haagid!

Küll teeme lõpu vaevlusele lõjas.
Las sureb, kes me kodud verre astus,
las valmib sangareid ses pühas sõjas!
Me puhkuseks vaid võit — nii käib me vastus.

Kõik üles viimseni, nii mees kui naine,
ei röövliile või hetkeks anda asu!
Las tunda, mis on rahva põlguslaine,
mis meie viha, meie kättetasu!

1941

NEIL PÄEVIL.

Su kallale sööstsid röövlitejõugud
ja nöörisid kurgu sul, kodumaa.
Ja ilmusid reetjad, need vastikud tõugud,
kel ainult saagiks on olnud me maa.

Mis ootab sind, paljukannatand kodu?
Kas varsti siin vagu veab saksa sahk?
Ju voorinud sisse kubjaste rodu
ja töömeest ootab pargitud nahk.

Ei lase me sündida säärast häbi,
et Mahtra kunagi korduks veel!
Kes vabad on vabade rahvaste läbi,
ei orjaks neid peksa piitsakeel.

Kas kuulete võitlust vaprat ja visa,
kus õla kõrvale rivistub õlg,
kus poegega kaasa sammumas isa
ja nägudelt vastu lööb surmapõlg!

Ei, seda kangelasmeelt ei murta,
kui kõri kallale aetud peod!
Kes tohiks praegu veel karta ja kurta,
kui kõnelevad vaid vägiteod!

Ja kõnet seda, mis kindel kui teras,
las kuulata vaenlane toores ja kõrk!
Ei puhka me enne, kui abitult keras
on haakristiämblik ja puruks ta võrk!

1941

NAD RÖÖVISID.

Nad röövisid siiski me ranna,
ise hõiskasid: siin meie ruum!
Panid rahva kaelale kanna,
kui veel külade tuhk oli kuum.

Taevas välklesid tulijooned,
varjas pealinna suitsusein.
Ahervarde jäid koduhooned.
Mis nad tõid, oli nälg ja lein.

Mõni kahtleb: kas see veel muutub,
kui kord kukile saanud on saks,
kes see isandat enam puutub,
kui on rahvalt võetud jaks?

Ei, mu sõber kodusel rindel,
ei nüüd kõnnita norgus päi!
Meie võit — see on kaljukindel.
Suvi must — kauaks seegi jäi?

Las kord liikuma hakkavad stepid,
kohab taiga ja mühiseb laas —
tõkked murduvad eest kui kepid,
kes nüüd hoopleb, see põlvitab maas.

Ei me heitlused enne rauge,
kui on kaelalt tõugatud kand.
Tuleb päev — ja see pole kaugel,
murrab vabaks end kodurand!

1941

EI UNUSTA.

Ei seda unusta, kuis verre kastus
me maa, kuis kõik me pesad lõhuti
ja rahvas kummargile rõhuti
tee äärde, mida mööda barbar astus.

Ei unusta me laste meeleheitu,
kui talus rüüstati ja prassiti,
pantvangiks aga ema tassiti
ja pööning süüdati, kus poetud peitu;

ei ka neid näruseid ja müüdud hingi,
kes röövlil küürutava terega
kätt suudlesid, mis määrdund verega,
kui rahvas jälestades pöördus ringi.

Ööst läbi kuuleme te appikisa
käe kägistava vahel sumbumas.
Ja kuigi koduteed on umbumas,
meel rahval ikka murdmatu ja visa.

Ei puudu neid, kes pigistatud huuli
on valmis uhkelt surma trotsima
või metsast parast tüve otsima,
kust lendu lasta kättemaksukuuli.

Ei miski väärata siis käerannet.
Ükskõik mis tuleb, võit on meiega.
Me pantijäetud süda teiega.
Koos peame meeles vankumatut vannet:

Ei mingit halastust! Hoop hoobi järgi!
Kõik viimseni koos reetjakarjaga
nad üle parda raudse harjaga!
Neist mingit mälestust, ei mingeid jälgi!

1941

IGATSUS.

Su hinge on kui mingi mõra tekkind,
sa nagu sõjas rüüstata saand maa.
Sa nagu laev, mis lekkind,
ja sõit — see lakand,
ning kaldale ei saa, ei saa.

Sa lootustesse kahe käega kinni hakand
kui päästevööse.
Sa usud: nagu unenägu öösse —
nii kaob su selja taha silmapilgus
pikk kannatusterodu
ja saabub hommik kastetilgus
ja saabub igatsetud kodu.

Kuid ei see ole kaste,
mis helkleb maas sul jalge ees:
on emade ja laste
need silmad vees.
Ei nurme hõljuv vaip
sul hinga vastu tiineid tuuli.
See lõhnama läind laip
on vastu mulda suuli,
käed krampund, pea veel veretav.
Ei tereta
sind kodu mällusööbind paigutus,
ei tuttav rada kasteheinas,
vaid mürsuaugu haigutus
veel püstijäänud seinas.

On vahel, nagu põleks kogu ihus
üksainus igatsus ja appitõtt.
Siis on su sünnimaa
kui hellalt valus ümbertvõtt
ja ise sa
kui kõrrekene suures-suures vihus.

1942

EI VAIKIDA SAA.

Ei vaikida saa,
kui igas me veretukses
su kannatus kajab,
kui iga rakk meis
su na'ale end ajab,
su vabastust kisades,
mu kägistatud rahvas,
mu vägistatud maa!

Siin me ootame rakmeis,
valmis heitlustes visades
võitlema seni,
kuni koduuksest
pole kihutatud viimne kui hitleripeni.

On keegi
visand
me südameurka
vihkamisleegi.
Ja nüüd
see tõuseb kui tasumishüüd
üle me peade.
Iga teade,
mis haavab me kodunurka,
on veelgi ja veel
sesse lõkkesse lisand
vaid õhutust.

Ent peagi me oleme teel —
kui kevadtuule puhang
üle maast,
sellest lõhutust,
sellest laastatust.
Olgu tervitatud metsad ja luhad
ja see rannik vahus,
juba kaua kust
viibitud lahus!
Ole tervitatud, kodune nurm!

Ent kui tuttav talu
võtab vastu
meid tuhas,
kui risti meil jalus
on surm,
ei me kohku oma valus.

Sest sina, mu rahvas, sa tiivast lastu,
maaslamaja, tiivad kõik losa,
toibud lennakus uues.
Sinu osa
on: valudest jõudu juues
tõusta tuhast!

1942

VEERAND SAJANDIT.

Tõesti, kas tervelt veerand
on sajandist kulgend,
kui selja rahvale keerand,
seisis Talvepalee,
silmad-kõrvad kõik sulgend, —
kuni äkki üle vee
raske kahuriraksak
õhku sumbunut tuulutas!

Ja vaata, kõik see,
mida maapaost saabunu kuulutas
Soome vaksalis,
— teostus:
Oktoobri sügavas süles
eostus
maailmale vastne ajastu.
Kerkis üles
nagu maa alt majastuid
suitsvate korstnatippudega
kui lehvivate lippudega.
Sööstis traktoreid söötidele,
vooris kombaine nurmevöötidele
põimama ühissaaki.

Vaata, kuis kumavad sulatusahjud
vastu taevakõrgust,
kuumutades maaki,
ja valukojad
kui tulekahjud!
Otsekui põrgust
voolavad malmiojad.
Ja seal, ennäe,
oma küüsja käe
sirutab tõstevinn,
rutates minema terasest talaga
kui maiuspalaga.

Tõusnud tehase kõrvale tehas,
sigind linnale lisaks linn.
Üks süda tuksub ses kehas,
üks püüe töötava rahva,
üks tahe visa ja vahva —
käia inimsoo eel
Lenini-Stalini teel.

Ent täna?
Isegi stepid ja mägiharjad
täna on tõmmatud sõtta.
Pulstund ja näljas,
nuusivad väljas

röövloomade tohutud karjad,
et vägisi endale võtta
Oktoobri salvede nisu.
Kuid ei kiskja me karastund pihust
küünevõrdki
sest lõikusest kisu!
Ei saa
me kokkupandud vihust
keegi
ainust kõrtki!
Laipadest sildade kaudu
mingu nende tagasiteegi!
Rüüsterüütleile riste ja haudu
vaid anna sa, maa!
Meie, kes me kanname
enestes hõikust
Oktoobri tõdesid teostada,
aastakümnete lõikust
ei anna me
teeröövlite reostada!

Iga kivigi kisendab:
sissetungijale turm!
Iga teeäärne põõsas
põleb kustumatus vihkamislõõsas.
Iga jalatäis maad aina sisendab:
sissemurdjale surm!

Jah, see
— meie viha ja põlg —
las see ereda
põletab tee
ka rindest läbi
otse appi
sinu, sünnimaa, südameni!

Õla kõrval õlg,
meel täis kättetasumissappi,
meie võitlus käib seni,
kuni teotus ja häbi
pole kustutatud süüdlase verega!

1942

SEL HOMMIKUL.

Kui sel hommikul said vara
oma silmad valla,
peeglisse lõid pilgu ara:
juustes kas ju halla?

Aga kus on täna laste
karikakraist pärjad?
Nende ripsmed hommikkaste-
taoliselt märjad.

Tagant kehvalt kaetud laua
keegi ammu puudu.
Igatsus viib pilgu kaua
läbi aknaruudu.

Kas ka täna võrkkiik liigub
kahe uibu vahel?
Või ta tuules tühjalt kiigub,
kuigi ruumi kahel?

Või sa astud metsa viivat
põlluäärset rada,
meeles meri, rannaliivad
kahe jalutada?

Või ehk aknalaual istud,
kuulad veretuksest,
kuidas nagu tormist kistud
kedagi näed uksest?

Tean, sa ootamast ei väsi,
saagu suvi talveks.
Õhtuti su vaevund käsi
ristub nagu palveks.

Kätes neis, ma tean, on kangust
läbi silmaveegi.
Kui läind keegi käevangust,
ega murra seegi.

Ah, kuis tahaks sulle rõõmu
täna sülle tuua!
Sinu peost ma suure sõõmu
saanud elu juua.

Kustumatuks jääb mu suule
viimne suudlus panti,
ka veel siis, kui juba tuulde
kõik me saatus kanti.

1942

SIRGUKESELE.

Nukrutsen, mida nukrutsen?
Halisen, mida halisen?

Veretasid vahtrad ringi,
maja valge vahtra sõõris,
majas kaunis kambrikene,
kamberissa kallis kaasa.

Ennäe väntsu väikeesta,
tillukest tihasepoega,
lelukest oma lihasta,
siblitsevat sirgukesta.
Juba ta naeru nakatamas,
meelitamas muigeida.
Varsti ta rinnal rippumassa,
ninali nisast nosimas,
maiust sõrmili mudimas.

Juba toolid toeksi tõusmas,
seinaveered seljahoidjaks.
Ära sa kuku, kullakene,
saa haiget, armsakene!
Valud vaibuvad sülessa,
suisutustes suu ääres.

Suved läevad lullitades,
kevaded kui keerutades,
kaovad talved tantsidessa.
Juba sa sirgund sihvakeseks,
tantsijaks mul tallekeseks,
kelmisilma kepsulööjaks.

Nukrutsen, mida nukrutsen?
Kurgussa miks kõrveteleb?
Südames kui sütevakka.

Virgusid täna toassa,
sünnipäeva peatsissa,
hällipäeva sängi serval.
Aga ei rõõmu rõkatavat
ega lusti voodiveerel.
Ei ole kingitust kirevat,
kribulista kringlit laual,
küünalde säravat sõõri.
Küll see külm võib küünistada,
küll see nälg võib näpistada.

Sõda sõitnud maida mööda,
ajand aisad aedadesse,
rattad seina raksatanud.

Käsi ei küüni kallistama,
sülelema sirgulindu.
Vahel meil verine seina,
vaenuline musta müüri.
Sestap nukrutsen natuke,
hillitsen nii hiljukesi,
vaikselt sõlmitsen sõnuda,
vargsi viisi veeretelen.

1942

STALINGRAD.

On sõtkutud sakslase sammudest
ja roomikuist stepihein.
Ent nüüd — miks peatub ta tammudes?
Ees tõke tal — terasest sein.

See sein on kerkinud vaprusest
ja närvest, mis sitked kui traat.
Nii seisab me sunnitud tapluses
suur eeskuju — Stalingrad.

Eks mõnedki laed seal lagune
ja telliskive vii pauk,
kuid müür — see selleks just praguneb,
et mõrast saaks laskeauk.

Müür mürskudest kokku variseb,
kuid püsti jääb võitleja trots:
veel rusuhunnikust täriseb
kui ennegi relvaots.

Nii vastuseks kõikidest avadest
fašistlikku näkku tuld!
Kuid mis saab vastase kavadest,
sest jutustab värske muld.

Ent ega see roimar veel rahune,
ei võitmatust talu ta meel.
Ta suu on küll verevahune,
kuid ikka tormab ta veel.

On unistustes tal ammugi
ju võetud Stalingrad.
Kuid sangarid vastas — ei sammugi
nad loovuta püha maad.

Nii seisad kui muistne vägimees —
legendiks sajandeis saad.
Kui vaenlasi terve mägi ees,
kõik murrad nad, Stalingrad!

1943

PIDU KATKU AJAL.

Kui maast on üle käind saksa sõnn
ja linn ning küla on tühi,
jäänd rahvale, mõtle, milline õnn, —
veel pidada tänupühi!

Nii veeres siis juubel ja uhke paraad
laviinina vallast valda,
et päeval, mil barbar vägistas maad,
saaks ohver tal suudelda talda.

Just nagu polekski haakristi haak
veel rebinud rahva rinda
ja suur poleks küllalt ründaja saak, —
ta nõuab veel rängemat hinda:

pead vägistama ka iseend,
või muidu sa oksas ripud,
ning majas, kus tapeti isa või vend,
pead hõisates heiskama lipud.

Nii algas siis Valgast ja Mulgimaast
pikk tänupidude jada,
sest siit vajus sisse hitlerlik saast
ja siit hargnes metslase rada.

Neid peninukke, kel veremaik suus,
kui laineid lähenes Lätist.
Ning nüüd, kus «kord» neil valitseb uus,
pead tänama viimast kui jätist.

See purunend Tartu, miks on ta nii morn?
Miks vaikuselt silma torkab?
Kas küllalt ei helista kellatorn,
et tänapäev on ta ju — Dorpat!

Lipp vardasse, Mustvee ja Põltsamaa,
et jäänud teist tuha rada!
Ei igaüks sihukest õnne saa —
end lõpuni ohverdada!

Ja Tallinn, eks sinagi pidusid näe,
eks sinugi südant nad lahka,
kuid piduroad — need lähevad Mäe
ja parun Litzmanni nahka.

Ning kogu Eesti, kui muidu sa vait,
siis nüüd otse peeti jahti,
et läheks su süda kui laut ja ait
ükskordki päästjale lahti.

Kuid maa on nii tuim, ei ole veel küps,
ei pea ta neist pidudest lugu.
Ta mõtleb, et ohvergi on ju lüps,
et täituks vaid saksa pugu.

Kes jääb siis veel üle? Vaid imik ja laps,
sest need kui talled on süütud,
ja mõni kadakas, mõni vaps,
kes Hitleri mõrda püütud.

Ei need veel kuule, kuis kõmiseb kõu
ja läheneb ida poolt müha,
ei taipa, et jäänused Hitleri tõu
meil peavad viimset püha.

1943

KÄSKJALG.

Käele nagu koduaknalt
lepatriinu laskus.
Kodu, kodu ... Mis sest jäänud?
Ainult võti taskus,

ainult kalli kiri lehel,
rebitud mis vihust,
ainult väriheinakene
lapse pehmest pihust.

Aga nagu liivaterast
kasvab kõrge mägi,
nõnda igatsuse ivast
võrsub võluvägi,

vägi, millest, väike käskjalg,
kodumaale teata,
ütle: miski selle hoogu
võiduteel ei peata.

Näe, ju kasteheingi laulab
vikatist ja luhast,
juba võtme ette tõuseb
tuhat hoonet tuhast.

1943

KIRI.

Nimetu kiri
mu laual.
See on kui kivi
plangu tagant visatud,
sihitud kaua,
et hästi
tabada märki.
Sellesse on sisse kisatud
sappi ja sajatust.
Sellesse on mürki
rapsanud rästik.
Selles on hüljatu
tungi süljata,
karvakasvanud hinge karjatust
kuulujuttude džunglist.
Isegi nagu appikisendust
ja raeva,
et ikka veel valget laeva
silmapiiril ei näe,
kuhu kas või hammaste väel
saaks end pardale vinnata.

Aga ennäe —
teid armetuid kuskil
ei hinnata!
Mahapillatud vaev
teie lootus,
teie uskki.
Teie ootused nurjusid:
te mustad kaptenid-lurjused
ei ilmunud ega ilmugi, sest
ei pääsenud silmusest.
Teie viha, metsik ja õel,
võib ju välkuda kui nõel
teie silmakurust,
kui te, pugenud võssa,
kähradena urus
kuskil üle talvetate.
Ent kui te palvetate,
et teid tagasi kantaks
nagu kutsikaid pessa,
teile tagasi antaks
teie unistused —
krundid
ja kaukad,
siis, metsahundid,
pigem närige
oma verist südametunnistust
ja pärige
päriseks rabalaukad!

1946

MÕÕK ÜHES KÄES.

Mõõk ühes käes ja dollar teises pihus,
pea selga aetud, hullus läikes silmad —
nii tormab jälle nagu marukihus
uus võimutõbine nüüd läbi ilma.

Ning mõõka vibutab ta hirmsa hooga:
«Kes julgeb, tulgu näole!» Viipab raha:
«Siin miljonid!» nii hõikab ta hallooga,
«kuid enne kummarduge maani maha!»

On mõnigi, kes kisendusest ehmub:
kes teab, ehk tõesti virutabki mõõga?
Ning mõni teine dollaritest pehmub:
kael õieli, ju ootama jääb lõõga.

Kes märatseb, kes praalib nõnda vapralt?
Kes on, kes nõnda laiutab ja puhib?
Kas vahest jälle mõni hullund kapral?
Ei, seekord juba marssal rinnet juhib.

On kihelemas suurnikute sugu
ja börs ning seifid, rasked relvalaod.
Neil plaan on nõnda käända ajalugu,
et ragiseksid kõik maailmajaod.

Kuid vara hõiskate! Te lärm ja kisa
võib üle merede ja maade kosta,
te maaklerite vaim võib olla visa,
kuid siiski — rahvaid ei saa ära osta!

On kõikjal miljonite silmad valvel,
kes erksalt jälgivad te kiskjaid käsi.
Ka need, kes vaevlevad te ikke all veel,
ei vabadusest unistamast väsi.

See ongi, millest hirm teil istub ihus
ning uuristab te pehmund ajupolstrit.
Ja kuigi kramplikult teil relv on pihus,
ei ole kindel teie kindlus Wall Street.

Veel teadke seda: hetkegi ei lakka
me taltsutamast teie ablast isu.
Ei meisse iialgi te küüned hakka,
ei kildugi me kindlast kaljust kisu!

1948

PUŠKINILE

Kas möllas tuisk, lõi randa laine,
või kiirgas ümber päiksepaist,
või ilmus sõber, möödus naine, —
sa armastasid kõike maist.

Kõik sinu hinges vastu säras:
Aragva vahutava rutt
ja mustlasleeri rõõmus kära
ning eidekese muinasjutt.

Kuid veelgi suuremat sus kajas.
Sest rahva suurust mõistsid sa
ja vabadust, mis tema vajas,
et õitseda saaks Venemaa.

Kes ütles kord: me maa siis ärkab,
kui kildudes on tsaari troon,
ja elu uus siis rahvas tärkab,
kui vabaks saab ta lättesoon?

Kes ütles kord, et tuleb priius
Euroopalegi Venemaalt,
ja kes meid ründab sõjariius,
võib haua leida meie maalt?

Maal nurmedel võis paista küllust
ja tammikutes rahu, kuid
kas ülistasid aadli üllust?
Ei! Orjust nägid, köidikuid.

Pealinnas käisid kirjud ballid,
intriigid, keelepeks ja laim.
Ei neid sa silmaotsas sallind.
Pistodaks muutus sinu vaim.

Suust suhu sinu salmid käisid.
Sealt saadi julgust igast reast.
Nad värske tuulehoona näisid,
neid iga lipnik teadis peast.

Siis paistis: käriseb kõik umbus
ning vabadust näeb täies jõus.
Kuid sunnitöös või võllas sumbus
su aatevende ülestõus.

Ent isegi seal maa all kurus
veel säde leegitsema jäi.
Lein sõpradest küll südant surus,
kuid kõndisid sa püsti päi.

Su tugev hing veel elu jaatas,
ükskõik mis tõke tõusis uus,
ka siis, kui vaen su otsa vaatas
või ise seisid surma suus.

Su teravust ei antud andeks,
õukonda ärritas su trots.
Vaen sinu ümber kasvas vandeks —
su ette tõusis relvaots...

*

Su juurde pole rohtund rajad,
su ridu pole rooste söönd.
Ja möödugu ka aastasajad,
su värsist elu vastu lööb.

Ka teispool meie rahva piire
su kuulsus kasvab kõigis mais.
Sind tunneb neeger Filipiinel,
ausammas püsti sul Šanghais.

Ent vasest põlisem sul sammas
nõukogu-rahva südames:
ei murra seda ajahammas,
mis elab rahvas eneses.

1951

NAD ARVAVAD.

Nad arvavad küll — need härrad
tursunud kaelaga
oma relvatehastes ja pangahoonetes,
et pole nii võimatu sugugi
kogu seda maailma võtta pärra
nagu kutsikat paelaga.

Nad ju tahaksid, et ajalugu
suurtes joontes
üldse ei liiguks,
vaid niisama, tasakesi
ainult kiiguks
edasi-tagasi
või seisataks
nende jalge ees vagusi.
Nad ju tahaksid, et nende lipud heisataks
kõigis maailmajagudes.
Ei nad küsi,
kellele kuulub Kongo uraan
või Ruhri süsi
või nafta Iraanis,
sest nende plaanis
on ajada
oma haarmed
igasse kaarde,
et võtta, mis vaja.
Nad tahaksid oma aatomikärakatega
kogu inimsoole
peale käratada,
et ta sammugi ei astuks
sotsialismi poole.
Nende mürki täis keel
ei lakka
paiskamast sülge
me kodumaa vastu,
mille külge nende hammas ei hakka,
ja rahvaste vastu, kelle meel
demokraatia rindel
on kindel.

Ei, sadade miljonite tõusu ja indu
ükski Wall Streeti pank
ega lendav kindlus
või tank
kinni pidada ei saa.
Nagu kalju tohutu rank,
enesekindel ja tugev,
kõrgub Nõukogudemaa,
maailma rahvaste tugi,
rahu võitmatu kindlus,
millest ühtegi kildu
keegi murda ei saa.
Ent kui siiski on hulle,
kes jälle maailma
kord peaksid
tõukama tulle,
et nad siis teaksid:
lööb see leek nende eneste silma!

1951

Aleksander Antson

(1899—1945)

ALEKSANDER ANTSON.

Sündis 31. augustil 1899 Saaremaal talupidaja perekonnas. Lõpetas Kuressaare linnakooli ja õpetajate täienduskursused. Töötas pikemat aega kooliõpetajana. Harrastas sporti, oli oma aja parimaid pikamaajooksjaid.

Nõukogude võimu taaskehtestamise järel 1940. aastal juhtis spordielu reorganiseerimist, oli ajalehe «Noorte Hääl» esimeseks toimetajaks ja seejärel Rahvaloomingu Keskmaja juhatajaks.

Hitlerliku okupatsiooni ajal vangistasid gestapolased kirjaniku. Fašistliku vangla üksikkambris ja ülekuulamistel tuli tal üle elada jõhkraid piinamisi, mille tagajärjel ta isoleeriti mitmeks aastaks erihaiglasse.

A. Antson suri 22. septembril 1945 ja maeti Tallinna Metsakalmistule.

Kirjanduslikku tegevust alustas Antson kahekümnendail aastail. Ta avaldas rea näidendeid ja proosateoseid, kuid peamise tähelepanu osaliseks sai ta arvukate epigrammide autorina. Kodanlikul perioodil ilmus temalt kolm kogu epigramme. Neljanda kogu koostas ta sõjajärgseil päevil, see ilmus posthuumselt 1946. aastal. Samal aastal ilmus veel tema noorsooraamat «Võit».

VABADUS.

O, vabadus, see õilis sõna
muige alati on kutsund suule,
see mõiste vaesele on alati
vaid olnud kauge luule;
vast ainult siis on saanud vaene
vabariigis vabaduseks sõba suule,
kui liivaaugus jagatud tal
tõusikluse armust vajaliselt kuule.

1929

TÖÖLISELE.

Kummarda kaukameest, kummarda kaukameest
ja palu pappi ja palu pappi,
kui sa «vabariikluse» ristil
kord rikka auks ripud, endale appi;
nad ulatavad sulle alati
kosutuseks käsnaga äädikasappi —
ja sinu viimaste hilpude jagamisel
nad tulevad, endast mõista, lahkelt appi!

1929

FINAAL.

Kaitseliidu pumba-pamba,
kogumeeste jamba-tamba,
taarausu totra kamba,
sõjatants käib rimba-ramba,
ümber omariiklus-samba,
— kuni Inglis-leedi Amba
kogu kamba — pistab hamba!

1930

RIIKLIK KADRILL.

Kogu rahvas ootab tarka...
Sirk ja Larka, Sirk ja Larka!
Kes veel päästaks riiki, marka...
Sirk ja Larka, Sirk ja Larka!
Einbund kaval, Teemant sõnaoher,
neile abiks ruunaja ja loomatohter.
Ootajal ju pea käib ringi.
«Issand, päästa meie hinged!»
Kogu rahvas ootab tarka...
Sirk ja Larka, Sirk ja Larka!

1933

LÕIKUSLAUL.

Täna ela, ehk homme on hilja,
Mars peatselt kavatseb lõigata
Euroopa põldudelt küpsevat vilja.
Ta suuremad aidamehed —
Hitler ja Mussolini — ammu ametis
ja koristajate armeed —
teraskiivreis ja sametis.
Ärka, Euroopa,
hävitaja astumas su koopa!

1937

KODANLIK ARVUSTAJA.

Ta klähvides otsib
iga autori saba,
kuid ise ei näe
omaendagi naba.
Tarkuseks: mää ja pää!
Kõik, mis maailmas
progressiivne ja vaba,
sellele — suu ette taba!
Peaasi: härra arvustaja
ise olgu vaba!

1939

JÕULUINGLI NAUDING.

Nauding üks kord aastas
su kõrgele aule —
tulla alla kuulama
jõululaule.
Seal ülal on nõnda
vaikne ja tühi,
siin maapeal fašistid
peavad pühi!
Hispaania, Hiina,
Belgia ja Kreeka...
Aafrika, Aasia, Euroopa...
ja ikka igavesti veel
«maapeal rahu
ning hitlerlastest hea meel!»

1941

VANG.

Löögid, alandused, kitsus,
pimedus ja näljasöök, —
see su hambad risti,
piha vahel maani litsund,
kuid sa ei alistund!
Vaba vaimu ei saa orjastada
ükski sund!
Kindlasti sa tead, et kord
seltsimeeste jõust
saabub vabadus ja ellutõus.
Ei siis enam naera peksja lõust.

1943

«VEND».

Üks kindel linn
ja varjupaik
on meil fašistlik vangla,
ja suurim siiski
armuand,
kui «vend» sind sinna
paigutand.
Viib autos vangla sind,
ja ise sinu kodus
siis laulab nagu lind!

1944

HÄRRASÄRIMEES.

Varandusi ühte aita
kogu elu korjas.
Kas ta ise selle sõi,
mille teistelt üle lõi?
Ahnust mures orjas.
Nüüd — istub nurgas nurisedes,
habe tilgub pisaraist tal nõrisedes.

1945

ELU.

Tööta, rõõmusta ja laula!
Maailm suur on põlluks,
avarus ja
taevakaar on aulaks.
Tuules, rännus, igas linnus, igas lehes,
igas viljapeas me õnn
heljub, voogab, laulab!

1945

Juhan Sütiste

(1899—1945)

JUHAN SÜTISTE.

Sündis 28. detsembril 1899 Tartu lähedal töölisperekonnas. Oppis Tartu koolides, teenides samal ajal elatist ajalehepoisina ja hiljem kellasepana. Lühikest aega õppis Tartu ülikoolis eesti keelt ja kirjandust. Üliõpilaspõlves tegeles palju spordiga, saavutades silmapaistvaid tulemusi odaheite alal. Oppis Tartu teatristuudios ja oli seal hiljem õppejõuks. Aastail 1938—1941 töötas Tallinna Draamateatri dramaturgina. Suure Isamaasõja algul astus Tallinna töölispolku, võttis osa Tallinna kaitselahinguist, langes aga fašistide küüsi ja suleti pikaks ajaks vanglasse.

J. Sütiste suri 10. veebruaril 1945 ja maeti Tallinna Metsakalmistule.

Avaldas kodanlikul perioodil rea luuletuskogusid ja poeeme, kaks näidendit, artikleid ja reisikirjeldusi. Peatselt pärast juunipööret ilmus temalt esimene ulatuslikum eesti nõukogude luuleteos «Maakera pöördub itta». 1941. aastal ilmus lasteraamat «Kalamehed» ja valmis ooperilibreto «Pühajärv». Suure Isamaasõja aegne Sütiste looming jõudis eri raamatutena ilmuda alles posthuumselt: luuletuskogu «Umbsed päevad» (1945) ja draama «Ristikoerad» («Lembitu») (1946, eri raamatuna 1950). Käsikirjas on säilinud lõpetamata näidendid «Laviin liigub» ja «Laviin puruneb».

1946. aastal ilmusid Sütiste «Valitud luuletused», 1955. aastal «Teoste» esimene köide.

PUNANE MÄLESTUS.

On jooksnud tapatuuled julmad, toored
siin üle lumitand mu kodumaast.
Sööst sünge heitnud verre vanad, noored,
jäänd inimsusest ainult löödud laast.

Lund pehmet puistas hommik alla,
šrapnelli kärgatuste raksus pinn:
hing hinge järel kisti kehast valla,
kui valgeid tervitas mu kodulinn

Kuul puuris südamesse, puuris ajju,
ja langes inimese ahastava põrm,
ta veri täitis lumikausse laiu,
kramp kiskus oigajat, tal käkrus sõrm.

Oo, viimseid ohkeid korisesid rinnad:
«Saan kooljaks — mälesta mind hõikavat:
töörahva lunastuse need on hinnad! . . .»
See tervitus tõi valu lõikavat.

Üht punast mälestust kui kirge verist
mu hinges hoiab sala valutuik.
Kui altmaa, päältmaa maandund surnukerist
mu kodumaale tõuseb neede huik.

[1921]

VAEVAMÄGEDE MAILT.

Põline töömees
oli minu isa
Vaevamägede mail.
Põlat proleet
ning enese isand
vaevade läbi tast sai.

Kümnes töötavas sõrmes
oli tema külv ning lõikus —
aeg sellegi viis.
Ta otsis kaitset ja õigust,
kuid ikka oli nõrgem,
ja muresid uputas viin.

Ta ründas ning orjas
nagu mees
kaelakandmise ajast —
tasuks halle juukseid vaid korjas
ja sügavat vaikimist keel
alati vajas.
Õnn nelja temast mööda ajas.

Andis oma koreda käe
hääle ja kurjale
ning ühe hooga
elu raske kandami
tõstis turjale.
Ja ennäe —
vajus noorelt juba looka
kaelast kannani.
Nüüd pole vajuda palju enam viimase rannani.

Täna, kui ta tuleb
otsimast tööd,
kaebab, et mure
viib unegi ööl.
Ja kõikudes vanadusest,
istub tooliga nurka,
mõtleb ja mõtleb vaikselt ning nukralt —

otsekui kallimast saladusest
pikki töötuid tunde
ta unistaks.
Mul on tunne,
et see nahkund pale
ja habetund lõug
sõnatult tunnistab:
kogu töömehe elu on vilets ja vale,
kui jahtub heitluse hoog ning laguneb jõud.

Ent nüüdki kevadpäike sulatab
tema tarduva vere veel valla
ja esimesel mail
jalg alati ulatub
tööväe lippude alla,
kus sammub uus noorus Vaevamägede mailt.

[1932]

MATUS.

6. V 31

Nägin matust,
punast matust.
Polnud pastorit, ei kellakõla,
polnud surnuvankri musta katust —
seltsimeeste kuuest õlast
kirstu kanda küllalt jatkus.

Poja järgi —
kirstu järgi
kõndis ema ainult mustas rätis.
Kuivatades silmi märgi,
tõstes kivil tudisevat jalga —
tardund pilgu maha jättis
uudishimuliste salka.

Kuulsin sõnu,
julmi sõnu
oma võikalt naabrilt selja tagant:

— Vaat, kus koera kantaks' õlul!
Ässitaja, linna ääres
südaöiti lehti jagas...
Saadi jaole, — lasti maha...
üleeile.
Kuuli kihutas veel säärde
politseile...
Raipe viskama peaks aia taha!

Nagu võõras,
päris võõras
olin maha võtnud mütsi
selle põrmu, selle ema pärast.
Veri südamesse mõõnas,
olin üksi, päris üksi
kevadises tänavkäras.

Leinamarsi,
nukra marsi
helidele käidi vaikselt järgi.
Polnud papi kõrval patust
leinarongis ära märgit —
seltsimeeste käsivarsist
laipa kanda küllalt jatkus,
ja sest jatkus.

[1932]

RIIGILIPU ALL.

Oli lämmatavalt kuum.
Ei olnud pilvi ega tuuli.
Äikest ähvardas sonnune ruum.
Riigilipudki —
milledega maju ehtida kästi —
longus päi pööninguilt rippusid.
Ja mäletan hästi:
oli esmaspäev, 27. juuli.

Oma äsjavärvit maja ees
seisis nõretav kõrtsimees,
haigutas, kergitas rippuvat vatsa
ja ähkis,
näos higitses tursund ninanipp.
Oli öö läbi kalland viina ja jagand vähki,
nüüd rasvund kaelal polnud enam õhku.
Aga pää kohal seisis valvel me riigilipp.

Samas tuli loivates ligi
kroobatand maaler,
väike ning kõhn.
Mütsilotiga tervitas kõrtsmikku maani,
pühkis käisega higi —
äikest ähvardas õhk.
Kuulsin lipu alt kaebavaid sõnu:

— Tulin palga järgi...
Söömata lapsed... Kodus haige on naine.
Ise kukkusin redelilt,
parem külg on põrund.
Tegi käega tõrjuva märgi
haigutav kõrtsimees kuidagi vedelalt —
nagu see redelil võõbatund paine
silmega rõhuks ta vatsa.
Vastuseks vaevu kõgises
ning puhkides paigalt end lahti kaksas —
vedel keha nurga taha lödises.

Korraga kihutas häält
autode rida:
sõitis silinderdet riigipää,
sõitis diplomaate läänest ja idast,
sõitis pappe ja kindraleid —
istus kõrvuti rist ja mõõk.
Sõitis lilletet daame,
käed kaenlani kinnastet,
silmis peoveinide hõõg,
näod õrnad ning kaamed.
Sõitsid ajuga kiirelt —
äsja kirikus õnnistet jumalast.

Tolmu vaid sumatas
ning kumme alt liiva rabises.
Üleval õhuväe eskadrill tiirles.
Lippki kõrtsi vardas nagu vabises.

Mõtted kiskusid risti ja rästi —
nägin trepil palja päi maalrit morni.
Ei olnud pilvi ega tuuli.
Ja mäletan hästi:
oli esmaspäev, 27. juuli.

Õhtul lõi pikne Oleviste torni.

[1932]

KOPUTUS.

Tuli, koputas mu ukse pääle
kerjusnaine, süles väike laps.
Palus abi alandlikul häälel —
tühi oli minu toidukapp.

Leidsin siiski taskust viimse raha,
ukse vahelt ulatasin käe.
Ema nuttis, laps kaes naerdes taha —
pruuni silmega kui kevadpäev.

Imeselge, rõõmus lapsenägu
kerjamises algas oma teed.
Sinna ühtki joont me elurägu
polnud põletada suutnud veel.

Läks ja koputas ta jälle aralt
vastu sama vaese naabri ust.
Kandis süles oma naervat vara —
võõra armust püsis elu-usk.

Kuulsin trepil kaugenevaid samme,
kuulsin lapse puhast naeruhäält.
Minu hingerahu kadus kambris —
koputus veel kaua kõmas pääs.

[1933]

ÕHTULAUL.

Uinu, laps, ma laulan sulle —
sinust kasvab mees,
sirgud suureks, kasvad julgeks,
leiad oma tee.

Akna taha tuisand lumes
vahib pime öö,
sule silmad, küll sa unes
kõhu täis taas sööd.

Ühisabi näljasuppi
homme jälle toon,
pooleks teeme leivajupi,
kinnituseks sool.

Pea meeles: sadas vihma,
kaebas tuultejooks,
vaesus võttis püksirihma —
isa kuuri poos.

Pea meeles värvit silmi,
kuldseid hambaid suus —
need me vaenlased on ilmsi,
südamed neil puust.

Inimarm sääl kinni jäätund
nagu aken, näed, —
sinu süda heldeks jäägu,
ausaks ikka käed.

Kui mind vaesus vara murrab,
mulda matab pää —
ära omaks võta kurja,
ära norgu jää.

Uinu, laps, ma laulan sulle —
sinust kasvab mees,
sirgud suureks, kasvad julgeks,
leiad oma tee.

[1933]

RÜBLIK.

Sääl ta rahva keskel rüsib —
väike poisiklutt.
Hõikab kaaslast, higi pühib,
ripneb juuksetutt.

Silmad hõõguvad kui tukid,
kõrge laubavõlv.
Narmendavad küünarnukid,
pükstest välgub põlv.

Seda poissi ei pea kinni
koduseimgi ruum.
Pääseb vahelt ukselingi
lendlema kui tuul.

Mehele ta vaevalt vööni,
aga rüblik hing.
Uudisseiku talle ööni
täis on kogu linn.

Hommikul ju tõuseb pinge
rahutumas pääs.
Silmus justkui möödaminnes
tuvi jalga jääb.

Noomitused tühja hülgab,
tasku pistab käed.
Katkend hamba vahelt sülgab,
kõike kuuleb, näeb.

Õpib kirja, kümmet käsku —
nagu jaksab võim.
Vahetunnil nina nässu
pinginaabril lõi.

Tuiskab ruumes nagu süstik,
nagu murdja kärp.
Kuhu käib, sääl võtmepüssist
sähvab hele kärts.

Koolist vabanedes algab
õige mehe päev —
raamat lüüaks' istme alla,
sõit läeb lahti mäel.

Süütus lõbus haarab kõike,
kuhu küündub küüs.
Õhtul äritseb ning hõikleb —
ajalehti müüb.

Hiljem kinouksel piilub
külaline kehv.
Kuni jõuku ajab kiilu,
kaob kui tormis leht.

Pole viripill, ei põdur —
poiss kui põhjapaas.
Kirikpapp või julge sõdur
sellest poisist saab.

*

Aga ühel kevadõhtul
saabus järsak lõpp.
Rõõm ning rühk kõik paiskus õhku,
pooleli jäi õpp.

Sendimängus kõiki võitis
nagu kogend mees.
Auto taga koju sõites
tagumik käis vees.

Hullund sõiduk aga järsku
võttis hirmsa hoo.
Poissi pillutas kui närtsu
tormav raudne loom.

Vete uhet rentsliräsil
kuuldus vedru raks.
Samal hetkel poisi käsist
kadus viimne jaks.

Lendas õhku, kaares alla
langes alaspäi.
Korra tõmbas muljut jalga
ja siis sirgu jäi.

Arst kui saabus — juba lamas
kivel väike laip.
Huulte vahel katkend hammas,
pää all porivaip.

Hetkeks lakkas tänavkära
vastu kevadööd.
Väike tähekild vaid säras
kõrgel taevavööl.

[1933]

LIHTSALT.

Lihtsalt suri mu isa, väga lihtsalt:
viimse tunnini saagis ja viilis,
kui surm juba kannul hiilis
ja korraga raputas pihta.

Siis enese koreda käega
ta võttis määrdunud põlle
lõplikult eest.
Ja järgijäänd väega
sängi sirutas põlved
ning töömehe kõverdund turja.
Nii läks tema kõikide teed.
Ema nuuksudes häbistas surma.

Välja õega viisime voodi,
tuba kõledaks, tühjaks jäi.
Kirst koju kui toodi —
kell seinal oli maha käind.

Oma õnne ta mitmeti otsis,
ent õhku kasvasid juured.
Tema järgijäänd rahakotist,
mis ikka oli kulund ning kõhn,
ema leidis ühe E. V. krooni —
ja sellegi juures
oli tubaka lõhn.
Nii lihtsalt ja kergelt ta koolis.

Nüüd risti on kulund kuuel
need murenend käed.
Ma tagasi näen —
polnud kunagi rõivad tal uued...

Liiga ruttu kõik libises mööda.
Mul palju oli küsida temalt,
mida vaikides kogund ta tööga
oma pikal eal.
Nüüd vastust võib kõigele anda vaid ema.
Ning endast jäi rääkida palju —
kuid mida? Ma ei tea.
Isa puhkab küünalde varjus.

Väljas märtsikuu keerutab tuisku,
nagu vaikust me kambris vihkaks.
Lund endiselt aknale puistub —
lihtsalt, väga lihtsalt.

[1933]

NÄGU.

Jälle näen ma seda nägu,
seda murelikku pääd.
See on tuttav joonterägu,
aga siiski võõraks jääb,

Kelle on need vanad palged,
lohus silmad, hõre juus?
Oo, kui oleks päevavalge —
selgemalt näeks kitsast suud.

Korjan mõtteid, kas ma varem
olen seda palet näind?
Meelestuks kui saunatare,
pää ent jälle ringi käib.

Kui kord lakkaks kõrvust kohin —
selgus oleks minu täos.
Kui nii vastik poleks rohi,
tunneks ära selle näo!

Aiman: raskesti ta hingab,
silme ees on uduvõrk.
Tahaks lähemale minna —
olen haige, olen nõrk.

Kui mu liikmeid valu murrab,
pakitsusis põleb kurk,
siis ta vaade muutub kurvaks,
põski pühib rätinurk.

Aga ikka, kui ta ilmub,
kergemaks saab tõverõhk:
kaelal järgi annab silmus,
avaramaks muutub õhk.

Kurbus naeratuseks siirdus —
nüüd ta selgelt vaatab laest.
Nüüd mu säng ei enam kiigu,
silmilt nagu langes kae.

Tunnen seda joonterägu,
seda kitsaks vajund suud —
see mu oma ema nägu,
tema silmad, tema juus!

Haaran üles, nägu hajub,
õhku rabavad vaid käed.
Patjadele jälle vajun —
palavik on murdnud väe.

[1933]

VANA TÜRKLANE.

Allah, Allah! sa oled kõrgel,
me viletsuses käime all.
Allah, Allah! — me elu tõrges
ja eesel lõpeb tänaval.

Ma hüüan sind, kui päike loojub,
sa jagad valgust, annad vett.
Su käsist jookseb tuisk ja soojus,
su sõrmeks maa pääl minarett.

Kõrv vanadusest tõmbub kurdiks,
su poole palun noorel kuul.
Hunt kuristikus lehma murdis,
torm ploomid maha kiskus puult.

Mu kukrust viimse vara kisub
see ahne kaupmees kõrval poes.
Allah, Allah! löö vihas risuks
too vilets Kristust paluv koer.

Kui mägedesse lähen jala,
sa varitsejast hoia mind.
Mu silm on tõnts ning püstol vana
ja vaenlasel on valmis ling.

Allah, Allah! — muul väljas turnab,
ma palvetan, ma pole laisk.
Ja sinu armust pääle surma
ma pärin taevas tuhat naist.

[1934]

IDAMEREL.

Raskeid tuuli tõukab näkku
avarusest lääs.
Püsti löövad vesitäkud —
vahust valjad pääs.

Vastu laevakeret kargab
tümisedes jalg.
Ainult hetke püsib pardal
tuiskav vahu valg.

Vesi tuhiseb ning laksub,
salasisin suul.
Need on Idamere ratsud —
metsikud kui tuul.

Kannab sajandite kurja
nende salavõim:
meie randa oma turjal
ristirüütlid tõid.

Ehtis pilkeks sõitja rinda
punaristi hõõg —
Liivi rannal raudsest kindast
välja kargas mõõk...

Täna jälle lõõtsub läänest
itta tuulte tee.
Mecklenburgi merekäänes
rahutud on veed.

Silmapiiril sinipaljal
tardund taeva kaas.
Ainus kalurite kaljas
õõtsub nagu laast.

Silm kui aimaks merel mornil
halli kogu ees,
iga hetk kus terastornist
sähvata võib leek.

Lajataks siis laine hari,
taevas põruks pilv,
kisaks kajakate kari,
mustaks muutuks ilm...

Tasandavad kujutlusi
mühisevad vaod.
Kaljaski, nii erk ja usin,
kaugusesse kaob.

Vesi tuhiseb ja laksub,
salasisin suul.
Need on Idamere ratsud —
metsikud kui tuul.

Pilvist langeb hele-õhkjas
päiksekiirte visk, —
igaveseks mere põhja
jäägu mõõk ja rist.

[1936]

PÕRSAD.

Kesk õue laotub leinakase vari
ja õhku täidab kummelite lõhn.
On vastu päikest pöördud sea kõht,
seal ümber särab valge põrsakari.

Üks röhatus — ja tõuseb kihk ning kisa,
kõik sõrad-sabad sibisevad koos.
Jääb järgi siis vaid ruigumiste hoog,
kui iga suu on leidnud oma nisa.

Neid nagu puhtaid pärle emaihust
on mururüppe toonud suvepäev.
See õrnus ligemale tõmbab käe
ja väike kärss sul varsti nosib pihus.

Pöörseljal läigib helevalge harjas,
poleerituna särab iga sõrg.
Ja läbikumav on see roosa kõrv,
mis pilusilma väikest ala varjab.

Siis tõuseb ema rõhatades murult
ning pühermusse sõrad sirgu lööb.
Ta järgi põrsakurn kui valge vöö
end üle selja musta porri surub.

Jääb mutta kõik see helevalge sära,
et vaikne unistaja tõde teaks:
siin toimub ristimine pärisseaks,
ja see on iga põrsa omapära.

[1936]

PUŠKINIT LUGEDES.

1

On sõiduks lahti löödud värav
ja sajand vilksatab kui sild.
Su ümber kolletusest särab
oktoobri värviline ilm.

Õhk põldudele nagu tardund
ning hääletuks on soikund laas.
Karm põhjamaine sügiskargus
ju kahutama tõmbab maa.

Siis vene lagendiku sajust
lööb läbi madal päikse kiirg.
Kõik lumevalgusesse vajub
ja teegi lõpmatusse viib.

Silm seletab mõnd külalaiku
ja kloostri kupleid kaugel ees.
Ning keset õhtueelset vaikust
laul virgutamas voorimeest.

Siin avaruse-meeleks liitub
tumm kannatus ja elurõõm.
Kord nagu säde sähvab kiitus,
kord nukraks muutub mõttehõõg.

Öö tasandiku ümber põimub
ning lumel virgub tuulejooks.
Siin nagu mingid salavõimud
su meeltes nägemusi looks.

Hõõg silmis, postiteele longib
rohtlaane ahneks nälgind hunt.
Ja küünla valgel kloostri kongis
loeb tsaari võimu üles munk.

Kuu mattub. Taevas paisub maani.
Ja vaikib postipoisi laul.
Tuisk mähib hobused ja saani,
öö mustab ees kui jäine haud.

Nüüd tühja lagendiku üle
ürgelust kihab iga vaks.
Tuul tormab, lumepilved süles,
ning haliseb kui eksind laps.

Nüüd lagiseks kui koolnu kondid,
lööb risti ette postipoiss.
Tuisk äratand on stepitondid,
ei taltsuta neid ükski loits.

2

Rohtlaanes mustlaslaager kihab,
käib kõrvu armastus ja mõrv.
Poltaavas kahurite viha
jääb äkki kuulatama kõrv.

Näe, ärkab Volga vete raugus
ja üles sõidab sünge laev.
Saab imelähedaseks kaugus,
klaasselgeks muutub ruum ja aeg.

Kord tulikahju lõõmas kumab
Dubrovski kättemaksu kirg,
kord armuunistusist sumab
öö pehmuses Guadalquivir.

Siis tõuseb mässumeelne Uural
ning tuiskab kasakate pilv.
Kirgiisi vari stepis luurab,
käib ringi rahutu maailm.

Prospektel kihab tõtlik rahvas
ja saales joobumuste ask.
Kuid raske taeva pilvetahmast
kaeb Peetrilinna hullumask.

Ning tujukusest tõmbub morniks
hall Soome lahe tagasopp.
Tuul kiirustades tõuseb tormiks,
lööb näkku sügisvihm ja lopp.

Graniidist Neeva kaldahambad
nüüd murrab maha paisuv voog.
Vaskratsanikki laskub sambalt
ja tormab hävinguga koos.

Siis läbi vee ja võimsa tuule
lööb kõrvu helisev akord:
— Jää terveks, vaba mereluule, —
mu ees sa õõtsud viimne kord!

Koit tõuseb vastne. Taevas sinab.
On taltund öine tormi peks.
Ning veski taga hommikvinas
kaht saani varjab talimets.

Nüüd võpahtavad valged kurud,
käib lask ning sähvab tulijoon...
Ja samal hetkel seisma surub
külm veskiratta rõõmsa hoo.

3

Kõik, mis on elus suur ja püha,
ei mata seda ajapiir.
Arm, vabadus ning mere müha
meid kõiki silmsi kaasa viib.

Kõik käib, mis liikuma on pandud
kord vägevate vaimujõust.
Suur sõna südametes randub
ning liigub edasi kui kõu.

Laviini ala sööstev pinge
võib vabisema panna mäed.
On õnnis see, kes oma hinges
kaaselu tulvast läbi näeb.

Nii murdus see, mis oli vale,
mil kõdunenud tuum ja kest.
Ja tõusis uus maailma pale
sääl üles vana rusudest.

Toob iga veerev laine saasta
ja iga õnne segab sapp.
Guadalquiviri kaldaid laastab
veel täna kirglik vennatapp.

Meil põhja rahus akna taga
on külmast hõõguv küünlakuu.
Päev kahe käega valgust jagab
ning härmas särahtavad puud.

Püstloodis igavikku sujub
hall, vaevu liikuv suitsuhing.
Rõõm päikesest loob kuldse tuju,
su ees on tõelisuse ring.

Tungeluline, puhas hoovus
su haarab hõlmast, käisest veab, —
kui oleks selle ilma loonud
suurmeistri äsjaloetud read.

Kui kadak põleda sa tahad
ning särada kui tuleleek.
Võib-olla juba homme maha
jääb rõõm ja sadu matab teed.

Ning käies otsatuste vahel, —
siin vaim, sääl kiirgav lagendik,
sa tead, et helge võitlustahe —
see ongi luule igavik.

[1937]

TUHAS JA TULES.

[Katkend poeemi esimesest peatükist]

Rauk-vedur üsna väsind jalu
meid kumendavas koidus veab
ja nagu hulkuv kondivalu
käib läbi vagunite-rea:
kord vile kähisedes huigub,
kord mäe all raskelt lõõtsutab,
siis künkalt orgu õõtsutab,
et kogu maailm ringi tuigub.
Laud ägab seinas, kääksub laes,
all pidur põrab, puhver raksub
ja suikujalgi kaasa naksub
öö-roidumuses lõtvund kael.
Ning kõige lisaks rongi ahtris
lööb tolmu iga luuk ja tapp,
et varsti päramises lahtris
sa oled must kui rehepapp.

Nood suitsend isad ammu vabaks
said tsaari rehetahma alt,
kuid tänagi veel tolmusabad
meid jälitavad pidevalt.
Nüüd tolmlevad kõik teed ja tuuled
ning laenukunstis kumatus
tahm ongi vaimu jumalus,
sest meie närbujate luulest,
mil kestaks kiirgav kassikuld,
lööb ninna lausa kuiva tolmu
ja harva vilksab värsikollu
sääl mõni säde ränituld.

Kuid pole vaja pikka sõitlust,
lõpp särab niikuinii ses loos: —
kui peaks Euroopa tolmuvõistlust,
me esikoha koju tooks.

Ma olen tunnud sõidu norgu
nii mitme kuu ja päikse ees,
kui vana kikas suled sorgu
nüüd lasen lühimalgi teel
ja vaatlen vaikselt rongirahvast,
kes loidub, tukub, haigutab
ning läbi une maigutab
kui havi kalamehe kahvas.
Mu kõrval näitsik kõhn kui raag
end bambusroona hoiab sirgu,
üks tüse nina ajab pirdu
ja kolmandal on kurgus saag.
Mu silm ei leia varavalgel
siit põlisrikast, puruvaest —
need kõik on nurgelised palged,
pool-linnastunud Viru paes.

Õhk on nii ränk, et kärbes püsti
ei jaksa tõusta mehe käelt,
kes näo ette tõmmand mütsi,
ja jumal teab, mis und ta näeb.
Suur, voldiline säärik puhkab
täispikkuses nüüd pingi all —
raudrupsikutes tugev tald
ning iga volt täis kivituhka.
Töömehe krobe sinipluus
on läbi käinud mitmest kurjast
ja rinnatasku katkend nurgast
kaeb terasmõõduk tuliuus.
Ta süles puhkavad kaks kämmalt,
kaks suurt ning rasket mehekätt,
neis punetavalt tõmbund lämmaks
on iga tugev kondijätk.

Suurvaime võlub käte ilu
ja Pheidias too oli vist,
kes ülikauneid sõrmi silus
antiigi valgest marmorist.
Sünk Angelogi loomishoogu
sai tollest müstilisest jõust,
mis omab käte kõrgem tõug
ja millest taidur ikka joobub.
Veel tänagi kultuuriväed
on Gordioni sõlme keerus,
et kuidas hoidis Milo Veenus
kord oma täiuslikud käed?
Ning kui ei lahenda probleemi
siin mõni leidlik nupp või õpp —
me kaome pleebsi maitseskeemi
ja tuleb õilsa kunsti lõpp!

Niikaua kui on kauneid käsi,
niikaua armund suu ja sulg
neid kiitmast kunagi ei väsi —
kõik muu on selles eas null.
Kord on see sümbol õrn või kalge,
kord uhke, kuum või tuline,
siidpehmelt udusuline,
kord roosatav, kord helevalge,
et tema helgist särab tuisk
ja iga mõte tõstab kiivust —
nii nagu üksinduse viivul
kord sellest laulis meister Suits.
Nüüd Suits on vaikne akadeemik,
kuid kes meist seda ette teab,
kas on see häitsva küüne keemik
lõpparve teind ka riimireas?

Ka mind siitsamast Viru kaldalt,
kus küll on kindel paemaa,
viis korra unelmate valda
üks hele käsivarte paar.
Ja tuksahtava randme õrnust
ma tundsin kõrge imena,
ööd polnud küllalt pimedad,

et leida talle ülivõrdlust
kas tähtedest või naervast kuust.
Ning terve maailm kaelastikku
me ümber ründas igavikku —
nii läksid linnud, õied, puud
ja läksid pilved taevavõlvil,
läks kujuteldud tulevik,
kui mõistsin ma, et kätesõlming
on ainult maa pääl loomulik.

Nüüd innustavad ammust aega
mind hoopis teised käed ja peod,
neid ei saa mõõta iluvaega —
neil kaasas käivad maised teod.
Neid vormind kaevanduste kangid,
treipingid, vikatite löed
ning praksatavad ääsisöed,
kõrgahjud, vasarad ja tangid.
Neil puudub marmormahe toon
ja ravimiste paindlik pehmus,
vaid neis on argipäeva ehtsust
ning peidujõu külma joont.
Need käed ei kuulu kunsti rivvi,
mis nautleb ainult suud ja vööd —
Rodini peitel musta kivvi
need rusikad ehk oleks löönd.

Ma mäletan, kui kõrtsikambris
jutt tulimeelne ringi käis,
laes vubisesid tahmund lambid,
vimm keerles viinastanud päis.
Kaks rasket kätt mind hoidsid põlvel,
kui riiuks kippus meeste kihk,
mu juukseid silus kore pihk
ja silmad, väsind tööst ning õllest,
kui oleks lausund sõnatult:
vaat, poeg, nii meie mured pakku
lööb viinauim ja kõrtsikaklus —
me hääl on mujal kõlatu.

Ei mõistnud ma noid tusahetki
sääl klaaside ja käte räos,
ja miks mu isa vastu letti
lõi hõbedase keisri-näo.

Ka needki kämblad, mis siin rüpes
mu vastaspingil lebavad,
on töödes nurgelisteks küpsend —
täis lisandusi ebakaid:
liigliha arme, paisund sooni,
ja pihus lõhkend marrasnahk,
neist kumbki nagu kivirahn,
mis tuul ning vihm on halliks voolind.
Käed sellised, kui saabus käänd,
lõid barrikaadesse Pariisi
ning giljotiini alla viisid
türanni lõdiseva pää.
Need tõusid üles pinnalt soiselt
kord Peetrilinna tänavail
ja nende ohverdaval hoidel
Madrid ei ava väravaid.
— — — — — — —

[1938]

VILJAD JA VEED.

[Katkendid poeemist]

2

Kui kivi värskes aruheinas
ma magasin. Öö oli kuum.
Ja allpool, taga talliseina
sõi krõmpsutades heinu ruun.
Tont teab mis mööda muinasilma
mind vedas heitlik unekaos,
nüüd langeb läbi sindliprao
herk päiksesäde otse silma.
Ning hiilides kui laovaim
kass kannab töllakile poega —

mind nähes hirmund tegumoega
poeb räästa alla jalamaid.
Piimvalged pääsukeste pugud
pennpuudel reas vilkavad
ja järsku nagu edevsugu
kõik luugist lendu kilkavad.

Sel ajal pole lootust saada
siin lakas mingit lisaund:
kukk kisendab kui kaupmees laadal
ja noorte harjutusetund
käib kaasas koomilise hooga,
üks kana loksub nagu vokk
ning õues hane karjuv nokk
võiks veel kord ära päästa Rooma.
Siis ahastavalt möögib lehm
ja rehe all käib röhk ning sorin —
sääl vankrit nühib lõbus orik,
et paugub rumm ja laksub rehv.
Sa viskad redelile sääred,
koer hüpleb vastu, nilpsab keelt
ning üle muru kaevu ääres
lööd silmadele külma vee.

Su kõrval mollis mitmeid maike
ju rüüpab karja hommik-joom —
maatõug on sarvitu ning vaikne
kui ehtne eesti iseloom.
Ma vaatan: — leplikult ja rangelt
nad tanumile lähvad reas
ning elutseda nende seas
võib vaevu tige preisi angler.
Ning karja sabas vana jäär
veab lambaid järgi mitut laadi —
kui juhitavad demokraadid
kõik päris longu lasknud pääd.
Kuid tallekesi tuulispükse
ei ahvatle too oina hoid —
nad katsetavad sarvemükse,
et laksub kolp ja välgub koib.

Ja karjaaia nurgasulgu
sõnn üsna väike üksi jäi,
nüüd hooti läbi latimulgu
maailma vaatab nudipäi.
See loom on tõesti loojalt saanud
nii süütult koomilise näo,
et kõik kultuur, mis meie täos,
ta ette käpakile maandub.
Ta pääd ei piina ükski vaev
ning mõistus rumalust ei sega —
meil sama juhmund silmadega
ekraanilt Garbo saali kaeb.
On selge, milleks Siinai jalal
juut oma kulla kokku tõi,
miks vasika just juhiks valas,
kui Mooses ülal käske lõi . . .

— — — — — — —

Kui valget müüri välja piirab
raudmasin kõrisev ning morn,
kuldküpse rukis päikses viirab
ja voogab uhkelt viimne kord.
Kõrt kõrre kaela tasakesi
veel tõmbab õhu elav hing,
siis jõuab jaole vastne ring
ja nagu laine murdub esi.
Ning jalal-surnud viljavoo
suur reha sülemiteks jagab,
must peni sörgib niitja taga
ja rotiauke nuusib koon.
Naispere tuleb, rätid kuklas,
eel rühib kärmas vanaätt,
kõhn kehvik läbi metsatuka
toob kaasa mitu parkund kätt.

Kuid sellel puhul vaikne vaatlus
ei sobi luulelisel moel —
leib sülitsi siin nõuab maadlust
ning ilu tühjagi ei loe.
Nüüd remmelgasse pane lüüra,
löö kivi otsa kuub ja vest
ning päris puhtast südamest

kont lase longu, turi küüra,
säe jalga paras pastlapaar,
kaap kõrvadeni, kinni käiksed,
selg pööra vastu hommikpäikest
ja võta julgelt ette kaar.
Maast parmas sidemele raba,
sõrm säppu, vihu kõrri põlv,
keerd sisse üle käelaba
ning seose alla torka sõlm.

Nii taandub ikka kaugemale
teeäärest voogav rukkisein.
Sa rühid kannul. Hõõgub pale.
Õhk ümber kirendab kui leil.
Tund jookseb. Teine sörki tammub
ja kolmas nagu vares vaol
käib jalutades. Lõpuks kaob
aeg lõuna poole teosammul.
Ja varsti iga elav rakk
saab teise painaku su ihus:
nahk karvendama tõmbub pihus,
selg vajub kohmakaks kui pakk,
kõht nurisedes kisub tuimaks —
et oleks ainult lähemal
supp, leivakäär ja lõunauinak
rohtaias vana kase all.

Mu kõrval nagu mehe vari
käib mitmeks kõverdunud pops —
tal pole muud kui lastekari,
lai pakalpüks ja vinguv kops.
Veel eile lõikas keskustelus
ta kare huumor nagu saag —
sai torke taevas, teise maa
ning kolmas nuhtles enda elu.
Nüüd umbe kuivand jutuvõll
ja leitsak lämmatanud rõõmu,
vaid hooti karrast pika sõõmu
vett rüüpab loksuv kõrisõlm.

— Ei, vennas — kondid võtab valla,
ta hõikab läbi vuntsiräo,
— ma vihutüvikuga alla
lööks kõrvetava päikse näo.

Ent vaese nurin uues ajas
poliitiliselt pole küps —
ja positiivses vallamajas
pops oleks kahjur number üks.
Nüüd tööd ning higi pikalt-laialt
peab kiitma laulik, eit ja taat,
sest kabinetidemokraat
võib üksi olla laisk ja maias.
Ja ühe-mütsi mõtteränd
võib venitada vintskeid ridu,
et rukkipeks on laulupidu
ning heinategu kandlemäng,
võib teha iluaate sõnu
tont teab mis õilsast uhkusest —
kuid kehvik tunneb õiget mõnu
vaid tegudest ja puhkusest.

— — — — — — —

3

— — — — — — —

Päev virgus. Niiske õhujoom
sai ette seletatud palge
ja veretades varavalgel
pilv lähenes kui küpse ploom.
Uus ilmakiirgus nagu tuhast
mu meeled jälle lendu lõi
ning jumal teab, mis tujupuhang
mind külakirikusse tõi.

— Kõik jõed jooksvad mere sisse
ja meri ei saa mitte täis,
nii algas mürisev epistel
ning hetkeks peatuma jäi.

— On taeva arm kui sügav meri,
mis vastu võtab eluveed,
ja sinna näitab õiget teed
me Lunastaja vaga veri.
Seepärast, inimesepoeg —
sa oma risti rõõmsalt kanna
ning maisel hädaoru rannal
usk olgu sulle ainsaks toeks.
Sest vaata — kasvuaeg on mööda
ja vilja lõikab terav sirp,
ja õnnis see, kes rühib tööga
ja kelle jalg on üpris virk...

Kord preester sõnadega pühib
maailmast ära jõed ja mäed,
kord otse prohvetlikus rühis
must mantel hargu tõstab käed.
Ma seisan koorisamba najal
ning püüan kuulata kui munk,
kuid iga tühi paus ja punkt
mu mõtted pilvilt maha ajab.
All kuulatades hüüdja häält
on vaikselt tõmbund kahte rühma
kolmkümmend eide halli kühma
ja seitse taadi paljast pääd.
Ning kõige üle nukra tuju
loob pühapaiga luitund kuld,
kus puhkab väike ristikuju
ja neli kollast küünlatuld.

Siis järgneb pattude register,
mis on nii pikk ja lohutu,
et köstritki nüüd vaiksel istmel
ei hoia kutsekohustus.
Sest kõik on selge: kurja võrgus
siin maapääl sipleb iga hing,
kel jalas võõramehe king,
kes võimu käsu vastu tõrgub,
kes kirikus on käima laisk,
kes öiti külas ringi jahib
või Saalomoni kombel vahib

liig kaua mõnda võõrast naist,
kes armub kähku, vara pillab,
kes ise jumalusi loob,
kes istub pilkajate killas —
kes elab, liigub, sööb ja joob.

Ma lahkun. Trepilt voolab vastu
septembrituulte jahedust.
Ja see, kes tuulte vahel astub,
võib vaevalt tunda kahetsust,
et kohe pääle loomist luhtus
maailmamõtte tasakaal
ning surmapatu bakhanaal
ürgemaga nii vara juhtus.
Sest muidu tänaseni veel
sääl üllas aias oleks saalind
kaks alasti neandertaali
kui ülisüütuse ideed.
Me teadvusesse poleks virgund
see kaduv aeg ning avar ruum,
vaid lõpmatusse oleks sirgund
noor igihaljas elupuu.

Kuid vagajutu kestvat suve
ei talu ükski põhjamaa,
veel vähem teiseilma huve
ma isiklikult kaitsta saan.
Ja igavesti nooreks jääda
on kaunis nigel elusiht —
sest raskust kandma mehe piht
peab kõige kurjaga ning hääga.
Mis sest, et vahel nagu põud
me rühklemiste üle vajub,
end ikka läbi mitme raju
veab lihtne talupojatõug.
Ning juba üksi sellepärast
võib surra piibli-paradiis,
et praegu hilissuve sära
mind värves väljadele viib.

Meil sihib elutagust värki
veel ainult papp või too poeet,
kes unistades usub ärklis,
et teda ootab uus planeet.
Ma ise põrmugi ei hinda
noid pohmeluse uduteid,
sest minu parim sõnaleid
on juured ajand siia pinda,
kus rukis tõuseb üle pää,
kaer rinna kõrgust mõõdab rahus,
kus tatar õitseb valges vahus
ja jänes linna kinni jääb,
kus oled vaba igast survest
siin viljade ja vete mail,
kus pehmelt voolav lõunamurre
on elav, südamlik ning lai.

— — — — — — —

Ja selles värvilises raamis
sind juhib nagu kuues meel.
See tõotab sulle osasaamist
tost aimusest, mis käib su eel —
et elab siiski meie ajal
too range tasakaalu juht,
kes pole lihtsalt väike nuhk,
ei kapral ega sahkerdaja,
hüsteerik ega võimuhull,
ei verejanuline karu —
vaid tal on silma, kõrva, aru,
aumeelt ning ehtsat elutuld,
kel pole varuks põrguhaudu,
kes pole rauk, ei iginoor —
kes ainult sinu enda kaudu
maailmamõtestuse loob.

— — — — — — —

Sa tead küll, et vajud unne
kord nagu kivikild või taim,
kuid selle eluehtsa tunde
võis luua ainult õilis vaim.

Mis on veel kaunimat, kui teelist
siin juhib suve viimne kiirg
ning laineline vaateviir
käib läbi rahunenud meelist!
Kui mullas sinu jalaast
on võtnud meheliku püsi,
kui ilm sult midagi ei küsi,
vaid nagu ema kannab last,
kui igas puus ning inimvelles
koos muutub eluhõng ja kest —
siis luuletaja osa selles
on olla siiras südamest.

[1940]

TARTU JA TALLINN.

(1936—1939)

[Katkendid lõpetamata poeemist «Kahe sõja vahel»]

Päev võtab madalama rühi,
päev nelju sõidab — hoia eest!
September kõrred kokku pühib,
töötuju jälle tõukab meest.
Vaat, iilid lehti löövad ringi
ja tänavatesõlmed täis
on suvepäiksest pleekund päid,
bensiini, rattaid, lõhnu, kingi.
Ning käies loksub vana paas,
raudkivid koputavad talda,
tükk sinist taevast vaatab alla,
kus kiirgab lubi, kard ja klaas.
Sa sellega nüüd kaasa lähed,
mis käärib, otsib, ühes viib —
su elu ränd- ja kinnistähed
on lagipunkti tõusnud siin.

Siit orust ikka läbi puhus
erk nelja ilmakaare tuul, —
ja mul jääb tänada vaid juhust,
mis tõi mu siia jürikuul.

Siin voolas julge trots ja uljus,
siin mitmed pärimud ning eod
said ristamisi ühisteoks,
siin elu kõlises kui kuljus.
Siin joobnuks muudab noore pää
see uhke kevad jõe kaldal,
kui mürinaga surub alla
end vetepaisul murduv jää,
siin suvel laias luhas mängis
lehtpilli unelmate paan
ning talvel lendas jõesängis
kelk, kiunuv uisk ja traavlisaan.

Kõik, mida nooruk verihaljas
kolmsada aastat kokku toond,
kõik, mis on sirgund tões ja naljas —
siin virgutand on elusoont.
Must kaukasuse mantel pühkis
kord Tartu tolmund tänavaid
ja mahamurtud Visla-mailt
noor panivõsu käia rühkis.
Kehv Volga studiosus lõi
siin ette riste, õppis, nälgis,
Jazõkov kord siin luulet jälgis
ja kurbuses end maha jõi.
Siin töötas, keda sääl ei talund
must sandarm ega vägivald,
ja see, kes iialgi ei palund,
vaid võitles võimu põlu all.

Landoode rea ratta maru
siin toona kõrvu raspeldas,
kui värrastunud balti parun
kommersis ringi prasseldas.
Kolp õõtsus kolmevärviline
ning armest punas ninaluu,
duellist lõhkikistud suu
gambrinust vahutades imes.
Siin sulas lumi, murdus jää,
siin tuiskas segi rõõm ja nurin

ning meie talupoja turi
siin vaikselt püsti ajas pää.
Ta kõigi vahel eksles üksi,
vimm veres mõisa vastu käis —
kuid omal komejandi mütsi
pää tänaseni kinni jäi!!

Mu eluõppe kirjud aastad
kõik möödusid siin maal ja jõel,
suurvesi ühes võttis saasta
ja maha jättis puhtad tõed.
Sain koha keldri. Kaksteist tundi
tol korral kestis päevatöö —
jäi enda jaoks terve öö,
mil polnud turjal leivasundi.
Ma tihti ärkvel koitu uut
ju nägin tõusvat üle linna,
kui viimne hetk mul oli minna,
kus ootas pink, pintsett ja luup.
Sel ajastul bensiin ja õli
mu käed halliks rasvatas
ning kellaratta täpne kõlin
proleedi vaimu kasvatas.

Ma nägin viletsuste sõdu
siin kehvikute linnajaos,
ma nägin läpatavat kõdu
ja vaesust igas seinapraos.
Ma kuulsin, kuidas uste taga
käis järjest koputamas nälg
ning kroonu raudse saapa jälg
siin keisri ainuõigust jagas,
kuis müüdi viimne tool ja kapp,
kuis leiba nutsid laste silmad,
kuis surijale teises ilmas
kuld-paradiisi tõotas papp.
Mu rändav isa viinasõõmu
siin oma viha hajutas,
tööorjus ema elurõõmu
päev-päevalt mureks vajutas.

Sel ajal lähemale läänest
tõi sõda Preisi kahurväe
ning üles tõstis Neeva ääres
mass oma otsustava käe.
Kuid tolle hiigeltule haardeks
on jambid liiga saamatud,
seepärast ajaraamatust
võib näha, kuidas nelja kaarde
lõi üles leek ja võitlus järsk,
kuis rahva hing ja pale muutus —
ning seda sõnastada suutnud
on ainult Majakovski värss.
Kõik see, mis kumas siia linna
ning kääris, lõhkes, kaasa viis —
sel pole hinnatavat hinda,
see noori joobnustas kui viin.

Me pärisime ülikooli,
kui ära väsis sünge Mars —
ja kohe mõnel õppetoolil
sai filosoofiks loomaarst.
Meil kõrvadeni kasvas uhkus
ning kriitikata endausk,
ent varsti saabus meeltetusk —
kõik pahupidi käis ja — luhtus.
See kõrgeis sambais esikülg
ka mulle alul näis kui Meka,
liturgiaks sai iga eksam,
siis kehvus järsku ütles — küll!
Peab jätma lootused, kui tarkust
võib paluda vaid raha eest —
mul soojalt soovitati Harkut,
kui Kant või Hegel liiga teeb ...
— — — — — — —

2

— — — — — — —
Ma ise kolmandamal päeval
saan kätte rahu, töö ning hoo —
ja uues rõõmus silmad näevad

maailmas kõike, mis on loov,
mis üles võitleb läbi saju
siin keset niisket jahedust,
mis püüdleb vaimu vahedust
ning kergelt küljeli ei vaju.
Kui äsja alles mõru ving
su mõtted sulel morniks piiras,
siis iga kujutelma siiraks
teeb täna ehtne teoind.
Nüüd istud lauda. Valge paber
lööb krabisema sule all,
nüüd ükski silp ei süga habet,
nüüd maksab rütmi meelevald.

Ma pole siis vaid riimiori
poeetilises pudupoes,
kus iga hingevaakuv korin
saab kõliseva värsi moe.
Ka mina naudin kõla äitsmeid,
kui seda õige tuju seob,
kuid meelsamini hoida peos
ma tahaks sitkeid mõttepäitseid.
Kord luules tõesti Paul Verlaine
vaid nägi muusikat ja varju,
ent siinse kliimaga ei harju
too laostumise kärbseseen.
On kurb, kui ainult mõistus jahe
näeb ette, mis on halb või hää —
nii kunstis kest võib olla lahe,
tuum aga külmetub kui jää.

Võib kergel viipel luua riimi
täiskõla tühjast paistusest
ja vaimu tõusik seda liimi
meil naudib meelte laiskusest.
Kuid seda tuima riviõppust
vaid erijuhul kaasa teen —
sest mulle meeldib rahvakeel,
mis ise lendab rea lõppu
kui kevadine riiukukk:
kord võtan puhta, korra kaudse,

siis haaran helisevalt raudse —
see suleb rütmi nagu lukk.
Ja iga silp käib erihoogsalt
kui aheliku sõdur siin —
ma annan käsu tormi joosta
ning kohe ründab tuleliin.

Ja ehtsalt raputavat tormi
ma vaikusele eelistan,
seepärast kägistatud vormid
mind kunagi ei meelita.
Laul ihkab avarust ning õhku
niisamuti kui võitlev hing,
skolastiline nõiaring
sääl tõstab ainult vererõhku.
Värss olgu nõtke nagu maal,
mis värvijõuga meeli hurmab,
ent akadeemilisse surma
veab luule keskne tasakaal.
Kuid mida teha, kaunilt kõlab
puhtlüürikule veel — sonett,
pää uimastub ning teisel õlal
tertsiin, oktaav ja triolett.

Ma rangelt klassilisse stroofi
kord püüdsin suruda ka end,
kuid must ei saanud filosoofi —
liig käbe oli ränd ja lend,
liig laiali lõi tiivad poni
ning kohe kihvatas esteet,
et puudub kreeka kvantiteet
mu kurikuulsal distihhonil.
Tol korral kevadised käod
mu viisid Montenegro taha,
kus mõneks ajaks matsin maha
eleegilise luulenäo.
Ma siiski alati ei tuiska
ja vahel usun kuulsaid päid,
kuid hädа see, et ma ei luiska
ning oma tõe järgi käin.

Trohheustes, me iidses mõõdus,
kord panin kirja mõne loo,
värss päris korralikult õõtsus,
kuid õiget tuju see ei loond.
Ja kohe arvustuse ratnik
mul kähku kõrvad üles lõi —
hulk vigu risti välja tõi
ning näitas, kustpoolt kunst on katki.
Ma ise leidsin pärisvea:
too vorm on lühike ja tuttav,
liig voolav, naiselikult ruttav
ning mõte hajub mitmel real.
Seepärast mehisemaid jalgu
ma meelsamini kasutan,
kus rõhusilp ju rea algul
nii rühkima ei asuta.

Mind siiski üle kõige võlund
on mõtestatud vabavärss —
atleet, kel vastased on õlul,
samm mehine ja hoogsalt järsk.
Kuid vabaduses mingit nalja
ei talu selle liigi närv —
siin maksab iga toon ja värv
ning igal sõnal olgu valjad,
mis juhib seda murdmaa teed:
kord lased traavi, korra nelju,
kord püsti pilvedesse heljud
ning maandud üle iga vee.
Ja kui kord vabasalmi rännul
su Pegasusel eksib tiib —
siis paberile jäävad kännud
ning värss on — proosa-invaliid.

Kolumbus uue mandri avas
ja puritaan ta vallutas,
ent Whitman tolle elu kava
sääl vabavärssi kallutas.
Nüüd olgem valvel vanas ilmas,
kui verre sama pisik poeb —

siin tahe midagi ei loe,
kui puudub jõud ja kae on silmal.
Ma ise praegu pausi teen
ning kergeid jalgu käiku lasen,
võib-olla — hoog on veidi tasem,
kuid küllalt lainetav ja keev.
Nii — edasi! Ja läbi saju
mind juhib jälle avar riim,
siin oma kodust õhku tajun,
lai kujutelm mu mõtteid viib.

Ning järsku vallatlevas jambis
mu pärisosa lahti lööb,
nüüd nagu liiguks kitsas kambris
kõik kaunilt möödund suveööd,
ja rännuteed ja inimesed,
ja sügav mets ja mühav rand,
ning rasked viljad, vetelang —
kõik teod ja näod ja iga ese.
Ja nagu päris uudismail
see painduv mõõt mu rühki toetab —
nüüd seisatub, nüüd sisse poetab
paar tulist tilka pilkevaim:
satiir ja elurõõm on vennad,
mis täiendavad teineteist. —
Ma tahaks loota, et mu ennak
ei solva inimest, ei veist.

[1941]

MAAKERA PÖÖRDUB ITTA.

Värss-montaaž

1

Neljast maailmakaarest
lõõtsus meid tuul.
Olime murdunud üksikuks saareks —
päeval piiras meid meri, öiti uinutas kuu.

Korraga lõhkend on kest, tungid paiskuvad üles,
paljud ärkavad täna — uue maailmaga süles.
Kannata —
kannata, lauliku sõna ja rida,
mässutsev vorm ja kihutav hoog!
Maakera pöördub. Läheneb ida —
ja korraga mõõtmatult rannata
on vabade rütmide voog.
Ma astun üle väljaku. Tunnen ja mõtlen
pööriöö sügavat hingust.
Veel möödunud päevast meeled on pingul —
pilt pildi kõrvale kasvab ning tõtleb.

Nõnda see algas:
Hommik. Päike. Ja meri
õõtsus kui roheline sapp.
Mööda Lühikest Jalga
käis rahvast vastu ja peri —
rühkis ehmund minister, paterdas papp.
Samal ajal
ümber põlise mäe
vana võitluslaul lähemale kajas:
— Nüüd üles, keda needus rõhub! . . .
Ja läbi juunikuu sinava õhu
punalippe kandsid tugevad käed.

Päev eile veretas. Kui äikse-eelne
õhk oli raske. Möödus umbne öö.
Suust suhu lendas sõna: jätkem töö
ja mingem täna võitlejaina teele!

Nüüd hõõgub väljak. Hõõgub eluhooga
ning tihenevad marssijate read.
On sirgund turjad, püsti tõusnud pead
ja käed, mis pingutusist tõmbund looka.
Siin tuules võitluslipu punast lendu
kaeb uhkusega iga selgund silm.
Siitsamast paigast algab vastne ilm —
tööväe ülestõus ja terasnõtke vendlus.

Juba langevad sõnad tribüünilt,
juba väljakut virgutab hääl:
— Seltsimehed, murtud on püünis,
poolele teele meie enam seisma ei jää! . . .
Sa pilguks vaatad,
kuidas järsku on koorund see tuum:
siin sadama sinine pluus,
sääl põldur, kes elanud maata,
ja otse su ees
kuivetand kangur telgede tagant
innukalt plakateid jagab.
Siin metallist. Sääl parkal ja labidamees.
Kuid lubjatud kiriku kõrval —
puutüviku taga kõnniteel
kikitab närbunud kõrva
jumalasulane: — Eh-ee!
Kuupsüllaline tõusikueit
sügab nohisedes reit
ning kallistab kaenlas värrastund **mopsi**.
Talle see kõik on vaid mäng,
rumal ja popslik,
mis peatselt möödub.
— Ei, lugupeetud iludus + koerahänd,
olete lõplikult löödud.
Katsuge mõista, katsuge mõelda —
peate leppima tuleva tõega,
peate mõistma võitlevat inimest.
Küllalt sest!
Mõte voolab ning paisub. Sõna sähvab **kui äikest**.
Õhk väriseb karedast laulust ja päiksest.

2

Nüüd astugem julgesti, vennastund väed,
me nõuame õiglaste õigust.
Siin on meie tahe, siin on meie käed —
need täna ei tagane võidust.

Need hooned ja tehased oleme loond,
meid viletsus jälgis kui vari.
Me oleme põldudeks kasvatand sood,
kuid saagi viis kaarnate kari.

Me hädasid irvitas rikaste lääs,
me õigusi unedeks pidas.
Meid võitlema virgutas punetav ääs
ja päike, mis säratab idas.

Nüüd kadugu kahtlus — siin on meie käed,
need kadu on kuulutand ööle.
Uus tulevik, kodumaa nurmed ja mäed
ning meri meid kutsuvad tööle.

Nõnda sumiseb park. Sumiseb puiestee
roosatava lossi ees.
Eemal läbi puudevöö,
üle kalda kollase liiva,
pronksingel oma tarretund tiivad
äralennuks on laiali löönd.
Seisab roosakal rõdul
losside valitseja —
mõtete mõõtja ja tungide talitseja:
tudisev ning põdur,
vana ja hall.
— Kus vendade voor! Kus ungari täkkude tall!
— Meie ei liputa saba.
— Vangid vabaks!
hüüavad rõdule tuhanded suud.
— Vabaks,
kordab paene kallas.
— Vabaks,
kordavad põlised pargipuud.
Kuid inimene vaatab alla
nagu kahe tee harul
ega tea, kuhu minna.
Sest tema ei mõista, tema ei saa enam aru . . .
— Hei, seltsimehed, — tagasi linna!

Tuul paisutab pilvi ja kihvatab veri
ning minekul kiireneb samm —
lööb laineid ju kaldale rahutu meri
ja kohiseb reidi ees tamm.

Hall hoonestik põrnitseb lainete harju —
kõik aknad on trellide räos.
Vaat, raudade taga kui hõljuksid varjud
ning kumaks kui koltunud näod.

Säält niiskunud kongist vaid lapikest taevast
on vaadelnud võitlusevend.
Säält möödusid kahuripaadid ja laevad
ja kajaka keerutav lend.

Kuid täna on virgem see vilede kumin
ning võimsam on lainete ramm.
— Kas kuulete, vennad, kui tavatu sumin,
kui arglik on valvuri samm?! . . .

3

Pika Hermanni tornis vibutab
priske meretuul
lippu.
Vastu vaatavad katedraali sibulad
ning kuldsed poolkuud
on ristidel kõhuli rippu.
Hüvasti — kellade uinutav kõlin,
preestrid ja pikad palved!
Hüvasti — tuluke altari valvel,
jumalaema ja paastuõli!
Täna on taevasel abil
lõppude lõpp —
ei aita enam pintslist pühavee sabin,
ei kipp ega kõpp.

Aga ennäe —
kaks vesipritsi
nagu viimase väe,
nagu hirmutama lambaid või kitsi,
välja käsutand võimurid tunased.
Ja pritsidki värvilt on punased.
— See on puhas, puhas vesi,
Ülemiste Vana kaitseb,
et ei rikneks selle maitse.
Sõitke, paagid, sõitke ära tasakesi.
Lähevad. Häbelikult keerleb mootorite ving
läbi naeratava rahva.
Täna otsustav käsi ja hing
eilse lõpuni lahkab.
— Hurraa! Elagu! müristavad korraga suud.
— Murtud on trellid ja tabad!
— Elagu! oleme vabad,
vastavad autodelt vangid. Kihiseb lossieelne ruum.
Kaelustab sõsarat veli.
Käsi vargsi üle silmade veab.
Lainetavad Internatsionaali helid.
Paljastuvad pead...

— Pikk oli aeg, isakene?
— Viisteist aastat, poju.
Oleme Ingeri vened.
Nüüd saame koju.
— Ja sina, emake, kaua olid teel?
— Seitse. Leival ja veel.

Õhtutaevas ju punetust alla hingab.
Mehed püssidega rühivad linna.

4

Sume juuniöö. Rannavärava mägi.
Tornide väljak. Pärnad ja kased.
Astuvad Kroonlinna oktooberlased.
Valkavad pluusid. Kõlguvad täägid. Saabaste kägin.

Tiirutab soomusauto — hall nagu mutt.
Reidilt üle taeva lööb helgiheitja tuline jutt.
Pehmed meretuule iilid,
heinaritsik põõsas viilib,
hõljub punaroosi lõhn.
Trahh — lööb kaugel püssiragin,
värahteleb taevalagi,
valge öö ja sinav õhk.
Mühatavad vanad müürid —
ärka unistusest, lüürik,
saabund suurim ajakäänd.
Suitsujuga läände öördub,
eha hommikusse pöördub —
kõik, mis oli, maha jääb.
Juba ligineb koit. Hõõguvad tornid ja puud.
Kustub lääne pool tähtede hõbe
uduähmaste pilvede ritta.
Astub tunnimees. Kõhatab kojamehe luud.
Ja kogu viie meelega tunnetad tõde —
et maakera pöördub itta.

[Sept. 1940]

GRUUSIALE.

Vaat nääripakases erk kujutlus mu ette
toob helge lõunamaa ja haljad oruteed.
Ma mõttes sinna teen nüüd tervitava retke —
sääl kuumav Gruusia, siin noor ENSV.

Kuldvillakute maa— su mineviku trotsi
on julgelt hoidnud mäed ja mustav merejoon:
sind ahne argonaut kui muinasilma otsis,
Dareios ihaldas ja karmilt haaras Room.

Kuldvillakute maa — sääl Kaukasuse taga,
nüüd uhke saatus sul on sõnas, töös ja teos.
Ma praegu sinuga uut elujõudu jagan —
üks terav mälestus su rahvaga mind seob.

Mu lausik kodumaa siin Läänemere kaldal
su poegi kasvatas kord uljas õppe-eas.
Mind, haljast poisikest, aukartus ikka valdas,
kui nägin tänaval neid käivat teiste seas.

— Kes on too tõmmu mees, kel nõnda terav ilme,
must mantel maani käib ja kõver nuga vööl,
kel hambad valged suus kui puhtad põuapilved,
kes sirgelt rühib teed ning võõrast laulu lööb?

Nii pärisin ma kord. Ja vastu ainsa sõna:
— Grusiinlane, ma sain. Too luulena siis näis.
Ent laulev — Gruusia, see igatsuslik kõla
kui sügiskure hääl mus helisema jäi.

Kuldvillakute maa — su mägirahva rühti,
küpressi sihvakust ja hingetuld nüüd näen.
Sa vägivalla teed ei ole talund ühtki,
vaid põlisvabadust on nõudnud sinu mäed.

Ei šahh, ei Tamerlan, seldžukk, ei osav osman
ei suutnud surmata su vabaduse tuld —
ja kuulsal Sõjateel võib iga kalju kosta,
kuis sädemeid lõi mõõk või lendas kuuli ulg.

Sääl elust muutlikust sai «Sangar tiigrinahas» —
kus Rustaveli vaim käis lauldes muusiga.
Kui hele päiksekiir, mis pilvist langeb maha,
koos tema nimega nüüd kõlab — Gruusia.

Ja samal ajastul, kui õitsva oru süles
poos õiglust risti tsaar ja rahvast reetis nuhk —
siis sinu tuha alt kui fööniks tõusis üles
suur, julge inime — töörahva võimas juht.

Su karmest mägedest ja kuumendavast päiksest
ja džungli mahladest sai kokku kolmas leek,
maailma pöörangul ta kõmistas kui äike:
on Majakovski too — proleetide poeet.

Kuldvillakute maa — nüüd pikka rahusõõmu
sa mõõdad. Sinu ees Kazbeki särav tipp.
Su vaimu juhib töö ja uhket elurõõmu
viib uljalt edasi maa keskel punav lipp.

Nüüd jõed ohjendad ning kuristikud võidad
ja põlluks kuivatad subtroopilised sood,
sa mäkke puurid end, sa merelaineid sõidad,
sa vastset inimest ja vastset elu lood.

Su mäginõlvakuil nüüd kirendavad karjad,
all õitseb viinapuu ja käärib mahe viin,
ürgmetsa padrikus end nõtke panter varjab
ja orus valmineb kuldkoldne mandariin.

Nii kujutluses sa siin kerkid minu ette,
sest ühine me siht ja ühine me tee.
Nüüd vennalikult kõik me teeme hiigelretke —
sääl kuumav Gruusia, siin noor ENSV.

[Jaan. 1941]

VIIS VANGI.

[Katkendid]

1

Truu peni, põlve pääle pane koon,
jää vait ja ära taeva poole ulu.
See kett su kaebest murduvaks ei kulu,
jää vait ning ole kannatlik kui voon.

Ma tean, ma tean, et läinud suve ööl,
kui tuli maale alandus ning häbi,
su peremehe täägiga lõi läbi
too, kellel «Jumal meiega» on vööl.

Ma tean, ma tean: siis libe lakk ja lihv
su enda hoolde lubas võtta seniks —
et muutuksid ta vaikseks ketipeniks
ja et ta säärt ei rabaks sinu kihv.

Jää vait, öö jällegi on võikalt must
ning põudne kuu on alles metsa varjus.
Too oli kull, kes õõnsas pärnas karjus,
too jälle iiling puudutas sääl ust.

Need ainult pardid rabistavad roos,
kes sinul rahus tukkuda ei lase.
Nüüd on see tuul, mis jookseb läbi kase
nii kummaliselt kiirustavas hoos.

Mind usu, karvapää, ma pole kõrk,
kuid sind ei saa ma praegu lahti päästa.
Me elujõudu tuleb homseks säästa —
seks olen öös nii abitu ja nõrk.

Näe, koplis juba hõbedane paist,
kuu veereb mäkke. Ära enam ulu.
Su kaebus sütitab mind nagu kulu —
ma kardan: minus murdub ajavaist.

5

Tummalt noogutas ja mangus
rahvalt leiba karu —
kehas puhkas muistne kangus,
kolbas leplik aru.

Taltsutaja tuikus puuri,
viinapudel taskus,
piits lõi õhus laulva tuuri —
karu turja laskus.

Vaga loom küll tahet täitis,
tantsis viimses jaksus,
viin kuid joobnu viha läitis —
piits vaid pähe plaksus.

Järsku karu püsti viskus,
lahti mustav süli,
julmuri käpp juurde kiskus,
naks — ja selgroolüli ...

[1945]

ARM.

[Katkendid]

1

Hää saatus, sinu kirglik käsilane
ma olen olnud kogu möödund ea —
nüüd käsi jälle minu pääle pane,
mu sulge õnnista ning silmas pea.

On paber valge, aga must on valu,
mis üles hingab kodumaine muld.
Mind hoia sellest, mida aeg ei talu
ja mille kohal pole märgutuld.

Kuid käies keset purustavat rahet,
kus mehiselt peab rinda jääma nuuks,
ma jälgin sinu hoiatavat tahet,
ja jäädes oma südamele truuks —

nüüd, mil ju koltumas mu südasuvi,
ma lasen lendu armu kirjatuvi.

7

Öil sügis-süngeil pingutasin üha
ma unistusi kongi raskuses.
All peksis randa vaba mere müha
ja naaber nuuksus une raskuses.

Siis mõtlesin, et luues läinud nurja
on inime — too looja meistriteos.
Ma kõikjal nägin ainult verd ja kurja
ning kägistusekrampi tundsin peos.

Kuid varem veel kui mõte teoks muutus,
mu juurde hõljus kodu tubasus.
Su käsi varjuna mu laupa puutus,
Su lepitava pilgu hubasus

siis tagasi säält läbi sünge rusu
tõi loojasse ja inimesse usu.

8

Veel pole kadund sosiskluste sosin,
kõõrdkaemised ja järgipiiluv pilk,
väärkahjatsuste juba mitmes tosin
ning salarõõmu vilets mürgitilk.

Veel juudasuudlus põletab mu põske,
kaastundmus kõrvus kumab lai ja pikk,
veel kaua aega kleepub pihus rõske
käepigistus — nii ilgelt salalik.

Kuid, härrad, teie rõõmuks paindund vaen
on pekstud peni õilis järgiaimus —
ma elan siiski! Elan vanas vaimus
ning elavana armsa silma kaen.

Mind saadab mööda arunõude-ihast
ta arm, nii puhas alandavast vihast.

12

Kord märter turu tuleriidal suri
ning hüüdis läbi leekide ja nõe:
sind, sõge troon, ei päästa inim-uri,
kui tallad maha armastava tõe!

Ma pole märter ega ennustaja,
kel silmi sõgestamas viha karm.
Kuid süda hüüab: meie koduraja
võib lunastada võitlev mõõk ja arm.

Seks tahan, lemmik, olla olevaga
ja Sinuga kui valgusega koos.
Võin vaikida, kuid mitte olla vaga
mu värss ei suuda korisevas soos.

Ja kui kord käsi surutakse suule —
ma kaon seks, et elaks vaba luule.

13

Rändgooti võsu — verejanust pime,
me ümber tantsib tapakire hoos.
Hing kehha jäi veel nagu läbi ime,
kui elav mõte ennast risti poos.

Tund-tunnilt keerleb pahupidi roojus
ja kasvab häbi, õitseb äraand,
et sellest läppuma lööb suve soojus
ning talijäisust hõõgub mererand.

Kuid vaikima, mu armas, läbi valu
nüüd peame viljaküpsemise kuul.
Tummtõsiselt võib kohada vaid salu
ja hoiatada rähna põrin puul:

jalg — astu hilju siinse haua kruusa,
kui räägib relv, ta vastu ei saa muusa...

14

Kord tapsid kimbrid, põletasid hunnid —
jäi vanast mandrist järel suitsev tuhk.
Ka täna laotab kaunid õhtutunnid
täis kõrbehõngu kauge tuulepuhk.

Näe, kuidas vaateveeru pilverünkal
helk tummalt süttib-kustub vastu ööd.
Haab liikmeist värisema tõmbub künkal
ning sahisema löövad viljavööd.

Sa näed, mu arm: kaob unelm nagu kõlu —
saab tuumaks mürsk ja lõikav tankijälg.
Säält tuleb malev läbi iidse põlu
ja lööb neid, kellel veres saaginälg.

Nüüd vaiki, arm! Nüüd mure tõusku vihaks,
suust suhu lendav sõna saagu lihaks.

15

Kuldpäike kaste väriheinalt pühib
ja rukkilaineid embab kuumav kiir.
Hall täpp me kõrvalt püsti üles rühib,
tiib võbiseb ning nokas lõõr ja liir.

Kuldküpsed viljad, karjakella kõla,
kuldlaulu luiked lõokese suus,
kuldlainetena langeb üle õla,
mu lemmik, Sinu nisukuldne juus.

Kuldhommik. Vaba vaateveeru vina
mind saadab suve lõhnalises voos.
Kuldhommik, kodumaa ja armsam — Sina,
mu eluhõnguks jääte üheskoos.

Nüüd tulgu sügisööde halla valjus —
meis kolmes püsib elu igihaljus.

16

Mu arm, mind võlub kõrge metsa müha,
mind võlub uhkelt kiikuv männikroon,
mind võlub kõik, mis harras, vaikne, püha,
kõik, millel vaba sirgus, lõhn ja toon.

Mind võlub sambla roheline valgus,
kuldrusket sisalikku soendav känd,
mind võlub päiksekild Su juustesalgus
ja õitel hõljuv liblikate ränd.

Maailm nüüd helab. Kaob minu meelist
kõik, millest hooti kurku kippus nutt.
Su palav käsi saadab mind kui teelist,
kui teelist, keda kutsub elurutt,

kes vaikusele oma laulud annab
ja vabadusevannet hõlmas kannab.

17

Kui lõpeb suvepäeva viimne vine
ning hämariku vari laineil käib,
kui põhjarannik kõrgekaljuline
veel uhkemana merest tõusvat näib —

siis tuled Sa, mu arm, nii uhkel astel,
kui astuks kingult alla nõtke kask.
Su juuksed lõhnavad öö kergel kastel,
näos kumab eha vastuhelgi vask.

Sa tuled, rõivais kodunurme hingus
ja silmis vete rahuline läik.
All kividel jääb vaikseks mere hingus
ning lehestikus taltub tuule käik.

Kui koduranna öö, kus torm ei puhke —
mu arm on vaikiv, aga rangelt uhke.

18

Torm, vooga! Meri, vahus tiibu laota
ja tõsta laineid, metsik ajujaht!
Kuid selja taga sünnimaad ei paota
see terasest ja tormist löödud laht.

Sa näed, mu arm, neid kõrgeid kaljurandu,
neid sinijärvi, metsi, rabasoid,
kus vaba veri iialgi ei mandu,
kus kestab pää ja vaimu püstihoid.

Hää saatus kord me pärisosad jaotab,
rühk tõuseb nurmil, kutsub merepind.
Ent seniks tiibu südamaale laotab
vaid siinse kalda uljas tormilind —

viib tervitusi meie tõusvalt tarmult,
viib tervitusi minult ja mu armult.

20

Ju roostetanud lehti vahtralt maha
suur sügis rebib. Nukralt kaunis hetk
on hommik nüüd, mil tõustes pilve taha
kaob häbelikult külma päikse retk.

Poolpaljas pihlak pakub viimseid vilju
ja ladvalt veelgi lahkuda ei saa
kuldnokaparv. Ta laulab hilju-hilju,
et karm on sügis, karm on kodumaa.

Kuid sinuga, mu armas, veel ei sule
päev eluringi. Mustal porikuul,
karm sügis, — kõige valjusega tule,
on sulle juba sõnad küpsed suul:

võid hooti pimestada kodumaad,
ent katsu, kas mu armust jagu saad.

21

Haakristi raskus rõõmud leinaks muljus,
tumm nutt käib läbi varemete-räo.
Kõik noor ning haljas, elumeelne uljus
sai ühe ööga pähe rauganäo.

Karm tõsidus — me alanduste lisa,
loovsädeme viib tuulde juba eos.
Öö-õhu reostab preisi kare kisa,
trumm, marss ja vale, millel katkend seos.

Võiks naerda, kallis, kui me ümber peksleb
ränk sügisilm ja sõna kõngub suul,
võiks naerda, kuidas viimses raevus eksleb
too vägivalla pidemetu luul —

kuid tead, mu arm, et seda musta häbi
vaim suudab võita ainult mõõga läbi.

24

Nüüd tean, et Sinus iialgi ei murdu
Su uhkus alanduseks mure ees,
et Sinu puhas laup ei kanna kurdu
ka siis, kui ahastus on südames,

et Sinu rõõm ei närbu mustas ohus,
et jõuetult ei longu haprad käed,
et nagu kastesära kõrges rohus
Sa tõusvat koitu enne mind ju näed,

et lähenevas sügisõhtu tuules,
kui koomale ju tõmbub eluring —
mind kirgastab Su valgust kumav hing.
Ja Sulle, armas, lausun oma luules:

nüüd tulla võib me õnne lõplik puhkus —
siin elab edasi Su põhjamaine uhkus.

27

Mu arm on sündind talvel. Siis kui tundus
ju kauge kevadõhu virvendust,
urb hundipajul hõbedaseks pundus —
ta tuli siis ja koputas mu ust.

Ma järgisin. Keerdtuisu külmas uhas
mind puutus käsi põletavalt kuum.
Seks jahe on mu arm, kuid kindlalt puhas —
koor jäine, aga tuline ta tuum.

Nüüd alati, kui aasta lend teeb tiiru
ning akent sumestamas põhjatuul —
ma unustan siis kadund aja kiiru
ja näen Sind nagu tollal talvekuul:

õrn, habras külma õhetavast jumest,
kui oleksid Sa sündind valgest lumest.

28

Just nüüd mu arm on paindumatult kõrk
ning samm ei tuigu talve lahastuses,
kui kodumaa on hüljatud ja nõrk,
kui südamed on kahes ahastuses.

Kui palveohvri suitsu iga hütt
nüüd pakastunud õhku saadab üles,
ja koduhanged päikse kollast sütt
veel pisarsilmi veeretavad süles.

Nüüd lõdise, türann! Su siia tõid
septembripäevad kullased ja tüüned.
Siin hangedesse hukkuda sa võid,
kui nääripäeva külm lööb näkku küüned.

Seks armastame talvepäikse haljust,
et mõistame ta puhastavat valjust.

29

Öö raskub veelgi maal nii õnnetumal,
kui sompuks kokku aasta veresüü,
kui munk, kes heitnud vagatseja rüü,
massmõrvar pidutseb, vööd ehib jumal.

Kuid ilmahulgus, õnneküttiv suli,
sel ööl end hoia pimeduse paos —
tuisk sulle, väetile, on tappev kaos,
ent meile ainult puhastusetuli.

Sa tead, mu arm, kuis meie ümber sala
röövkäsi kombitseb ka näärioöl —
kaks küünalt siiski süütan kuusevööl,
all nende pooleks teeme viimse pala.

Ja pilk, mis enne pimedana näis,
lööb kahe küünla kuuma sära täis.

30

Aeg virguda. Mu ohjeldatud silbil
ja aheldatud mõttel lõtvub jaks.
Kui algasin, siis ainuarm mu kilbil
vaid säras. Nüüd neid kõrvuti on kaks.

Üks on neist kuldapää, mu ärataja,
üksainus möödund tuhandete seast,
üksainus tuhmumata särataja,
kui välja heideti mind elureast.

Ta kaudu luuleks tõusid unund tõed —
me võitlev rahvas, meie lõpp ja algus.
Nüüd on mu ümber kahekordne valgus,
nüüd on mu juures lembe kaksikõed.

Üks muutub ühes minu saatusega,
kuid värsis teise armu aeg ei sega.

[1945]

TE TULITE.

1

Te tulite. Te eel käis pöörisraju,
kus miilas vana kodu vaateviir.
Üht maantee tolm, teist kärsik lennuaju
tõi tagasi. Teid kutsus ainus kiir —
me kodumaa. Üksainus hellik taju,
kust algas ränd ja kuhu lõpeb tiir.

Taastulnud sõbrad, loojad raudsel ajal —
teid tervitan ma jälle kodurajal!

Veel eile lõõmas hilissuve öö.
Linn vappus raskelt. Igas taevasõrvas
leek haaras leeki. Puhas rannaöö

lõi hingematvaks ruskes suitsutõrvas.
Hing tuikus öös ja läbi viimse öö
röövrüütel lõhkus, põletas ja mõrvas.

Te tulite — ning relva terasvööga
kõik merre pühkisite ainsa ööga.

Veel süda taob. Veel pole õiget püsi —
üks «tere» siit ja teine hõige säält.
Kui ühest koldest teise kantav süsi
veel sisus murened ja hõõgud päält.
Veel vastust saamata käib vastne küsi,
veel alles mõõdad kuju, nägu, häält.

Ja selles esitervituses kuumas
pilk endist liitu otsib uues tuumas.

Te pole koju rühkind pidulauast,
teid pole hellitanud rännu-ulm —
te jalg on üle astund mitmest hauast,
öist unetumaist kivvi tõmbund kulm.
Kolm talve käsi kinni hoidnud rauast,
kolm suve võiduks küpsend verepulm,

kolm sügist hukkund kahurite kõues,
kolm kevadet saand teraskõlaks põues.

2

Te tulite. Te karmis võitlusluules
keeb valuviha, julgus, endausk.
Mis annan vastu? Verihaav veel huules,
mis sinna salvas vaikimisetusk.
Mu võitlusvärss läks lendu meretuules,
kui tummalt algas trellidega pusk.

Mu ümber kasvas preisi täägipari,
mind kõikjal piiras umbse päeva vari.

End ilukesta peites — hõõgus hing,
mu mõte sigida võis ainult võõri.
Ma nägin: peni kaela hoidis ling
ja puuriloom käis rahutumalt sõõri.
Ning siis, kui kaela nööris viimne ring,
ma kuulatasin lõokese lõõri.

Ma nägin varjuelu tühja palet
ja mõistsin üksinduse võltsi valet.

Mind mõistke, sõbrad. Võõrast vihakarmu
tund-tunnilt hingasin, et süda sees
lõi pööritama. Nagu enam armu
ei olekski me taotluste ees!
Ma sinna sulgesin siis oma tarmu
ja kõik, mis sapilises valus kees.

Kas on see argus — nõrguv omakasust?
Vast päästis see mind enneaegsest lasust?

Nii tulen, sõbrad. Siin on minu käsi
ja vastutervituseks eilne põim.
Meid hoidnud sama põlis-eesti säsi —
on kiri teine, aga üks on lõim.
Nüüd lähme koos. Nüüd enam me ei väsi,
nüüd kodumaa on meie jõud ja võim —

töö, võitlus, metsad, meri, mullapinnas
koos saagu lauluks sõnas kui ka rinnas.

November 1944

TERVITUS TEILE, VÕIDUKAD VÄED!

Tervitus teile, võidukad väed,
idas, lõunas ja läänes!
Tervitus teile, kel mered ja mäed
üle tormatud mitmes käändes.

Kord mina laulsin inimesest, ristist ja leivast —
minu mure oli siiras ning puhas.
Siis õitsev toom ja tühi teivas
võllaks muudeti talus ja luhas.
Pidagem vastu, hõiskasin kord,
ning uskuge ülestõusvat tõde!
Siis mõrvati vend, oksa tõmmati õde —
kalme kaanetas näärikuu torm...
Olin inimlik ning hell
oma lugude luikel,
kuni rahvaste kohal lõi matuste kell
Germaania tankide tuikel.
Jälle meie söödamaile harjus
värrastund paruni lõust.
Kõigest jõust
talle õnnistust karjus
üksik lammaste lammas kodumaa tõust.
Olime jälle vandaalide osta ja müüa,
võõraste hooste tallata
jäi meie vili ja pahmas.
Meie söömaaeg oli nende süüa,
meie viin nende kurku kallata.
Ja mina vaikisin, nagu vaikis mu rahvas.
Rahus nagu laps,
kes lendlevaid räitsakaid püüab,
tahaksin minagi käed
tõsta valgete helvete poole.
Kuid vihisev tuuleraps
varemeis hüüab:
tervitus teile, võidukad väed,
tervitus tõele ja rünnaku hoole!
Vaadakem varemeid Emajõe ääres,
tuhalademeid Narva paesel rünkal,
elusate tuleriitu merekääres,
masshaudade armutuid ridu.
Meenutagem preislaste kuulidepidu
parisois või männiku künkal,
meenutagem meie sihvakaid mehi
röövhuntide mundreisse püütult,
nähkem surnuks piinatud kehi
üles tõusvat ööst —

ja teie ei saa enam laulda süütult
lumehelbest ega tähtedevööst.

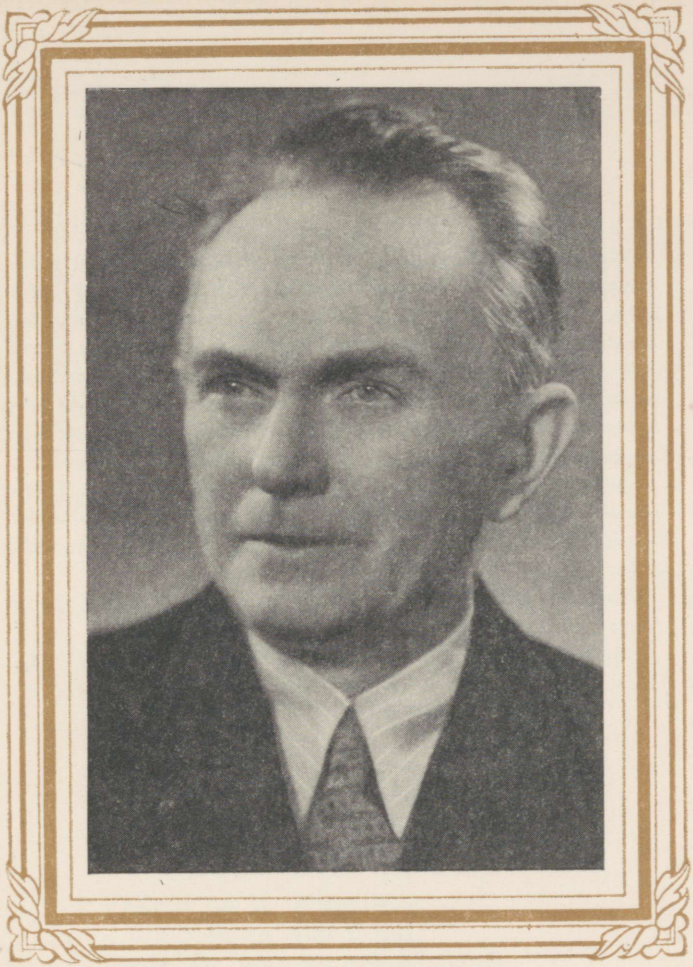
Tervitus teile, võidukad väed,
idas, lõunas ja läänes!
Tervitus teile, kel mered ja mäed
üle tormatud mitmes käändes.
Võidusaluutidest mürise, Moskva õhtune õhk,
unda üle Reini, ulja Ameerika miin —
möirata, Briti lõvi, raputa lakka,
kihuta, rünnaku rõhk,
enne me ei lakka,
kui põlvitab pime Berliin!
Juba praguneb-jaguneb,
pettusest laguneb
pruunide pullide lauda
terasest kest.
Tugevamat tuld, tulisemat rauda —
Pariis, Brüssel, Belgrad ja Bukarest!

Hei sina, Müncheni õllekeldrite suitsus
küpsend oraakel,
julm rasside praaker,
surmkondine roimade isa —
kas sinuni ikka ei kosta talvises tuisus
lämbujate kisa?!
Kas ikka veel verest ja viinast on purjus
raudristiga uhkeldav lurjus?
Hei, sina naeruväärne Augustus,
pahupidises roojuses —
sinust mõtegi mustus
inimsüdamete soojuses.
Oma hävitatud linnade nimel,
oma hukatud laste nimel,
oma mõrvatud naiste eest
rahvad tulevad läbi tulest ja veest,
ja pole paika enam päästval imel.
Nad tulevad krampunud käsi,
tulevad inimlikus vihas,
nad ei väsi —
sest varem ei kustu valu nende veres ega lihas.

Kas sa ei tunne, kuidas mullapind
põletab juba su kandu?
Sul pole enam varjavaid randu —
koolnute käed kõikjalt leiavad sind.
Sinu ümber pole vereta kändu ega käbi —
sina, tuhandeaastane inimsoo häbi!

Ja meie tahame mõruda karika
nüüd põhjani juua.
Tahame üles lüüa uue müüri ja sarika,
tahame elada, laulda ning luua.

[Veebr. 1945]

Erni Hiir

(sünd. 1900)

ERNI HIIR.

Sündis 29. märtsil 1900 Tõrva rajoonis talurentniku perekonnas. Pärast keskhariduse saamist Tartus alustas 1918. aastal kirjanduslikku tööd. Avaldas kodanlikul perioodil rea luuletuskogusid. Nõukogude võimu taaskehtestamise järel töötas aastail 1940—1941 Tartus algul kohaliku ajalehe toimetuses, siis Tallinnas kirjastuse «Ilukirjandus ja Kunst» peatoimetaja kohusetäitjana. Suure Isamaasõja aastail jätkas kirjanduslikku tegevust Nõukogude tagalas (Tšeljabinskis, Jegorjevskis ja Leningradis). Aastail 1944—1945 oli Tartu ajalehe «Postimees» toimetaja kohusetäitjaks, alates 1945. aastast — EN Kirjanike Liidu Tartu osakonna vastutav sekretär.

Kommunistliku partei liige 1944. aastast. On olnud Tartu linna TSN saadik.

Nõukogude ajal ilmunud luuletuskogud: «Võidule» (1944), «Elu nimel» (1946) ja «Uutele võitudele» (1950).

EMA LAUL.

öödund talvel, karmil talvel
punane töölipp kuis õõtsus,
tänav rahvast laineis lõõtsus, —
kevad kallim oli valvel!

Kohe hukkasid kuid selle,
kes meid juhtis, järel hüüdis,
kuulisööst meid piiras, püüdis, —
sunniti taas orjusele!

Sa ei kuulnud, kuulsid siiski,
kandsin, laps, sind siis all rinna
üle verest väetet pinna, —
verre jäi sul võitlusviiski!

Kosu, poisu! Elu visa
sindki varub võitlust kandma,
kuigi peaks ehk elu andma,
nagu lipukandja-isa!

Sinus on ta tõrges veri,
silmis su ta tungiv tuli,
suudlen, laps, su uhkeid huuli,
ärkad kord kui tormav meri.

Tuleb aeg, küll haarad lipu, —
tugev rind ja valdav käsi.
Kogu jõudu, et ei väsi,
lipp vii sinna torni tippu!

1925

VALULINE MAA.

Ikka hirmutet veriseist ohtudest
siin viirastub koduseid nurmi me ees,
inimlapsi, mis sõjaväekohtutest
on uputet, laibad veel jõgede vees!

Siin on kalmistuiks karjamaa mätastik,
sääl hukatuil puhkepaik — kruusaveo-auk,
kogu maa on kui sõdade hädastik,
käib noorukki ringi kui kurnatud rauk!

Siin on politsei mehi löönd mättasse,
maad laastand ning lõhestand sõdade raev,
läige verine laugaste mädasse
on vajund, verd ammutand kodugi kaev.

Kestab jalgadealuse õõnestus,
meid kõikjal vaid varitseb vaenluse oht,
venna kõne ei kõla kui õnnistus,
õe süda ei olegi pühitset koht!

1926

RISTKÕLAD.

Siin ligi maad hurtsikud hallid
kui orjad ees isanda pale,
tuul piitsutab, peksab neid kale
ning rõhuvad pilvede vallid.

Hall üksindus sisendab õudu,
et vaenlaseks osutad venda, —
ei miski siin uhkena lenda,
ei väljenda soosivat jõudu!

Hääl soiguv ja halisev kaugelt
soolt kusagilt undavalt kuuldub . . .
Kas halin see millalgi tuuldub,
päev lakkabki vindumast raugelt?

Hing ihkab kaastundlikku kaimu
ja südametuksumist sooja,
teednäitava väärtustelooja
suurt kartmatut võitlusevaimu!

Kuid ilmastik masendab meeli
ja kandub vaid kurjuvaid undeid...
Mil virgub siin kevade keeli
ning suvede soojuvaid tundeid!?

1926

PUHTEVIRD.

Kui ümber näed
aina nälgivaid suid;
näed, kuis kurnamisööst
ahastuses,
valulahastuses
ahistavalt kisavad
orjusest virgumist;
jätmatu ihaga visana
selgemasuunalist sirgumist
taotlevad vaotatud pääd;
visklevad allahinnatud tööst
kronksu kistud käed;
summas:
ehitusmeelsed,
vabaduskeelsed,
kuid alistuses tummas
töötavad väed!

Vend!
Siis tunne end!

On ajutiseks lammu
vabadusheitluste rammu
raevund röövikud lööndi,
nad on söönd

vaevaga korjatud,
hädaga orjatud
viimsegi toitva pala.
Ent hädade sunnilgi,
alistumise paratamatu tunnilgi
ei me veel halise, hala;
kahurikorrale,
ebaseaduste lorale
püssidest taotavat tala
ei me püstitada aita,
ei mooloki põlvi paita
ega kannustest korda paika!

Sund eneses pidada paika
kesk kamandamiskära
ees püssigi pära
ennastmääraval mõttel,
elurakendaval võttel!

Ei mingit alistust
enam hulkade liialt,
ei iial!
Teistlaadi valistust,
vastuhakkamise,
masside ellurakkamise
valistust
kui õigluse kallistust
kuulutab kõigist meist,
otse me südameist
rabelev aadete puhtevird!

1926

ISA SÕNAD.

Poeg meheks veel sirgundki pole —
tont milline varitsev, kole
juba koolis tal vabritseb raudu,
ette teele sääl sirgeldab haudu!

Te arvate, päeval ei märka,
ööl niikuinii unest ei ärka!
Aga küllap ju mõistan te mõtteid,
küllap aiman te summutet võtteid!
Poeg, ennakult vaatame ette,
kuis murda neid sõgedaid kette,
on nii petlik see pärdiku rahu,
ei see õiglasse südame mahu!
Küll varutaks püsse ja piike
ning rahvastest kiskjate riike!
Ära seltsimeest tapma, poeg, astu, —
koos ründame sundijail' vastu!

1927

EI OLE KAHKLUST.

Ei ole enam mingit kahklust,
teed millist võtad veenvalt astu,
meel mõtleb püsivalt kesk rähklust
ning tahe painlusse ei kastu!

Meil lubati kord pöördeajal
siin elamiseks maailm anda, —
ent külateed taas sõimu kajal
käib teomees — saab saapakanda!

Suurkodanlus vaid räuskab, prassib
ning lollakana jälgib endist,
jõmm enda soostki vaateid vassib,
papp vastselt ilgub õdedest ja vendest.

Üks priisates ei tunne püsi,
kui teisel orjus kurnab rammu, —
siin, vennas, ära pikalt küsi,
teed millist võtad veenvalt sammu!

1927

KAUGEL EEMAL.

Kaugel eemal meist raevutseb maru,
surma sõtkuda rahvas on jäet,
piiri taga on mustsada varul,
saagi järele sirutet käed.

Verre upub Madrid, Malaga,
maa täis varemeid, hukku ja tuld!
Kui nii sünniks siin enese maaga,
kas veel seista saaks südametult?

Lumi puhas on katnud me väljad,
rahu veel on me koduseil teil,
ent sääl tuhanded vaevlevad näljas,
ümber tapluste uimastav leil.

Julmast karistajate salgast
võitlus kohutav esile kist,
nende õigus on aadlike malgas,
nende ainuke tõde on rist.

Pälvind vastuhakk kuule ja sõimu,
elurõõmu on ründamas sapp,
saksad nõuavad maa üle võimu —
kestku aastaidki vennatapp!

Tühja räuskamist rahvas ei tunne,
kes on võitmatu ehitustöös,
ent kui taplusse aeg teda sunnib,
sekka väetim käsigi lööb!

Meie kodus eelkevadlik vaikus,
loovaks teoks siin seame end,
valuhüüd aga siiagi kaikus
rängast heitlusest, vapper töövend!

Kestva rahu ja sõdade nimel
kokku põrgand sääl kauged eelväed:
kas jääb võitjaks vägivald pime
või veel õigluse-päevi silm näeb?

Iga langenu rahvarindest
eemal langend sääl nendegi eest,
kelle tahe on siiras ja kindel
käia rahus tööloomingu teed!

1937

OTSUSTAJA.

Töömees siin- ja säälpool piiri,
töömees keset päiksekiiri,
adra järel sirutades käe
vastset kevadet ees enda näeb.

Ent ta kuuleb, mida kuuleb?
Tormi lõõtsuvad kõik tuuled,
keegi ründab, keegi põgeneb,
tagaajaja vaid sõgeneb.

Surmalehk on kevadõhus,
kuski eluasemed on lõhut,
ahastades viskleb nõrgem hõim,
kõrval naerab kahursuine võim.

Sõda ihkavad taas saksad,
küllap kulud töömees maksab!
On nad kimbatuses, heida töö,
haara relvad, ise sekka löö.

Töömees, ründa, töömees, lenda
hävitama vastasvenda,
sõja ummikõigust vahenda,
heitle surma, kuid lahenda!

Viivuks püsib relvaõigus,
jälle rebeneb või kõigub,
jälle hülga kevadnurm,
hauad kaeva, valla päästa turm!

Kätte tooma sõjaannid
neile pead ses võikas jandis.
Ikka lahingusse teiste eest
sunnitakse sind kui löömameest.

Huumab maa, päev eluks ülim,
loovad eod nüüd mulda küliks.
Ent see vihav ohtuvinguv tuul
suretab kõik rõõmuhüüud suul!

Töötav vend kesk päiksekiiri,
millal tõmmata võid piiri
ümber põlistõe enda soo:
Õigus eluks sel, kes elu loob!

1938

SÕNUM.

Mul meenub suur ja tume pisar,
kui toimus kiire jumalagajätt,
see pisar püsis laugel isa,
kui vanamees mul andis viimseks kätt.

Mul meenub kodumaja värav,
kust algas lahkumine, teelesaat,
ees oli tänav lai ja kärav,
kuid meeles püsis tumm ja vaikiv taat.

Tean, ei ta lahku kodulinnast,
et kuigi on ta võõra käsu vang,
käind tusatuuli läbi rinnast,
peas aina kõrgub hiuste lumehang.

Tend paika seob iga kivi
seal tuhatkordselt pühit tänavteel,
kui temast röövlite raudrivi
ei tormand üle, siis ta elab veel!

Kuis muidu igal vaiksel tunnil
ta kuju minuni veel leiaks tee
ning vestaks, ülekohut hunnid
mis teevad maale, kodurahvale!

Ta kutsub: poeg, eks tule juba,
su rahvas hädas nõrkeb viimsest väest,
maal omal elamise luba
tal sunniviisil kistakse nüüd käest!

Mu silme ette linn ja talu
nii kerkib, lõhut, tühjund, hüljatum,
nii tunnen kogu rahva valu,
kel turja karand saaklejate summ.

Oo, isa, lahing otsustandev
käib kodupiiridel — vii sõnum see,
saab vabaks rahvas raudu kandev,
vii julge kutse vastuhakule!

1943

VENE RAHVAS.

Kõigi rahvaste ringis, kellega kohtund,
vene rahvas su seltsis sõbrana käib,
valmis õnnetuses pakkuma lohtu,
valmis jagama päevi nii halbu kui häid!

Tõtt kätkeb see rahvas, nagu Emake-Volga
kannab heledat avarust laiuval teel,
mis ühendab, elustab viimsedki kolkad,
et need õitsele puhkeks ees päikese lee.

Kuid õiglases vihas see rahvas on vägev,
kui tormihoog suunab ta rünnuks kõik jõud
eest heitma teetõkkeid, graniidistki mäge,
et viiks õigele sihile arengu sõud.

Vene rahvast, siit vapruse piiritult pinnalt
üksnes tõusta võind töö- ja lahingarmeed,
kes vabadust kaitsevad eluhinnal,
et ehitajaile jääks lahti kõik teed!

Laia töötava kodumaa julgelt ta muutnud
sõjaleeriks, kui oht seisis arengu ees.
Sõprusperena rahvaid ta koondada suutnud
võidulahinguiks õigluse, vendluse eest!

Vene rahvas, tões veendund ja vabadusuhke,
käies Lenini-Stalini tähistel, teab:
luues sõbralikeks rahvaste suhted,
kommunismile jõutakse, jõutakse pea!

Oma rahvale ihand sa õnnelikkust,
tänul tunnetad nüüd, saabund võitluste-teelt:
vene südamesoojus ja kangelaslikkus
sinus tugevdand õiglustahet, tõemeelt!

1944

VASTNE KEVAD.

Randadelt Narva lahe,
tippudelt Sinimäe
õigluse kõuesel väel
murtakse võõrvõimu ahel.

Sakslaste kraapivad kannad
enam ei rüüsta me teed,
vabanevad te veed,
Haagi ja Perjatsi rannad!

Haarat on võitluste loidust
Auvere väljad ning laas,
Utria kõrgkalda paas
süttib me võitude koidust.

Vabadust endaga kannab
rahvaste sõprusarmee,
Eestimaa mulla ja vee
tagasi päiksele annab.

1944

MILJONITEHÄÄLSELT.

Meil südameist kõlavad laulupeo viisid
töörõõmust ja kodumaa kasvavast jõust.
Ent rõhutud mail aina oodata kriisid,
sõjast kasumeid lõigata kurnajail nõuks!

Kuis neil maadel ka uluksid sõjakad krantsid,
ei see hullude ulung tõtt varjata saa,
kuis rahu ja rahvaste sõpruse kantsiks
loovas töös on kasvand Nõukogudemaa.

Seepärast on hirmul ja värisevad,
abi anudes aatomipommide väest,
ahned pankurid — surmaga äritsejad,
kel pimedusvõim on nüüd kadumas käest.

Sest maailma rahvad ju teavad, näevad,
et vägevam aatomituumade jõust
on kurnamisköidikuist vabanend käed ja
ühtse töörahva tõdede võiduletõus!

Lahti ütlevad sõjast ja rahvaste riiust
sajamiljonihäälselt töötavad väed.
Rahvad nõuavad rahu ja nõuavad priiust,
et kõikjale ulatuks töörõõmus päev.

Seepärast nii julgelt nad kõnelevad,
et kindel, üksmeelne on iga me hääl,
sest me tööst on maailma noorus ja kevad
saand alguse, meiega püsima jääb!

Me teame, rahu ei too meile palved.
Sõjasüütajad lõplikult ohutuks teeb
nõukogude rahva jätmatu valve
töös ja võitluses rahvaste sõpruse eest!

1950

Mart Raud

(sünd. 1903)

MART RAUD.

Sündis 14. septembril 1903 Viljandimaal talupidaja perekonnas. Lõpetanud keskkooli, asus 1924. aasta paiku pidevale kirjanduslikule tööle. Avaldas kodanlikul perioodil rea luuletus- ja novellikogusid, romaane ja näidendeid. Astus Suure Isamaasõja algul hävituspataljoni, mille ridades võttis osa lahinguist Tartus ja Tartumaal. Evakueerus Nõukogude tagalasse, kus täitis Tšeljabinskis, Kuibõševis, Moskvas ja Leningradis kirjanduslikke ülesandeid eestikeelsete raadiosaadete, perioodika ja muul alal. Pärast sõda töötas lühikest aega ajakirja «Looming» toimetajana.

Kommunistliku partei liige 1945. aastast.

Nõukogude ajal on temalt ilmunud luuletuskogud «Sõjasõna» (1943), «Uued sillad» (1945), «Kaks astjat» (1946), «Valimispäeviks» (1947), «Valitud luuletused» (1948), «Jõud ja valgus» (1948), «Kõik teed» (1953) ja näidendid «Mõõk väravas» (1941) ja «Karastus» (1946). Vene keeles on tema luulevalimikke ilmunud neljas eri väljaandes. Aastail 1944—1945 ilmus ajakirjanduses rida novelle. Tegelnud luule tõlkimisel, eriti Krõlovi valmide eestindamisel.

Autasustatud Eesti NSV teenelise kirjaniku aunimetusega.

KÜNNIL.

aas tõusin vara, ärkasin ju aoga
ma uude päeva, mis nii meelas näis:
rõõsk hommik selgus hapra udu laoga
ja loodest lembet lehehõngu käis.

Tuult kased eile rabasid veel raoga,
ent täna haljus neil ju püsti päis —
nüüd rutt on nurme värskelt musta vaoga,
põld õhtuks saama peab mu samme täis.

Nõõ, vagu! murdub hommikune vaikus,
kus lõokse kõrget lõõritust vaid kaikus
ja hooste pingul rinnul naksus taos.

Nii hoides atra tunnet aiman ammust,
et erkun igast siia sõtkut sammust,
kui enda juuri muldaksin ses vaos.

1934

KIRGASTUS.

Mets oli ohtralt härmas
ja tihkjat varju täis.
Mu samm siin, külmast kärmas,
teed igapäevast käis.

Jäid rasked mõtted maha,
nii kergem tundus pää.
Ja ma ei vaadand taha,
kus jäljes murdus jää.

Siis ... lage väli läikles,
kui tuld sealt silmi lõi —
maa põles märtsipäikses,
et vaadata ei võil

See sätenduse rohkus
nii rõõmsalt lõõmas eel,
et kogelema kohkus
mu kasin luulekeel.

1934

POJALE.

Armas poiss, su asemele kaugelt
lennutab mu mõtteid öine tuul —
ärgu peletagu und su laugelt
sooja silma puutuv jahe huul.

Päev on kustund. Hommik veel ei koida.
Magad, lemmik. Ainult und ehk näed.
Tahaksin sind praegu põlvil hoida,
aga tühjalt sülle jäävad käed.

Öö on. Ära ärka, ära kohku.
Näen sind lähedalt, mu silmapett, —
nõrgub naeratust su põselohku
nagu õieõõnde kastevett.

Jahe värin raputab mu õlgu.
Öine tuuleõhk on külm kui raud.
Kõik, mis elule on jäädud võlgu,
jälgib nähtamatult meid kui taud.

Sa ei tea, mis tähendab, kui keegi
iseenda jalajälgi neab,
iga leivapala, joogiveegi
murest mõrudana võtma peab.

Need on endapetja rasked kriisid,
enda raiskaja ja reetja raev —
soigumiseks sumbund õnneviisid,
unevalest ärkamise vaev.

See on inimese enda ahtus,
oma mina-ringi umbne ruum,
õnnelõõm kus muretuhaks jahtus,
koores kõdunema hakkas tuum.

Millega peab kustutama nälja
ärkav enda-ori, mässav vang?
Viimse jõuga kitsast kongist välja
murdku nüüd ta uue tahte kang!

Uue tahte raudse, kindla toega
lahti eilsest eksimiste teest.
Homset tervitan ja sind, mu poega,
kord kui uue päeva võidumeest!

Täna rohkem oleme kui eile,
iga päev on uue võidu viit:
maailm see on omaks antud meile —
kõigi mõtete ja käte liit.

Mure, nõtruse ja vale segu
eal ei leia selle silmist vett,
kelle päevi loov ja julge tegu
saadab looja, õpetades, et:

mida avaramas nurmes seeme,
seda suurema sa saagi saad —
tehes kõiges kõigile mis teeme,
liidame kord kõigi kaarte maad —

manner mandri, rahvas rahva kõrva,
et ei isand orja näkku löö,
röövik-võimur miljoneid ei mõrva
ega nälgijate leiba söö —

töös ja rahus võimsad maad ning mandrid
surnuist äratavad kõrved, sood —
tulest tuhased ja verest tümad tandrid
viljast õõtsuvad kui merevood...

Nii, mu poiss, su asemele kaugelt
kannab isa mõtteid öine tuul.
Ärgu peletagu und su laugelt
sooja silma puutuv jahe huul...

Suur on maailm. Väike üksik mure.
Nuuksugu, kes teisiti ei saa.
Murtud oksaraost veel mets ei sure —
kõrred koltuvad, kuid elab maa.

1940

OKTOOBER.

(1940)

Nõrgub hämarat agu
vahtra haljasse vaske,
koltunud kaske
ja haavalatva, mis nagu
punane plagu
kastest rõske ja raske.

Madala udu varju
jäävad veel nurmede veered.
Vareseid keerleb
ja karjub
tarede harjul.

Eemalt kuulukse juttu
ja põõsaste kahinat.
Kes need sealt vahivad
nurmede uttu,
kuni pöörduvad kõrde ja
astuvad edasi ruttu?

Keegi seal kõrgemal
avali hõlmu
seisab ja juhatust hõikab
neile, kel kahe vahel
terasest mõõduahel
märgist märgini lõikab
nurmede nõlvu.

Arvad, et aitab? . . .

Nõnda nüüd kehvikult küsiti,
elanud ilma kes paljust,
mida nii vägisi vaja . . .

Nüüd aga laiema raja
märk talle pandi püsti.
Keset orase haljust
suurniku suures leivas
seisab
see õletuustiga teivas.

— Aitab . . .
kostab vastus kui kaja,
rohkem ei ole vaja!

Mööda märkide rivi
veeretab mees
ränka kupitsakivi,
ristiga piiriviita,
maale, mis nüüdsest ta ees
künda ja niita.

Lõõtsutab . . . sülitab pihku.
Kivi edasi nihkub
ja rebeneb vana raja
kiratsev kitsus,
milles — kuidas ka rühma! —
madalaks vajus maja
ja murede koorem
ju noorelt
pihaluud litsus
kühma . . .

Nüüd aga — näe, kuhu tagusid
maamõõtjad männise teiba!
Palju saab uusi vagusid,
laiemalt lõigata leiba.

Madal ja tume laotus
pihutab
tihedat vihma.

Aga uue õiguse jaotus
nurmelt nurmele nihutab
terasest mõõdurihma.

1940

LINDUDE KEVAD.

Lõõritades lendas lõo
üle nurme-nõo,
laskus alla keset kesa,
tegi sinna pesa.

Sauna taga kasvab saar.
Rõõmus rästapaar
lendas sinna, vaatas kongi —
oma jagu ongi.

Västrik, väike väle lind,
küllap tunnen sind —
teised nii ei lenda, rända
ega viska hända.

Mustad tiivad, valge rind,
lendab pääsulind.
Eks ta varsti peale hakka —
pesa lauda lakka.

Vaatad üles, silmil käed,
mida kuuled, näed?
Kriiga-kruuga üle mere
tuleb kurepere.

Ööbikut ei ole veel.
Rukkirääk on alles teel.
Aga mets ju seda nägu —
varsti tuleb kägu.

1940

KINDAKIRI.

Päev oli kiire mul võõravõitu
tuisata tormavas linnas.
Õhtul just enne minemasõitu
kadus mu kinnas.

Rohelist kirja, valget ja musta, —
laadalt, ei tea, kes ta kudus.
Mitte ei märganud, kunas või kus ta
rutates kadus.

Pahemas käes kogu kohvri raskus,
seisin kui vigane, nagu käetu.
Kohmetand sõrmed tuulises taskus
olid nii mahajäetud.

Rong siis kihutas jaamast jaama,
ähkides pidurdas hoo ja
laskis mu armsalt ootajalt saama
kättpidi tere-sooja.

Samal õhtul ta omast lõngast
sõlmitses vaikselt, peaaegu hardalt
parajaks loetud silmade rõngast
vardale vardalt.

Välgutas sõrmedel haljast terast,
pilkugi tõstmata üles.
Lõngad liitusid kolmest kerast
kuduja süles.

Nüüd on mu mõlemal käel oma jagu,
ainult et parema kinda
pehmusest tihti ma tunnen, nagu
teretaks mind ta...

1941

HOMMIK LENNUKIGA.

Lõhnab ja suliseb
hommik: kevad on tulnud.
Pilverüngastes tulised
koidiku kulmud
avavad päikese
võimsa silma.

Sooja läikesse
upuvad ilma
udude jahedad laamad.
Kaugused hämara pelgudest
ärgates jälle saavad
täie selguse.

Järsku võimukas mühin
üleval puhkeb.
Peatab hetkeks kõik rühid
helkiva lennuki uhkelt
kohisev-kiire
kõrguste sõud.

Otsekui tormipuhang
kannaks neid tiibade tiire —
mootoris tuhande
hobuse jõud
norskab võidukalt eilse
jumala teil.

Silmale aednik
tõstab mullase käe;
seisatab kündja,
taevasse kaeb ning,
tervitus südames, näeb,
kuis kõrgusi ründab
mürisev lend.

Seltsimees, vend,
sinu võidukas
taevaste sõiduk
võimsalt on valvel
viljade üle, me
praegu mis külime
sügiseks salve!

Tervitus sulle, lendaja,
kes sina
valvsa silma ja käega
päikesse juhid enda ja
taevaste selgest sinast
kevade nurmi näed!

Tervitust kõikjalt,
igast õuest ja vaolt
mõte su poole hõikab,
kuni kaugusse kaod
ja uutel nurmedel taas
nähtavaks saad.

Tartu, 1941

RELVILE, RAHVAS!

Relvile, rahvas! Relvile, lippude alla!
Kutse on kõigile. Võitluse lõpetab võit.
Enam ei kaua me kodumaa nurmikuid talla
metsiku vaenlase röövi- ja rüüstusesõit.

Relvile, rahvas! Kindluseks külad ja majad!
Verised päevad nüüd kutsuvad viimast kui meest.
Võita on vabadus. Tasuda aastate sajad.
Relvile eneste, laste ja isade eest!

Relvile, rahvas! Relvile, lippude alla!
Ohvrid ei kohuta. Võidame. Surma eest surm!
Eneste verega tõrjume orjusehalla,
kuni on vabad me linnad, vaba viimne kui nurm.

1941

PARTISANID I.

Läbi öö, läbi tuisu ja tuule
meie samme keegi ei kuule.
Peidab lumine mets meie väed,
varjab relvad ja käed.

Valvsas vaikuses seisame kõrvu —
meil on tasuda tuhandeid mõrvu.
Ärgu tulgu meil und üle lau,
kui on valvata võit ja au.

Ei meid kohuta külm ega nälgki —
käime mööda neid veriseid jälgi,
kuni roimareid tabab ööst
meie rünnaku sööst.

Veri vendade, õdede häbi
leiab tasu me tääkide läbi.
Viimset võitlust valmistab siin
partisanide liin.

Seda rinnet ei mõrvarid murra.
Meie saatus on võita või surra.
Sihti muud meil ei olla saa —
vabaks võidelda maa.

1941

KÜLMAD AHJUD.

Mis jäänud külast? Ühtki eluaset.
Ei ivatera ega kõrtki heina.
Ei tarateivast, sarikat, ei seina.
Vaid kõrbend õunapuud ja õuekased.

Maatasa kõik. Kõik laastatud ja lage.
Ükspäinis külmad ahjud jäänud hange.
Tuisk keerleb leedel. Korstnad lumme langend.
Ja inimesed kolde paistelt pagend.

Kuid teispool metsa vappub maa ja paiskab
tuld — tuld, mis rüüstajatel randmed lõikab,
mis põletajad põletab ja kõikjal
kord kodukolded jälle soojaks paistab.

1943

KIRI.

Muldmaja lõkkekumas värahtavas
Rein Saarele veel õhtul kiri anti.
Ta samas kalli saatja sõnad avas,
mis olid kokku murtud kolme kanti.

«... Ja kuigi tean, su elu hädaohus,
ehk enam tagasi ma sind ei saa,
kuid meie õnnest suurem on su kohus,
mis käsib vabastada kodumaa ...»

Need sõnad südames ... veel enne agu
ränk rünnaklahing Reinult vastust nõudis:
tuld, surma tuiskas iga seinapragu,
kuid esimesena ta külla jõudis.

1943

SUREMATUS.

Suur sõna
LENIN
igaveses rahus
on mausoleumi graniiditahus.
Kuid kindlamalt kui sesse kivipinda
jääb elama ta nimi rahva rinda.
Jääb igaveseks nagu päiksetõus
ta mälestus
ta mõtte tões
ja jõus.

Moskva, 21. I 1943

TÖÖLT.

Nii ealt kui kasvult paras karjapoju,
ta osavalt kui orav padrikust
poeb läbi rahvamurrust, ruttab koju —
töösangar väike tankivabrikust.

Norm ületatud — nõnda lööme vaenlast...
ta mõtleb trammist kinni kahmates.
Täismehe tükk tal sooja leiba kaenlas,
täismehe vaade silmis tahmastes.

1943

UUED SILMAD.

Anule.

Tuuled, mis kevadelõhnu kandsid,
päike ja pehmed, valvakad pilved
päevale andsid
imearmsa ja sooja ilme.

Sulle see päev on päevade algus —
alles nüüdsama maailma
äratav valgus
õitena avas su silmad.

Mida need? ... Hämarat virvendust näevad —
valguse laigud ja laamad.
Aga küll päevad
varsti selgemaks saavad.

Suurt meie aegade kangelasjuttu
kunagi kuuled.
Aastad ju lähevad ruttu
nagu õied ja tuuled.

Ning sinu uued, tänased silmad
kaugele näevad —
nende päralt on homse maailma
võidu ja valguse päevad.

Moskva, 10. V 1943

ÕHTUSED SAALID.

Kui paljudes, kui mitmeis tuhandetes
rõõm kaunim ärkab inimsüdametes,
kui pimeneva Moskva südalinna ring
teeb valgeks oma kunsti pjedestaalid —
Suur, Väike, MHAT, Vahtangov, filiaalid;
Kolonnide, Tšaikovski-nimeline ning
Konservatooriumi kontsertsaalid ...

Neis majades on ammu kuulsalt särand
maailma loova vaimu parim pärand,
tõe, ilu otsimiste igavene tee.
Ja nüüdki, sõja hävituste vingus,
ei ole katkenud, ei katke see,
mis lausub lavasõna elav hingus
või laulab poognate ja keelte pingus.

Siin elab kõik, mis tänast võitlust kannab
ja julgelt homselegi kätt ju annab —
siin elab meie elu, elab meie maa,
ja elab usk, et mingi jõud ei saa
me randu, lagendikke, mägiharju
ja rahvaid heita orjastuse varju.

Eesriie tõuseb. Hinge pidades
saal vaikib. Tihedates ridades
on neid, kes praegu sõjateedelt tulnud —
veel kõrvus nagu kohaks mürskude akord...
Ja neid, kes äsja tahmast pesnud kulmud
ning leidnud vaba tunni jälle kord
end karastada paljunõudvaks pingeks.

Jõuks uueks nende südames ja hinges
saab kaunis kunstiõhtu vastu puhkeööd.
Teed minnes pimedat ja tähesärast
on nagu veelgi selgem, mille pärast
on tarvis võidelda ja teha tööd.
... Kord uued saalid kuulevad ja näevad,
mis tähendasid meie suured päevad...

Moskva, september 1943

PARTISAN TAMMEMETS.

Juba nädalaid kostis, ei päevagi vahet,
Rannapungerja, Raudi ja Rostoja poolt
rasket, hookaupa raksuvat tulerahet —
Meurasaarest ja lumiselt Murakasoolt.
— Tina sakslase silma on kuldaväärt seeme,
seda külides Eestile vabadust teeme...
ütles partisan Tammemets.

Nii murti ka siin okupantide kanda
suurte võitude kevadel, märtsikuul —
üle jää, üle Peipsi ju läänegi randa
hakkas lõõtsuma võitluste tuline tuul.

Meie mehistest meestest üks julgem ja vapram
saksa röövleist siin külasid tühjaks tapma
oli partisan Tammemets.

Nüüd — lahinguist väsinud, lumme nad heitsid.
Oli vaikne ja pilves; aeg hommikust ööd.
Juba kolmas neil nädal siin loode pool Peipsit
teha rasket ja auväärset tasumistööd.
Ja nad pehmesse hange kui villasalve
pea uinudes vajusid... Maantee pool valvel
seisis partisan Tammemets.

Aga korraga, kuue ja seitsme vahel,
kostis pimedast rudisev sammude ast.
Ümberringi end rõngastas sakslaste ahel —
ja valvuri püssist käis häirelask.
Mehed asusid kaitsele. Kümnete vastu
oma öövalve-varjendist võitlusse astus
vapper partisan Tammemets.

Saksa valangud tuiskasid koredas hanges,
nad lootsid — nüüd käes on see sangarlik salk.
Aga näe — kes vaid tõusis, et tulla, see langes —
jalad jooksult neil otsekui lõigati alt.
Kuid nähti — ei kõiki siin suudeta tappa,
ning käsklust: läbi murda ja tõmbuda rappa!
kuulis partisan Tammemets.

Tema kohta, ta arvas, ei võinud see käia —
nimelt siin tuli vastu pidada veel.
Oma kaaslaste kaitseks ta kohale jäi ja
aina piirajaid niitis nii põllul kui teel.
Seltsimehed end rünnakuks koomale võttes
üles tee poole vaadates laususid mõttes:
Jõudu, partisan Tammemets.

— Mehed, edasi!... Järsku ja julgelt nad tõusid.
Täägid välkusid, mürtsus granaate ning
ühe hooga nad soo äärde välja jõudsid —
oli murtud sakslaste piiramisring.

— Tule... tagane! tihnikust kostis veel hõiklust,
kui nähti, et üksinda hulljulget võitlust
jätkab partisan Tammemets.

Ta ikka veel üksinda kümnete vastu —
tuletuisk igast suunast ta pihta käis.
Nüüd... ta tõusis, paar vaaruvat sammu astus
ning langes... näe, põlvili lumme jäi...
Kas tõesti nii, haavatult, surmavalus,
saksa timukailt armu ja halastust palus
eesti partisan Tammemets?

Nad jooksid ju haavatut haarama vangi,
kellel padrunid otsas, läbi lastud jalg.
Aga veel üks granaat, mis võiks lõhkuda tanki,
oli varjul ta verise hõlma all...
Ja kui sakslaste salk küüned õlga tal surus,
siis — kärgatas plahvatus, kiskus nad puruks.
Hukkus partisan Tammemets.

Kauged metsad veel kohinal kajasid vastu
sellest sõnast, mis lausus see hukkuv mees,
sellest sõnast, mis on eestlase õige vastus
saksa röövleile kõikide aegade eest:
mingi vägivald siin meie õigust ei murra,
seda kaitstes me suudame võita — või surra
nagu partisan Tammemets.

1943

KODUTEEL.

Astun üle hulga aja
kopliäärset koduteed.
Tere, armas isamaja,
põllud, aasad, ojaveed!
Igal pool mu sõjateedel
ikka jäite mulle meelde —
tere, armas isamaja,
põllud, aasad, ojaveed!

Tundub, nagu veelgi kallim
oleks kõik, mis kuuled, näed.
Taat on aeglasem ja hallim,
kõhnemad on memme käed, —
võttes nendel ümber piha
soojub armuks võitlusviha...
Taat on aeglasem ja hallim,
kõhnemad on memme käed.

Kodupõllud põevad põuda,
aasad halli hallaööd.
Siin meil tuleb palju jõuda,
tuleb palju teha tööd,
et me kallid kodutalud
unustaksid orjavalud.
Tuleb palju, palju jõuda,
tuleb palju teha tööd.

1944

TÖÖLAUL.

Maa kutsub meid, andmata rahu:
tuhk, tukid ja sillata veed.
Siin raiu ja kaeva ja tahu,
too talad ja tasanda teed.

Ei varemeil vajata leina,
vaid jõudu ja armastust tööks,
mis kivid ja palgid tooks seina,
laed kataks ja katused lööks.

Ei nüüd oma tööst meie väsi,
vaid näeme täit vilja ja õit —
töö liidab me mõtteid ja käsi
niisama kui võitlus ja võit.

1944

AASPALU ANDRES.

Tuisune tuulehoog tuppa mu tõukas.
Soe on siin olla ja valge.
Teretan. Peremees, istudes lõukal,
kohendab põlevaid halge.

Aeglase rahuga teeme me tutvust.
Tema on Aaspalu Andres.
Aeg jõuab õhtule. Jutt tuleb jutust,
sõnale usaldust andes.

*

— Mis sa nüüd minust veel agiteerid,
räägid poliitika-poolist...
Mul juba selged need klassid ja leerid
elu enese koolist.

Päevi ju nähtudki. Viiskümmend seitse
aastat on rühitud ringi.
Aeg, ega nooremaks nihuta meid see —
vanemaks... mind nagu sindki.

Puuduse pulk maast-madalast suu ees —
paljust me ilma jäime.
Isal ja emal ma olin ju kuues
rabamas leiba ja räime.

Moonaka moon... sellest lapsi nad toitsid,
ennast või ilma jättes.
Põlvele võtsid. Ja süleski hoidsid.
Kirjagi õppasid kätte.

Kuuenda, seitsmenda suve paiku
tuli meil memmeke jätta.
Päevade pikkust... ja malkade maiku.
Rõõmuks ehk marjake mättal.

Karjamaalt, teadagi, adra taha —
muidu ju lauda ei lasta.
Ülikond riiet ja rublake raha,
töö juures talu poolt pastlad.

Kogusin kopikat. Viina ei joonud.
Korjasin hobuse hinda.
Siis aga liisk viis mu teenima kroonut
Poolasse Pillava linna.

. . . . . .

Armastus... Reet oli jäänud nii truuks, et...
kirjad täis tundmuste tuska.
Tõotab, et — mingu või halliks ta juuksed,
ootab ja on aga ustav.

Ootas ja oligi. Tagasi tulles
mehel ei maad ega maja,
aga, näe, ütleb, et — olgu või hullem,
naist on ju ikkagi vaja.

Nõnda siis sündis, et heitsime ühte —
koos nagu tunned ehk tuge.
Pulmadeks kingiti küünlalühter,
kaks paari kahvleid ja nuge.

Rahmani käest saime päevade vastu
sauna ja linamaa-lapi.
Sügiseks voodi sai teha lastud;
laadalt tõin laua ja kapi.

Nõnda meil oli see elu ja algus —
leib oli napp, aga lootus
võnkus ja vilkus kui tattnina valgus,
aga ei kustunud sootuks...

. . . . . .

Arvad ja arutad asjade tuuma —
ilmas on rikkaid ja kehvi.
Töötad ja teed — ikka nuumatuid nuumad —
Rahmani peret ja lehmi.

Maa, oma maa... see mind piinas ja painas —
kui ainult oleks mul käes ta,
hariks ja hoolitseks... endale aina
künnaks ja külvaks ja äestaks.

Reet oli last saamas, nukker ja nutul,
kurb oma vaesuse vaevast —
käis juba hädaga jumala jutul,
arvas, et abi saab taevast.

Aga ma ütlesin: — Mis sa tast mangud,
issand on isegi maata.
Too aga tulele viimased tangud —
homseks... eks homme vaata. —
. . . . . .

Kolm ja pool vakamaad... Tulgu või hullem —
võtan ja kinnitan kanda!
Rahman ju tahtis siit kändudest mulle
tükikest rendile anda.

Näis seda küllalt, et mitte just surra —
koht oli renditud — hari!
Kände kui maa-alust kuradit murra.
Kivid... kui huntide kari.

Lapike kesva ju kasvada kõikus,
oligi pea juba loonud.
Jäi aga minust see peotäie lõikus —
sõtta mu kamandas kroonu.
. . . . . .

Jällegi Poolamaal. Korraks ka Preisis.
Preisist Galiitsia kanti.
Saunast jah sauna me polk aina reisis —
tappa sai antud ja... anti.

Haavatud olin ja palavas tõves,
meest aga, näe, ei murtud.
Reet oli koduski kangem ja kõvem —
kirjutas, aga ei kurtnud.
. . . . . .

Siis aga rebenes — Venemaa pealinn
mässutas minema tsaari.
Palju ma tookord neist asjadest teadsin,
aga ju paistis, et... klaarib.

Sügisel selguski — õigus on rahval!
Õigus on rahval ja küllap
võetakse võimgi... et oodaku Rahman —
näeme, kes künnab, kes külvab...

Rahu ja maad. Sõda siitsaadik olgu.
Ohvreid on küllaltki toodud.
Nõnda nüüd nõudsid kõik meie polgu
kõvasti kurnatud roodud.

Tõusime. Jätsime kasarmukongid,
jätsime kaevikukolkad.
Kihasid maanteed ja rühkisid rongid —
koju läks punane soldat.

Õigus ja vabadus hoidis ta rühti.
Õigust nüüd mõistma ju mindi.
Mindi ja mõisteti. Mina — ei ühti...
jäin siia... Rahmani ringi.

Aeg nagu arvas, et Eestil on vara —
kandku ta veel oma risti.
Terava okkaga traatidest tara
pikuti piiri kisti...
. . . . . .

Nõnda et mulle need reisid ja rännud
mitte kui miskit ei muutnud.
Endised kivid ja endised kännud —
paljukest Reet oli suutnud.

Üksteise järele astusid aastad —
elad ja oled ja orjad.
Lapike liivikut — raiu ja laasta,
kõhtu sealt täis ei korja.

Liiati, kui neid väikesi suusid
aeg-ajalt rohkemgi sünnib.
Põld aga piiratud — ühel pool kuusik,
teisel pool Rahmani künnid.

See aga... järjest veel kõvema käega —
maaliidust vägevaks vapsiks.
Hobuse eest nõudis kolm-neli päeva,
vihkas meid ja me lapsi.

— Punased popsid on Aaspalu saunas
justnagu vamm minu seinas,
justnagu ussid mu hernestel kaunas,
nõgesed ristikheinas. —

Nõnda käis tema karedalt kuri
sõimu ja sõnade rahe —
justnagu tigeda koera urin
väravavarbade vahel.

Kuidas ta sõna mind kunagi pistis,
rästiku keelega nõelus —
vait olin — surusin hambad risti;
mis mulle võib sinu õelus!

Tihti, kui alandus südames painas,
tulid kui lootuseks meele
sõjast mu sõbrad, kes Venes, Ukrainas
jõudnud ju uuele teele.

Õeldakse — kehval on lootuski kasin,
aga... ei midagi imet.
Elu ei ole üks seismise asi,
elu on... edasiminek...

. . . . . .

Talv ei jää taevasse — kevad ta laastab
päikesepaistes ja kõues.
Nii tegi neljakümnenda aasta
suvi ka Rahmani õues.

Meest pole ollagi — lammas sai hundist.
Lipudki riputas paari.
Vaatas ja vaikis, kui mulle ta krundist
lõigati viisteist hektaari.

Teame. On nähtud neid libalambaid
metsa ja karjamaa rajal.
Ise ma sain aga Rahmani hambaid
tundma just sakslaste ajal.

Teadagi, et meie külvi ta korjas —
kisades needust ja sõimu.
Surmaga sundis ta meid oma orjaks.
Nüüd oli vihal ka võimu.

— Tapan või jätan su, teen nagu tahan.
Vait ole. Põllule kasi.
Või mina põletan maani su maha,
kõrvetan — oma asi... —

Seda ta, saatan, tõepoolest ka tegi.
Meid aga kätte ei leitud.
Kui nad siit pagesid, sakstega segi,
hoidsime Reedaga peitu.

. . . . . .

Need meie kambrid on Rahmani majast,
endast ei ole tast teada.
Piip ainult jäi mulle endisest ajast,
muu tuleb uuesti seada.

Tühja mis kõnelda — kehviku koli...
aga no ütle mis ütled —
lapsed, kõik kuus, kus nad keegi ka olid —
alles nii pojad kui tütred!

Kolm minu poegadest sattusid sõtta,
lõid, nagu kuulda, et aitas!
Neljandat tahtsid siin sakslased võtta,
aga ei poiss olnud laita —

põgenes metsa ja omade salgas,
kusagil kaugemas kandis,
sakslaste pihta, kui lahing seal algas,
viimast veel valu andis.

Tütred on vabrikus, koovad seal riiet —
töökad, ükskõik mida tehes.
Kadril on käed juba käinud seal nii, et
pilt oli hiljuti lehes.

Teadagi, et nende raamatuteadus
koolist jäi koguni väike, —
nüüd aga — õpivad riikide seadust,
rahvaste võitluse käike.

Nüüd tuleb, ütlevad, järele jõuda
kõiges, mis kehvem või kasin.
Nüüd tuleb endaltki rohkemat nõuda —
nüüd ju kõik eneste asi.

Meie siin Reedaga Rahmani maadel,
vallaski — lükkame takka.
Hakkab ju hõlpsam, sest hallide aadel
on juba üsnagi vakka.

Järele jõuda, mis kehvem või kasin...
Lastel on õigus, no nimelt.
Elu... ei see ole seismise asi,
elu on... edasiminek.

1947

NIKOLAI KOLOMIETS.

I

Lennulaev tõuseb. Ta hõbekad tiivad
kaugele, kaunile teele meid viivad.

Ilm aga tumestub pilvede kattes
udusse maad nagu taevastki mattes.

Pilvi vaid näed. Ainult kohinat kuuled.
Nõnda meid saadavad sügisetuuled.

Laul aga, kostev propelleri tiirudest,
sumiseb kaugusest, kõrgusest, kiirusest.

Kõrgele juhib piloot meie laeva,
kuni me leiame — päikse ja taeva.

Varjutu valgus siit kõrgemalt pilvi
ereda säraga lööb meile silmi.

Maa... kus on maa? Näeme eneste all me
otsekui muinasmaa hangedes talve;

pilvede pealispoolt lõpmatus laotuses
näeme kui lainetust tardunult laotudes.

Kõrguste avarus... Vaata ning kuula!
Aga me all — kas Voronež või Tuula?

Milline küla või jõgi neist sadadest
kuulsuserikastest kangelasradadest?

Siis aga hõreneb. Selgemaks saama
hakkab me tee üle pilvede laama.

Sügavalt, sügavalt silmapilguks
rohekastumedat maad nagu vilguks.

Ühtlugu laiemalt, rohkem ning rohkem
avaneb udus neid sügavaid lohke.

Lennuki varigi ruttamas kaasa me
teel üle metsade, nurmede, aasade.

Nii meie lendame edasi aina,
maastikust tundes, et üle Ukraina.

Sina see oled, maa kaunitar-sangar!
Sinu need põldude kallid kangad.

Sinu need jõgede sinised jooned,
suhkrutükkidest valgemad hooned.

Sinu need laulud... Üht neist ma kui kuuleks
praegu siin kõrgelgi kohavast tuulest...

II

Nikolai Kolomiets... Jah, mul on meeles
laul, mis sa laulsid ukraina keeles.

Olime sinuga Saadjärve vallas,
lõuna pool vaenlane Eestimaad tallas.

Puhates purdel me pesime jalgu,
väsinult vaikides esialgu.

Siis sina laulsid — akaatsia õitest,
mis sulle näkku lõid ratsa sõites...

ning et seal teispool su ratsutusteed
särasid kuupaistel suvised veed...

Siis sinu laulust ju aimata sain ma,
et nõnda kaunis on kauge Ukraina.

Nüüd aga tahaksin mõistatada,
tahaksin tunda, kust läks sinu rada.

Tahaksin leida su ratsutustee —
haljad akaatsiad, kuupaistes vee...

Külad kuid looklevad lõpmatu reana —
kuidas ma võiksin su kodu siin teada!

Kas ehk ei praegu me lennukitiiva
vari su nooruse künnist ei riiva?

Kas ehk su isagi, viljavihk süles,
praegu ei vaata neilt põldudelt üles?

Või sinu ema... kas teabki ta, milla!
laulsid sa viimati Saadjärve sillal?...

III

Läksime... Hiljuti — sild oli terve.
Nüüd aga — ainult kaks varemeis perve.

Sammaste rusud vaid läbi vee —
puruks on kistud veel seegi tee.

Kolmandat päeva on jõgi ka siin
olnud ju vihaste võitluste liin.

Korjati salku ja saadeti appi
kaitsma siin viimset kui kaldamaa lappi.

Murti mis murti, kuid jõgi jäi rajaks.
Heitlused raugesid südaöö ajaks.

Hommikul... kaldad ju selgusid koidus,
kumbki pool aga algamast hoidus.

Päikene tõusis. Täisvalguses maa.
Aga sest vaikusest aru ei saa.

Imelik — kõnni või püsti päi,
aga ei ainsatki laksatust käi.

Mine või hulgana üle kingu,
aga ei kusagilt kuulid vingu.

Rahvaväe noored ei püsida malda —
maha on jätnud nad vastaskalda!

Ei tohi oodata, aega anda —
kohe seal kinnitagem nüüd kanda!

Eesmiste postide valvetõkke
mehed siis tõusidki, hüppasid jõkke —

ujusid üle, ning kuna nad leidsid
kalda seal tühjana, hüüdsid ka teisi.

Kes enam käsku või korraldust küsimas!
Kaldad lõid kihama rutus ja rüsinas.

Ujuti, sumati. Palkidel sõuti.
Üksteise võidu nii üle jõe jõuti.

Noored täis tuld, aga kogemusteta.
Keegi ei küsinud: kas nad ei peta? ...

Kartmatult, hulgana tihedas salgas
seisti ning käidi, kui — äkki see algas!

Tuli! See algas ühtäkki kui pursates
kõikidest vaenlase peidu-urgastest.

Risttule valanguid tärises puudest,
pööninguilt, keldritest, koopasuudest.

— Laiali! — Tagasi! rabatult hüüti.
Otsiti varju ... ja lastagi püüti.

Siis aga korraga mürtsus granaat ja
vaikis üks varjatud kuulide saatja.

Nikolai Kolomiets! ... Valvsalt kui kütil
pilk tal ju järgmisel võrkudehütil.

— Paigal! Ja sedamaid kinni hoidsid
maast meie rahvaväe noored poisid.

— Edasi! hüüdis ta, viidates märgi,
ning meie tegime selle järgi.

Olles nii päästnud meid reetlikust ohust,
enam ei tõusnud sa kaldamaa rohust.

Suutsime õhtuni hoida neid maid —
enese võidetud mulda sa said.

IV

... Maastik me lennuteel muudabki ilmet —
laotab Donbass oma suitsude pilved.

Neil aga pilvil ei teki meil tunnet,
et nagu vaataksid muinasmaa lumme.

Neis me ei näe udu tardunud voogu —
nendes on tule ja haamrite hoogu.

Pilved — me töödest need tunnistust annavad.
Need, nimelt need meie lendugi kannavad.

Nikolai Kolomiets ... mõtlen ma veel, sest
siingi ta laul pole läinud mul meelest.

Siingi on teed ja ka veed ning akaatsiad —
siit ehk ta vanemad sõtta kord saatsid ta ...

Siin ehk ta vennadki võitlust pidades
kasvasid Noore Kaardiväe ridades.

Siinseil ehk koldeil ta sõbrad ja tuttavad,
viisaastak haamri all, võistu nüüd ruttavad.

Õhtuti siin mõnel varjukal teel
ehk tema laulugi lauldakse veel ...

Siia või sinna — kuis mõtet ka seada,
aga ta kodu ei või mina teada.

Millekski! Kuhu mu pilk ka ei põika —
tunnen ning näen, et ta kodu on kõikjal.

Laulis küll ainsast akaatsiateest,
aga ta langes ju rohkema eest!

Emajõe aasad ja Dnepri rohtlad.
Stalino, Donbass ning Tallinn ja Kohtla ...

Kuhu ka minna, kus mõtteski seista —
Nikolai Kolomiets, üks oled neist sa,

tuhandeist neist, oma elu kes andsid
kodumaa võidu ja võimsuse pandiks.

Tõeliste kangelastegude sündides —
kasvavad suureks me kodude künnised...

1947

VIKTOR KINGISSEPP.

Kord Saaremaal — ääs hõõgas üle koja,
sepp raua tulest alasile tõi.
Ja samas siin ta väikse pojapoja
noor süda vasaraga kaasa löi.
Tuld, sädemeid, mis igast hoobist lendas,
laps nägi kõikjal, nagu iseendas
ta tundis neid. Ja vasarate kaudu,
kui taoti atru, ree- või rattaraudu,
ta õppis kuulma töö ja tule keelt.

Kui jõudis aeg, et oma tööd ta rajas
ja omad rauad alasile tõi, —
mis laul ta vasarate alt siis kajas,
mis leek ta ääsil sütest üles löi?
See oli võitlus vabaduse pärast,
tõe julged sõnad sädemete särast.
Ja mida hoidsid haamri all ta pihid,
see oli töölisklassi tee ja sihid,
ta ääsileegiks — leninlaste lipp.

Uus sajand algab... Mööda taevakaari
käib kättemaksu tulekuma tõus.
Neab rahvas oma kurnajaid ja tsaari
ning tunneb õigust omaenda jõus.
Ei olnud see veel vägivalla langus,
kuid veri, mis neil võitlusväljul hangus,

sai vanneteks ja jõuks, mis võitlust nõudis.
Neid vandeid kuuldes meheikka jõudis
laps sepikojast — Viktor Kingissepp.

Kas Piiteris või Leena kullataigas,
seesama kõikjal — leninlik idee;
või Saaremaal, ta oma kodupaigas,
või Narvas, Tallinnas — üks siht ja tee.
Ei mingit kaugust ega mingit piiri,
vaid sama tule sädemeid ja kiiri
noor võitleja siin tähistena nägi.
Ta kasvatajaks oli töölisvägi
ja tõusev bolševikkude partei.

Oktoober... Otsustava tunni jõudes
käis Smolnõist — Tormijooksule! signaal.
Ja jõuga, relvadega õigust nõudes
said võimu töölised ka Eestimaal.
Kust korraga see jõud ja vägi saadi,
mis tegi võitmatuks me barrikaadi?
Sealt — selle ääsi leegitsusest suurest,
kus seisis Lenin, Stalin tema juures —
tõi tuld ja valgust Viktor Kingissepp.

Võit Eestil kisti käest... Kuid võitlust rahuks
ei suutnud matta kodanluse võim —
kuis elav tuli tuha alla mahuks,
ta leegid ikka jälle üles lõid.
Ning sama kuju — kartmatu ja kindel —
jäi rahva juurde. Nähtamatul rindel
ta juhtis võitlust, juhtis bolševikke.
— Me ise murdma peame oma ikke!
Ta üleskutset kuulis kogu maa.

Tõtt kuulutas, täis vabaduseiha,
ta väsimatu bolševikuhing.
Kuid tema sõnu valvas vaen ja viha,
ta samme piiras ahelate ring.
Ta tabati. Kuid timukad on nõutud —
ideed, ta mõtet surmata ei jõutud.

Põrm maeti maha, heideti sealt merre,
kuid eesti proletariaadi perre
jäi kui parooliks — Viktor Kingissepp.

Ei tea me leida sinu kallist põrmu,
et tuua kalmule mõnd lilleõit.
Kuid Lenini ja Staliniga kõrvu
su kuju seisab meil. Su nimest võit
ja võidust sinu nimi vastu kajab.
On murtud ike. Oma õnne rajab
su vaba rahvas, talletades endas
neid sädemeid, mis sinu ääsilt lendas,
suur surematu Viktor Kingissepp!

1948

PIIRIL.

Saaremaa rand...
Üle vete on lääs.
Tammetukkades helendab ida.
Koit tõstab seal tuld nagu tuuline ääs.
Meri sätendab... kivide rida
piki rannikut kumama lööb.

Silmapiir avardub vaataja ees
üle lainete, valguse peri.
Ja kajakaid lennul või vees
järjest rohkem sa näed, kuna meri
päevavalguses suuremaks saab.

Saaremaa rannikul alanud päev
üle vete ja luidete valgub.
Uraal juba päikest keskhommikus näeb,
Kauges Idas ta õhtule kaldub...
On suur meie kodumaa päev.

Ja suur on me kodumaa töö
põllul, mägedes, jõgedel, stepis.
Tööst huugavad päevad.

Ööd kumama lööb
suurte sulatusahjude sepis
ja keevituslampide leek.

Suur on me kodumaa jõud,
mis ääsidel hõõgab, turbiinides undab.
Pea õitsevad kõrbed.
Ja põgeneb põud.
Läbi maakera tõuked on tunda,
kui vete eest murtakse mäed.

Saaremaa rand —
meie Kodumaa piir
vastu läänt, vastu võõraid maailmu.
Nüüdsama seal kerkiva päikese kiir
merepiirjoont kuldama ilmub,
oma valguse üle sest viib...

Taeva all suriseb lennuki lend,
väle kaater lööb tuiskama vahu...
Piirivalvuri postil siin tunneme end
kaitsmas vabadust,
õigust
ja rahu
meretaguste vaenlaste eest.

Dollari, kollase saatana võim,
neetud ja vihatud, lämbuv ja manduv,
ainult hukkuda võid,
ainult surra sa võid,
aga vabade rahvaste randu
su uued dessandid ei näe.

Saaremaa rannik on Rahumaa piir
vastu läänt,
vastu Atlandi relvi —
siit tammikutukkadest koidikukiir
üle maade ja merede helgib,
päevavalguse edasi viib...

1950

UUS KOOL.

Mäletad siin tühjust, kraavi lahtist
sulisemas hallist rentsliveest?
Tuuled tantsisid siin oma tahtmist,
vihmahood ei leidnud katust eest.

Siin, mu tütar, sinu koolieale
jõudis vastu ehitaja järg:
seintes kivi pandi kivi peale,
sarikaile tõusis lipp ja pärg.

Ja sa nägid oma kodu aknast
üle pärna kivikatust uut.
Õhtupäikses helendama hakkas
sinu klassikambri aknaruut.

Esimene kooliaasta algas
sulle ja su sõpradele siis —
iga tee siin sõbralikus salgas
lapsi uude koolimajja viis.

— Ole terve, hoolas ehitaja!
Tuhat tänu sulle, Kodumaa,
et see kool, see valge rahumaja
töös ja rõõmus laste omaks saab.

Nii sind saatma tulles ema ütles.
Mõte rahust liigutas ta meelt.
Ta ju teab, kust tõi ta oma tütre —
sõja tulest, võidu raskelt teelt.

Sina ja su kooliõed ja -vennad —
sõda oli teie sünnikoht.
Kõigil teil on üle hälli lennand
tulehirm ja hukkumise oht.

Kõigi laste isad-emad teavad,
mis on sõja hävitus ja õud.
Sellepärast rahvad sõda neavad,
sellest võitmatud on rahujõud.

Oma Kodumaa ja rahu kaitseks
tõsta, tütar, tõotust andes kätt.
Oma Kodumaa ja rahu kaitseks
kaela sõlmi pioneerirätt.

1950

KOREALE.

Sa minu igavene arm,
mu maa, mu kodumaa!
Den Mon Su,
Korea luuletaja.

Mis tuttav tunne lihtsas luulereas!
See kõlab nagu oma õue alt.
— Mu maa... mu arm...
Nii lauldakse Koreas.
Nii kaugelt kostab see —
nii lähedalt!

Neid lihtsaid sõnu iga rahvas teab.
Neid oskab laulda iga lapsesuu.
— Mu maa... mu arm...
Nii vägivalda neab
koos Koidulaga kauge Den Mon Su.

Korea! Korea!
Ei ole kauget maad.
Nii lähedal on sinu mäed ja jõed.
Nii lähedal on sulle Stalingrad —
Nakton ja Volga voolavad kui õed...

Korea! Korea!
Su kangelaste tee
on oma, lähedane igal maal.
Laul, mida lauldes võitleb su armee,
on Vabaduse Internatsionaal.

1950

TAMMED.

Järgides Svetlana
kärmeid samme
lähen mina
vaatama ta tamme.

Ainult see
tal sõjaeelsest ajast
olevat veel alles
isamajast.

«Muud, mis mäletan,
ei ole,» ütleb.
Uus on kodu
Tarassenko tütrel.

Ainult tamm...
Ta teab, et see on sama,
kuigi meeles seisis
kõrgemana.

Vanal puulgi
sõda ladva raius,
tulekahju kärpis
võra laiust.

Tüvestki
on kistud suured tükid,
kuid ta elab, võrsub,
lehti lükib.

Värsked võrsed
katnud on ta haavad...
Koorgi kasvab...
seletab Svetlana.

Ja ses tammes
olnud kord ta hällgi —
praegu võib veel näha
väädijälgi...

Aga nüüd —
ta haarab hällioksa,
hüppab sellelt üles
tamme otsa.

Toetades kord varbaid
tüvekoorde
tõmbab end ta
lehestikku noorde.

Osavalt kui orav
üles saab ta —
alles läks
ja juba ladvast vaatab.

«Vaata sinna!»
sirutab ta käega
stepi avarusse
päripäeva.

Tean ju ennegi,
et siit see algab —
kaitsemetsa vööndi
noored salgad...

Sirgelt reas
on iga pesa-ase,
sirgemalt
ei noolegagi lase.

Vööndi serv
akaatsiatest lokkab;
kibuvits
sealt tõstab oma okkad.

Nende kõrval
saared on ja vahtrad —
nõnda segi
kasvada nad tahtvat.

Aga teiste keskel,
teiste vahel
põimub mitmekordne
tammeahel.

Ainult kahe talve
lumevesi
on siin kastnud
puude noori pesi.

Kuid nii kaugele
kui silm siit kannab,
istanduse liin
end tunda annab.

Põld ja põõsad
on küll sama jume,
aga tammeahelik
on tume:

punapruunjalt
päri päiksekiiri
riivab nende rinne
silmapiiri.

«Seal nad on...»
Svetlana ülalt hõikab,
«pilve peatajad
ja põua võitjad...

Seal nad on —
ka minu tamme taimed.
Mitmed korvid siit
me täis neid saime.

Ning ta tõrud —
põlletäite viisi
korjasin ma neid
ja steppi viisin.

Las ta tunneb rõõmu
oma lastest,
kui nad koidus
sätendavad kastest...»

Tänan tamme näitamast,
Svetlana!
Hästi paranenud on
ta haavad.

Ja need noored,
sinu maha pandud...
Kaugele
kord nende kohin kandub.

«... pilve peatajad
ja põua võitjad...»
Mingid mürsud
latvu neilt ei lõika!

Tüves aga
ring neil ringi järgi
kommunismi
võiduaastaid märgib...

1951

SILMATERA.

[Katkendid poeemist]

V

Jätkus valgetel püssitikke,
jätkus neil türmides põrandapinda,
määrates töörahva uue ikke —
«iseseisvuse» mõtet ja hinda.

Ööd aina võppusid kogupaukudest.
Hääletult sihvasid täägipisted.
Soodes ja liivikuil, kruusaaukudes
mõrvati kommuniste.

Käsk oli tappa või vangi panna
kõik, kes on võidelnud õiguse eest!
Kaarupi Peeter ei tea oma Annat,
Riigori tütar ei isa, ei meest.

«Nägemist...»
Tuulde see sõnake kadus
Lasnamäe külmal ja tuisusel ööl.
Kaarup veel mõndagi lendlehte ladus,
kuni ta tabati tööl.

Lendlehed põues, ta kinni saadi,
korraga haarati mõlemad käed.
Edasi — trellid ja okastraadid,
politsei julmus ja kohtupäev.

Peatse pääsmise lootust kärpis
sõja ja sündmuste valus areng.
Prokurör Teemant vanglates kärkis:
«Siin te mul kõngete, hiljem või varem...»

Ei! kajab vastu. Ei mõtlegi surra!
Kommunistid nii lihtsalt ei sure!
Ei! Meie rusikaid lahti ei murra
eneste piin ega omaste mure...

Kaarup saab otsuse: kümme aastat.
Vangivaht nüüd talle kirja annab.
Sellest kui elavalt vastu vaatab
väsinud, kurnatud ilmega Anna.

Naise lihtsaid ja tõsiseid sõnu
Kaarup ikka ja uuesti loeb,
hapraks ta käes on kulunud sõnum
sellest, et neile on sündinud poeg.

Sündis sel ööl ta, kui politseis
Kaarupit murti ja peksti mis jõuti.
«Kus on su pilet? Sa oled parteis?
Keda sa tunned sealt?» nõuti.

Kasvagu kommunist väiksestki Peedust...
unistab Kaarup, kui kirjutab vastust.
Kasvagu hinge tal viha ja needust
oma klassivaenlaste vastu...

Kirjas ta seda, et läbi lastaks,
mõistu ja varjatult ütleb:
«Soovin, et vanaisasse kasvaks
poeg vana Riigori tütrel...»

VI

Sunnitöö aastatel tagavaraks
on aga senisest raskemat veel,
nõnda rasket, et abitult araks
kohmetub kogenud võitleja meel.

Kaks ainult aastat on karistusaega
Peeter Kaarupil kümnest veel ees,
kui tema silmad kaetakse kaega,
mõlemad —
pimedaks jäetakse mees.

Millest see tuleb, et valgust ei jätku,
et ta ei näe enam merd ega taevast?
Millest? Kas rusikahoopidest näkku,
uneta öödest, või sadamavaevast?

Korra või paar teda vaatab siin arstki,
aga ei vähene silmade vari.
Tilgad ja salvid ei aita...
ja varsti
käekaudu Kaarup peab otsima nari.

Kõik tuleb käekaudu kobades leida,
käed aga alles on kohmetult saamatud.
Käekaudu võtma peab vett ja leiba,
teistelt peab kuulama lehte või raamatut.

Antakse kiri, kuid silmad ei vaata,
võõras peab lugema, ise ei näe.
Samuti selleks, et vastust saata,
appi peab paluma kellegi käe.

«Armas Anna...» ta ütlemist algab.
Vaikseks jääb korraga kogu kong.
Ei, oma pimedust Kaarup ei salga,
kirjutab nii nagu sellega on.

Tahtmata tundub, et nüüd nende vahel
side on senisest veelgi kaugem, —
etteüteldud sõna on jahe,
võõra käe läbi lause kui raugeb.

Naine ja poeg...
Kogu elu on kaugem,
kui sul on kustunud silmad;
kõik, mis sa kuuled või kompad, on kaudne.
paljustki kaunist jääd täiesti ilma.

Kustunud sulle on päikesekiired,
enam ei näe sa ei metsa, ei põldu,
kevadist lahte, kus kajakaid tiirleb,
rohus ja lilledes niitude nõlvu.

Aastaid on mõeldud —
kui näed oma poega,
võtad ta käed, talle silma vaatad.
Nüüd aga — komberdad kepitoega,
jääd oma lapsele kättpidi saata...

Mõelda on palju, kuid kirja saab vähe.
Palju on seda, mis ütlemist kardab.
Poolikult poogen tal ümbrikku läheb,
kuigi kirja luba saab harva.

Nägemist...
Nüüd oleks valus ja vale
panna see sõna veel kirjale lõppu.
Sõna, mis armas on nägijale,
pimedal pistena südames võppub.

Kaarup kui kardaks nüüd salamahti
seda, et kiiresti läheneb päev,
kus talle vanglauks tehakse lahti,
lähed — ja jala ees maadki ei näe.

XIII

Viisteist miljonit üle maailma
õnnetuid on, kes ei näe...
Kolmandik nendest nägijaks muutuksid,
viiel miljonil selguksid silmad,
kui neisse puutuksid —
Stalini teadlaste targad käed...

«Mis oleks arstile õilsam kui see:
teostada suuta
aastasadasid kestnud idee —
pimedad nägijaks muuta,

taastada ilu ja rõõmude valdus,
kustunud silmisse tagasi saata
kauni ja rikka maailma valgus...»
öelnud on akadeemik Filatov.

Instituut...
Noorte kolleegide saatel
nähakse pargis ta sammude kergust.
Kuidas ta õitsevaid kastaneid vaatleb, —
kaugelt võib tunda ta hallipäist erksust...

Juba ta pika ringi on käinud.
Kaunid on koidiku noored kiired.
Ruttu kõik aiad on õide läinud, —
kevad Odessas on julge ja kiire.

Astud nüüd aeda või jalutad randa,
rikas on silmale iga päev!
On mida näha...
ja vaadata anda
nendele, kes veel ei näe...

Kabinetis ei peatu ta kaua.
Lõikused ootavad, ruttama peab.
Haigete haiguslood on ta laual, —
vaatab neid korraks,
ja mäletab, teab.

Kaarup...
Viiskümmend aastat vana.
Eestist...
Võib jõuda veel tagasi sõites
vana tööline nägijana
vaadata Tallinna kastaneid õites...

Lõikusesaalis on vaikne ja valge.
Harva, kui kõlksatab klaas või metall.
Üle kogu keha ja palge
haige on valgete katete all.

Ainult silmad on jäetud valla
arstidel, haigel ja õel.
Nüüd — juba lamaja laugude alla
tühjeneb tuimestav süstlanõel.

Peeglist Filatovi otsa ees põikleb
Kaarupi silmale valgusejuga.
Kahel pool silmatera teeb lõiked
korraks vaid kergelt puudutav nuga.

Täpselt lõigete servadest saadik
ulatub kaitseks ja toeks
silmasse lükatav plaadike...

Vaatab Filatov.
Pilk keskendub teravalt.

Nüüd — ainult silmapilgu see kestab,
kui oma lõikriista rõngasterase
surub ta kaestunud sarvkesta.

Silma lahtisse lõikeavasse
asetub nüüd nagu aknake uus —
otsekui pistik aedniku lavasse,
elav oksake
murdunud puust...

Õelgi tuksatus laugudes tõmbleb,
kuigi nii mitmendat korda nähes,
kuidas Filatov nüüd istutust õmbleb —
nõelaga siid läbi silma läheb.

«Viige ta puhkama,» ütleb Filatov.
«Täielik rahu — kümneks päevaks.»
Siis — las Kaarup tõuseb ja vaatab,
kuidas ta silmad näevad...

1952

KAKS KUUSKE.

(Valm)

Kaks kuuske kasvasid kord kingul,
kus mullad olid head ja ilus avar paik.
Kui lõõtsus torm, siis ladvad pingul,
kui hõõgas suvi, tüvest nõrgus vaik.

Aeg aga varsti hakkas avastama,
et iseloom ei olnud nendel sama:
üks kasvas uhkelt püsti päi,
justnagu pilvi püüda tahtis,
kuid teine aina maha vahtis
ja järjest jässakamaks jäi.
«Oo, tuul ja päike...» Sirge kohises.
«Maadligi kindlam...» Kõver nohises.

Läks mööda kütt või seeneline,
üks oli kõigil arvamine —
kui Sirge südamele rõõmu tegi,
siis Kõverat ei pandud tähelegi.

See Kõverikul torkas hinge okka.
No lokka, lokka...
ta mõtles tigedalt ja otsis nõu,
mis murraks naabri kasvujõu.

Kui talvel metsa tuli mees,
kel kirves rees,
Jäss püüdis sõbralikult kohiseda:
«Oh, inimene, vaata seda,
kas pole täitsa paras see —
löö maha, latiks tarasse...»

Kui sügisene tuulekeeris
umbrohuseemned lendu lõi
ja siia tõi,
Jäss Kõverik siis neidki agiteeris:
«Mu naabri alla heitke maha
ja sügavale sirutage juur.
Seal, kullakesed, maa ei ole paha,
kui kuuskki kasvab nõnda suur...»

Kui suvekuumast tõusis äikseilm
ning suures sajus
ja äikserajus
lõi tulist piitsa tume pilv,
siis Jäss veel väga küüru vajus
ning tema kohin muutus väga hardaks:
«Oo, pilve peremees ja pikse issand
no mis sa'nd
neid välke nõnda huupi raiskad,
kes teab kus soos nad maha paiskad, —
näe, naaber mul kui loodud piksevardaks...»

Ent kirvemehed teisalt latte tõid.
Umbrohurämps võis maas küll mättaid katta,
kuid mitte varjata nii kõrget latva.
Ja välgud siiski mujal sisse lõid...

Siis ühel päeval tuli Peremees.
Ta tõstis silmad korraks Sirge ees
ning muhe naeratus tal ilmus laugele.
«Ei sellest,» ütles, «tee ma taralaudu,
ei sae ta tüve sõimekastiks;
see kuusk veel kasvab laevamastiks,
mis mitme suure mere kaudu
veel purjetab kes teab kui kaugele...»

Siis aga pööras pilgu Kõverale,
ja mõrkjalt muigele tal tõmbus pale:
«Kuid ei sest
teisest
mul tule muud
kui tulepuud...»

Ning piserdanud pihku pisut sülge,
ta lõigi kirve Kõveriku külge...

*

Kes juba maas, sel õppida on hilja,
kuid teadku teised sama vaimu perest,
et kadedatel kaovad kalad merest
ja vihaga ei kasvatata vilja.

1955

LAULUD EI LÕPE.

I

Tuul nagu kruusa mu aknasse puistab,
karedat rähka ja rahet,
ulub ja kohiseb, sajab ja tuiskab, —
maa ega taeva vahet!

Aeg oleks metsa alt ülaseid leida,
kased võiks tilkuda mahla.
Talv aga kasukat maha ei heida,
rinnuni hangedes kahlab.

Vaatad ja mõtled ning nukraks teeb tunde —
tuisk matab külvide aegu.
Lõokesed tulid nii suurde lumme,
kus nad end varjavad praegu?

Oodaku . . . viimased tunnid on rahel,
hangel, mis aeda katab.
Kevad ja tõde — nad viibivad vahel,
iial ei jää aga saabumata.

Siis seda suurema võitlejahooga
külvaja põllule astub.
Lõokeste laul seda rõõmsamalt voogab
selgele päevale vastu.

II

Tuisust ta tuli ja varrukaid märgi
künnisel raputas lumest.
Tuli ja teretas — kevademärgid
silmis ja jumes.

Ahjusuu paistel ta kuivatas pihud,
sõnad veel kohmetult harvad.
Võttis siis taskust ja ulatas vihu —
mis ma ta asjadest arvan?

Avanud vihiku sinise kaane,
lahti on mulle ta laulud.
Loen, ja me vaikides tuttavaks saame
lihtsate laulude kaudu.

Südamlik-siirad on päeviku laadis
maalitud loodusevaated,
matkates jala või Võrtsjärvel paadis
sõprade saatel.

Armsad on kodused põllud ja salud,
jõed, kus ta supleb või sõuab.
Virilaist viljadest tuksatab valu, —
unistus rohkemat nõuab.

Aga ta ise — kas teab, kuhu minna?
Teab. Otsus valmis on valikuajaks:
lõpetab kooli ... ja Lenini linna
laevade ehitajaks!

Sõitku nad merd, punalippudes laevad,
millele laulik on teinud plaanid,
alla Hiina ja India taeva,
sõitku läbi kõik ookeanid!

Viigu nad vilja, kus puudust veel leidub.
Tarkust ja terast nad viigu ja andku.
Ning teda ennastki, laulikut-neidu,
maailma ümber kord kandku.

Tõde on ühine. Maailm on tervik.
Kohta ei ole, kus päike ei koida.
Ühiste võitluste tuline tõrvik
kõikjal on tõsta ja hoida ...

III

Unista, noorus! Sul lennaku julgelt
mõtted kui rändlinnuparvede kohin!
Ajal ja maal, kus me elutee kulgeb,
seda on tarvis ja tohib.

Võitlused edasimineku pinges
käivad kui kevaded tuisus.
Laulude kohus on kõhklevas hinges
võita hiliste hangede tuimus.

Kirjuta täis oma sinine vihik,
järgmised võta ja jätka, —
luule on leidnud sul õiged sihid
Võrtsjärve paadimatkalt.

Laulud ei lõpe. On hea sellest tunne,
aimata järge — veel parem.
Rahvas su salmidest rõõmu kord tunneb,
hiljem või varem.

Aastate raskusest laulik kord väsib —
laulud ei lõpe! Ei iial.
Näed, kuidas valmis on nooruslik käsi
tõrviku edasiviijal.

1955

Hugo Angervaks

(sünd. 1903)

HUGO ANGERVAKS.

(Eduard Päll)

Sündis 15. oktoobril 1903 Tartumaal külasepa perekonnas. Õppis kuni 1917. aastani Tartu kommertsgümnaasiumis. 1918. aastal siirdus vanemate juurde Venemaale. Samal aastal astus vabatahtlikult Punaarmeesse. 1921. aastal lõpetas Leningradis eesti töölisfakulteedi. Aastail 1924—1926 töötas Siberis eesti algkooli õpetajana. Õppinud vahepeal Leningradi Herzeni-nimelises Pedagoogilises Instituudis, lõpetas 1936. aastal Leningradi Keeleteaduse Instituudi aspirantuuri ja töötas seejärel samas instituudis teadusliku sekretärina. Aastail 1936—1940 töötas NSV Liidu Teaduste Akadeemia süsteemis keeleteaduse alal. Alates 1940. aastast on täitnud Nõukogude Eestis mitmesuguseid partei- ja nõukogude töö vastutavaid ülesandeid. 1955. aastast Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituudi direktor.

Kommunistliku partei liige 1920. aastast. On olnud NSV Liidu Ülemnõukogu ja Eesti NSV Ülemnõukogu saadikuks.

H. Angervaksa esimesed luuletused ilmusid 1927. aastal noorsoo-ajalehes «Säde». Rida luuletusi ja jutustusi ilmus aastail 1930—1938 Leningradi eestikeelses ajakirjas «Leegid» ja almanahhis «Ühiskülv». 1932. aastal ilmus jutustustekogu «Kuues lint». Hiljem on avaldanud luuletusi ja artikleid ajakirjades «Viisnurk», «Looming» jm.

TRAKTORISTI LAUL.

Hoogu, raudne traktor! Hoogu, seltsimees!
Põld on nagu meri — ääretu me ees.

Käime kahekesi läbi laiad maad...
Meie võidulaulust rõkkab põld ja laas.

Võitmatu on meie terasjulge hoog,
laulab raudne süda nagu tormivoog.

Meie tee on avar, hõlmamatult pikk...
Meie päralt maailm, helge tulevik.

Kummaline sõber, raudne seltsimees!
Põllud sädelevad meie jooksu ees!

Künname me kokku külad, talumaad,
üheks võimsaks väljaks väiksed põllura'ad...

Vanad põllulapid, kitsad piiriread
sina, raudne sõber, võimsalt kokku vead.

Kasvab võitlustules ühine maailm,
pisaraist ei tuhmu inimese silm...

Hoogu, raudne traktor! Hoogu, seltsimees!
Põld on nagu meri — ääretu me ees...

1940

PIRITA JÕEL.

Varajane hommik. Udu tõuseb merelt.
Pilved Kose metsa vajunud.
Pirita on ruskeks värvund verest,
vereviirud merre hajunud.

Miinikärgatused põrutavad kõrvu,
automaadituli rebib puid.
Hommik aga värve maalib õrnu,
linna kohal kõrgel ehmund tuid...

Sõjakära... tulekahju lõõmad...
Saksa sõdurite joobnud read...
Kodumaa! Sult jälle võetud rõõmud!
Kannatustele kas vastu pead?

Vana Tallinn, sinu muistsed vallid
minu südamele armsaks jäänd.
Vistist' sellepärast vaenlase šrapnellid
vajuta ei alla minu pääd...

Udu haihtub, päike tõuseb üles...
Toompeal lehvib vabalt verev lipp.
Eespool Pirita veel plahvatuste tules,
taga — Oleviste pilvilõikav tipp...

Lahingkära hetkekski ei vaibu...
Rahvas uljalt kaitseb kodumaad.
Mürsuplahvatusist metsavahe kaigub,
lõhkemisetõves rappub maa.

Vaenlasele vastupanu visa —
igal sammul penirüütleid maas.
Rahvapojad — õde, vend ja isa
oma vabadust ja õnne kaitsevad.

Ärgu lootku vaenlane, et järsku
rahvas hakkab jälle orjama.
Selleks vanad haavad liiga värsked,
vanad vermed liiga valusad.

Lahinglaevad löövad vaenlast merelt,
rasked kogupaugud pilvi lõhuvad.
Pirita, su vesi täna verev,
vereviire merre hajutad...

Pirita, su säng on täna tulvil
saksa sõdurite laipadest...
Kutsumata külalisi julmi
kannad merre üle kivide...

Miinikärgatused põrutavad kõrvu,
automaadituli niidab puid.
Hommik aga värve maalib õrnu,
Oleviste kohal ehmund tuid...

1941

MILLEST LAULAD, KÜNNILIND?

Õhtu kui on hiilind metsa äärde,
videvik tal saatjaks, lahti hõlm,
ööbik juba pilli seadmas häälde,
proovib — heliseb kuis raskem viisisõlm...
Ju ta tõmbab esimesi poognaid.
Katkeb, rebeneb veel laululõng...
Varsti uuesti ta algab hoogsalt,
valmis! Ladusalt nüüd läheb mäng!

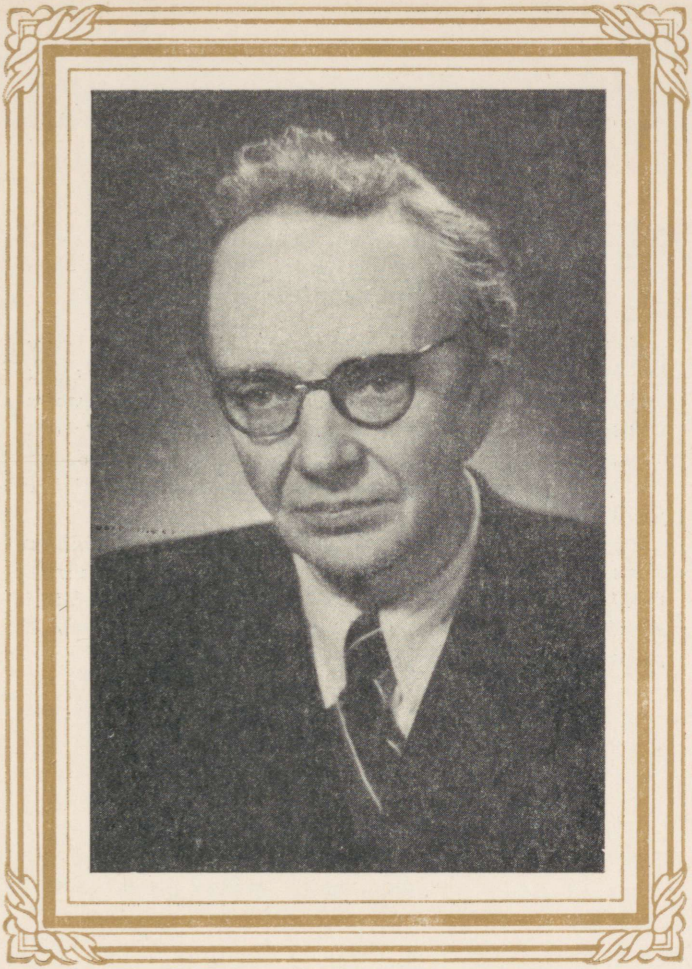
Millest laulad, sillerdaja väike?
Kas on hea sul õitsval toomingal?
Küllap laulad homme tõusvast päiksest,
pilvi lennust homse taeva all?

Ja veel sellest, see ju kõige tähtsam,
et nüüd põllumees on leidnud maa,
leidnud uue elu, kindla, ehtsa,
millest, sillerdaja, võidki hõisata.
Nüüd võid laulda lilleaias, metsas,
uhkel toomingal ja pärnapuul.

Parunite sugu ammu otsas,
nende järel läinud kulakud...
Sellepärast valida ei ole vaja,
olgu toomingas või õitsev pärnapuu.
Töö saand isandaks nüüd igas majas,
töö, mis õnnes, ühismeeles suur.

Tõmba, künnilind, sa laulupoognat,
helisegu, ööbik, sinu hääl!
Nii kui rahvas elu ehitamas hoogsalt,
nõnda hoogsalt laula oksa pääl!

1949

Paul Viiding

(sünd. 1904)

PAUL VIIDING.

Sündis 22. mail 1904 Valgas vedurijuhi perekonnas. Lõpetas 1930. aastal Tartu ülikooli. Töötas kindlustusseltsis, ajakirjanduse alal, raadios jm. Nõukogude võimu taaskehtestamise järel töötas Raadiokomitee kunstiliste saadete osakonna juhatajana. Pärast Suurt Isamaasõda on töötanud EN Kirjanike Liidu sekretärina, raamatukaupluse juhatajana ja tõlkijana.

Kodanlikul perioodil avaldas jutustusi ja luuletuskogu. Nõukogude ajal on ilmunud lasteraamat «Töörahva riik» (1941), novellikogu «Sild» (1947) ja luuletuskogu «Edasiminek» (1947). Viljakam on tema tegevus olnud luule ja proosa tõlkimise alal.

SIND EI UNUSTAND MA ÄRA.

eal kus raud lõi vastu rauda,
palju sõpru langes hauda,
käidi kangelaste teid,
rängas lahingute käras
sind ei unustand ma ära,
vaikne sinisilmne neid.

Juurdus südamesse viha,
kasvas rinnas kirglik iha
lüüa põrmu vaenuväed.
Seisis ikka suvi meeles,
päev, mil läksin sõjateele,
ja su kallistavad käed.

Tõusis tasumise äiksest
lõpuks meie võidupäike,
võitis rahva ühtne tarm.
Kodulävele nüüd astun
ja sa tuled mulle vastu,
minu kallim, minu arm.

1945

KÜLVIAJAL.

1

Sulad minema on pühkind lume,
jõgedelt on viinud merre jää.
Suureks paisund pungist mets on tume.
Talioras tõstab virgund pää.

Rästa rõõmsas vileviisis valjus
noore kevade on vana märk.
Raagus kase alastust uus haljus
katab peagi nagu siidisärk.

Sinitaevas päikse kuldsel keral
taas on kirdest loodesse pikk tee.
Soojund mullas paisund viljatera
«tärka», «kasva», jälle käsib see.

Kevad käsib, tema käsku kuuleb
iva mullas, pungasilmad puus.
Tema saadikuks on soojad tuuled,
ülased ja vile rästa suus.

2

Kevadpäevad, pikad, valged,
imelühikesed ööd . . .
Päike paistab pruuniks palged,
ja meil on nii palju tööd.

Haljas teras lõikab vagu,
niiskelt läigib rammus muld.
Maale, mis on rahva jagu,
kiirgab kevadpäike tuld.

Ader lõikab, äke silub.
Seemet mulda poetab pihk.
Tuleb suvi soe ja ilus
— peotäis sügiseks on vihk.

Tuhat peotäit viskan lisaks,
tuhat vihku enam saab
ühtne, tarmukas ja visa
töötajate kodumaa.

Kevadpäevad, valged, pikad,
imelühikesed ööd . . .
Päevad hoolest, õnnest rikkad,
õnnest — teha loovat tööd.

1946

LÕIKUS.

1

Rukis küpseb. Kirjuks löövad kaerad.
Odraohakas läind kurku käole.
Sügisvarje tõusnud päikse näole,
enam kevadiselt ta ei naera.

Iga hommik hilisem ju märksa.
Paksud udud toovad suuri kasteid.
Sügise ju aimab jalaasteid,
mõte talvest hoiatavalt tärkab.

Paar veel kuud, siis olgu valmis saadud
kõigega, mis vaja terveks talveks!
Olgu põhud kuhjas, terad salves,
kõrred küntud, küte koju toodud!

Kibe kiire ... Napiks jäävad päevad.
Kas on niiduk korras, peksumasin?
Tööjõud, teadagi, on üsna kasin,
kõik ka rääkimata seda näevad.

Aga rukis tahab põllult ära,
tõug ja lina, kartul pehmes mullas.
Põllusaagi rikkalt küpsend kullas
juurdub meie jõuka elu sära.

Raskused?... Ei hädaldus siin aita.
Aitab töö, too iidne inimanne.
Ainult viimse endast välja pannes
pole pärast vaja ennast laita.

2

Sähva särinal, vikat, valmisse vilja!
Täna ta meil on küps nagu kollane vaha.
Homme on viimati vihmane, pärast on hilja,
vaata, kui viidad, et käest veel ei varise maha.

Kogugem kärmesti kõrred raskesse vihku,
sidugem seadsasti, kandkem kuivama kokku.
Sigigu pealegi tööst sellest rakkusid pihku —
sellega harjund me, see meid ei peleta pakku.

Kõnnime kõrre rabinal rehaga läbi:
vaata, kui palju veel annavad välja riismed!
Kaotsi lasta, mis kasvanud, — see oleks häbi.
Virgad lapsed noppigu viljapead viimsed!

Viljaga tarvis on targu pidada maja,
ainsam et iva ei hukkuks me rikkast saagist.
Leiba on kündjale, leiba külvajal vaja,
leiba neile, kes saha on teinud maagist,

leiba neile, kes tellinguil laovad müüre,
uusi et heledaid hooneid rusudest tõuseb;
leiba neile, kes valvavad kodumaa piire
kindlas, murdmatus usus me õiguse jõusse.

Kevadel sõna andsime rahvaste juhil' —
vilja anda, et kõigile leivaks jatkuks.
Puista siis vakka, et vakal oleks ka kuhi,
koormad need antud tõotused kuhjaga katku.

Sõida siis kõrinal, niiduk, valmisse vilja!
Täna ta meil on küps nagu kollane vaha.
Homme, kes teab, on vihmane. Viimaks on hilja.
Vaata, et viites ta käest sul ei varise maha.

1946

Betti Alver

(sünd. 1906)

BETTI ALVER.

(Elisabet Alver-Talviken)

Sündis 23. novembril 1906 Jõgeval töölisperekonnas. Lõpetas Tartus keskkooli, õppis Tartu ülikoolis eesti keelt ja kirjandust. Alates 1927. aastast on töötanud kirjanduslikul alal — luuletajana, prosaistina ja tõlkijana, vahepeal — fašistliku okupatsiooni aastail — põllutöölisena. Nõukogudeeelsel perioodil avaldas mõned jutustused, poeemid ja luuletuskogu, samuti tõlkeid, hiljem on algupärase loominguga esinenud perioodika veergudel. Viimaseil aastail on siirdunud peamiselt tõlke alale (Goethe, Puškin, Gorki).

ANTS ABLAS.

nts Ablas kallas klaasid täis.
«Viin pole, kõrtsmik, küllalt kange!»
Ants Ablas nukralt nurmel käis.
«Miks linnud suhu mul ei lange?»
Ants Ablas kuulis võõraist maist.
«Sääl oleks põli, tohoo pele!»
Ants Ablas suudles tõmmut naist.
«Miks, võtku tont, sa pole hele?»
Ants Ablas pettis, valas verd.
«Mu pääle ära paista, päike!»
Ants Ablas sõitis piki merd.
«Maailm on väike, liiga väike.»
Ants Ablas töötas, oli tark.
«Ei! parem olla päevavaras!»
Ants Ablas suri siis ja sark —
mis ime! oli talle paras.

1937

KAKS SAARLAST.

Kaks saarlast muiste ühte lõid, koos laulsid, riisusid ja jõid —
üks, hiiglasuur ja äge,
ööd-päevad taprit kõhutas, hulljulgeid plaane õhutas
ja juhtis röövliväge.
Kuid teisel oli lihtne meel, ta sulasena sõjateel
leent lõkketulel soendas
ja sõbra haavu loendas.

Nii jäädi kokku, kuni pard neil valgeks mõlemal kui kard
läks heitluses ja ohus.
Siis aga lõksu langeb salk ja saabub kurja elu palk:
neid surma mõistab kohus.
Sääl kajab jõugust juhi hüüd: «Ma üksi kannan veresüüd —
las maksab minu ihu,
kuid säästa teiste lihu!»

Ja kohtunik nii kalk ja noor, näost kaame nagu kasekoor,
tal vastab pilkemoega:
«Kui pääd sult nõuabki me viis, kas pääta ülem päästa siis
ei saa mõnd mehepoega?
Kõik poisid rivistugu teel, ja kellest mööda joosta veel
sa pärast nuhtlust jõuad —
priid olgu, nagu nõuad.»

Nii kätte jõuab jube viiv, maas verest mustaks värvub liiv
ja vait jääb hirmund vägi.
Kuid hiiglamees — ennäe, ennäe! sääl tõstab ühe, teise käe
ja kerkib maast kui mägi.
Ju kõmiseb ta raske samm, ja nagu tuules murduv tamm,
mis järgneb maruhoole,
ta tormab meeste poole.

Hall saarlane on viimne reas, ja kisa tõuseb salga seas,
et hirmus juht ei langeks.
Veel samm, veel samm, ja pääta mees on oma verevenna ees,
kuid sulane jääb rangeks,
ning hüüdes: «Ei! kui sured sa, siis elada ei taha ka
su vana soldan mette!» —
tal pani jala ette.

1939

KANTSLER.

Kord elas kaval kantsler, kes täristades piike
ja pettes pihuks, põrmuks lõi kuningaid ja riike,
ta luuras kõigi vigu ja hoidis kõiki peos.
Nii mitu vana sõpra ta oli orjaks muutnud,
nii mitu sulast surmand, kuid tabada ei suutnud
vaid oma kannupoissi ta mõnes halvas teos.

Ja kantsler näris huuli, ja kantsler plaane haudus,
ta oma kiskjameeles ju nägi noormeest raudus.
«Poiss,» ütles ta, «su juurde siit viiakse mu kapp —
see varjab imeaardeid, see varjab au ja hukku,
sa valva nagu tiiger, kuid ära puutu lukku,
kui elust sulle kallim on riigi võim ja vapp.»

Poiss lahkub, kantsler aga, meel tulvil musta sappi,
kesköisel tunnil laseb end lukutada kappi
ja kanda poisi tuppa, kes juba haigutab.
Käes võti, küünlapaistel noor sõdur kõnnib kaua,
siis unetõrjeks maha ta paneb malelaua
ja siia-sinna mõttes luust mehi paigutab.

Öö kulub, väljas juba koit riivab torni tippu,
poiss musta etturiga just ründab valget lippu,
kui tammeukse pihta hoop kapis prahvatab.
Ta ülem lämbund häälel sääl vabastamist mangub,
truu valvur avab ukse, suur isand välja vangub
ja hõõrub kangeid sääri, kuid sõdur kahvatab.

Nii leebelt lausub kantsler: «Mind, vennas, ära sõitle,
sa ole minu sõber, mu kõrval vapralt võitle,
ja kuldset plaastrit kandku sul iga haav ja muhk.»
Poiss pühib käega piisa, mis noorde näkku nõrgus,
ja kandu kokku lüües ta ütleb: «Tänan, kõrgus,
kuid nuhi sõbraks olla võib ainuüksi nuhk!»

1939

VABADIK.

Küürus tare, kitsas tanum,
liivaseljandik,
lapsed, vokk ja taarianum,
leivaneljandik.

Värvimata lõimekerad,
suitsend lõukavõlv,
kärnas kartul, tungalterad,
põud ja popsipõlv.

Aken tahmajooneline,
murdund lusikas,
lahja leem ja sooneline
ruske rusikas.

Madal taevas, kidur kesa,
soo ja rabadik —
oh sind ennast ja su pesa,
vaene vabadik!

1943

LAUL POJAST.

Päike paistis, kaste hiilgas,
vidutas vihma veidike,
pojuke mängis memme põlvel,
seljas tite-kleidike.

Juba need julged jõngerjalad
jooksid joovikarabani.
Tuli rätsep, õmbles riided,
nikerdas nööpaugud nabani.

Oli see hunt, kes äkki huikas,
tusar tihniku asukas?
Nooruk sõitis laia laande
karuses killa-kasukas.

Kihas taplus, loitsid leegid,
suitsesid sõja-kerised,
mehepoeg vaarus keset välja,
vammused veidi verised.

Memmele jäid tühjad nurgad,
taadile hobuste talitus,
pojuke viidi kabelimäele
puhkama puust palitus.

1943

MINA ISE.

Mina ise palkan pere,
ise karin karjased,
mul on tugev karu kere,
kuklas kuldiharjased.
Roodan rabad, kannan koormad,
õlleankrud võrutan,
leemejahud, pudrusoormad
vaestekotti põrutan
mina ise.

Mööda sõidab kõhnal hobul
ääremaade asukas.
Söö mu talgutoitu, pobul,
kaani, kirbukasukas!
Silmad krilli, laused längu —
kõrs mul kasvab jämedalt,
laske laulu, naablimängu,
kaasa üürgan rämedalt
mina ise.

Olen võimas, olen visa
valla ees ja vaarikus.
Võimsam ehk on jumal-isa
oma piksekaarikus.
Tema käes on hõlp ja tülin,
idulemmed linnastes,
aga oma kaera külin
kas või siidikinnastes
mina ise!

1943

KARJANE.

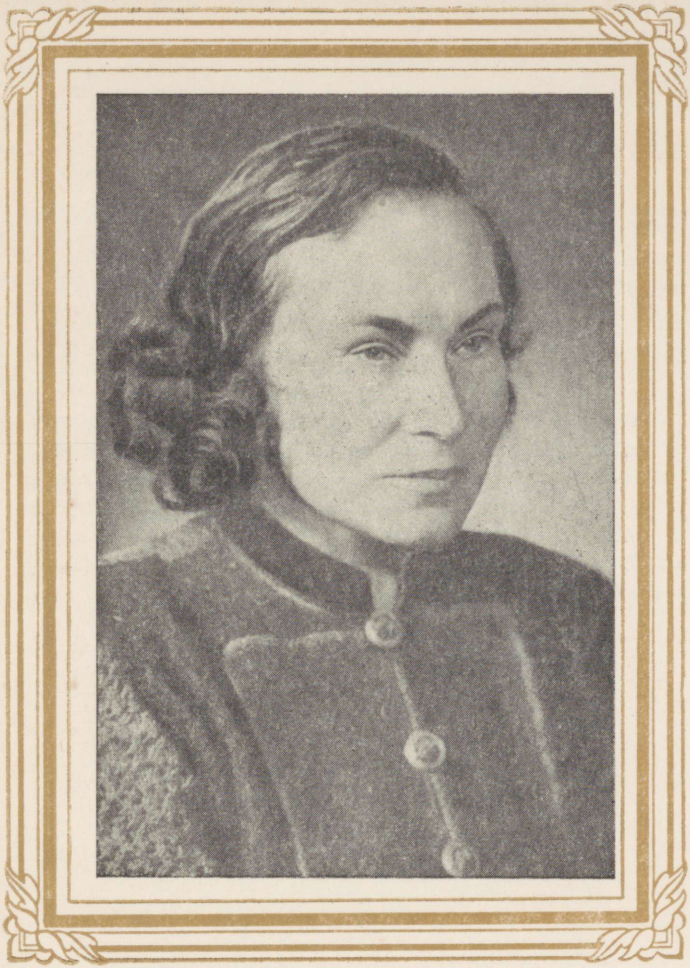
Hoian karja keset luga,
sääremarjad maraskil,
taskus põdrapääga nuga,
soolasärjed karaskil.

Igal mätasmaal, kus asun,
puhub vägevalt mu pasun
läbi jooksu, läbi rutu
tutu-lutu!

Tasa mängib lauge laine
valendava rihvaga.
Naeripeenralt perenaine
salvab kurja kihvaga,
pahur peretaat mind huikab,
aga hõbedaselt luikab
üle toriseva jutu
tutu-lutu!

Olen ristiks igat kanti
rikka rahva majale,
ema põlle alt mind anti
teiste armu najale.
Talv mind lükkab, nälg mind ajab,
aga heledasti kajab
läbi karjalapse nutu
tutu-lutu!

1943

Muia Veetamm

(sünd. 1907)

MUIA VEETAMM.

(Elts Ristmägi)

Sündis 2. märtsil 1907 Järvamaal põllutöölise perekonnas. Lõpetas 1931. aastal Tallinna kolledži. Õpingute kõrval ja hiljem töötas majateenijana, põllu- ja vabrikutöölisena, 1935—1942 Tallinna Töölisteatris kooriliikmena ja näitlejana.

Esimesed luuletused avaldas 1940. aastal ajakirjas «Viisnurk». Ilmunud luuletuskogud: «Silma ja südamega» (1949) ja «Matka mälestusi» (1955).

KAKS LAPSEPÕLVE.

I

aks akent oli meie toal
ja kahel aknal kokku neli ruutu.
Kui vahel toolile sain tõusta loa —
mu nina vaevalt aknalauda puutus.
Ent siiski näitas helde kõnnitee
sealt mulle jalgu — ainult jalgu.
Ma arutasin, et küllap seal vist need
on suured kõndimise talgud.
Miks muidu nõnda kibe-kibe rutt
neil säärikuil, sel pruunil saapapaaril.
Seal äkki meie kojamutt
mu peale läbi akna praalis:
— Tattnina, ruttu kinni ruut!
Kas tahad, et saan kaela protokolli?
Või õhku vajab veel ta kuut?
Või õhku! . . . tolmu saate, lollid!
Ja hooga, nii et hüples vesivuks,
me aken paugatades kinni löödi.
See seal on restorani uks.
Ja selle taga — teadsin — joodi, söödi.
Ja kui seal sees liig täis sai mõni vats —
see uks siis sööja tänavale poetas.
Ning tänaval — kas olgu linnamees või mats —
tal rentsel sõbraliku puhkepaiga soetas.
Pea alla padjaks seadis trepipae,
mil pöörikirjaks kolbast tilkund purpur.
— Kas ronid alla? Mis sa jälle kaed?
memm käratas. — Va joobnud hulkur!

Ent pahatihti siiski juhtus nii,
et nähes hulgust ema tõstis kisa,
et tõusis hirmus pahandus ja riid,
sest akna taga lebas meie isa.

II

Suveõhtu. Suur ja rõõmus
päike rüüpab merest
pikka-pikka unesõõmu.
Taevas kuldselt verev.
Vaikus. Neeme nukal tukub
männik tumm ja rauge.
Ainult käo kukku, kukku!
kõlab kuskilt kaugelt.

Suigatavad sõnajalad,
suigatab ka liivik,
kuumast päevast veelgi palav,
kivil mõtlik kiivit.

Äkki vaikuse kui lõikab
katki luikav lauluviis
kõiki kaasa laulma hõikav.
Kaigub rand ja männihiis.
Liivikule süttib lõke.
Praksub tõrvik. Lõõskab leek.
Kilked. Hüüded. Naerurõkk
uljaks rõõmuhümniks keeb.

Leegi paiste puhtal palgel
lõkke ümber lastevall,
seljas pluusid lumivalged,
punarätid kurgu all.
Laulavad kui leevikesed,
sirjelinnud pööriöös,
laule uuest inimesest,
laule rahust, laule tööst.

Laulge, laulge lapsukesed!
Las te pidus pluusivalg
laiub lõkke all kui keset
metsa õitsev sõnajalg —
õis, mis kord mu vanaemal
leidmata jäi pööriööl,
mulle puhkeb õilmitsema
teis ja teie laulus tööst.

1940—1950

KÜLV.

Peotäis peotäie järele langeb
rasket ja tuumakat nisu.
Langeb mõtlikult, pühalik-rangelt,
muld aga ootab ja isub.

Muld on must ja muhe ja rõske,
äsja just äkke alt tulnud.
Lõunatuul paitab külvaja põske,
loojangu kuma ta kulmul.

Põllu all lõhnavad puhkevad toomed,
kaugemal kukub kägu.
Heinamaal udude valvakad joomed
põõsaste pruunikas rägus.

Peotäis peotäie järele langeb
rasket ja tuumakat nisu.
Külvaja, külimit kaelas, rangelt
külvab seal kuldkollast sisu.

Õnne! õnne! õitsevalt toomelt
ennustab õhtune kägu.
Külv ja kevad ja helkivad joomed —
õnne tõeline nägu.

1947

ÕNNEEHITAJA.

Täna eilsest kaunim märksa.
Rõõmsalt naerab päike.
Rõõmsalt naeratades ärkab
unest ka mu väike.

Suuris silmis sada küsi,
jalus sada ruttu.
Suu ei hetke kinni püsi —
ikka vatrab juttu:

«Ema! Emake, mispärast
meie õhuaken
nõnda sätendab ja särab?
Miks tolm tõuseb lakke?

Miks ei tehta lipuvarrast
vanaema vardast?
Miks on minu teine varvas
pikem suurest varbast?

Mis need onud kogu aja
teevad ega väsi?
Milleks neile kraavi vaja,
kas neil maja käsil?

Kes need majad katki lõhkus?
Mis on sõda, ema?
Miks sealt korstnast tõuseb õhku
suits nii sinisena?»

Ja nii edasi. Ei lõppu
tulegi sel küsil.
Ja sealjuures soojasõprust,
vallatust ja rüsi...

«Küsi, küsi, poja, kulla!
Küsimist on vaja,
et sust tubli mees võiks tulla,
loov ja ehitaja.

Onud süvendavad kraave,
teevad vundamente,
püstitavad sarikpaare,
seavad hingi, lenke...

Ehitavad uued majad,
uued kodukojad,
uue, õnneliku aja...
Jah, mu kulla poja.

Uue, õnneliku aja —
läinust õiglasema —
mida kõigest hingest rajab
kaasa ka su ema.

Rajab tööga, millest usub,
et see küllust jaotab,
taastab majadeks kõik rusud,
sõjad hoopis kaotab.

Töö, mu poeg, on kõige tugi.
Töö on õnne ema.
Sellest räägib vabrikugi
suits nii sinisena.

Küsi, küsi, poja, kulla!
Küsimist on vaja,
et sust tubli mees võiks tulla —
õnneehitaja.»

1948

EI TAHA SÕDA.

Olen päris harilik ema.
Mul on lapsed, mu meelest on nad
väga toredad: terved ja kenad
ja tublid ja andekad.

Tütar joonistab hästi ja voolib.
Poeg armastab lugeda.
Ka õppima on nad koolis
mul mõlemad tugevad.

Ma kasvatan neid üksipäini.
Mees langes mul Luki all.
Pärast sõda ma üksikuks jäingi,
töötan tehases, masinal.

Minu süda on seda laadi,
et ma armuda enam ei võind.
Mis teha?... Ja sellest saadik
on mu lapsed minule kõik.

Ma tahaksin, et nende plaanid
ja unelmad tegudeks saaks:
et mu tütar kord töötajat maaliks,
poeg aga tast kirjutaks.

Minu taga on miljonid emad —
lihtsad töötajad lastega.
Minu suu läbi hüüavad nemad:
enam sõdu ei taha ma!

1951

ESIMEES JA ZOOTEHNIK.

1

«Tuleviku» noorel esimehel,
mehel, kel on tark ja kaine pea,
lasub, südamele haiget tehes,
suur ja raske mure hinge peal.

Need on mullikad, kes ununesid
põllutööde tõttu ära tal
ja siis neljakümne viiekesi
kaebasid ta peale karjamaal.

Karjamaal, mis oli kibe-paljas,
nii et kas või tikutulega
otsi taga rohututti haljast...
Jah!... Jah, tõesti süüdi oli ta.

Aga...
Aga oli siiski vaja
sel rajooni zootehnikul
lasta sellest ajalehte kaja?...
Tulla kallale kui emakull?...

Ise on ta nagu tedremuna —
väike, ümar, noor ja lapselik.
Põsed alles piim ja õunapuna,
aga...
terav, näed, kui püssitikk.

Jah!...
Ja nüüd on igavesti läbi
see, mis polnudki veel alanud.
See, mis... mida ta on mingist häbist
iseenda eestki salanud.

Olgu!...
Leidnud aga karikakra —
närbund õiekese — odra seest,
hajameelselt silitama hakkab
iga selle rullund lehekest.

Ära rebida ta neid ei tihka,
sest ta teab, et see on lapsikus,
kuid...
Veel valusamalt vastust ihkab
tema südames üks küsimus.

2

Ai sa sitikas küll neid heinamaid —
kuidas sa ka ei tõtta,
jõua neid küüne ja kuhje ümaraid
kõiki arvele võtta.

Siin on vesi sul poole sääreni,
mantli hõlmu pea süles,
seal on künkad, vahed täis ääreni —
katsu neist hüpata üle.

Hopp!...
Ei — tütarlaps lendab kui piirits siin
mööda mätaste harju.
Lennanud metsa ja heinamaa piirini,
nopib sealt palukamarju.

Valged kiharad punase räti all
justkui võililled ehmed
kohevil, puhevil, okkaid täis tal,
tuule käes sasitud, pehmed.

Ninaots püsti ja ilme innukas,
suu täis vaidlusehimu,
farmijuhatajaga rinnutab
küünisuul, kus lõhnab timut.

«Mis te räägite!
Kust te võtate
siia nii palju heinu?
Kui te ainult nii, silmaga, mõõdate —
söövad teil loomad veel seinu.

Siin on mõõdurihm, punkt. Ja tööle!...»
Kaaslane neelab ohke:
muidugi venib siin jällegi ööle —
koduski töid on rohkelt.

«Tea, miks me esimees peale neid mullikaid
mind saadab paariliseks,
kui zootehnik kontrollib me heinamaid?...
Varem ta käis ikka ise?...»

Mõtleb ta leppides — tütarlaps siin on
parim zootehnik rajoonis.
Kõigi poolt hinnatud, kuigi viind on
mitu kolhoosi bürooni.

Zootehnik aga on leidnud vahepeal
küüni eest karikakra
ja nüüd silmitseb seda õrn-mahedalt,
seisab, on vakka-vakka.

Äkki kiiresti ripsmeid pilgutab,
loeb: «... ei armasta. Vihkab! ...»
Ehmub, sest teisel pool küüni pingutab
kaaslane mõõdurihma.

3

Õhtu hääbub hääletumalt,
asemele kasvab öö ...
Linna kohal kaugel kumab
veel vaid tulukeste vöö.

Meri magab, suur ja tume,
kõrge paese kalda all.
Vaevalt aimad seal ta jumet
metsa taga, sügaval.

Aga kaldal plingib majak
hetkest hetke laevateed,
kaldaveersel jalgteerajal
tõttab keegi käia veel.

Ja see keegi on me tuttav,
on me virk rajoonineid,
kes nüüd kärmelt koju ruttab
võttes samme mehiseid.

Rada kulgeb kaldast alla.
All on juba asfalttee,
mille üle kiiri kallab
mootorratta tuluke.

Aga ratas ... ratas seisab ...
maanteel «Tuleviku» ees,
kuigi pime kantseleis ja ...
issand jumal! ... esimees.

4

Ratas müriseb ja sõidab,
sõidab tuhatnelja,
küürselgsäluna teed võidab —
neid ja noormees seljas.

Sõidab, justkui mõõdaks rada,
mil ei tule lõppu,
millel võib siit kihutada
või maailma lõppu.

Tüdruk, kes küll keeldus, aga...
siis end veenda laskis,
noore mehe selja taga
istub tihedasti.

Maha jäävad tulbad, ristteed,
põõsad, puud ja majad...
Vastu lendab see — jah, just see —
mida süda vajab.

Kuigi kumbki sest ei rääkind
ega räägi — milleks?...
Selge see — ja selgeks jääbki —
neile mõlemile.

1952

EMA.

On hilissuvi, pühapäine rahu.
Noor naine õmbleb lihtsa laua ees,
soe päike sillerdamas kuldses juustelahus
ja samuti tuhmkuldseis ripsmetes.

Nüüd on ta puhkepäev nii vaikne-vaikne:
ei lükka keegi mürinal ta ust,
ei lase peegliga ta silma päikselaike,
ei hüppa asemetel, ei tee vallatust...

Ei küsi iga tunni takka süüa,
kaassööjaks ei too kolme naabrilast.
Ka «Ema! Ema!» kordagi ei hüüa.
Ei tüüta ega sega töötamast.

Ja siiski...
Siiski töö ta käes ei lähe
nii nagu siis, kui tema «tüütaja»
siin tegi kõik, mis tuli talle pähe,
et täita terve maja müraga...

Mispärast siis?
Miks istub, hoides süles
ta väikest õpilase meelespead,
ja pöörab lehti, miilistele üles
ta poeg on märkind kõik,
mis tähtsaks peab.

Kõik oma unistused, kavatsused,
et ostab selle, tolle raamatu,
et nüüd on juba Kiin ja Koševoi
ta paleused,
et naabri Tiidule toob Sauelt nääripuu...

Miks loeb ta neid...
ja mõtleb:
«Kui pioneerilaagris
sul poleks nõnda ütlemata hea,
et parem enam olla sul ei saagi,
ja kui me seda siin nii selgesti ei teaks —

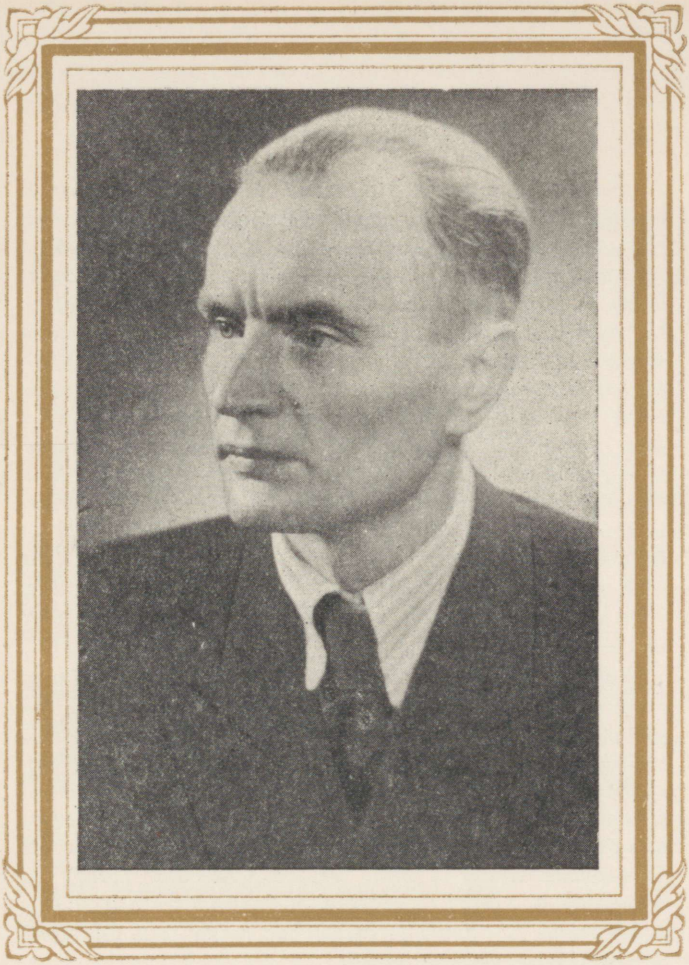
ma sõidaksin vist praegu sinu juurde
ja tooksin su sealt ära, koju. Jaa!
Ja laseksin su käral tõusta siin nii suureks,
et kaiguks sest või terve me kvartaal...»

Kuid ei, ta teab:
seal on ju rand. On meri
ja selle laintekiiged, suvisoojad veed...
Ja miljoneid vees sädelevaid päikseteri...
Ja sõprus, mängud, lõkkeõhtud-ööd...

Ja nii ta kirjutab vaid kirjakese,
ses räägib linna tolmust, kuumusest...
Ja kõigepealt ning kõige esimeseks
just poja linnast lahkund sõpradest.

Ning lõpetab:
«Sa puhka siis mul hästi
ja ära vähemaile haiget tee,
ja ära määri oma punast rätti
ja...
minu järel ära igatse.»

1953

Paul Rummo

(siind. 1909)

PAUL RUMMO.

Sündis 14. juulil 1909 Harjumaal talupidaja perekonnas. Lõpetas Tallinna Õpetajate Seminari. Töötas aastail 1930—1937 õpetajana, avaldades samal ajavahemikul mõned lastenäidendid. Aastail 1937—1940 oli Punase Risti instruktoriks ja lasteajakirja toimetajaks. Juunipöörde järel määrati Haridusministeeriumi noorsoo ja vabahariduse osakonna direktoriks. Nõukogude võimu taaskehtestamise järel oli Kinofikatsiooni Valitsuse juhatajaks, 1941. aastal — «Estonia» teatri direktoriks ja ajakirja «Teater ja Muusika» toimetajaks. Suure Isamaasõja päevil töötas kirjanikuna Moskvas, Leningradis ja Jaroslavlis. Aastail 1943—1948 oli ENSV Kunstidevalitsuse juhataja asetäitja, 1948—1950 — kirjastuse «Ilukirjandus ja Kunst» peatoimetaja, 1950—1953 — Eesti Riikliku Kirjastuse ilukirjanduse toimetuse juhataja. 1953. aastast EN Kirjanike Liidu juhatuse esimehe asetäitja.

On olnud Eesti NSV Ülemnõukogu ja Tallinna linna TSN saadik.

Nõukogude ajal on temalt ilmunud: näidendid «Pruun katk» (1943) ja «Võitluse tee» (1950); ooperilibretod «Tasuleegid» (1945), «Vabaduse laulik» (1950) ja kaasautorina «Käsikäes» (1955); lasteraamatud «Käskjalg Kalle» (1943), «Volga-Don» (1953) ja «Kiri Tallinnast» (1955); luuletuskogud «Võitlev kodumaa» (1946), «Rahva võim» (1950) ja «Veerev kivi» (1955). Kirjutanud stsenaariumid filmidele «Nõukogude Eesti» (1947), «Laulev rahvas» (1950) ja «Kreutzwald» (1953). Avaldanud ajakirjanduses artikleid ja olukirjeldusi, koostanud ja toimetanud hulga eesti klassikute ja kaasaegsete autorite teoseid.

Autasustatud Eesti NSV teenelise kunstitegelase aunimetusega.

PÄEVIKULEHT.

Küdeva ahju ees istun ja puhastan relva.
Lahingu-vaheaeg. Puhkuseks lumine laas.
Maastik nii kodune — otsekui Nõmme või Elva...
Mõtted on kodustel. Millal küll näen ma neid taas?

Nooruk-kolhoositar — riided, käed lõhnavad vaigust,
metsatöölt tuleb, laps rõõmsana tantsleb ta ees.
Vaatlen ta mõtlikke silmi süte punavas laigus;
mees tal kui minagi võitlemas Punaarmees.

Stalingradis või Brjanskis? Elab ta veel? Või vast... langes?
Teadmatus hinges ja pisaraist kipitab kurk.
Parem ei minulgi: ekslevad kodutult hanges
omaksed, lapsed, — või leidub neil kodune nurk?

Hitleri hirmuteod laiali paisanud pered,
junkrute julmades jälgedes pisarad, vaev.
Haakristi-ohakapõldude väetuseks vere
miljonid valavad. Maailma haaranud raev.

Hõõguvad söed veel. Ma tõusen — aeg rindele sõita.
Sõnatus sõpruses ulatan naisele käe:
Jätkakem võitlust, meil ühine vaenlane võita —
vabastusretkele läände, me võidukad väed!

Keskrindel,
1943

KODUTEEL.

Ei enam mürskudest põru
nüüd Vagula kaskedes kallas,
ja tänavaid väikeses Võrus
fašistid enam ei talla.

Näe, põuaudude vinas
ees virvendab Munamäe kuppel,
ja Rõuge järvedesinas
salk punaväelasi supleb.

Silm hellitab teetähist: Tartu,
pilk paitab tolmuseid tanke.
Kui omaselt lõhnab siin kartul,
kui koduselt koliseb vanker!

Kui kadunud muinasmaad otsin
ma Ahja jõest vilgast forelli,
ja rõõmu ning muregi trotsiks
hing mõtteid haub nukraid ja helli.

Nüüd Tartu on vaba. Pea Tallinn,
pea kodu ja isadetalu.
Sind, sünnimaa, liiga ma sallin —
sust süda täis rõõmu ja valu.

August, 1944

TÖÖ JA VÕITLUS.

Töö ja võitlus, meremüha
karastand sind, Eestimaa.
Põlvest põlve meile püha —
õnnelikuks, jõukaks saa!

Võõra võimu vägivalla
heitsid endalt, eesti muld.
Läänemere kaunis kallas,
hoia vabadusetuld!

Liidu vennalikus peres
õitsengule puhked sa.
Pühendame jõu ja vere
sulle, Eesti isamaa!

1944

MATKALAUL.

Hele päike paitab palgeid,
lõunatuules lendleb juus.
Lähme piki maanteid valgeid —
süda hell ja laulud suus.

Lähme, reisipaunad kukil,
silmis suvepäikse naer.
Põllul juba tolmleb rukis,
juba looma hakkab kaer.

Nukrad leinakase salud
peegeldumas järvevees;
sireleis kolhoositalud,
lastekilkeid ukse ees.

Matkalaule rõõmsaid, helli
reipalt helistamas huul.
Kõrvus kajab karjakelli,
palgeid paitab päike, tuul.

1944

SIND TERVITAME.

Sind, kevadpäikse säras puhkend õit,
sind, igatsetut valus, mures, vihas, —
sind tervitame, vaba rahva võit!

Kaks tuhat päeva rünnuhoog me pihas,
kaks tuhat ööd me ulmaks võidutund,
kaks tuhat ööd ja päeva pingul lihas.

Kuum veri värvind võitlusvälja lund,
läind miljoneid, kust tagasi ei tulda.
Au, jäädav hardus valvab teie und.

Nüüd vaikib kahur. Seeme langeb mulda.
Karm süda hellub. Lõppend sõjasõit.
Kuum rahupäike, võiduvilja kulda!

Sind tervitame, tervitame, Võit!

9. mail 1945

ESTONIA.

(Taastatud teatrihoone avamiseks
7. novembril 1947)

1

Ju hilissügis, tantsitades tuult,
käib valju vihurina üle metsast, luhast.
November nopib viimseid lehti puult.

Kuid nagu kevadrõõmu nooruslikku, puhast
eks täna tulvil ole iga rind:
ESTONIA, sa tõusid varemeist ja tuhast.

Sa tõusid nagu muistne imelind,
kui uinuv kaunitar, kel kuumalt suudles huuli
nõukoguliku elu rütm ja ind.

On päästnud Suur Oktoober, päikseline juuli
me rahva mandumise mülkasoost, —
nüüd voogab üle Eesti elustavaid tuuli.

Maa kihab ülesehituse hoost:
nüüd kuulsusrikkad leheküljed kirjutada
me rahva võitlusrikkast ajaloost.

Ei suuda tõkestada meie sirget rada
suurkapitali julm agoonia:
meil võimas kommunismihoone ehitada.

Üks kivi selles — uus ESTONIA.

2

Kunst kuulub rahvale — nii lausus Lenin.
See kuldne sõna meil on teha teoks,
et teater rahva vajadusi teenib,

et massidega tihedalt end seoks
ja külvaks hüva seemet rahva hinge,
mis muutub uue ühiskonna eoks.

Kolmkümmend alles kannab aastaringe
nõukoguliku kunsti kõrge tamm —
ta lehestikus kohab kasvupinge.

Ja teisal — hauani veel mõni samm —
on lääne dekadentsi närtsind puju
päev-päevalt, aasta-aastalt kiduram.

Seal pärivoolu kaduvikku ujub,
mis ülevat on loonud inimvaim.
Siin aga kaunis tulevik saab kuju.

Ei heiduta meid lapuliste laim, —
me kunsti siht on ainuõige, sirge:
meil kasvatada kommunismitaim.

Seks ülesandeks jätkub jõudu, kirge.

3

Aeg pole roosidega sillutand,
ESTONIA, su astumisi eile:
sind tõus ja langus, tuuled pillutand.

Nüüd oled asund tuleviku teile,
nüüd kuulub sinu sõna, laul ja tants
töörahvale, kaasaja sangareile.

Sult ootab Kodumaa, suur rahukants:
löö häbiposti sõjaõhutajad, —
agressoreid maskeeriv elegants!

Las kõikjale su kirglik kõne kajab
kui tõkkeid murdvad kevadised veed!
Tõevalgust tulvaku su vastne maja.

Nüüd julgelt käies stalinlikku teed
sul tulevikku olgu pöördud vaade,
sind vaimustagu võitluse-ideed.

Ja kõlagu siit hoonest üle maade
töö, tõe ja ilu suur sümfoonia,
siit kostku võimas vabaduse-aade!

Sind tervitame, uus ESTONIA!

1947

DIAGNOOS.

Rahurinde ees kõõritab jultund larvi,
katkupisikuid toodab ja mardikaparvi,
ülipommidest, maailma võitmisest sonib,
verd imeva puugina kõikjale ronib.

— Ränk tõbi.
Vast liialt coca-colat ta lakkus?
Tõve põhjuseks — Hitlerilt korjatud nakkus.
Kas jääma peab kauaks ta haigevoodi?
Küll paraneb peatselt... oma eelkäija moodi.

1950

TERVITUS.

Tervitan järglasi-õhupiraate, mu söörid, —
küllap järgnete mulle.
Aufwiedersehen!
Göring.

1950

ENESEKRIITIKA.

«Ma kaotasin vähe — jäin ilma vaid peast,»
ütles jänki, kui põrgusse jõudis Koreast.

1950

VENE NAINE.

Jaamake Murmanski raudteel.
Õhust uus rünnakulaine.
Korraldab sõjaväeronge
ahtake vene naine.

Rinne märatseb läänes,
põhja- ja lõunakaares.
Naine kildudesajus
ühendab rööbastepaare.

Seisame, Laadogalt tulnud,
evakueerunud Eestist,
seisame, südameis valu,
kodutud, kümnekesi.

Kodutud?
Lõõtsuvas tuisus
varemeis hõõgub veel süsi.
Hävinud asula keskel
väike majake püsib.

Rööpaseadja nii lausub:
«Tere tulemast meile!
Olgu mu väikene kodu
koduks, pojad, ka teile!»

Külalislahkelt meid kutsub
puhas pisike tuba.
Sumisev samovar varsti
lauale kantakse juba.

Heldelt suupoolist lisaks
nappidest varudest toodi;
otsekui hellitav ema
loovutas vaibad ja voodi.

«Poeg oli minulgi...»
Pisar
kortsunud palgele kukkus.
«Eesti mullas nüüd magab —
Tallinna kaitsmisel hukkus...»

Juba ta naeratab vapralt:
«Näe, kui palju nüüd poegi:
vaatan, teid kahe käe sõrmil
viimati üles ei loegi...»

«Puhake võitluseks!»
soovis,
«ärge rääkige tasust!»
— Uuesti vene naine
võitluspostile asus.

1951

RINGMÄNGULAUL.

[Ooperist «Käsikäes»]

Oh kaunitar-kolhoosineid,
miks kuri saatus kiusab meid?
Ma sinu poole õhkan ju,
sind nähes unub lahti suu.

— Ära ammul' sui vahi, suhu lendavad sääsed!
Oled laiskvorst, ei mulle siis ligi sa pääse.
Vaata, rakvere raipes sul odrad ja kaerad,
hakka hoolega tööle, muidu välja su naeran.

Oh kallim, sa ei keeldu vist,
kui tantsu palub traktorist?
Nii kindlalt kui mu kätes rool,
sind juhin elus igal pool.
— Kui sügavalt künnad sa kõnnumaad põlist,
võid mind tantsima võtta, kuid käed pühi õlist!
Ära uhkeks kuid mine, pea meeles — ka naine
meil traktoreid juhib ja juhib kombaine.

Mul valmimas elektrijaam —
pea mitut küla valgustan.
Kuid minu hinges pimedus,
kui puudub sinu armastus.
— Kui valgustad varsti kolhooside majad,
farmid, elamud ilusad meile siin rajad,
kui keskuse kauni kolhoosile kingid,
koos sinuga tantsin siis mitugi ringi.

1951

TUHANDEID TULESID SÄDELEV TEE.

[Tsüklist «Volga—Donilt»]

Öisesse steppi vist Linnutee
taevatelgilt on astund:
tuhandeid tulesid sädeleb ees,
pilgutab kutsuvalt vastu.

Kaeblevad kured — ei aru saa,
kuhu nüüd lennata tuleks:
Linnutee ülal ja teine maas, —
kõikjal on tuled ja tuled.

Kevadel, kureke, tagasiteel
tunned neid paiku sa vaevalt:
mereks siis paisunud Doni veed,
stepis liiguvad laevad.

Pesapuu, kureke, külaga koos
paigast teise sul viidud:
mere kaldale läinud kolhoos,
voogavad põllud ja niidud.

Põuatuul vaikib, — ei enam siis
paiska ta vihureid kuumi;
soolasteppides võrsub riis,
laev läheb Moskvast Batuumi.

Tuhandeid tulesid sädelev tee
Volgalt Donile kulgeb.
Töötab siin looduse peremees, —
steppi ta alistab julgelt.

1951

SAMMUV EKSKAVAATOR.

[Tsüklist «Volga—Donilt»]

Kes tuleb, kes tuleb, kes tuleb seal vastu,
mis imelik hiiglane stepis küll astub?

Nagu veidike puhates kohapeal tammub,
siis jällegi edasi sammub ja sammub.

Maha vajutab kümnesüllased kingad, —
samm astutud, hiiglane mürinal hingab.

End aeglaselt ringutab kanali kaldal,
istub maha ja kergitab mõlemat jalga.

Nüüd hiiglane küll vist on tõsiselt näljas:
kael, sadakond meetrit, tal sirutub välja;

siis uriseb, savisse vajutab kihvad,
maapõue ta koonuga tungida ihkab.

Pea kõrgele sirutab — hoia ja keela! —
ligi kolmkümmend tonni ta korraga neelab.

Kuid vabandust! Laulik siin veidike luiskas:
ei neela, vaid suutäie maha nüüd puistas.

Nii hammustab aina ta hiiglaslik vägi —
kurakäele jääb kanal ja hüvale — mägi.

Siis jällegi veidi ta kohapeal tammub, —
uusi söödamaid hiiglane otsima sammub.

1951

LAULUISA NOORUSMAIL.

Jõepere.

Siin kogu vaateväli vilja kaob.
Näol kooldus kõrred, teratulvast rasked,
käin kassitapulises vesivaos.

Kesk küpse põllu kumendavat vaske
kolhoosinurme rüppe peitunud
on rohtund ahervare, neli nõtket kaske.

Hea tundmatu poolt istutatud puud
täis rästanoorukite jutuvada:
ei väsi lennumuljeist nende suud.

Mu mõte rändab minevikurada
ja seisatab Ristmetsa tare ees.
— Läind aasta-verstaposte poolteistsada . . .

Tuhk, tukid vingu vinetavad lees;
on ahju pandud aganased kakud
ning koldel kördipada juba kees.

Suits paja-august tahmund räästast lakub.
Ristmetsa noorikut kui ilmsi näen...
Ann tõstab rasket toobrit lävepakul,

vaest põllusiilu silmitsema jääb.
Ta seisab mõtlikuna tuulekojas
ja hellalt põlle alla surub käed,

rõõm, mure silmis tulevasest pojast.

Kaarlimõisa.

«... meil' anna andeks võlad...» ristis käed,
laps palvetab. Kuid mängima nüüd läki! —
on mõtted juba ammu vooremäel.

Hing rindu, pihku sülg, jooks üles äkki —
nii! kivikuningas on Vidri-Rein,
külm, kare kalju vastu paljaid päkki.

Seal silmapiiril uinub metsasein,
mis Tontla imelisi jutte varjab;
rändrahnu ümber lõhnab loogus hein.

Suu parkinud pooltoored toomemarjad
ja kriimud sääred kure-naerimaaks, —
hea unistada kõrgel vooreharjal!

Ent järsku valukarjest kaigub aas.
Poiss kivil püsti kargab, valgem tohust.
Sõim, vandumine... Valukarje taas...

Noor, lapseohtu tüdruk vintskleb rohus;
ussheina niites kätest kadus jõud,
nüüd kubjas kantsikuga — täidab kohust.

Ja Aida-Vidri seisab, silmis õud:
kui jumal taevas on, miks ta ei keela?!
Täis vihatrotsi paisub poisi põu, —

ta kurku tõusnud nutu alla neelab.

Ohulepa.

Tuul nutab olviaugus, katsub ust
ja kaebleb kiljatades nagu mardus.
Peerg tuhmi valgust heidab pilakust.

Pilk ahnelt jutustaja suule tardus...
Noor Kreutzwald istub Toapapa ees,
näol vaheldumas viha, õudus, hardus.

... Nüüd peksab kange Kalev, vägimees,
raudrüütleid-peninukke Assamallas;
nüüd kahlab laudu kandes Peipsi vees...

Jääb vakka väsind jalg, mis vokki tallas,
jääb seisma süstik, tummaks kangastelg,
— on peretuba muinasjutu-vallas.

Teo-ori kirgastub, kaob silmist pelg,
koos Kaleviga puistab neetud sortse;
priipõlvest unistades sirgub selg.

Näolt enneaegse vanaduse kortse
kui pühiks muinasjutu imeluud;
jõud äkki muutunud on mitmekordseks.

Ja jälle paugutasid kangaspuud,
tuul olviaugus mardusena huikas...
Noor Kreutzwald mõistab, nägu selginud,

mis vara vaikselt tema põues tuikas.

1953

PUHKUSE PÄEVIK.

[Katkendid]

3

Kuum päiksekiir mul torkas silma
kesk kõige magusamat und;
krapp seinal, ennustades ilma,
teab öelda: Eestis sadas lund.
Ah, magaks veel, et appi palu,
kuid Nadja juba koputab.
Sportpükste väel ja palja jalu
näolt unerähma loputad.
Nüüd hommikuse õhu äkki
lööb lõõritama lõõtsapill;
sa marsitaktis pillud päkki,
et varbal tuld lööb vana vill;
ja käänab-väänab sind naistreener
täis rinnakust ja saledust,
ning teie alandlikem teener
vaid tunneb enda haledust.
Küll ennast ületada tahaks,
kuid kont ei paindu, tee mis teed...
Ent varsti, ärge pange pahaks,
siit koju kõnnib turd atleet.

Mu kadund isa — rahus puhka! —
mind rihmaga ei harinud,
ka ema põlemata tuhka
mu turjale ei tarinud.
Noh, kasvades, kui ajad kitsad,
ma elult eneselt sain vitsad
(sai käidud liiga püsti päi).
Ma pole küll kes teab mis ingel,
kuid surmapattu pole hingel —
on nähtud päevi halbu, häid.
Kuid nüüd — oh taevas, tule appi!
medõeke pai, mis on mu süü? —
mind suletakse marmorkappi,
peks ootamatult algab nüüd.

Musttuhat vetejuga vihub
mu pruunikspõlend patust ihu
nii kibedalt, et karjata.
Ent hiljem kehas magus surin
ja tuupiandjat tänab turi,
— ei naeratust saa varjata.

Rand. Vastu kuumi kive surun,
nii päikselõõsas kõhutan,
ja kopsu iga viimse kuru
Tallinna tahmast õhutan
(sult endaltki seal lisa pisut:
kas ise vähe suitsu kisud?!),
siis jalad vette paigutan.
Kes vaatab, arvab: pole viga,
see paras paar Oblomoviga;
nii mõnulen ja haigutan.
Ja ülikaugel tundub Tallinn,
töö, kodused ja Laulasmaa, —
kuid olgugi te mulle kallid,
siit kätte teie mind ei saa!
Ird mässab teatris «Käsikäega»,
uut teksti ootab Ernesaks,
ent siit ka Murometsi väega
maast lahti mind ei kangutaks.

Kuid kuulata — mis kaunis heli
nüüd kostab meremühinast?
(Sa juba istud, vana veli,
ja loobud poosist pühimast!)
Näkk istub sakilisel kaljul,
seab soengut kuldse kammiga,
ning laulab heledalt ja valjult:
«Люблю тебя! Люблю тебя!»
Ta kuldse juuksega ja muuga
just nagu Heine Lorelei.
Kui kuival hingeldav beluuga
ma vahtima jään ammul' suuga...
Jah, pesuehtne ротозей!
Et küllust mul ei tuleks rahust,
uus kari ootamas mind ees:

mu jalge juurest, merevahust
üks ... sõnu pole! ... kerkib veest.
See, kuripatt, on päris Veenus!
Oh häda, halval ajal meenus,
mis ütles saateks teinepool ...
Nüüd muudkui pühi puhtaks huuled,
kui näkineide näed või kuuled;
vaat, mis teeb abielukool!

Nüüd lõunatama! Meie kokad
on kindlal arvamisel nii:
suursöömarid ja maiasmokad
on siia saatnud terve Liit.
Mis uljast loomingulist indu
näeb kulinaari-ateljees:
siin pannil pööratakse lindu;
siin ploomid ujuvad želees;
sai uhkeid suppe vene moodi
ja magusroogi mahlakaid,
subtroopilisest aiast toodi
taim-vitamiini kahlakaid.
Mis praade, pirukaid ja kastmeid
menüü näeb ette mitmeid astmeid —
sa muudkui söö, sa muudkui joo!
Ja kui ei määrata dieeti,
siis pole paastu-pieteeti —
end tunned kui Colas Breugnon.

Päev loojub. Punakasse uttu
kaob kõrge kaljumägestik.
All päris pilkaseks läeb ruttu
— ka kevadöö siin pime, pikk.
Ja igaüks nüüd kaob — kes kuhu, —
küpressisalus jalutab;
kes filmi vaatab, tantsu uhub;
kes kaasat käe alt talutab;
siin mammutpuude-pargis mõnus
on kallimaga kohata,
ja kui sul suu ei leia sõnu,
siis hingeliselt ohata.

Või baaris lorijutte kuuled
sa lõbusatelt sellidelt,
või hingad mandlilõhnu, tuuled
mis toovad Dardanellidelt.

Kuu hiiglaluubi tõstab merest,
ööhulkureid et uurida,
kuid sul on kevad nõnda veres,
et koju kuidagi ei saa.
Käid mööda üksildasi radu
ja lihvid hingekirvendust;
pea kohal kirsiõite sadu,
peas endas — värsivirvendus.
Sa läheks või maailma äärde,
su süda on nii veidralt hell
(ent nüüd ta langes saapasäärde,
sest kesköötundi teatas kell...).
Kuu palge mustad pilved katsid —
see aitas tuppa pugemist,
ju Nadja, pihal rasked patsid
veel rõdul jätkas lugemist.
Üht noormeest küll siin ennist nähti,
et — tule, kallis, kaeme tähti,
— jäi karmiks Nadjakese toon.
Nõpsnina poisi toodud roosis,
nüüd tuubib tarkust ranges poosis
— sel tüdrukul on iseloom!
— Läks õnneks, oeh! Ta vist ei näinud.
Saa viimaks noomituski veel, —
siis meie sõprus oleks läinud.
Hirm on, mis mehe araks teeb!

5

Keskhommikul jäid vaikseks tuuled,
mäelt loivas alla udulaam.
Sünk-väärikas kui eesti luule
on täna merepanoraam.
(Eks looming sageli meil liiga
hall, põrnitsevalt tõsine;

oh oleks ta kui puhkev piiga
— erk, naerul, punapõsine!
Me teda toimetustes tihti
nõuannetega nudinud,
ja autorite taotlust, sihti
veel mitmel kombel mudinud.
Me vahel teeme sellist mahtrat,
et mõni kohkub hoopis ahtraks
ja kirjatööle käega lööb.
Nii jääme lugejaile võlgu,
nad viimaks kehitavad õlgu:
«Äh, et teid maitu susi sööks!»
— Sa jälle hoopis teisel teemal!
Kuid see on juba tuntud viis,
et kui sa seisad pildist eemal,
see selgemini paistab siis...)

Üldpilti saada Krimmi rannast
soov mitu päeva olnud mul,
kiirkaater merele nüüd kannaks,
kuid ilm, kuid ilm on üsna hull.
Vihm, udu aga siinseis paigus
on üürike kui lapse haigus:
pea ulgumerelt tõuseb tuul,
ta võõpab valgeks laineharju,
viib mägedesse pilvevarju —
seniidis lõõmab tulekuul.
«Orjol» mu meretaksol nimeks,
see nimi tõesti väärib meest:
nii tormates ei pane imeks,
kui äkki lendu tõused veest.
«Pea kinni, vaata, mis seal ulbib —
must mügerik — see ehtne miin!
Pea-pea, vaat plahvatab meid sulbiks!»
— «See kümnepuudane delfiin!»
Oh oleks siin nüüd Rudolf Sirge,
siis näeksin ehtsat püügikirge,
või tuleks Smuulgi silmapilk...
Ent üks vist Väänas ootab juhust
ja teine mõõtmatumas Muhus
veab väinast võrku... silk, silk, silk.

Karm-kaunilt kallas kerkib merest
kui imeväärne nägemus,
lööb kuumalt pakitsema vere
see vaatepildi vägevus.
Sa olnud alati ja kõikjal
nii neetult ilujanune —
nüüd kummuta ja rõõmust hõiska
kui kümne aasta vanune!
Mäekallakuil on kunstnik Kevad
nii heldelt pintslit proovinud,
et seal kõik värvid värelevad,
mis süda iial soovinud.
Park lahesopis pakub palme
ja eukalüpte ülevaid,
ent mägedes, kesk kivikalme
kehv põdrasammal võrsub vaid.
Seal kõrgel lõdinat saad tunda,
siin kahlad bambuspilliroos;
subtroopika ja Põhja tundra
on mõnel kilomeetril koos.
All — rannas, ülal — pilvepiiril
nii häbitumalt alasti
joob aplalt kuumi päiksekiiri
graniitne kaljutalastik.
Mishor... Gurzuf... ja valev Jalta...
Nikitski park... ja Kuldne plaaž...
Võiks kesta lõppematult kalda
ja minu vahel kuramaaž!

— Su jaoks siin kõik kui roosa-manna,
kus on su kriitiline meel?!...
— Ei, käe võin südamele panna:
siin halba pole näinud veel!
— Kas see ei meenutamist väärt,
mis juhtus sul Alupka skvääril,
kus rängalt kurja vandusid?
— Noh olgu, kui see tähtsust evib...
— See, paraku, ka mujal levind.
— Sa mõtetele andusid...
Park helab ööbikute leelust,
on igal oleandril koos

vist tosin väikest Veera Neelust;
sind hurmab sirel, puhkev roos.
Noh, kokkuvõttes, õndsus, luule,
hing heldimuses väriseb.
Ent äkki kahvatades kuuled —
puult «Donna Klaara» pläriseb...
Sülg näkku, räbalad idüllist
barbaarsest lärmimoodusest.
Ma arvan, ega nõnda küll vist
ei peeta lugu loodusest!
Tööst, mis ta teinud, tunda uhkust
võib Sideministeerium,
kuid parkides, kus ihkad puhkust,
võiks raadio küll olla tumm.
Sind kurdistades ta on valmis
kas nahast välja pugema.
Demjani kalasupi-valmi
peaks seltsimehed lugema!

Alupka—Jalta, mai 1953

HEINAL.

[Tsüklist «Laulasmaa suvi»]

Algul nagu ussi tapad —
mätta sisse kisub vikat;
varsti aga luiskad vapralt:
lõkat-likat.

Poisipõlve-oskus taasta —
ega amet leiba küsi —
üle mitme-setme aasta
käes mul lüsi.

Tahad teistelt leida armu,
kõõpsi puhtaks põõsa-ääred,
kui ka kümme prisket parmu
salvaks säärel.

Laua taga oled paadund —
vannud vaikselt pihavalu...
Meenub kokku pannes saadu
kodutalu:

Terve südasuve orjad
vikatiga võserikus;
kuhjaköksi kokku korjad —
kogu rikkus...

Miks neid möödaläinud aegu
nüüd kolhoosi heinatalgul?
Näib, siin minevik veel praegu
jäänud jalgu.

Kuigi ajad sootuks teised,
külal hiiglaslikud võimed, —
lahjad aga farmiveised:
tühjad sõimed.

Söödabaase paberitel
tehti tindioja joostes;
polnud üksnes traktoritel
kruvid roostes...

*

Keset värske heina hõngu
mõtlen leiba luusse lastes.
Põõsavarjus härmalõngu
särab kastes.

Kriitik küllap sõitleb, et sa
vaatad konnaperspektiivist;
põõsa taga ei näe metsa,
— ütleb nii vist.

Tahate, et hoian alal
ninajuurel roosad prillid?
Tänan. Sellest värsijalal
juba villid.

Näen, me sulega ja suuga
seni aina põldu harind;
toita tuleb hoopis muuga
põld ja kari.

Aga näen, kuis maa nüüd pingsalt
põlluohjad võtnud pihku,
küla kergendatult hingab:
koorem nihkub!

Tean — ei siingi leia armu
mitme põlve ajaviitja:
laastab padrikud ja parmud
võsaniitja.

Vesivõsast puhtaks teadvus,
samblas südamele äke, —
nii on meie eluseadus
tõusul mäkke.

Vannub alla rahva tööle
me kolhoosi kasvuraskus.
Tööle, tööle!
Sõlmin vööle
luisutasku.

1954

ÕHTU.

[Tsüklist «Laulasmaa suvi»]

Paekalda all meri kohab,
neemel pilgutab majakas.
Lainekriimuse leetselja kohal
lendleb hiline kajakas.

Lämbe lõikuskuu päike läks looja,
vajus Leetse rannale;
kaht südant heldinut, sooja
me kaasas kanname.

Nii astume tasahilju,
mu käsivarrele toed;
iga viimsegi mõttekillu
mu sõnatult suult sa loed.

Ja milleks sõnu veel vaja
me ühises eluloos!?
Mulle näib — üle aegade aja
me nõnda läinud koos.

Olnud õnne. Ja raskused purend,
mis aastate-kandam tõi.
Ole terve, et rõõmu ja muret
koos sinuga jagada võin!

Me jalge all lõhnab mesik,
peenral heinaritsikas saeb;
nii astume kahekesi
mere kõrgel kaldapael.

1954

DIEETIKU MURE.

1

Kunstisööklast tuulutatud
lehkav viiruk,
kahjulikuks kuulutatud
lakk ja siirup.
Vaja nüüd menüüsse panna
. . . roosa-manna.

2

Pipart ja soola siin lisama tikute?
Kundede kõhud nii ära mul rikute!
Täismehetoiduga pidage piiri, —
andke kefiiri
ja portsjon plombiiri.

1955

KODULINN TALLINN.

[Tsüklist «Kiri Tallinnast»]

Küll on kauneid kohti ilmas,
kuhu tahaks minna!
Kõige kallimaks kuid peame
koduküla, -linna.

Kiitku teised teisi linnu,
kellelgi mis kallim, —
kaunim, armsam üle kõige
minu meelest Tallinn.

Sõidad esmakordselt siia,
peatud Balti jaamas, —
kohe haruldasest pildist
oled osa saamas:

Üle pargiroheluse
sinitaevas siidne,
selle taustal vägevana
kerkib Toompea iidne.

Pilvepiirilt heidad pilgu
— linna kohal lendad —
unustad sest üllast vaatest
kas või iseenda:

Punamütsilised majad,
muistsed müürid mornid,
lainelised lahesopid,
pargid, nooljad tornid...

Vist saab pilti ülevamat
kujutleda vaevalt,
kui näed Kalevite linna
esmakordselt laevalt:

Laineid vahuharjalisi
ümberringi tantsib;
loojuv õhtupäike kuldab
Kalevite kantsi.

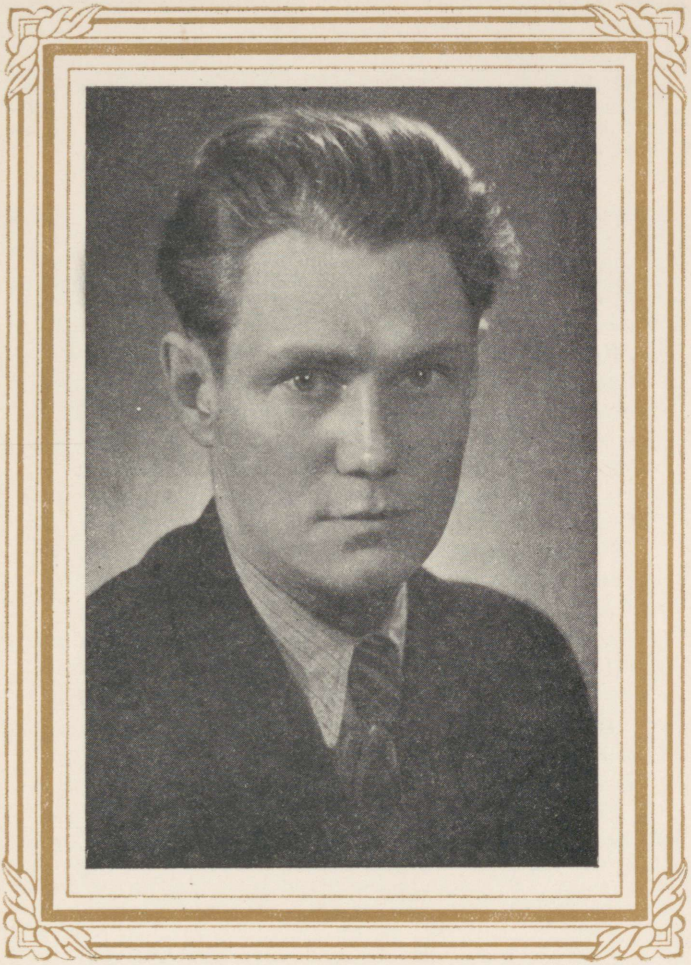
Või viib auto asfaltlindil
südaööl sind sinna —
kumav taevas eemalt juba
kutsub kodulinna:

Peatud ürgsel paekaldal —
kõikjal tuled, tuled...
Justkui emakese juurde
kaugelt koju tuled.

Mõnus seada seljakotti,
minna matkateele;
kui ka külaleib on magus —
kodu ikka meeles.

Kiitku teised teisi linnu,
kellelgi mis kallim, —
kaunim, armsam üle kõige
minu meelest Tallinn.

1955

Felix Kotta

(sünd. 1910)

FELIX KOTTA.

Sündis 25. juunil 1910 Tartus töölisperekonnas. Siirdus 1913. aastal koos vanematega Siberisse, kus lõpetas keskkooli ja töötas mõned aastad õpetajana eesti koolides ja ajakirjanikuna eestikeelse ajalehe juures. Läks 1934. aastal Leningradi, kus nelja aasta pärast lõpetas Herzeni-nimelise Pedagoogilise Instituudi. Selle järel oli vene keele ja kirjanduse õpetajaks Siberi koolides, aastail 1944—1946 — marksismi-leninismi kateedri assistendiks Tartu Riiklikus Ülikoolis.

Kommunistliku partei liige 1952. aastast.

On olnud Tartu ja Elva linna TSN saadik.

Avaldas 1926. aastast alates luuletusi NSV Liidus ilmunud eestikeelsetes ajalehtedes ja ajakirjades.

Ilmunud luuletuskogud: «Ründ» (1948) ja «Kindlal sammul» (1950); laste-värsiraamatud: «Räägib Mati» (1949), «Vaat mis juhtus» (1951), «Tublid loomad» (1952), «Kahekssas sügis» (1952), «Mänguasjad» (1953), «Lumest maja» (1955) ja «Metsapere laulikud» (1955).

On tõlkinud eesti keelde rohkesti vene kirjanduse luuleteoseid (Majakovski luuletusi ja poeeme, Puškini muinasjutte jt.) ja esinenud ajakirjanduses kirjanduskriitiliste artiklitega.

KOHTUMINE PURUSTATUD KODULINNAGA AASTAL 1944.

a arvasin, et Toomemäelt näen Tartut,
kui trepiastet puudutas mu jalg
ja hinge sööbind kaotuste kartus
mu pilgu pööras tühjalt tänavalt.
Ma arvasin, et Toomemäelt näen Tartut.

Kuid nägin tahmund, mõranenud seinu
kesk tuha, telliste ja raua kaost,
puid,
mille koore leegid tuhaks teinud,
ja surnud lehti väriseval raol.
Ma nägin tahmund, mõranenud seinu.

Ma nägin neid
ja langetasin pea:
«Mu kodulinn, sa oled vennashaud . . .»
Kuid tulid inimesed sõdurlikus reas,
käes kirkad, hoovad, huultel rivilaul.
Ma nägin neid, kui hetkeks norgus pea.

Ma nägin käsi,
nägin silmi tarku,
kus vaba rahva mehisus ja ind:
ma nägin sind, mu hääbumatu Tartu,
ma nende silmis nägin sind.
Ma nende silmis nägin sind.

1944—1948

MIS JUTUSTAS RÄTSEP.

... Sina oled kirjanik,
värsse treid,
mina nõelaga torkida rühin.
Kuid mulle meeldib, maestro, et meis
on midagi seesugust
ühist.

Ma kaua ei taibanud askeldushoos ...
Väikekodanlus. Iganend vaated.
Ent kuidas sain teadlikuks,
järgnevast loost,
julgen arvata, pildi saate.

See oli aastal 36.
Minu keldrisse, töötuppa, astus ...
President? ...
Eksite!
Seltskonnatuus? ...
Sulemees Valdemar Askus.

Kõhukas, härraslik elatand mees ...
Temal olevat homme juubel
ja sel puhul
väärika töötasu eest
soovib laitmatut saterkuube.

Olin ainuke linnas, kes kuuetöö alal
kuulis äridelt ainult kiitust.
Kah loomisrõõm: istuvad kuued,
ja sala
õnneke südames liikus.
No-jah!

Lükkan kõrvale teist liiki töö,
mitte raha, vaid au on kallis:
täita Askuse tellimust!
Rahmeldan öö,
ja hommikuks kuub on valmis.

Tip-top kukub välja,
kas võta või luup,
läbi südame, nii-öelda, kistud.
Kuid kirjanik ilmub
ja leiab,
et kuub
on rikutud, kuub ei istu.

Kirub.
Juubelipidustus, aktused kõik
ainult minu pärast olevat mokas;
miks ma rätsepaks hakanud,
olla ma võiks
mõnes odavas kohvikus kokaks.

Kas teate,
seisan, ja maailm on must,
kõrvus otsekui palavik taob.
Näkku lüüakse kuub,
kuulen mürtsumas ust,
ja kirjanik Askus kaob.

Kolm nädalat, uskuge, seejärel jõin.
Piinas solvatud meistriau, häbi.
Siis
Askuse teosed kauplusest tõin
ja viimseni lugesin läbi.

Loll muidugi.
Kaupmehesell ütles kohe,
kui ostsin, sõbramehe poolest:
«Võta Eduard Vilde.
Askust keegi ei loe.
Või igavuse kätte kooled.»

Ei koolnud,
kuid uskuge, sonisid sääl
pooljaburad prouad ja härrad...
Sestsinatsest —
autori prohvetlik hääl
maa vaeste ja patuste kärra:

Mina olen Askus,
jumalda mind,
ilujüngrit ja vaimusuurust.
Mind sünnitas pilvedel paradiisilind,
mitte kõrtsmiku mamsel Juurust.

Kas teate, midagi murdus mu sees,
keegi kägistas,
südamest, kaelast.
Kui toibusin,
leidsin end Askuse ees,
tema korteris, raamatud kaenlas.

«Kõrgeausus!» ma laususin.
«Siin teie töö,
mille ostuks läks säästude pisku.
Seda kuuena näkku ma teile ei löö,
kuid tagastan.
Mulle ei istu.

Ilu küsimust vahest ei taipa küll kõik,
kuid seesugust hüütakse rokaks.
Miks raamatuid teete,
kui olla te võiks
mõnes odavas kohvikus kokaks?»

Kas teate, kahvatas,
röögatas: «Mats!
Kes laskis su siia saali?»

Teie ju teate.
See pole klatš,
vaid pilt, mida elu maalis.

Võtke kuis tahate asju neid,
aga minule vaimustust annab
teadmine:
rõivaid, mida ma teind,
minu tööd hindav meister kannab.

Tema end jumalapojaks ei pea,
ta annab mulle midagi vastu.
Ja vaata,
kes niisugust tõtt juba teab,
enam õigelt teelt rappa ei astu.

Ihu kaunistab rõivas ja hinge laul.
Tööle,
rätsepad,
kangrud,
poeedid!

Mulle meeldib see avaldus aus.
Kas teile, meistrid, ei meeldi?

1946

KANAARILIND.

Kes tunneb mõningate lindude natuuri,
see usub kindlasti, et tõde juhib mind,
kui valmi nõnda algan:
sattus puuri
ja väga vaimustus Kanaarilind.
«Soe tuba,» sirtsus ta, «ja puder väga maitsev,
raudvõre kullide ja vareste eest kaitsev, —
mis veel võib soovida üks laulik-lõõritaja?»
Ning tänulikust laulust rõkkas maja.

Siis . . .
(Juba otsib kriitik tülimaias
maailmavaatelist mu silmas veapindu!)
Siis juhtus nii,
et vabaduses, aias,
ma varsti kohtasin Kanaarilindu.
Ent kõigi üllatuseks ta ei laulnud sääl.
Siu susinaks tal oli muutund hääl,
kui, morn ja karvane, ta vabastajaid trotsis
ja ruuna pabulatest teri otsis.

«Kas see on vabadus!» ta halas.
«Päev läbi vihma mulle kaela valas,
öö otsa müristas ja lõõtsus tuul —
laip oleks unerahu saanud õunapuul.
Mis ime siis, kui lakkab hääleanne?
Ma pole varblane või hänilane,
kes keset proosat, õudu, labasust
saaks kiita vabadust.»
Ning viimset jaksu kokku võttes endas
taas puuri otsima lind lendas.

Kes tunneb sedaliiki lindude natuuri,
see usub kindlasti, et tõde juhib mind,
kui lõpus tähendan,
et sattus puuri
ja nüüd on
loomaaias
see Kanaarilind.

1946

SIGA.

Kord siga näinud esmakordselt hane,
kes tulnud sööma oma küna manu.
«Sööb, aga jalgu künasse ei pane,»
ta kärssa krimpsutades mühatanud.
«Kultuurivaesus!
Aasia!
Veel kannab sulgi,
kui teistel loomadel on ammu harjas moes!
Ning varbad...
Issand!
Neid ei kanna hullgi,
neid pole müügil enam sõrapoes.
Jah, mis seal teha. Kasvatuse viga.»

Ning ohates
end porri pöörand siga.

1946

KOERAD.

Kui Muri oli kutsikas
ja veel ei tundnud elu,
siis karjapeni Tuksiga
tal tekkis keskustelu.

«Tuks!» hüüdis Muri.
«Murran pead,
kuid aru sest ei saa veel,
miks nõnda käratsema peab,
kui maanteel tormab traavel.

Tal esiteks on oma tee
ja oma elukohtki,
ning mulle näib,
et traavel see
ei ole meile ohtlik.

Kuid teiseks,
aju aukudes,
mul kahtlus tõusma hakkab,
kas üldse koerte haukudes
teel liiklemine lakkab.»

«Mjah,» vastas Tuks.
«See nõnda on,
kui öelda omavahel,
kuid haukumises penikond
ei oma enda tahet.

Kui mõne päeva haugud veel,
siis taipad, rumalake,
et käratsema sunnib teel
meid peremehe lake.»

Ning vaevalt hooviväravas
see sõna kukkus keelelt,
kui voori nähes käraga
kaks koera jooksid teele.

Ma penidest ei leelutaks
ei valmi, ei kantaati,
kui penid need ei meenutaks
mõnd Lääne diplomaati.

1947

PUŠKINI HAUAL.

Graniidist sambajalal pärg,
raudvõre ümber vaikus...
Ei hukkund sa.
Su laulu järg
me südametes kaikub.

On relvastust,
mis vanaks jäänd
ja tarbetu on praegu.
Su terasvärss on vene tääk,
mis lahinguis ei aegu.

Kõik on su elu jätkuks siin,
see rohtumatu teegi:
Oktoobri lipu verev siid
maa vabas taevas leegib.

1949

RUKKIKÜLV.

Karge sügisene kõrgus,
siniroosa metsaviir.
Piisku ämblikkude võrgust
veel ei pühi päiksekiir.

Aga juba võimsa bassi
avaruste hõlma lööb
väljal viljapeksumasin,
ahnelt rukkivihke sööv.

Viljaniitja vilgas tärin
tööde koori tungib siis,
astu vastu tuult või pärl,
kõrvus rühklev sügisviis.

Kuigi vaikselt ses orkestris
külvimasin paitab maad,
piisab külvajale
sestki,
et ta süda laulda saab.

Aga süda laulab sellest,
kuidas mullast kobedast
naeratab kord päikesele
miljon roosat rukkilast,
kuidas nende laste pilgus
rõõmustades näeb artell
nagu päikest kastetilgus
jõukust
uuel sügisel.

1949

KOLHOOSITAR.

Tiina on kolhoositar,
ta on usin, ta on tark,
ta on Tiina, Tiinake,
virk kolhoosi piigake.

Kui on luhal Tiina lool,
asjatu on teiste hool,
kuni teine võtab hoogu,
luhal pole enam loogu.

Põllul töö ta kätes keeb,
köidab vihku — imet teeb:
kuni teine sülgab pihku,
Tiinal valmis kümme vihku.

Väga kurb on rahvamaja,
kui seal Tiina naer ei kaja,
tantsib poisid pikali,
kuid ei väsi ikkagi.

Tiina on kolhoositar,
ta on usin, ta on tark,
ta on Tiina, Tiinake,
virk kolhoosi piigake.

1949

METSAPERE LAULIKUD.

Üks jutt on metsapere suus,
et ennemuistsel ajal
ei kasvand õunad õunapuus,
vaid kuhjas
tüve najal.
Sealsamas punas maasikaid,
mis suured nagu mättad;
kõik karud kõhuvalu said:
ei suutnud söömist jätta.
Kes sõi,
kes tegi uinakut,
kes jõi, kui oli janu,
kuid
nagu räägib muinasjutt,
see kõik ei rõõmustanud,
ei võlunud seepärast just,
et kevadisel ajal,
mil algab metsa elulust,
veel linnulaul
ei kajand.

Käol metsa ära kadus king,
noor kuldnokk alles sündis,
kuid ööbik-poiss ehk künnilind
ei leidnud meie kündi;

virk pääsuke veel koolis käis,
kus laulu õppis pähe,
ent lõol
üks tütar haigeks jäi,
ka teda polnud näha.
Nii vaikne oli meie laas,
kui lõbus kevad tuli,
et sahises vaid kulu maas
ja kõlas vete vulin.

Metskitse määgimine siis
kesk vaikset salu kajas:
«On rohutirtsu nähtud siin,
üht kuulsat viiuldajat.
Ta seadis pilli eile,
võib-olla mängib meile?»

Ja linavästrik sirtsus:
«Kust leida rohutirtsu?»

Tirts norskas leheteki all
nii valju norinaga,
et teda kuulis kitsetall
ja määgis:
«Näää, kus magab!»

Tirts avas silmad:
«Kes siin on?
Kes lehtlasse sind lasknud?»
Metsloomi terve trobikond
ta ukse ette astus.

«Oo rohutirts, sa pillimees,»
üks mesilane lausus.
«Meist igaüks, kes sinu ees,
on huvitatud
laulust.
Sa seadsid pilli eile,
võib-olla mängid meile?»

«Ei mängi!»
vastas rohutirts.
«Ma kevadel ei mängi.
Vaid südasuvel olen virk,
muu aja veedan sängis.
Kilk mängib küll,
mu suguvend,
ükskõik mis ajal,
aga
ta kardab külmetada end
ja elab ahju taga.»

«Kuid meil ei ole ahju!»
nirk ohkas.
«Küll on kahju!»

«Kraaks!» naeris vares.
«Vilets mees!
Ma kraaksun teile ise,
kui toote mune selle eest,
mis tasub kraaksumise.»
«Ka mina,» ütles harakas,
«võin kädistamist alata,
kui toote mulle uue
must-valge saterkuue.»
«Kuid mina,»
lisas kanakull,
«võin oma saaki süüa,
ka siis,
kui puudub laul ja lull
ja tirtsu pill ei hüüa.»

Neid ülbeid linde kohates
metsloomad ümberringi
jäid sõnatuks,
ja ohates,
pea norus, koju mindi.

Uus kevad tuli.
Metsa all
koos oli jälle pere:

on elu igav, tuju halb,
siis aitab sõbra «tere».
Ei kostnud laulu.
Harakas
vaid kuskil kirus varest,
et linnumune varastab
see ikka temast varem.
Tuul metsaladvus kohas veel,
see kostis nagu ohe.
Nii nukker oli kõigi meel,
et kas või nuta kohe.
Ei võlund õied õunapuus,
ei kevadvete koha . . .

Ja äkki
puhas,
kaunis,
uus,
laul puhkes künka kohal!
«Vii, laks-laks lii,
vi-virr-vi-vii . . .»
Kes selle oli loonud?
Just nagu taevast
päiksekiir
ta maha oli toonud.
«Li-ptii, li-vurr:
kes veel on kurb
nii imekaunil ajal?
Noor rohi tärkab, paisub urb
ja võsa võrseid ajab.
Soe päike vaatab kõrgusest
ja ütleb:
ela, tööta.
Kui hea on teha pesakest
ja oma poegi sööta!»

Suur metsapere alguses
ei usaldanud kõrvu.
Kes on see tore laulumees,
kes laule teab nii õrnu?
See on ju kuldnokk!

Näete kus.
Ta istub toome oksal.
Ja vaimustusenaeratus
kõik avas suud ja nokad.

Suur,
väga suur on laulu võim,
kus nõnda palju tuld on.
Kaks musta tiiba takti lõid,
ning laulis, laulis kuldnokk.
Kuid siis...
Mis kellukene see
veel hakkas helisema?
Püstloodis tõusis kõrgusse...
Oi lõoke, lõoke!
Tema!
«Sir-vir: kes virk, ei hätta jää,
sel õnn on ikka kaasas.
Maast sulanud on lumi, jää,
pea õitsevad kõik aasad.»

Ja kohe «kuku!»
Kägu ka
lõi oma helid lahti.
Mets kuulas laulu rõõmuga
nii palju nagu tahtis.

Läks õhtul juba hämaraks
ja lõokest vaevas uni,
siis algas ööbik: laks-laks-laks,
ja laulis hommikuni.

«Kur-lu-kur-lu, kuldsuuga lind,
sa oled suurim meister!»
kurg kuulutas.
«Ma kuulan sind
soo külmas veeski seistes.»

Nirk nuttis:
kuulamiseks tal
ei olnud kõrvu pikki.

Ja sellest ajast
oraval
on kõrvad üha kikkis.
Jutt räägib:
polnud üldse neid,
kes laulumäel ei käinud.
Siin nähti mäkra, jäneseid,
ei sokkki mööda läinud.

Kui imeilus liblikas
võilille nupul kiikus!
Kui sinikuldne sitikas
siin kulukõrrel liikus.

Uss roomas ka,
kuid nõelas lõod
ja selle roima pärast
siin samas kõrval väikses nõos
siil sõi ta kohe ära.

Rähn nõudis soovikontserdil,
et kägu muudaks sulgi.
«Peab meenutama tore lind,»
ta arvas,
«jahikulli.»
Sest ajast meie kägu
on pisut kulli nägu.

«Ei nende laulikutega
jää metsarahvas hätta!»
nii arvas teder,
mõtus ka
ja sisalikki mättal.
Kuid ootamatult:
«Säk-säk,
kraaks!»
sel hetkel metsast kajas.
«Kui hästi käratseda saaks,
siis laulu nurja ajaks.»

Need olid
suurenokamees
ja tema sõber, söödik.
Õel kadedus neil hinges kees,
et neist on kuulsam ööbik.

Part, hani, luik ja tihased,
kõik teisedki said vihaseks
ja hüüdsid:
«Koju, vares,
sa vaagu oma tares!
Ka harakat ei soovi
me lasta enda hoovi!»
Noor orav viskas käbiga
ja tegi kurja kära.
Röövlinnud tõusid häbiga
ja lendasidki ära.

Jutt lõpeb,
aga laulumäel
võib näha rõõmu jätku
teist igaüks,
kel vaba päev,
kes austab metsamatku.

1951—1954

VÄRSSMÄRKMEID.

Kombed.

«Kust peaks me Juku omandama halbu sõnu
ja kombeid?»
kurtis küljeluule Tõnu.
«Supp üle keeb!
Sa, kuradinahk, vaata!»
Ja haaras vildiku, et eide pihta saata.

Spetsialist.

Keskkoolis kaua õppis Mai
ja ülikoolis neli aastat.
Mis ameti see tüdruk sai?
Läks kellelegi
abikaasaks.

Lõuaste.

Te seltsimees Lõuastet tunnete viist?
See vilunud rääkimistöö aktivist
on istungil ikka printsiibile truu:
kus aju ei tööta,
seal töötagu suu.

1954

NAGU KOOLIPAPA.

Üksainus samm on meie vahel maad.
Kaht tulukest ma vaatlen sinu silmis
ja palun,
et sa peidaks need, kui saad...
Öö astub aeda, eha kustub pilvis,
üks samm on meie vahel maad.

Sa oled noor, mul juuksed juba hallid,
mis sest, et põues veel ei ole jääd.
Seepärast,
et sa mulle oled kallis,
ma sulle veidraks koolipapaks jään.
Sa oled noor, mul juuksed hallid.

Meil õnn on puhas, nõudlik eluleek.
See põletab kõik kõverteede sillad.
Mu suudlused vaid haiget sulle teeks,
kui ma neid mõtlematult pillaks.
Meil õnn on puhas eluleek.

1954

VAHTRA SURM.

Käin, nagu tina kannaksin säärtes,
sünge ja sõnaaher:
Elva tänaval kõnnitee ääres
tapeti
noor vaher.

Hakkasid paukuma kiiremalt
neli rautatud kapja.
Piitsana pihus vahtrast malk,
sõitis tänaval
tapja.

Mõni ehk mõrva siin ei näeks,
minu mure on suurem:
mulla said eluks minu käest
selle vahtra juured.

Meetrit kaks oli kõrgust puul,
vaiu veel tugedeks vajas.
Kuid
juba ladvaga trotsis tuult,
tolmule tõket rajas.

Juba ta varjugi pakkus teel,
kevadekiirtes vilu.
Neile,
kes sündindki polnud veel,
valmistas oma ilu.

Kohises kasvu kevadejõust,
mida ei ohjelda surmgi...
Roimar
ei olnud sellega nõus,
tuli ja vahtra murdis.

«Sašake nuttis, kui raiuti metsa,»
tõlgin Nekrassovi rea.

Kuid,
minu vaenlane,
silmavett sa
nägema siin ei pea.

Uue ma istutan linna vahtra,
valvan seda, kui vaja,
kuni sa varised ajaloo pahna,
rüüstaja,
hävitaja.

1954

KODUMAA.

Kui mu iga sammu igal pool ei saadaks
teise hool ja mõtted, ohutundlik vaist, —
mul ei oleks elus
sõpra-abikaasat,
mul ei oleks hoolitsevat naist.

Kui mu juurde keegi pääsuna ei lendaks
meenutama noorust, ühist koldetuld, —
mul ei oleks elus õde ega venda,
poega ega tütart poleks mul.

Aga kui ei vaataks
kõikjalt
sõbrasilmad,
kui ei oleks soojad ega karmid nad,
tean, et mul ei oleks
midagi maailmas:
mul ei oleks minu kodumaad.

1954

NAISELE.

Sa tegid korteri
nii kauniks nagu kevad,
kuid kevadelgi meelest see ei lähe,
et veel maailmas kuskil lõdisevad
peavarjutud.
Neid kambreis tahan näha.

Sa maiustusi majja tood ja siidi,
kuid mitte muretuse mõtteid pähe.
Kalkutta nälgijail ei ole peotäit riisi,
neid jõukatena kõiki tahan näha.

Su naeratus on nagu päiksepaiste,
kuid päiksepaistetki on neile vähe.
Ma tahan inimkonna kõigi naiste
ja kõigi meeste palgeil
õnne näha.

On tunne mul,
et iga päeva hakul
ma selle õnne tellinguile lähen
ja nagu meistrit,
kellel käed on rakkus,
sind, naine,
enda kõrval tahan näha.

1954

SUVEÖÖ.

Oli aasta 1954.
Oli tavaline suveöö.
Keda lõbustas raadiomuusika heli,
keda vaikuses vaevas eksamitöö,
kes haigele tilgutas klaasi rohtu,
kes hämaral pargiteel kalliga kohtus,
kes vintpüssi rauda padruni lõi,
kui sealt poolt tuul
kahtlast sahinat tõi,

kes vajutas alla nupu mõne,
et Tallinnal Moskvaga algaks kõne,
keda pikale teele viis vedurihõik, —
kuid see polnud kõik.

Oli tuba ja insener tööriides,
generaator,
mis laulis võimsusehümne.
Seal esimene liblikas lae all tiirles
uraani energia valguse ümber.

See kõik oli meie elu ja töö,
see oli mu rahumaa
suveöö!

1954

Aira Kaal

(sünd. 1911)

AIRA KAAL.

Sündis 7. novembril 1911 Saaremaal talupidaja perekonnas. Õppis 1931—1940 Tartu ülikoolis filosoofiat, kirjandust, pedagoogikat ja inglise keelt. Seoses viimase õppeainega sõitis aastaks (1938) Inglismaale, kus töötas majateenijana. 1940. aastal asus tööle ajalehe «Tartu Kommunist» toimetuses ja jätkas õpinguid aspirantuuris marksismi-leninismi alal. Suure Isamaasõja päevil oli Staraja Maina rajoonis garaažitööliseks, töötas Tšeljabinski suusavabrikus ja Moskva Võõrkeelse Kirjanduse Kirjastuse eesti toimetuses. Aastail 1944—1945 töötas Tartus «Postimehe» toimetuses ja korrespondendina, 1945—1950 oli vanemõpetaja marksismi-leninismi alal Tartu ülikoolis.

Kommunistliku partei liige 1940. aastast.

Avaldas kodanlikul perioodil mõned kirjanduslikud katsetused.

Nõukogude aastail on temalt ilmunud luuletuskogud «Ma ei anna relva käest» (1945), «Võidurakett» (1948) ja «Vaba kodumaa» (1950), jutustus «Sajandite vangla» (1950) ja näidend «Tõele lähedal» (ilmunud «Loomingus» 1954). Ajakirjanduses esinenud rea kirjanduskriitiliste artiklitega.

MIKS TAHAN EESTISSE.

Sind, mu Eesti kaldaid uhtuv meri,
jälle anastand on rüütliordu kalk,
jälle piserdand sind vennaveri,
vihast rohelisi laineid koondab rand.

Miks ma tahan nende lainte ligi?
Kodurahvas, mõistad sa mind, miks?
Selleks, et su tõusvas vihaleegis
olla süsi hõõguv, säde süüteküps.

Tunda rahva ühishingetõmmet,
loovat elu, valuski mis loov,
kollektiivsel, surematul õnnel
olla osa rahva eluloost.

Lapsepõlve mälestused kaunid, —
ei ma hellita neid enam taas.
Valgeid öid, mil toomehelbeist laulsin,
kodu, sõpru tagasi ei saa.

Sünnimaa, ei otsi ma sus ema,
heldeid ande sult ei oota ma.
Ihkan, ise murelik kui ema,
näha sind, kes haige lapsena.

Tooremalt kui vanal hirmuajal
kõlab süngest mõisapargist räme hääl,
võikamalt kui muistsed mustasajad
tahub timuk tuleriita mäel.

Nõnda kutsud, maa. Su hüüe kajab,
tugevam kui võlumuinasjutt,
kutsub rüüstatud ja laostund maja,
survest lämbuv kannataja nutt.

Sellest aetud, sinu poole püüab
iga sinu rüpest võrsund hing,
kätes tung su kägistajaid lüüa,
pihustada nende teotav ring.

Taas sind, Eesti kaldaid uhtuv meri,
tervitab me rivistatud salk,
värvib vooge rõhujate veri,
võidulaineid uhkelt koondab rand!

Jälle lehvib igas mastitipus
meie suure kodu ühislipp,
meretuul ta kangas rõõmsalt ripub,
igas laines peegeldub ta pilt.

1942

TANKID TARTU TEEL.

Tankirida roomab piki maanteed
okste peidus nagu kasetukk.
Tolmukeerus Tartu poole kaarleb
Põlva künkailt. Rutt tal rünnakuks.

Silmis virvendavad valged kasekoored,
kingud kodumaised, põlluteed.
Tanke harjul püstipäised noored
tolmund sineleis — me vennad need!

Lahingusse! Tung on kaasa minna.
Saates pilkudega sõdureid,
kes läind vabastama meie linna,
astud tolmupilves samu teid.

Rutta, tasujate tuliratsu!
Võta orjastajalt tema saak!
Rutta! Iidses eesti linnas Tartus
ootab rahvas, et ta vabaks saaks.

1944

MATUS PARGIS.

Keset laskmist järsud, tummad hetked...
Linn nii avar, päikest täis, ent karm.
Vaikus. Leegid. Tänavate katked...
Seintes tuhatkordne haavaarm.

Pargis tumerohelised ladvad
lõuna paiku tukastama jäid.
Siin sa kõnnid tasa, sammul hardal,
leinajana sarga järel käid.

Matta võitlejad, kes elu andsid,
saatjaiks sõdurite sirged read.
Valveseisang. Pärjad vaikselt pandi,
kuna mürske lendas üle pea.

Läbi pargi sõdurite rivi
läheb jälle uhkelt, püsti päi.
. . . . . .

Selles linnas teadku iga kivi,
tänu kellele ta müüri jäi!

1944

VÕIDUHOMMIK.

Ju kuked laulavad
ja siristavad linnud
ja ärkab põõsastik mu akna all.
Veel toomelehed kitsad nagu pinnud,
kuid õietarjad juba kaenla all.

Ma vaatan puid ja rohtu, taevakaart
kui see, kes pole näinud kodumaad
veel pärast äikest.
Mu pilgud itta kiindund pinevalt,
kui poleks enne näinud tõusvat päikest.

Nii hele ja nii rõõsk
on päiksehelk jõel auraval,
mis voolab taamal orus.
Ja linn ta kaldal sätendama lööb
kui kirju vööt...

Järk-järgult kerkib päike udu seest
ja ujub nagu laev,
mis kalleid aardeid toob...
Hetk nagu nool, mis seatud vibule.
Mu süda taob:
kes täna ärkab, ärkab pidule!

Järk-järgult selgineb.
Ju mõni päiksekiir
end murrab minu aknas.
Klaas soojalt särahtab,
toas järsult taandub pimeduse piir.

Ma valvanud...
See koit nii kuldne on,
see öö, see öö nii hõbedane oli,
et und ei saand, —

suurt rõõmukarikat,
mis viimse pilgeni täis valatud,
kui kardaks kummutada kergel käel.
Ja vaikses joovastuses seisma jään.

Me võitsime! Me lõime alatust!
Ning uude ellu avatakse ust...

Päev heleneb.
All linnas valla prahvab aknaluuke
ja katustele kerkib lippe punaseid.

Vend venda süleleb
ja vanalt emalt pääseb õnnenuukse,
ja majatrepil kilkab lapsesuuke.
Neid pillub sõdureile ülaseid...

. . . . . .

Oo, veljed Punaväes, kuis tänada küll teid!

9. V 1945

«ISESEISVUSE IKKE ALL».

Üks kuju tolle suve juuliõhtust,
mil meie võit vaid mõni nädal vana,
on meelde jäänud täielt, elavana.
Aeg pole kildu, kübetki tast lõhkund.

Kesk külalisi, kellel ikka kiire,
kes käratsedes sisse-välja käisid,
kaastööga toimetuse lauad täitsid,
et maksis vaeva avastada piire,
mis läheb lehte, korvi või arhiivi, —
ta tuli vaikselt, ootas kannatlikult,
ei mõõtnud mõrult minutite pikkust,
vaid alles siis, kui tuba juba tühjus
ning viimse käija kannul kolksas uks,
ta tervituse päris lihtsa ühmas
ja anni ulatas, mis lõi mu sõnatuks.

See oli raamat — koltund, kuivand, pude,
mis tosin aastaid keldris peidus hoitud;
kuid nagu riie, millel tugev kude,
ta paber oli saanud koidest võitu.

Käed hoolsad selle poogna kurdu pakkind,
kus kausta hoidis puhta nööri mähk,
et see, mis aeg ka oli puruks hakkind,
veel omal kohal seisis, tähelt täht.

Ja iga kulund lehekülje üle,
mil sakilised servad nagu saag,
suurt sära laotas tema sisu ülev.
See raamat — ohtlik relv ja hinnas saak:
teos Kingissepa — loetud küünlavalgel,
üks seltsimeestest seismas väljas valvel...

Ma võtsin kätele täis pieteeti
nood koltund paberid, mis tõusnud taas
alt keldrivõlvi, kus neid varjul peeti...
Nii tõusis varjust kogu meie maa!

«Laps, — hoidsin seda nagu silmatera,»
mu külaline lausus. «See on teras!
Pea meeles iga sõna mehelt sellelt,
kes oli meie kõigi verevelleks!
Kui räägid rahvaga, neid sõnu tundma pead!»
Nii ütles nagu mulle käsku andes
ja südant puistas, südant tarka, head.

Nüüd alles, pilgud annilt valla kiskund,
ma näkku vaatasin ta toojale,
kes pakkuma ei tulnud mulle piskut.
See oli... oli — vana tööline.

Käed tursund, kulmud käharas ja kühmas,
ning silmad otsustavad, valjud, truud.
Näos jooned nagu juured sitke puu, —
need kujutasid mingit kirja ühtlast.

Ja näis, et sõnad sellest raamatust
ka palgesse on uuristatud tal:
tast üle käinud aastad armutud
«iseseisvuse» ikke all...

Need aastad röövind palju meie õitest.
Kesk jäisi vesi eksles riigipaat,
kus Viktor Kingisseppa surma mõistes
võis pidutseda eesti valgekaart.

Kuid aarde kalleimana hoidis rahvas
ta pärandit, — jäid koltund lehed needki . . .
Ma tean, et eesti töölisklass ei lahku
eal Kingissepast. Leninlikku leeki
ta kandis nagu majak kaljurahnul.

1946

NÜRNBERGI PROTSESSILT.

Viimne fritsupaar.

Kobrutava õllekannu ees
igaüks neist oli täitsamees.
Ent kui lahjaks läks fašismitaar,
murdis truudust viimne fritsupaar.

Hermann salgab maha Adolfi:
«Sinasõprus, joodud Münchenis,
kümme aastat, mis me käinud koos, —
kustutagem maha ajaloost!»

Lubage, meil uus on ajajärk!
Ajalugu teie Rosenberg
enam võltsida ei suuda nüüd!
Läbi lips ja — kurikuulus müüt!

Kaitsekõne.

«Räägite, nad kurja teinud —
sõda . . . Ah, mis tühja! Leidub
igal mõni pisiveake . . .

Ent nad teind ka head, kas teate:
puhtalt eland — vannis kümmelnd,
netilt rõivastunud ümber,
koeri söötnud, käinud leeris,
hiljem süütult kurameerind,

broomi võtnud, pisut napsi...
Ütlete — nad tapnud lapsi?
Jah, kuid ainult mitte-natse,
ainult alamrassist matse!»

1946

LAINE.

Laine tuleb, purjed pingul,
sõuab randa.
Üle kivi, ümber kivi
viskab oma valge lingu.
Ent siis jätab tuule kanda
vahuribad, rädirivi.

Laine taandub. Merepõhjas,
püsimatum tuulelipust,
ruskel kivil vetik õhkjas
lainetega kaasa kipub.

Õõtsub sinna, õõtsub siia,
pikka juust kui merineitsil
laseb lainetega viia.
Juust nii helerohelist
üha vetevoolu heitis,
tuhat korda heitis vist...

Jälle pahin, paisuv kahin,
lähenemas laineparras.
Ootus harras rannikul.
Eemal valgeid vanikuid
sädeleb kui kullas, karras...
Kas ta lumivalget lingu
heidab kivi kohal taas?

On, kui kiljuks «puruks mingu!»
vee ja liiva piiril paas.
Laine, piisku piserdades,

tormakana oma pärjad
kisub katki helkivmärjad,
silub korraks niisket liiva,
taandub, õõtsutades tiiba,
oma hiigelhälli taas.

Vaata, heitis näkijuukse,
mida hellitanud kaua,
liivale kui vete nuukse, —
rohelise, kiirgava! . . .
Küll see kaua meres õõtsus,
läbi vete viirgas ta.
Igavesti ent ei õõtsu!

Tõuseb laine, hääles kirm,
viskub randa valusana,
lahti raputab end vanast,
ehkki seda teha hirm . . .

Ma ei mõtleks ühtesoodu
sellest, aga vahus meri,
seal see mõte mässab eos,
vastutuult ja tuuleperi —
Vanast valla! Uueks saada!
Uueks saada igas teos!

1946

VALGEL ÖÖL.

Nüüd iga päev on nagu pühapäev:
pojengipuhmas õitseb akna taga
ja päike nagu öösiti ei magaks,
ei looja läeks.

Ööhämaras veel kõik on valgust täis.
Ei sära kuu, ei vilgu väljas tähed,
ent aias, pargis, kambris, kuhu lähed,
õhk nagu nõrgalt hõbetatud näib.

Sa ise osa sellest valgest ööst.
Und saamata võid tunde seista aknal
ja vaadata, kuis rohuladvus kahlab
paks udu nagu hälbind pilvevööt.

Veel enne koidikut sa hetke puhkaks,
kuid väljas algab juba teine päev
ja taevapalistusis värve näed,
mis tõotavad — saab täna eilsest uhkem!

Ning nagu linnuvidin, kohin puis
ja ärkav tuul, mis puistab kastetilku,
sus kerkib julgelt unistuste pais,
kui õue — tulevikku — heidad pilku.

Seal uutes tehastes pulss kuumalt lööb
ja uusi veokeid kiirul mööda sõidab,
sind läbib kirglik uhkus — kätetööst
ja jõust ja hoost, mis vallutab ja võidab.

Ei kärsi. Jakk ja kingad! Tööle taas!
Eks esimene vastutulev tuttav
su vaimustuse täielt kaasa saa!
Ja päev kui tiivuline ruttab, ruttab, ruttab.

1946

ISA JA POEG.

Te kiidate tööd,
ma kiidaksin puhkust,
kui minul ei oleks
sepauhkust.
Nüüd esimest korda ma elus nõutu:
mis te ütlete selle kohta — mu poeg
end minust paremaks sepaks loeb!

Meil vanasti nõuti sepalt jõudu.
Muldpõrandal rauaprügi seas
ta saapakontsadki maasse kaevas,
kui raske haamer ta käsi vaevas,
kui higi voolas ja auras pea.

... Poeg askeldab ringi,
käes kaks paari tange,
piip suus, kas te kuulete, ääsi ees!
Ja haamer lae alt vastu alasipinki
tal virutab tuhande mehe eest.

Kui kergelt ta sammub,
edas-tagasi ikka
ja riideski puhtalt kui kosjateel!
Kiirelt hõõguvat rauda
keerab pihtide vahel
ja nõnda täpselt,
nii osavalt veel,
et kuju see saab mitte ajapikka,
vaid rutem minust,
mistahes tee!

Aeg oleks vist ammu
mul minna hauda,
kuid süda ei anna!
Ma enne ei kao,
kui auruhaamri all adravanna
oma elus minagi valmis taon!

1947

ÕNNEVALAJA.

1

Nääriõhtul tinatükke korja,
seks, et öösel õnne valada!
Kas sa härraks osutud või orjaks?
Kas saad hõisata või halada?

Kõik võib saatus peita oma laekas.
Juhtub — miljon võidad loteriil?
Juhtub — müütad kallilt oma aega,
juhtub — muutud töötuks, linnupriiks?...

Mõistatasid igal uuel aastal,
teadmatuses süda värises,
kuni viimaks lendasid kui laastud
kõik, kes õnnebörsil äritsend!

Kõik, kes seni sinu saatust väänand,
aeti ära rooliratta mant...
Töömees ise oma õnne määrab.
Vaiki, näärioine hiromant!

2

Näe, stahhaanovlane valab malmi,
ega seda lihtsalt valata!
Hästi teada, mis sest valust valmib,
ükski sorts ei suuda salata.

Puusepp täpse joonistuse järgi
välja saagis mudeli — ja siis,
hööveldanud, lihvind, üle värvind,
mullasegajale kätte viis.

Segab see ja tihkeks tuubib mulla.
Kastid reas kui mesilase kärg.
Vormi sisse sulgeb... Nüüd võib tulla
tema kätte valamise järg!

Malmivalu sädeleb ja kiirgab,
keeb ja hiilgab, silmi pimestab.
Enne tuhmuda kui jõuaks liiga,
joana ta muldvormi kukutad.

Aurud. Gaasileegid. Suitsusammas.
Eemale — see põletab!

Peagi hammasratas — hõõgub iga hammas —
tuline, kuid tihe, raske mass —
vaatab vastu, ümber mullast vammus...
valmis ongi, kummuta vaid kast!

Nõnda sulatis saab masinate vormi,
künnab põllud, äestab vahus merd...
Selles õnnevalamise-tormis
võidab süda — aus ja aju — erk!

Imekalliks muutund iga minut,
saatus suur end avand salaja...
Märkad ühel päeval, et ka sinust
alles nüüd sai — õnnevalaja!

S e l l e s õnnevalamise-tormis
rahvas võidab vaenulised väed.
Ja nii palju valamisekordi
teostanud on sinu enda käed!

1947

PUNASEL VÄLJAKUL.

Kevade tuli, jäälahmakaid kärsitult keerles
paisuvail voogudel Moskva jõe sildade all.
Tärkama hakkab noor rohukõrs puiestee veeres,
puhtaks ning värvikaks muutub kõik luitund ja hall.

Punasel väljakul käijate murd nagu vaiksem.
Kevadepäike meid pimestab kuplite laelt.
Väljaku serval, kus rändajaid peatuvat näikse, —
kuuskede rea kohal müüride hambused saed.

Astudes siin sa kui aegade keerises kõnnid.
Selgema pilguga möödunud sajandeid näed.
Hukkamispaiga, kus sangareid surmand türannid,
peitnud fontäänide särra on töörahva käed.

Tõde ei kustu. Sa Leninit vaatamas käisid...
Hardana astusid tummunud kaaslaste reas.
Niššide tühemed hämara valguse läitsid,
sammudki ohketuks sumbusid vaipade peal.

Punakas valguses lampide all, nagu vasest —
Lenini maine profiil — tunned armastet näo.
Haarab su pilgu ja lahti sind enam ei lase.
Mällu jääb selgelt, reaalselt. Ja elus ei kao!

Silme ees seisab üks liigutus inimlik kindlalt,
millega Lenin kord üles tribüünile läks,
teatama ajastut vastset veel võitlusist kõmavas linnas —
tänasest peale on murtud me vaenlase jäks!

Väljudes vaatad su kaaslasteks kogunend rahvast.
Oleks su võimuses, pärgaksid kõiki neid päid!
Tunnetad, ilma et tarvitseks mõistagi tahta,
tõde, miks võit igas lahingus Moskvale jäi.

Tõde, miks võit igas lahingus Moskvale jääbki,
tunnetab tänapäev maailma töörahva meel.
Meil aga Kremlisse saadetud raporteis räägib
rahvas neist võitudest päev-päevalt selgemat keelt.

1947

PEIDETUD TALENT.

Töölt tulles popsinoorik veel
käis söötmas lehma kraavipervel.
Mis ta küll annaks selle eest,
et Tõmmik oleks söönd ja terve!

Kui tihti mõtles, hoides köit:
«Kas lastel kapis leiba leidub?»
Meist keegi aimata ei võind,
mis oskused ses naises peidus.

Nüüd näevad kõik — ta karjaõnn
on kuulus üle mitme valla.
Kõik räägivad, kui hea see on,
et farm sai tema hoole alla.

Poolsada sarvekandjat pääd
ta turgutusel võtsid rammu.
Ta taiplik jutt on meelde jäänd
kolhoosiperedele ammu.

On armsaks saand ta hoogne samm
ning uhkust tuntakse ta nimest.
Kuid — ilma et tast jutustan —
vast tunned teda juba ise!

1949

VÕŠINSKI KÕNE.

Jäid kuulatama rahvahulgad
New Yorgi tänaval.
On ärevuses härrad assamblees —
Võšinski esineb!
ja kõnepuldi nurgal
on virnad fakte tema ees ...

Võšinski kõnes tunneb töötaja,
et teda tervitab me kodumaa.
Et temaga läeb rahu eest
me vaba rahva liit,
et Stalin ise sõna saadab siit:
EI IIAL SÕDA!
Kuid härrad ajalehetrustidest
on ametis, et tõde varjata,
et välja mõelda uusi valesid ...

Prill ninalt libisend,
näost higine,
boss sõimab kullerit, spiooni,
agente, sekretäri noomib ...

Nad peavad aitama
tal summutada informatsiooni
ja lämmatada rahva arvamist!

Ent töölismiitingutel agulis —
üll laiaks jäänud pluus või kirju jakk,
rätt verev vargsi viirgamas revääril,
noor agitaator, tõsine ja tark,
Võšinski kõnest kuulajaile räägib.

Siin kuulatakse hinge pidades.
Suur elevus on nende ridades,
kui lõpuks esineja ette toob,
et rahu pooldav
organisatsioon
siinsamas linnas
on ainsa kuuga kasvand tuhandeis.
Aplaus! Ja rõõmutorked rinnas...
Nad tunnevad, kuis kasvab jõud.
Ja, hääles paisuv kõu,
siis tervitab see vaimustatud saal
suurt rahu juhti —
sotsialismimaad.

1949

MOSKVA KODANIK.

(Eesti kirjanduse dekaadilt)

I

Moskva!
Äkki laia jõena
voolab kõikjal inimmurd.
Autojõgi inimjõega
ristleb igal käänakul.

Moskvalane — karm või lahke,
või tal mõtlik nägu peas,
ta on kindel, ta on uhke...
Hea on moskvalaste seas!

II

Töölishulgad täitnud saalid.
Metallistid ... kangrud nad ...
Mingi sulle lapsest saadik
armas näo- ja hingelaad.

Kirjanikke kuulatakse —
eesti sõnameistrid koos.
Iga sõna kaalutakse,
kas ka rikkalik on voos?

Kerge luulega ei tulda
siia ilutsema vaid.
Nende inimeste hulgas
tuld ja tõde eeldab taid.

III

Ning kui istunud on lauda
kuusteist vabariiki reas,
aeg on naljatada, laulda,
palju mõtteid keerleb peas.

Sõprustunded, sõprusvanded ...
Lühtrid, lilled, pidusaal ...
Siingi kõigest läbi kandub
võimas, nagu kanonaad,

töötav Moskva, võitlev Moskva,
Moskva — ründav rahufront.
Revolutsiooni Moskva —
«Serp i Molot»
Krasnopresnja ...
Süda — siin su kodu on!

IV

Ma ei unusta, et nägin
Moskvas rahva parimaid,
ja et nagu imevägi
läbis meidki nende vaim.

Veel kord, veel kord paelub pilku
Kremli tähtede rubiin.
Veel kord kutsub läbi linna
Kremli sakiline müür!
Tungib pakitsevast rinnast
esile kui võiduhüüd:
Töötav Moskva, võitlev Moskva!
Moskva — ründav rahufront!
Revolutsiooni Moskva!
Süda — siin su kodu on.

1950

Kersti Merilaas

(sünd. 1913)

KERSTI MERILAAS.

(Kersti Sang)

Sündis 7. detsembril 1913 Narvas töölisperekonnas. Pärast keskkooli lõpetamist töötas mitmesugustel ajutistel töödel. Esimesed luuletused ilmusid 1935. aastal. Kodanlikul perioodil avaldas ühe luuletuskogu.

Nõukogude ajal on temalt ilmunud luuletuskogu lastele «Päikese paistel» (1948) ja luuletusi ajakirjanduses. 1955. aastal valmis tal kaasautorina ooperilibreto «Käsikäes».

HOMMIK.

Koit puude latvu säratas
ja unenäod silmist pesi,
ja hommik lauldes äratas
meid kevadesse kahekesi.

Lill laksatades avab suu
ja tõuseb päikesele vastu.
Juurtpidi nagu taim või puu
maa südamesse tahaks astu.

Mäel kägu kukub kõigest väest,
vint vilistab just otse suhu.
Nüüd tahaks hoida sinu käest
ja lennata ei tea — kuhu.

Maa-aur, mis tungib läbi koe,
viib ühte iga halja eoga,
ja taevas, naeratav ja soe,
päid silitaks kui laia peoga.

Meil päike ripub sarikas,
muld haljendama lööb me astest,
ja krookuslehe karikas
maadligi vajub raskest kastest.

See päev on hea, see päev on pikk,
ja kahele sest päiksest aitab;
näe, väike kuldne sisalik
su paljast jalga vargsi paitab.

Nii rõhub õnneraske meel,
et surun sõrmed kuuma mulda;
kas tead, mu lemb, et käime teel,
kust iial tagasi ei tulda.

1935

LIPUKANDJA.

Kerkib keskpäev linna kohal,
puude varjud vähenevad,
üksijäetud lootsik
loksub laisas vees.
Tolmupilves
rahvahulgad
agulitest
lähenevad,
lipukandja
teiste ees.
Raksab samm
ja kasvab häältesuma,
kerkib loosungeid,
parkund kätest hoit.
Langeb lainetava kanga
verev kuma
lipukandja põsile kui koit.
Tunnen,
seltsimees,
sinus
oma lapsepõlve paarimeest,
Vaestepatuste alevikes sirgusime visalt.
Iga kulunud suka,
iga katkend saapapaari eest
manada emalt ja lüüa saime isalt.

Päevad mööda marssisid —
ei midagi lubades,
õpetati seadma vaid käekesi risti.

Teadmise valgust
siiski
ärklitubades
otsiti —
ei,
elult otse vägisi kisti.
Sind tunnen,
sul on vendi igal mandril,
salgab teid Chicago,
lausa lõdiseb Pariis.
Ühine siht
Kataloonia tandril
Pärnust
ja Bordeaux'st
teid kokku viis.
Kaunis on su kodulinn,
kus täna lippu kannad,
tribüünilt
oma õigust
täna nõuda võid.
Räämalastest kaugel seisid valged supelrannad,
kuhu täna
oma loosungid
lehvima tõid.
Su käsivartes
paisuvad,
hüplevad
lihased;
stardib seal kütketest vabanend töö.
Huuled, mis veel eilsetest kibedustest vihased,
naerule löö.
Palge pöörab maa m e i e kevade sünnile,
lukud
on langend
ta andide eest.
Kinkudelt kinkudele,
vastsele künnile,
mees
hõikab
meest.

Pärnus, 1940. juuni

VÕRDLEV KEELETEADUS.

Mu vanem vend on tubli mees,
ei raskustest ta hooli;
ta õppis, töötas tehases
ja astus ülikooli.

«Kõik seda mulle võimaldas
töörahva võim ja seadus.
Mu õppealaks,» kirjutab,
«on võrdlev keeleteadus.»

Ma teadusest veel suurt ei tea,
kuid äkki tuleb meelde,
et veidi olen süvenend
ka mina mõnda keelde.

Kui saksa mootorratturid
kord sõitsid meie hoovi,
ma tahtsin näha mootoreid —
ei olnud halba soovi.

Kuid relva haaras sõjamees
kui pealetungi ootel,
mind tõukas püssipäraga
ja kisendas: «Verboten!»

Siis venna käest ma küsisin:
«Miks ähvardas mind lasta
see mees, ja mida tähendab
«verboten», mulle vasta.»

Nii ütles vend: «See tähendab,
et algab tapatalgus,
et paljudele keelatud
on õhk ja päevavalgus.

See tähendab, et tööline
peab jälle iket kandma;
et oma saagi põllumees
peab Hitlerile andma.

See tähendab, et lapsedki
ei tohi juua piima,
et isa saapad leiva eest
peab kulakule viima,

et kasarmuteks, tallideks
nad teevad koolimajad,
et sulle, veli, keelatud
on kõik, mis eluks vajad.»

Nii seda sõna seletas,
nii kõlas venna vastus.
Ta kodunt lahkus samal ööl
ja partisaniks astus.

Siis rahvas meie väravas
kõik nuttis kibedasti,
kui isake ja väike Maks
ja paljud maha lasti.

«Kas äike nõnda kõmiseb?
Kas juba hommik koidab?»
«Ei, see on front, mis läheneb,
ja tasuleek, mis loidab!»

Nii öösel itta piiluti,
ja lootus paisus rinnas.
Kas kuulete? Hurraa! Hurraa!
Ju Punaväed on linnas.

Veel kõikjal tukid suitsesid
ja lipendasid traadid.
Nad tulid. Uljalt rippusid
neil rinnal automaadid.

Siis tuli vendki tagasi,
kolm punaväelast ligi.
Need ainult hetkeks peatusid,
et maha pesta higi.

Neid ema palus puhata
ja söögist tegi juttu,
kuid käega viibates: «Vperjot!»
nad läksid teele ruttu.

Ma hoidsin kinni velle käest,
ei raatsind lahti lasta,
ja pärisin: «Mis tähendab
«vperjot», sa mulle vasta.»

Vend seisma jäi ja pilgu viis
ta üle rusus linna.
«See tähendab, et edasi
meil, sõbrad, tuleb minna.

Berliini all on Punaväed,
ja võit on juba kindel,
kuid ära unusta: «vperjot»
ei maksa ainult rindel.

«Vperjot», see sõna tähendab,
et mitte ainult polgul,
vaid «edasi!» ka tööarmeel
siin lipukirjaks olgu.

See tähendab, et kuigi meil
on varemeid ja valu,
peab tõusma parem endisest
siin vabrik, kool ja talu.

Kus eile tankiroomikud
veel lõhestasid sööti,
seal homme traktor adraga
veab musta mullavööti.

Ja samuti kui lahingus,
kus relva käest ei panda,
meil rahva hüveks töötades
jõud parim tuleb anda.

Nõukogu passi kannan ma
töökuue põuetaskus.
Nii meie, sõbrad, töötame,
et unub vaev ja raskus.

Nii töötame, nii võitleme,
pilk tuleviku poole,
et jõuaks kätte parem põlv
kord kogu inimsoole.»

1946

KUULA JA PANE TÄHELE.

Sulle, Ants ja sulle, Ann,
täna õhtul jutustan
mustast ja valgest
väikese loo,
toolike siia mu kõrvale too.
Väljas tuhisevad tuuled,
lõnksutavad tare ust.
Istu vaikselt, kohe kuuled,
kes on valge, kes on must.

Korstnapühkija on must,
must on tema amet,
must tal kuub ja must tal müts,
põsil tahmasamet.

Pagar, see on valge mees,
müts ja riided valged,
valge jahutolmuga
kaetud on ta palged.

Ükskord korstnapühkija
tuli leivapoodi,
õlal pommid, kulp ja luud,
ikka oma moodi.

Rõõmsalt leti juurde astus,
hüüdis: «Tere hommikust!»
Aga pahur oli vastus:
«Küll sa oled kole must!

Mis inime sa oled ka,
hale on sind vaadata,
tahmatorte maha käärid,
puhta ruumi ära määrid.»

Korstnapühkija täis põlgu
ei jäänd pagarile võlgu,
hüüdis: «Ise määrid sa,
halbu sõnu
ise väärid sa.
Kes teisele ütleb, see ise on.
Tust sul paksult peidab palge,
kuigi mitte must, vaid valge.
Ei sa ole miski mees,
prussakad sul saia sees.»

Pagar vastas: «Mis sa sööd,
kui laidad mind ja minu tööd?»

Korstnapühkija siis lausus:
«Pole tarvis, teie ausus,
minul teid ja teie tööd.
Vaata, mis sa ise sööd.»

Nõnda jäigi, kumbki neist
ei tahtnud enam tunda teist.
Jonnis korstnapühkija,
elas ilma leivata.
Kolm kord päevas putru sõi,
limonaadi peale jõi.
Süda kuid läks vesiseks,
pidas toitu kesiseks,
vatsakene torises,
soolekene korises,
mehel kehast kadus jaks,
muutus veelgi mustemaks.

Pagar oli ennast täis,
temal käsi hästi käis.
Segas leiba, sõtkus saia,
õnn ja küllus voolas majja.

Naerust kaugel pole nutt:
rahva seas käib ringi jutt —
leib on läinud halvaks.
Öeldi täitevkomitees:
«Oma tööd kas meistermees
hoolsamalt ei valvaks.»
Mitu pikka kõnet peeti,
väga range oli toon.
Lõpuks vastu võeti
resolutsioon:
Tõsta leiva kvaliteeti!

Mehel meel on murelik,
silme ümber sõõrid:
ahjuke ei küpseta,
tahma täis on lõõrid.
Mis aitab, kui halge
ta keresse tuubid —
nõgi on kinni
ummistand truubid.
Kulla pagar, sedasi
ei saa enam edasi,
suitsu täis on terve maja,
korstnapühkijat oleks vaja.

Aga eks
lapsed tea,
jonnida
on ju hea,
armast jonnikest maha
pagargi jätta ei taha.

Ärkas alev ühel ööl
hädakella kajast,
tormas rahvas pesu väel
välja igast majast.

Ergas taevas punaselt
nagu küdev ahi:
pagaril, peale tuult
lõõmab tulekahi.

Appi minna
on kõikide kohus,
terve alev
on hädaohus.
Kes on see mees
käsipritsiga teiste ees?
«Andke vabaks tee!»
Korstnapühkija on see.

Tuletõrje oli hoolas,
abilisi kokku voolas.
Peagi tulest jagu saadi,
kahju polnud väga suur:
kannatanud oli katus,
sädemetest süttind kuur.

Tuli miilits:
«Ai, ai, ai!
Miks tekkis tuli,
kust alguse sai?»

Selgus, et korstnast —
seal põles nõgi,
sealt oli pursanud
tulejõgi.

«Miks pole korstnat puhastatud, ah?»

Must mees ja valge mees,
asi on paha.
Sisse nõutakse
trahviraha.

1947

TURBALÕIKAJAD.

Siis kui kuldne ehavalgus
veerekeseks väheneb,
küla poole rabakandist
pillihääli läheneb.

Need on uljad kraavihallid,
noored turbalõikajad,
lõõtsad lahti üle rinna,
ise kaasa hõikavad.

Laul see paisub, kõla kutsub
läbi laane, üle vee.
Astu õue, kaunis piiga,
värav meile lahti tee.

Öösel soo peal suured sääsed
magada ei lase meid,
ja ma korraks näha tahtsin
sinu põski punaseid.

Turbavõtjat ära pelga,
ta kui tall on neiu ees,
sest kõik halb on temast ammu
välja ligund külmas vees.

Tuhat aastat hoidis turvas
oma leeki raba all,
nõnda varjan armuhõõgu
põue põhjas sügaval.

Tugevad on kõivukännud,
sitked männijuured soos,
kuid veel sitkem on mu kämmal,
kui sind kannan tantsuhoos.

Tule välja, kallis piiga,
suveöö ei ole pikk,
ainult hetkeks kokku saavad
ülal koit ja hämarik.

1949

VIINAMARJAKOGUJA.

Ei ma poleks pikemalt
seisma jäänd kesk päeva lõõska,
oleks näind ma põske rõõska
hõõgumas ta loori alt.

Ei mind poleks hämmastand
uhke rüht ja nõtke kiirus,
oleks nõnda tantsutiirus
kerkind piiga kerge kand.

Kuid need silmad miilasid
keset kuiva kortsurägu,
keset tarka teadjanägu
mustad silmad miilasid.

Läbi viinapuude rea
mööda kinku alla laskus,
ühel õlal koorma raskus,
teisel — palmikutes pea.

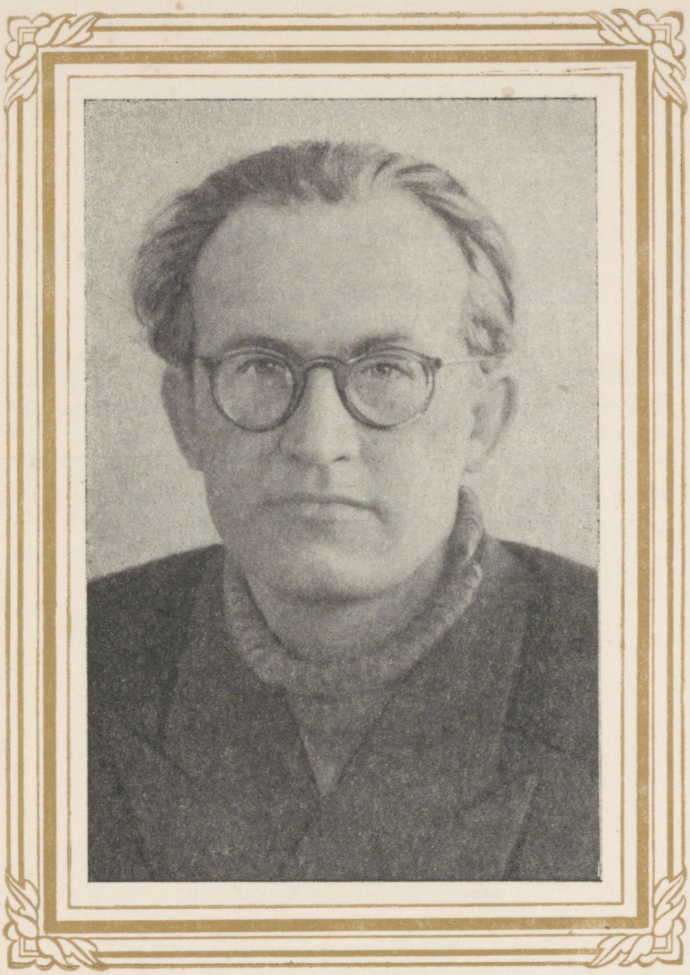
Korvis kobaratemäel
kuldseid mesilasi sumas,
läbi kuuma tolmu kumas
kuldne võru kandja käel.

Sügise on alanud,
maisipea on küps ja valge.
Helded aastad — üle palge
oma pronksi valanud.

Viinamäed on valminud,
õhk on täis muskaadihõngu.
Helded aastad — hõbelõngu
patsidesse palminud.

Helded aastad, helde maa,
surutõrsi seataks' üles.
Hellalt oma lapsi süles
kannab Kartaliinia.

1949

August Sang

(siind. 1914)

AUGUST SANG.

Sündis 27. juulil 1914 Pärnus teenistuja perekonnas. Pärast keskkooli lõpetamist töötas mitmesugustel juhuslikel töödel, õppides ühtlasi ülikoolis.

Avaldas kodanlikul perioodil kaks luuletuskogu. Nõukogude ajal on temalt ilmunud luuletusi perioodikas, kuid tema peamine loominguline tegevus on olnud luule tõlkimine (Puškin, Lermontov, Nekrassov, Aliger, Inber, Tvardovski, Goethe, Heine jt.).

KULDNE KESKTEE.

Kui paras-kõrge on su lend,
saad leiba alati.
Nii mõni keskelt-läbi-vend
ju pronksi valati.

Kui aga asud jälgima
liig kõrgeid ideaale,
pead virelema, nälgima
või — sõitma välismaale.

1934

LAHKUMINE.

Tuisk tänavaile lõi kantsid
ja keerutas pihulist lund.
Sa lahkudes käe mulle andsid
ja ütlesid tasa: «Hääd und!»

Sind vaatasin: kaugusid ruttu
ja kadus su kleidiveer.
Jäi meeltes nii tühjaks, vaid juttu
kuiskas kiretult tuulekeer.

Su väikeste jälgede järgi
iha tuisusse suistuda,
tuul silund kus viimase märgi,
valus hangele puistuda.

Kõik tõsised laternatuled
tahtnuks kaasa kui ohata:
tundsid nemadki: kui sa taas tuled,
su mõtteis ma kohata.

Sa lahkudes käe mulle andsid
ja ütlesid tasa: «Hääd und!»
Olid tänaval tuisukantsid
ja keerutas pihulist lund.

1934

LAULIKULE.

Sul pihus sulepeast on rakud,
töörahva rõõmudest lood oodi.
Kes voodi langevad kui pakud,
luis pisted — on see rõõmu moodi?

Ei sünni, ike turjal, keegi,
ja siiski selg on varsti kühmas,
ja sünnib laps, pea rühmab seegi
niisamuti kui isa rühmas.

Praost sisse käivad iilid vinged.
Kust teakski uks, mis rappub tuules,
et talle uhiuued hinged
on ette nähtud eesti luules?

Ja kuigi meil on hoolekanne
ja haigekassa annab rohu,
kas seks on laulikule anne,
et minna imaluste sohu?

Kuldsüda andis vanad saapad,
ja sina — sina andsid salme,
kus meile musta valgeks vaapad,
ja ise ootad kiidupalme!

Kui mõistaks mass su segast juttu,
tal vihapuna tõuseks harja.
Öö tuleb, uksed sulge ruttu
ja hoolsalt oma vara varja.

1938

ÕPILANE.

Päev otsa ta tehases lampide all
hoiab vasarat pahklikus peos.
Kuid õhtuti kodus ees lahti on tal
sinihallide kaantega teos.

Käin koolis nüüd... Veider... Pool sajandit täis
on ajast, kui talvekest paar
kehv saunalaps pambuga kooliteed käis.
Siis olid veel mõisad ja tsaar...

Ja siis tuli alata omapead,
ja siis tuli elukool.
Pikk aastate rodu — oli halba ja head,
rohkem halba küll igal pool.

Ja kuigi ma tallasin kooliteed
ja elult sain ameti,
tuleb välja, et seda, mis tähtsam kui need,
pole õppinud ometi.

Võid osata lugemist, rehkendust,
võid ametit osata,
— sinihallide kaantega raamatust
tuleb õppida — elama.

Ta istub ja loeb. On raamat ta ees
kui teadmise tippu viiv trepp.
«Jah, mäletan...», vahel jääb mõtlema mees —
«Nii ütles ka Kingissepp...»

Ja vahel, kui «ismiga» sõna on sees,
siis pojale hüüab ta:
«Poiss, aita, sa oled mul õppinud mees.
Vaat, sinder, siit aru ei saa.»

«Sa, vana, siis arvad, et aru said muust?»
poeg küsib talt õrritavalt.
Tükk aega ei saa taat sõnagi suust,
sihib lumiste kulmude alt.

«Tead, mida siit aru saab sinugi ätt,
pea meeles, mu jutt pole pikk.
Kes kalduski paremat, vasakut kätt,
kuid otse läks bolševik.

Ja kuigi me pole veel kaugeltki mäel
ja kuigi tee sinna on pikk,
ja kuigi on radasid mõlemal käel,
ikka otse käib bolševik.»

Naine möödudes ütleb: «Et vanaski eas
ei väsi sa mässamast!
Selg krõnksus ja juuksed ju hallid peas,
— näe mul alles õpilast!»

Mees tõsiselt vastab: «Ja olengi veel.
Ei teisiti elada saa.
Pea olla võib hall, aga noor olgu meel,
sest meil on ju nooruse maa.»

1947

MUSTA MERE RANNAL.

Kaldanõlvu, päevalõõsast kuumi,
juba riivab õhtu viimne kiir.
Üle lahe valge linn — Batumi,
sompu kaugemal kaob riigipiir.

Aga siin banaanid tasahilju
õõtsutavad hiiglalehvikuid.
Lehestik täis kummalisi vilju,
õiesilmi suuri, sõnatuid.

Mõttes kõnnin võõras videvikus,
vaatan ega vaadatud ei saa.
Roiutavalt mõjub kõik see rikkus,
teine taevas, teised mäed ja maa.

Lainegi lööb hoopis ise hooga,
taandub kivirüha kriginal.
Siin on vaikne veel, kuid seal, kus vooga
laotus liitub, pilv on taeva all.

Tuld on täis ta — sellest ongi tume,
varsti taevas luugid lahti teeb.
Aga praegu — vete karje kume,
mis kui sügavikust üles keeb.

Kõnnin, kuulatan, kui möirgab laine,
märkamatult jälle meenub kõik:
leheteated, kõneluste aine,
juhuslikult kuuldud lauselõik.

Eemal kastub helendav Batumi
aegamööda tulesärasse.
Siin ent veed, kui nõudes eluruumi,
mässivad mind enda kärasse.

Jälle elustab see häältesegu
piltisid, mis unuda ei saa:
süütu oiged, hõiskav kuritegu,
raevund füüreri hüsteerika.

Meelde kerkib kaugel Türgi rajal
terve ilm ja mõnda, mis seal sees...
Ehk just praegugi me esindajal
rahu heaks on sõna Assamblees...

Nii mu mõte lendab siia-sinna.
Laine kõrgub, tõusma hakkab tuul.
Puhka pilku, vaata valget linna,
aurikut, mis ootab lahesuul.

Pime öö küll kiirelt langeb veele,
õelamaks saab mere röök ja raev,
aga julgelt, kindlalt läheb teele
tormetrotsiv tulesäras laev.

1947

PÄRNA ALL.

Vana pärn on küla veerel,
ära paistab kaugele.
Sajandeid ta seal on seisnud,
muistne hiiepuu on see.

Sellest pärnast palju jutte
rääkida teab rahvasuu.
Kümne põlve tööd ja muret
näinud on see pärnapuu.

Aga lapsed kõnelevad:
ladvast palja silmaga
näha võivat linna torne
vahel selge ilmaga.

Hea on suvel pärna vilus.
Vanaema küürus, hall
vaatab pealt, kui mudilased
vallatlevad pärna all.

Jõnglastega eidekene
hellitavalt sõneleb,
neile tihti oma elust,
läinud ajast kõneleb.

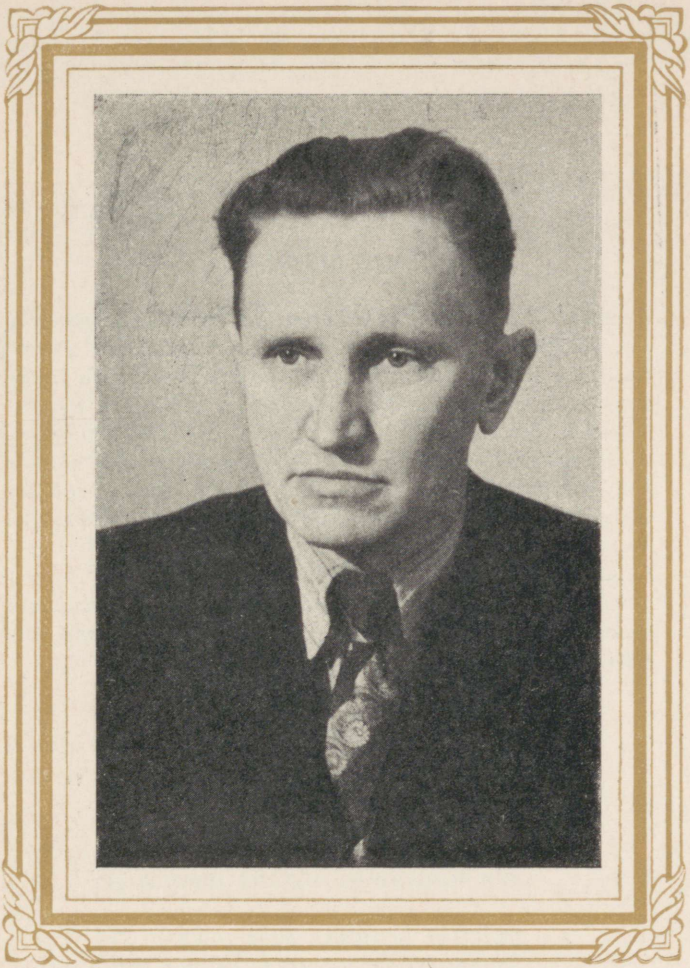
Näljast, surmast, ikaldustest,
hirmust homse päeva ees,
rõõmutust ja raskest ajast,
vaese rahva eluteest.

Üksinda on eidel igav.
Südant puistata on hea,
aina räägiks, ega lõpeks
jutujärg veel nõnda pea.

Aga kärsik lastekari
kipub jälle omateed.
Muistsed ajad, muistsed asjad —
võõrad lastele on need.

Päikest täis on nende elu,
sellest aru nad ei saa,
kuidas kunagi maailmas
teisiti võis elada.

1950

Ilmar Sikemäe

(sünd. 1914)

ILMAR SIKEMÄE.

Sündis 18. detsembril 1914 Järvamaal maatööliste perekonnas. Keskkooli lõpetamise järel töötas arveametnikuna. Pärast kodanliku korra kukutamist asus tööle ajalehe «Rahva Hääl» toimetuses. Suure Isamaasõja lahinguist võttis osa reavõitlejana ja rinde-ajalehtede toimetusliikmena. Nõukogude armeest demobiliseerituna jätkas 1946. aastal tööd «Rahva Hääle» toimetuses, oli 1947. aastal ajalehe «Säde» kooliosakonna juhatajaks, 1947—1952 ajakirja «Pioneer» toimetajaks. Alates 1953. aastast ajakirja «Looming» toimetaja.

Kommunistliku partei liige 1945. aastast.

On avaldanud Isamaasõja päevil ja hiljem perioodikas luuletusi. Temalt on ilmunud jutustustekogu «Teekond jätkub» (1951).

MAGAV TÜTARLAPS.

Kesk tuletuisku, mürsumüdinat
ta magab kitsas kambrikurus:
käed justkui kõrvadele suruks,
ta nagu sõjakärast tüdinud.

Ma lapse voodi juures viivitan,
relv vajub üllatusest längu.
Ehk unes jätkab päevast mängu —
tal päike paistab, lõoke liiritab...

— Sa, tüdrukuke, maga valgeni,
seks ajaks vabastame küla!
Ma kummardun ta voodi üle,
et tõsta vaipa talle palgeni.

Kuid vastu vaatab nagu kummitus
lai täägipiste lapse rinnas.
Kui oleks torgatud mind ennast,
nii tunnen südant valukammitsas.

Ma sirgun, jälle rangeks raputun, —
püss laetud, vannun kättemaksu.
Ka sinu eest me lööme saksu,
sa väike, helgelt unelt tapetu.

1943

MEESTE LAUL.

Kui sa traktorile korraks puhkust annad,
istu meestega juttu puhuma.
Leia mahti piibutobi põske panna,
meie õllekest veidi rüübata.

Õlu meil on tõmmu nagu laukavesi,
mehed ise kui männijuurikad.
Kui me taltsutame soosid hulgakesi,
mustad mülkadki alla annavad.

Ega meie hoople ainult kätejõuga,
hästi juhime võimsaid masinaid.
Seitset imet võivad kallimad meilt nõuda,
need on ladusalt tehtud sedamaid.

Ei me pelga raske tööga rinda pista
ega maadelda kurja endaga.
Meil on piigakesi jaksu sülle tõsta,
tantsutuhinas panna lendama.

Õlu meil on tõmmu nagu laukavesi,
mehed ise kui männijuurikad.
Kui me taltsutame soosid hulgakesi,
mustad mülkadki alla annavad.

1951

Debora Vaarandi

(sünd. 1916)

DEBORA VAARANDI.

(Debora Smuul)

Sündis 1. oktoobril 1916 Võrus teenistuja perekonnas. Sai keskhariduse Kuressaares (Kingissepas), õppis aastail 1936—1940 Tartu ülikoolis. Pärast nõukogude võimu taaskehtestamist töötas algul ajalehe «Rahva Hääl» kultuuriosakonna juhatajana, siis ajalehe «Sirp ja Vasar» toimetajana. Suure Isamaasõja aastail viibis kirjanduslikke ülesandeid täites Nõukogude tagalas — Kasahhi NSV-s, Jaroslavlis, Moskvas ja Leningradis. Aastail 1944—1946 oli uuesti ajalehe «Sirp ja Vasar» toimetaja, 1952—1954 oli EN Kirjanike Liidu luuleala konsultandiks.

Kommunistliku partei liige 1940. aastast.

Temalt on ilmunud luuletuskogud «Põleva laotuse all» (1945), «Kohav rand» (1948), «Selgel hommikul» (1950), «Luuletused» (1953) ja lasteraamat «Ülemiste Vanake ja Noor linnaehitaja» (1952). Avaldanud ajakirjanduses rohkesti artikleid ja olukirjeldusi, töötanud rea teoste toimetajana ja koostajana, avaldanud hulga luule- ja proosatõlkeid nõukogude autorite teoseist.

KODULINN.

Vahel läänetaevas keset sügispilvi
nagu otsiksid sa oma Tallinnat,
meeles lapsepõlve kordumatud pildid,
mälestuste-paigad kõige kallimad.

Siis vast mõistad tuhandete tuski
päevalillemailt või Musta mere kaldalt, —
kõigi nende kurbust, kelle kodu kuskil
tuhaks sai või vaevleb vägivallas.

Miilab ikka jälle sinu pilgus
Tallinn — tulesambaiks taeva paisatud,
ja ta kurgu ümber kokku tõmbuv silmus,
Oleviste kohal tiirlev raisakull.

Siis vast tunned nagu oma pihus
Leningradi laste külmavõetud käsi.
Väljad ühishaudu tuikavad su ihus
ja su süda vihkamast ei väsi.

See on sama viha, igatsus ja valu,
millega end püsti tõukas Stalingrad.
See on jõud, mis võidab, surmaõudu talub,
miljonite jõud, mis vabastab me maa.

Ju Orjoli tervitasid kogupaugud,
pahvatava rõõmuga nad täitsid sind —
ligi, lähemale nende kaudu
tuli Tallinngi, su kodulinn!

1943

KASAHSTANI NOORUS.

Päev ei tule hallina
stepis siin, kui ao algul
tõusmas päike suur ja kuum.

Pihus puuvill juba,
pehme, soe ja valge,
keerleb pallina.

Kõikjal üle hiiglapõllu
ruskeid kätekiirte vilkeid.
Kõikjal noori kilkeid
tärkab nagu lilli.

Kaugel põhjas heinamaade
varjuliste vete kohal
kaunimalt ei õõtsu vesiroosid,
kaunimalt kui puuvill valge vohab
stepis Kasahstanis.

Melonpehme pruuni palge
Agman pesi
kanalis veel enne valget,
enne teisi
ruttas põllule,
ema kirju salli
sidus õlule.

Sinna sisse poetas
räitsme järel räitsme,
laia lumevalli
siidset taimevilla.

Päev nii kuumalt voolab Agmanile.
Mõte ikka püsib vennal kallil,
vennal kaugel rindel.
Saab sest, saab sest sulle abi?

Kas sest abi sai
kallis Buharbai?

Kaunimalt ei vahulemmed
lendle põhja jahedatel vetel,
kaunimalt kui puuvill stepis
lõunalaste kuumil kätel
õhtus tumenevas.

Ammu öö nii suur ja selge
võtnud sülle väiksed jurtad.
Jäi vaid helendama mägi
põllu küllust valget.

Kaua voolab laagri üle
jutuvada soe.
Sealt, kus võitleb Punavägi,
Punavägi julge,
Agman kaaslastele lugu
kangelastest loeb.

Kas ka minust, kas ka minust
sõdalane saab?
Millal minul lastaks' minna?
Käsi kaua nukrat põske toeb.

Nõnda Agman uinub
selges Kasahstani öös,
meeles sõdur-veli Buharbai.

Ta ei teagi,
kuidas temast endast
päeval stepis laias
kärmes, kärmes töös
sõdalane sai.

1941—1943

LENINI RAAMATUKOGUS.

On võimsa biblioteegi väike kõrvalhoone
saand kunagisest vürstide paleest.
Veel säilind mänglevad ja ilutsevad jooned
ning tiivulised aamorid fuajees.

Maast laeni peeglid kord end imetleda lasid
vaid paljasõlgseid daame, härraseid.
Nüüd ruumid avarad täis uusi moskvalasi:
töömehi, teadlasi ja õppureid.

Nii palju rahvusi, nii palju eri keeltes
on mõtteid selle maja vaikuses.
Suur sisurikas rahu asub kõigi meeltes,
suur, puhas ilu päikselaikudes.

Siin tihti käin sel karmil sõjatalvel.
Kui kojuigatsus mu hinge poeb,
siis leian oma osa hiigla-varasalves —
taas «Mahtra sõda», «Vana kannelt» loen.

Ja Liivi hapraid värsse kolletanud nõmmest —
kui imeteisiti kõik kõlab nüüd!
Mis ükskord näis vaid maaliline pintslitõmme,
on praegu nagu kirglik võitlushüüd.

Neil lehekülgedel kes rõõmus, mures astub,
see rahvas on. Nii kajab tema samm
teel tulevikku. Ja mu armastus ta vastu
nüüd suurem on. On mõistvam, avaram.

1943—1947

MA OLEN UHKE SULLE.

Löö valla, süda selge, säraline,
nii väga elu vastu kärsitu ning kuum!
Ja tunne, kuidas suurepäraline
su kasutada antud aeg ja ruum.
See aeg, mis sulle antud elu pikuks,
on milline? Kus algas ta? Mis tähe all
sa silmad avasid? Kus väraval
sa seisid, valmis rännuks tulevikku?
Oktoober, oma mässulises tormis
uustulnukat mind vastu võtsid sa.
Kõik kõdund pihu viies endaga

Oktoobritorm ka minu saatust vormis.
Ja uude ajastusse murdsid ust
neil päevil Neeva kaldal rakkuskäed,
täis võidu-usku, püha kangelust.
See oli inimkonna vastne sünnipäev.
Ja verev täht maailma kohal lõõskas —
ta koitu kuulutas, nii noort ning rõõska.
Me varjupoole jäime siis. Kuid ses
me umbund elu rabelevas sumas,
Oktoober, sinu leek me peale kumas,
sai selgeks päikseks Juuni-päevades.
Töö, leiva, õiguse said ilmajäänud peod,
eesmärgi ühise me mõtted, teed ja teod.
Ja ruum? Mu maa, mu valgekaseline!
Ma armastan sind, karmi põhjamaad,
kus paesed rannad mere hallis vines
ja mingi tõsine ning karge laad
on üle kogu looduse. Ning sel
kui naeratus on päiksepaiste hell.
Ei üksnes see. Ei paeseid kaldakääre
ma ainsatena omaks nimeta.
Sa avardund. Ma vaevu tean su ääri,
töörahva suur ja kaunis Kodumaa.
Kuid iga paik siin tundub omasena —
kas taigad, stepid, lumitanud mäed.
Siin paistab tühi kõrbemaagi kena,
sa selles tulevasi viljavälju näed.
Me maa, see on ju tulevikumaa,
töö, loova vaimu unistustemaa!
Rõõm milline sind koduks nimetada!
Kui palju rahvaid neid, kes koduta
ka omal maalgi veel. Ja kellel rada
pikk, vaevaline alles astuda.
Sa neile, kes veel rõhujate saagiks,
nüüd oled valguslätteks, tulepaagiks.
Ma tean, veel lasub hiiglavari
maailma kohal, ähvardav ja õel.
Nii palju vaenlasi ja teotajaid on tõel,
nii kurjalt piirab teda kiskjakari.
Kuid muretuse laisad sängid vanu
ja nõtru hingi üksnes paeluvad.

Meid aeg ei ole iial hellitanud,
suur, tormiline aeg! Kuid ta on meiega.
On meiega. Ta kannab oma tiivul
me kodumaad. Ma õnne tunnen sest,
et oma elu üürikesel viivul
ma osa saan ta võidust, võitlusest.
Sest puhke lauluks, süda õnnekuum!
Ma olen uhke sulle, minu aeg ja ruum!

1946

SUMISEVAD METSAD.

Karjalasma! Karjalasma!...
Minu juurde kaugest ajast
jõuab selle nime kajast
mets nii tume, tõsine.
Kuskil suurte soode taga
õõtsub sünge kohinaga
talvine ja tuisune.
Mets, kus põhjatumas sajus
lumelaineid alla vajub
ja kust pikil rajuöödel
palgiveolt ning raietöödelt
koormatega tullakse.

Karjalasma kauged laaned...
Mälestus lööb sädelema —
seal ju kõnnib meie ema,
noor ja punapõsine!
Palke upitades vaarub,
raskeis taliriideis taarub
koorma kõrval väetike.
Nagu tombukene hanges
ulbib. Aga hing on kange —
ainsa muremõtte vangis,
kuidas ootel kodukambris
lapsemaimud kullaksed.
Sestap käib see nägus noorik
meeste hulgas palgivooris.

Kellel tema silme särast!
Ainult kange hinge pärast
nende hulka võetigi.

Karjalasma, Karjalasma!...
Oi, neid lagedaid ja laani!
Nukrad viisid siiamaani
minu hinges kajavad.
Kuis me, lapsed, sülemina,
vastu külma ruutu ninad,
talveöösse piilume.
Meel ei väsi muretsemast,
mõtted ikka emast, emast,
näljased ja nutused.

Siis ta tuleb. Riideid märgi
raputab, ja tema järgi
tuba lõhnama lööb vaigust,
põrandale lumelaigud
juustelt maha sajavad.
Karjalasmast tuli koju!
Palgel alles külmaroosid,
määris meile õunamoosi
paksult leivaviilule.

Aga palgid kuhu vedas?
Kelle seinte tarbeks? Seda
ma ei teagi tänini.
Võõra õues, rikka risuks,
kes ta parem maha kisuks,
pugerikus pisikeses
oli maja madaluke,
meie nurgakene nukker.
Katust iga kõvem pagi
tuuseldas, ja vihma lagi
läbi laskis solinal.
Seintes tuuled tuhisesid,
koldes raage, oksakesi
vaevaliselt visises.

Ema ööd ja päevad orjas. —
Kellele ta vara korjas,
mis sest kasu oli tal?
Ja mu meelest eal ei lähe
ema hääl, veel külmast kähe,
tuulest viidud, väsinud,
kui ta laulis väiksest linnust,
keda hõiskevalmis rinnust
kuri kaaren räsinud.

Karjalasma, Karjalasma!
Lihtne ajalehesõnum...
Lapsepõlve kurbus, mõnu
selles nimes kumiseb.
Kuulen, saed seal sahisevad,
kuused raskelt kahisevad
kännult maha langedes.
Näen, kuis kirves kärmelt raiub,
lennutades laaste laiu
ümberringi ägedalt.

Aga elu eluks luues
muudame ka metsad uueks,
metsatöögi teisemaks.
Teisiti las hääli huikab,
võimsamini veri tuikab
käsivartes kangetes.
Kirve laja Karjalasmas
täna mitmekordseks kasvab,
kostab kodust kaugele.

Karjalasma, Karjalasma...
Millest mets nii sumiseb?
Mets see laulab kõrgeid maste,
aurikute raskeid laste,
palgiparvi kevadeti
paisund, kohisevail vetel
kihutamas kiiruga.
Rongi müriseväid rattaid
mööda värskeid liipripakke
sõitmas läbi kõrbemaa.

Laulab tulvil suuri saake
tümisevaid mootorpaate,
mille tugev, tihke kere
tormis märatsevalt merelt
kalureid viib kaldale.
Laulab nurmepealseid maju,
millest vaigulõhna hajub,
ja kus, pakane kui raksub,
ahjus lõbusasti praksub
männihalge tõrvaseid.
Uusi valgusküllaid koole,
lasteaia väikseid voodeid.
Ja nii palju töökaid laudu,
mille ääres mõte haudub
imeasju ilmale.
Ja kus ääres, siis kui vaja,
siis kui jõudnud piduajad,
kostab lõbus naer ja jutt.
Mets see laulab krabisevat,
siidjat, valget, kabisevat,
või ka koredat ja halli
kirjatähe kandjat kallist
paberit ja raamatut.
Laulab teatreid valgussäras,
vabrikute valju kära,
suuri hooneid, uhkeid saale
rahvale ja kodumaale.
Rahvale ja kodumaale!
Kõike meile endile!

Karjalasma, Karjalasma
mets nüüd sellest sumiseb.

1946

TALGUD LÖÖNE SOOS.

Veel lahtedel on udud piimjasvalged
ja hääletuna mustab männitukk.
Vaid õrnalt roosatavad koidu palged,
kuid külas laulis esimene kukk.

Ja Lõpu eit, see kõige varajasem,
ju kaevul värsket lüpsi jahutab,
kui äkki ämbri kolksatada laseb —
suur mürin vaikust kaheks lahutab.

Veoauto mööda tuiskab, kisa, kära,
ning eide poole viibatakse kätt,
pill kääksub, õhetavaid põski särab,
ja tolmukeerus punab lipp — või rätt.

— Sa ristike! Need Lööne talgulised! —
eit märkab uksel oma vanameest:
«Va venivorst! Seal sekretäärgi ise
ja Sander olid täitevkomiteest!»

Kuid auto kihutab, aeg-ajalt nopib
teeharul talgulisi peale veel —
noorrahvas täna igast Saare sopist
Valjala sohu, Lööne poole teel.

Neid tuleb Leisist, Muhust, Sõrve säärest
ning Pöide nisukuningate maalt,
Mustjala pangalt, Tagalahe äärest
ja hoopis pärapõhjast Pärsamaalt.

*

Tuul kiigutab villpeasid hilju,
õhus kohkunud kiiviteid kiljub,
soole rahvast kuid valgub ja valgub —
nüüd talgud meil, hõissa, talgud!

Päikses labidaterasid vilgub,
higi põskedelt pärleina tilgub,
tuules lendavad vallatud salgud —
nüüd talgud meil, hõissa, talgud!

Mis asja sa muidu siin hullad!
Kas tahad ehk võistlema tulla?
Noh, sina mulle kohe jääd jalgu!
Nüüd talgud meil, hõissa, talgud!

Mehed kraavidest viskavad mulda —
ei siia laisklema tulda!
Jõudu! See alles on algus!
Nüüd talgud meil, hõissa, talgud!

*

Juba uhke põrinaga
käiku läksid «Natid»,
sametmusti mullakahme
üles keerutati.

Need on noored traktoristid,
nende terasratsud.
Vana «Fordson» nende kannul,
ette jõuda katsub.

Samas mätlikku ja märga
maasse lõigatakse,
kraavipõhjast nalju, nöökeid
rõõmsalt hõigatakse.

Need on Saia küla tuusad,
kuulsad kraavihallid.
Nende iga liigutus on
kaalutud ja kallis.

Kes seal põõsaid juurivad
ja laulda rõkatavad?
Kelle põsed tiidsas tõtus
nõnda lõkatavad?

Need on vahvad Sõrve piigad,
Muhu ruugepõlled.
Aga Muhu taadikõsud? —
Nende poolt on õlled!

Aga seal, mis linnukesi
metsa vilus keksib?
Mõned uiha-aiha preilid
külmalt palli peksid.

Põsed kokku kreemitatud,
puusi hööritasid.
Ja ei näind, kuis talgulised
neile kõõritasid.

*

Miitingule! Miiting algab!
Aitab, lõpetage töö!
Kena kasemetsa alla
rahvas laagri lööb.

Nüüd on saginat,
jutusuminat!
Kes küliti,
kes hoopis seliti,
pehmeks sängiks haljas rohi,
ise aietab ja ohib,
naljapärast muidugi.
Liikmetes on magus surin,
päiksest hellaks läinud turi,
aga tuju, see on hea.

— «Kus ikka hariti lahmakas maad!»
«Aga ega veel tea,
kes need preemiad saab . . .!»
«See alles on töö,
mis mehele passib!»
«Aga kes selle heina siit
endale tassib? . . .»
«Traktorid peale,
vaat siis tuleval suvel . . .»
«Aga kui peremees
tagasi tuleb? . . .»

Mitmet kirja jutukäänud,
mitmet moodi mõtted peas
pole talgult ära jäänud, —
kõike leidub rahva seas.

Miiting algab. Ole tasem!
Ära sega, kuulda lase!

Juba tõusis kõnemees.
— Ja kes on siis see? —

Pole noor, sest hõbehalli
juustes juba näha on.
Seljas linnaülikond,
aga mitte väga kallis.
Rinnas ordenid ja medal.
«Tuttav nagu... Lonkab vaid.
See on tema, tõesti tema!
Sõjas ta ju pihta sai!»

Oli vabadikuperest,
sulane ja kraavihall.
Mõni aasta sõitis merel.
Aga neljakümnendal
valla aktiviste kogus,
juhatas komnoorte tööd.
Selle eest ta isakodu
põletati ühel ööl
sõja algul. Teda ennast
tabas padrikust bandiit.
Kuid ta oli kange vennas,
salga rõngast välja viis...

Kõnelejas ühel hoobil
ära tunti omamees.
Ja ka jutt on sedamoodi —
lihtne, selge kõigile.

«See, kes soos on heina niitnud,
asjata on aega viitnud —
nõnda öeldi meie pool.
Seal sa paljast mätast nühid,
loo kas luual kokku pühid,
süles kokku kannad sao —
vaevalt korjad lehma jao.
Kas siis tahad või ei taha,
kulakult pead võtma kahaks.

— Teadagi,
üks kaar endale, teine võõrale,
kulakule kuhjast pool. —

See, kes soos on kraavi kaevand,
asjata on ennast vaevand.
Kuidas sellega on lood,
saare mehed hästi teavad,
oma küürul meeles peavad.

— Kaevad kraavi küll ilmatu sügava,
hallparuni küüned on nägalad,
küüned nägalad,
sendid nigelad... —

Miks neid ammumöödund aegu
teile silma ette toon?
Aga mõelge, kuidas praegu
töötasime Lööne soos?

Kelle kraave kaevasime,
kes siit heina saab?
Kelle jaoks end vaevasime,
kelle on see maa?

Ta on meie endi jagu,
kuulub meile endile,
nagu põllul iga vagu,
nagu mets ja järveveed.

Mõni musta mõtet siin
«peremeestest» haudub.
Ei need tule tagasi.
Nende laul on lauldud.
— — — — — — —

Elustugu kaunis komme
teha ühistööd!
Sellest kogu rahvas homme
kuuleb, kaasa lööb.

See on suurte tööde algus,
millest kõneleb me plaan.
Elagu siis tublid talgud!
Talgulistele hurraa!»

*

Nüüd laulud need lastakse lahti
ja sulavad pillilood.
Veel enne, kui vaadata mahti,
sind kaasa viib tantsuhoog.

Viib kaasa sind suveöö võlu
vastu leekivat loojangut.
Nüüd ringi käib kobrutav õlu
ja meeste seas valjeneb jutt.

Madis piibu on toppinud valmis,
ja kui leitud on kohane viis,
oma laulu — sada kolmkümmend salmi,
ta vägevalt alustab siis.

See Lendavast Hollandlasest
meile räägib, ja meremaost.
Laevu hulgana hukkuda laseb
kesk marude metsikut kaost.

On üürike öö enne jaani.
Vanal Madisel pea juba märg.
Ju koidab, kuid kesk okeaani
on alles ta lugude järg.

Ja lõppu ei keegi tea vistist —
väsis vanake meremees.
Ses on sõjast ja neetud fašistist
ja Muhumaa lahinguist sees.

Noor Madis, see Madise poju,
sellest kenamalt vestelda teaks.
Kuid poisi see pagana roju
hullab kusagil neidude seas.

*

Ta keerutab, lennutab linalakk-neidu,
kel silmist nii kelmikaid sädemeid lööb.
— Ei säärast küll maailmas kusagil leidu
kui Saaremaa heinamaad juunikuu ööl!

Seal laupäeva-õhtuselt lõhnavad kased,
kui nendesse vajutad hõõguva näo.
Ja pühapäev hinges sind uskuda laseb,
et kauguses õnne vaid kukuvad käod.

Ning hämaras toomepuu lumena valev
on sinule hõiskavaid ööbikuid täis...
Miks muidu su huuled ja õhetav pale
nii õunapuuõiele sarnane näib! —

— Oh, keeruta, kudruta kavalat juttu,
kuldtärniga nooruke sõjamees sa!
Me ööd on nii valged ja kuluvad ruttu,
seda linalakk-neidu sa püüda ei saa! —

Oi, Saaremaa niitude kastesed süled,
öövaikuses lauludest helisev nurm,
hõbepilvedes helendav taevas su üle,
ja kirgliku suudluse esmane hurm!

Just sellisel heinamaal peetigi pidu,
kuni hämarik koidule ulatas käe.
Ja kõikide mõtteid ning toiminguid sidus
uus tööde- ning rõõmudeküllane päev.

1946—1953

EMALE.

See ei ole kangelanna, sirgepihtne,
kõigist väärikam, suursugusem,
kes seal läheb. Vaid mu kühmas, lihtne,
kõigist armsam soojasilmne memm.

Siiski lapsemeel ei üksi hinda
kortse neid, mis kaevund silmaveest.
Vaata, vaprusmedal sulle rinda
pandi töö ja tubliduse eest!

Memm, kas mäletad veel murerohkeid
möödund aastaid kaugeil sõjamail,
laste, omaste, ah, kõigi pärast ohkeid,
milleks ainult öösel mahti said?

Ei, sust iga ärakantud koorem
maha jääb. Ja sul on aina rutt
võtta uus. Su silmad on nii noored,
sest seal puudub minevikunutt.

Keskpäev minu üle kuumust valab,
sind ju riivab tema längus kiir.
Kas sa tead, ma vahel mõtlen sala —
meie vahelt kadunud on piir.

Ükskord oli vaene, ükskord oli pime,
väsiti ju elu alguses.
Ei, me ühteaegu sündisime
Suure Juunipäeva valguses!

Nõnda noorelt vaatavad su silmad,
sest nii kuumalt haaravad su peod
igast tööst. Ja kogu suurt maailma
oma lihtsa eluga sa seod.

1947

LÕIKUSELAUL.

Mis sa küll, tuuleke, kõrtes nii kahistad?
Miks sa, mu põlluke, mõttesse vajund?
Muret kas meenutad, hallad kuis ahistand,
põletand põuad ja rutjunud rajud?

Oi sa, mu põlluke, mured on mullused,
tuul juba kiigutab küpsenud teri.
Päevad nüüd kodumaal päikeseküllased,
kõrvu siin kuldne ja sinine meri.

Aeg on nüüd tulla ja aeg on nüüd lõigata
nägusaiks napradeks nurmede vilja.
Hõiskeid nii palju on kaugusse hõigata,
laulusid laulda veel õhtulgi hilja.

Kosta, me laul, üle maade ja merede!
Paista, me põlluke, kaugele raale!
Siit saab me lastele, siit saab me perele,
leiba me rahvale, leiba me maale.

Lõikama, lõikama, korjama, koguma!
Kahaneb väli ja kasvavad parmad.
Õnnistab lõikusepäevi me kodumaa,
emana heldena kuldne ja armas.

1947

TAGAMÕISA RANDADEL.

Siin lainelöökisid luuletaja
on unistades kord kuulatand.
Ja nagu muutumatuks sest ajast
jäänd rihva ning adruga viiratud rand.

Üle karide murduva valge vahu
veelindude huiked kõlavad.
Ja männid toetuvad uhkes rahus
vastu merd oma nurkliku õlaga.

Ja laulavad lained, ja tulevad tuuled,
kui Undva ninale jõuad sa...
Kuid, vaata, ses üksinduse luules
kalurid kaldale sõuavad.

Neile ahnelt kisades karjakesi
sööstavad kajakad järele,
ja mootoreist vaole küntud vesi
õlilaikudes kaua väreleb.

Neile rannalt välguvad küünarnukid —
sealt alt neid tüdrukud piiluvad.
Käed, punased nagu põlevad tukid,
kalu kärsitult tünni kiiluvad.

On jaaniõhtu, ju haljad meiud
tantsupõranda ümber ootavad.
Kas kalureil meelest on läinud neiud —
nii kaua kisuvad noota nad!

Nad kolinal lautrile lükkavad paadid,
rand tõrvast ning tubakast lõhnama lööb.
Ja sumbates kalades põlvist saadik,
harkis jalu nad mõõdavad tehtud tööd.

Oi, mehed, oi, mehed! Saaki sellist
siin rannas ammu keegi ei tea.
Nii paistab, et teie noorest artellist
on merel ja tuulelgi meelehea!

«Kui nädalat paar see nõnda veel kestab,
siis oleme kõvasti endaga mäel!» —
Suurt, valge kõhuga lapikut lesta
kolhoosi esimees kaalub käel.

Ja pole see ainult isiklik asi
või tulu, mis nõnda südamel on.
Uut elu siin rannas nad alustasid.
Neile vaatab Eestimaa kalurkond.

Veel mujal on lahus paadid ja mõrrad,
veel mitmel pool kõiguti, kõheldi.
Kuid tihedalt seisavad üksteise kõrval
Tagamõisa kolhoosnikud-kalurid.

Nad kobaras piiravad Undva Peiti —
jälle teistest rohkem tõi tema paat.
«Kuhu noodad ta seekord siis sisse heitis?»
nõnda rõõmsalt ja ärevalt pärivad.

«Ei merel saa keegi temaga võidu,
sel Peidil püüstega hullusti veab.
Ju ta oskab ka kõiksugu kunste ja nõidust,
lestakohti ja kõiki ta vigureid teab.» —

Nõnda mõnelgi ätil ka kadedusvalu
kulmupuhma alt välja keeb.
«Aga lõppude lõpuks — Peit kange on kalur,
ja temagi on ju artellimees!»

*

Artelliga valisin raske aine,
kuid mööda ma temast ei taha, ei saa.
Oh, tulge, tuuled, ja laulge, lained!
Suurest murrangust aidake kõnelda!

Kord kolme kehva Saaremaal tunti:
ei leia lahjemaid ilma seest
kui sügisest turska ja nälginud hunti
ja kolmandana veel Tagamõisa meest.

On endiseks jäänud need kivised rannad,
ja Läänemeri on tormiselt suur.
Ja nagu enne, maa miskit ei kanna,
pae vastu kõliseb kadakajuur.

Ja ikka see poolsaar, nii tuuliselt ilus,
on punaseks kõrbend ju juunikuus.
Ja meres on üksnes lesta ja kilu.
Aga aeg on uus ja kolhoos on uus.

*

Seesuguseid palju on Türdus ja Vaigus —
roogkatused märjaga vohavad,
seal rohetavad samblalaigud,
unka-aukudes tuuled kohavad.

Ja räästa alla kuivama pandud
on mõned lestad ning tarbepuud.
Pilk ikka siit kaugele merele kandub,
sest õues ei olegi palju muud.

Ühteainsasse hoonesse mahub pere,
lehm, hobune, põrsas või lambapaar.
Keldrit katab lagunend paadikere,
ja värava kõrval kahiseb saar.

Tee algab siit väravast. Kivine kallas,
kadakaist kaetud, viib lahele.
Tee jõuab kõrge kuusiku alla,
suurte sõnajalgade vahele.

Täna linnud seal lõbusalt vilistavad,
peale vaigu ta lõhnab veel jaanikuust.
Ta kaasas käib alati hele ja avar
kujutlus merest ja mastipuust.

Siin tore on käia. Kruusane, jahe,
tee hargneb hüva ja vasakut kätt,
kuni südamaa poole viib põldude vahelt.
Teed mööda usinalt läheb üks ätt.

Tal rätik on kaelas, kummikotad on jalas,
nokkmüts on sügavalt silmadel.
Paks pintsak on seljas, — et kuigi on palav,
siiski on oma mõte sel.

Nii naistest, kes hobuse-adra taga
tee ääres kartuleid vaotavad,
või laupäevaõhtuse tuhinaga
veel kesamaal sõnnikut laotavad,

jääb mõni seisma ning salaja uurib,
või teeb, nagu rangisid kehitaks, —
et kuhu see Nuka Mihkel nüüd tuurib,
et on teine ennast nii ehitand!

Kuid Mihkel läheb. Ta tõusis vara
ja tuult juba õuel vaatamas käis.
Oli ilus hommik ja tuul oli paras,
kuid midagi muud ta südamel näis.

Ja sellest, mis südamel, eidega juttu
ta päris õigeks ei saanudki vist.
Ehk oli seal pisut ka naistenuttu,
üht ammu-alanud nääklemist.

Miks muidu ta praegu veel mõttes kirub,
poolkuuldavalt, meelepahaga:
«Su kolmenisaga lehmaniru
kolhoosi üldse ei taha nad!

Et kui sa ei tea, siis ära räägi,
kuid mina olen meestega pidanud nõu.
Kui teised on platsis, ei mina siis jäägi.
Ja hulgal on, teadagi, suurem jõud.

Merepüüki ma mitte maha ei pane,
artellis ma pole ju ainuke taat,
on Jürise Toomas minust veel vanem.
Ja mul on ikkagi oma paat.»

On oma paat, ja mootori sisse
ta mullu veel ühistu abiga tõi...
Aga siinkohal Mihkli mõtlemisse
mingi valus virvendus lõi.

Jah, mootor... Kui palju aastaid see talle
ja pojale täitmatuks sooviks jäi!
Oleks poeg nüüd siin, oleks Robert veel
alles,
kuidas nad koos siis merel käiks!

Oli palju rõõmsam kord Nuka tuba,
poiss isaga kaasas käis igal pool.
Neljakümnendal aastal ta plaanitses juba,
kas valida mere- või kalanduskool.

Siis algas sõda. Ta kasvas liialt,
ja liiga ruttu said aastad täis,
et püssi alla ja tappa viia
ta sakslase meelest paras näis.

«Ei meri saa meie meestele hauaks,
me vaatame pisut Rootsimaad,» —
nii Robert naeris, et — «ega's me kauaks!»
Ja varsti tagasi lootsid nad.

«Tule tagasi, poeg, kui sa kuskil veel oled,
kui pole sind matnud ju võõramaa pind.
Sest seal on su südamel külm ja kole,
aga siin su isa on ootamas sind.

Sa vaata, kuis jaanitulede lõke
lööb rõõmsalt punama kodused veed.
Su soovidel poleks nüüd ühtegi tõket!»
Kuid taat käib üksinda oma teed.

Taat astub ja astub. Ei kaua püsi
ta töömehehinges lein ega piin.
Kõik ümber on uus ja vastust küsib.
Ta viibis pisut. Kuid nüüd on ta siin.

*

Ta istub trepil ja piipu imeb,
ja ligidal kohiseb tuuline rand.
Aga uksele keegi Kalinini nime
kohmaka käega on kirjutand.

Kalinin, Kalinin! Su nimi kostab,
kui seisaksid nende keskel sa.
Suur, avar süda, mis alati oskab
nõu anda ja sõbrana vestelda!

Nii oma sa oled nende meelest,
kuigi ehk lugend on vähe nad.
Ja usaldavalt uuele teele
su nimega kalurid lähevad.

Nad istuvad siin. Ja ägedalt pureb
vahel esimees huuli ning seletab.
Ta omagi hingest mitmed mured
nõnda juhatust andes peletab.

Et vähe on paate ja vanad on noodad,
et maa on vilets, kes seda ei tea.
Aga midagi uut ju kergelt ei looda!
Ja lestamari on tänavu hea.

«Põld praegu jääb rohkem naiste hooleks,
võib öelda, et tubli on nende brigaad.
Halb aga, et paatidest ainult pooled
on kindlad meeskonnad kätte saand.

Lest ootab meres, siin aga jõude
on näiteks kalur Tõrila Jaan.
Sa mõtle, et paremat paarimeest nõudes
jääb täitmata sinu ja meiegi plaan!»

Jaan istub kui kivi: «Ei taha ma Vanjat.
Olgu tubli kui tahes, ei oska keelt.
Ta võõras on siin, — minu silmad on vanad,
maamärkisid tema ei tunne veel.»

Ivan aga naeratab laialt ja helgelt,
valged tukad otsmikult tagasi lööb.
Et Tõrila jonnib, on kõigile selge.
See poiss tunneb ammugi kaluritööd.

Oi, Vanja, Vanja, ons tõesti tõsi,
et Volgale enam ei sõida sa?
Sind naerulohud su nooriku põsil
selle kivise rannaga köidavad?

Ah, ega sõjameest suigutaks unne
küll ühegi nooriku õrnus ja arm.
Ivan aga siingi end kodumaal tunneb,
ja meeldib see rahvas mehine, karm.

Kas või Nuka taat, kes siin piipu kisub
ja oma silmi ei pööra talt.
«Mul, esimees, oleks asja pisut,»
too alustab viimati kõhklevalt.

«Et räägime täna need jutud klaariks —
kolhoosi toon paadi, loomad ja maa.
Noota kiskuda võiksime Vanjaga paaris, —
kui mind aga vastu võtta veel saab?

Ma algul end põlgasin vanaks, sest minul
on seitsmekümneni aastaid kaks.
Kuid,» Mihkli näkku lööb naeruvinu,
«artellis ehk lähen ka nooremaks.

Ma vanem küll olen Tõrila Jaanist,
maamärkisid aga veel hästi näen.
Ka kevadel täitsin püügiplaani,
ja Vanjal on ikkagi noormehekäed.»

See, mida nii pikalt ja laialt mõeldi,
teed tulles veel kõvasti tuulati,
nii äkki paari lausega öeldi, —
ja ärevalt vastust kuulati.

Ja esimees rõõmsalt, et — «tule või homme.
Meil mehi on tarvis. Hea nimi on sul.»
Kätt surub kauem kui nõuab komme.
Ja Mihkel on jällegi minekul.

Kaks pead veel paistis värava taga,
üks helkivalt valge ja teine hall.
Taat jättis Vanjaga jumalaga,
kuid palju jäi ütlemata tal.

Ta sellest mõtles veel koduteelgi:
«Ei leia ma paremat paarimeest!
On süda õige, ei sega siis keelgi.
Ja eks ta siis ole ka poja eest...»

— — — — — — —

Ööhõlmad kõik põllud, õued ja aasad
nii muinasmaiseks muudavad.
Sa oleksid kõikjal, kõik teeksid kaasa!
Kuid igal pool olla ei suuda sa...

Tuul kannab tulesädemeid vette.
Ja tüdrukud, juustesse pistetud lill,
veel seisavad kobaras omaette
ja ootavad, kunas ju algaks pill.

Nad laulavad valjult ja väga kõrgelt,
ja tundmusterikkad on nende lood.
Siis tuleb pillimees, uhke ning tõrges,
end paluda laseb, kuis nõuab mood.

Ja lennutades, pooleldi süles,
oma nooriku Vanja siis tantsima viib.
Leek tõuseb kadakapinust üles
ja laperdab nagu kuldne tiib.

Tuhahelbed keerlevad õhus, siis maha
nad sooja lumena sajavad.
Veel kaua laulud metsade taha
siit Vaigu rannamäelt kajavad.

Aga enne kui Vaigu on tühjaks jäänud,
oma tantsud ja pillilood lõpetand,
ju poolsaare teises lahekäänus
on ärkamas Türdu lestarand.

Veel tukuvad pered. Ja karjamaal vakka
kaks hobust on kaelastikku koos.
Siis äkki üks mootor turtsuma hakkab
ja tilder kiljatab pilliroos.

Ju paatide juures mehed on ülal,
nad vestlevad normist ja hindadest.
Siin ööbisid. Kaugel on kodukülad.
Ja meres ei oota rasvane lest.

Näod tumedad nagu männikoorest,
käed pahksed, sõlmjate soontega
on valgustatud nüüd puhtast ja noorest
koidikust kuldsete joontega.

Tuult uurivad pisut, siis aru peavad,
ja ruttu otsale jõuavad.
Oma kuulekad mootorid valmis seavad
ja uuesti merele sõuavad.

Ja pole see ainult harjunud amet
ning ainult igapäevane leib.
Uut Tagamõisat me ehitame,
ja selle eest võidelda tuleb meil!

Eikuhugi umbuvat elurada
keegi meist käima ei tõtle siin.
Üksnes rannaliivale kirjutada
oma nime keegi ei mõtle siin.

Peavad heldemaks muutuma lahtede süled,
ja heldemaks kivised kaldapaed.
Need rannad nukrusest, vaesusest üles
pea tõstab vabade töömeeste aeg!

Ja laulavad lained, ja tulevad tuuled,
ning valjusti tervitavad neid.
Ma tahaksin, et nii kuumalt mu luule,
nii kirglikult, tormiselt tervitaks neid!

Tagamõisas, juuni 1948

DOLORES IBARRURI.

Meil meeles, kuis sel suvekuul
õhk seisis äikse-eelselt pingul.
Veel ainult Mustalt Mandrilt tuul
tõi lämmatavat sõjavingu.
Siis äkki leegitses Hispaania...
Su kodumaa,
Passionaria.

Dolores Ibarruri!
See pole nimi, see on võitlushõik!
Ta tuhandete südamesse lendas,

ja sinu lipu alla tulid kõik,
kes armastasid vabadust kui venda.
On kalleid kalmusid Hispaanias
ka meie rannikmaalt,
Passionaria.

Suur verevendlus sidunud on meid.
Su nime leekivaga huultel suri,
oh, Vabadus, me rindeil tuhandeid.
Ja Stalingradi all Ruben Ruiz Ibarruri —
noor sõjamees Hispaaniast.
Su ainus poeg,
Passionaria.

Dolores!
Su nimi valuleb. Kuid karmi nii
ta mõtet õhutab veel teistes —
kui elada meil tuleks põlvili,
siis parem surra püsti seistes!
Ei murtud põlvili Hispaaniat
ja sind,
Passionaria!

Kõik ausad südamed on sinuga,
su rahvaga. Ja igaveseks sidund
me verev lipp, Passionaria,
on vabadusevõitlejate ridu.
Ei iial unusta Hispaaniat
me ühine partei,
Dolores Ibarruri.

1948

«NOORED KOGU MAAILMAS...»

Ingrid on kasvamas suureks...
Näha teda on hea
seismas nii klaveri juures —
tumedais patsides pea

uhkesti püsti, ja silmad
vaatamas kaugele:
«Noored kogu maailmas,
meie ihaldus — rahu on see...»

«Noored kogu maailmas...»
laula, mu pajulind.
Pildilt su isa silmad
tõsiselt vaatavad sind,
Ingrid.

Isa oli sul tore, vapper
võitlusemees.

Timukad teda tappes
ei suutnud tõde ta sees
surmata, rebida ära
ta kustuva pilgu eest
pilti, kuis puhtana särab
sinu pioneeritee.

*

Ingridi hääl nagu hõbe
heliseb, kaugusse kaob.
Valjult, mu väike sõber,
süda su rinnas taob.
Möödunud sõda ja surma
su pärani silmades näen.
Mingit ununend, kurba
liigutust teevad su käed.
Mäletad nuttu ja karjeid,
lennukeid üleval,
tarretand, siniseid varje
ema laugude all.
Mäletad Ingridit-orbu
paljude orbude seas...

Et see iial ei korduks!

Et see iial ei korduks,
iialgi, kuskil ei korduks,
rahu eest võitlema peab,
Ingrid.

Juba sa sirgud. Sa tõttad.
Täitub su tuline soov —
väärikaks tütreks sind võtab
leninlik komsomol.
Nõuab ja küsib ja vastab
tohutu sõpradering.
Lilleks ju sina ei kasva.
võitlejaks õpetab sind.
Mõttes on tuhanded kavad,
põnevad, paeluvad.
Rõõm on sirguda! Avar
on elu me Kodumaal.
Ta on lennukas, pinev,
erutav, nõudlik ja hea.

Elu ja õnne nimel,
selle toreda nimel
rahu eest võitlema peab!

*

Kogu maailma noored,
jõud teis on tugev ja aus,
kuulake, teie poole
lendab Ingridi laul!
Kutsub kindlalt ja julgelt,
sütitav, puhas ja noor:
«Rahu eest võitlema tulge,
sõbrad! Astume koos!»

1949

UUS PAAT.

Seda paati tehtud pole linnuluust,
kaared ise painutasin tammepuust.

Ei ma pannud pilliroogu mastideks
ega punapõllekesi purjedeks.

Tugev mootor tuksub nagu süda tal,
lained müriseVad tema täävi all.

Ja ta endas kannab kolme kanget meest,
kes on läbi käinud mitme mere veest.

Kõige nooremal on üle valla ramm,
vanem võrke laskma kõige osavam.

Kolmas aga väga palju laule teab,
kalad teda kuuldes merest tõstvad pead.

Igal mehel noorik randa maha jäi,
igaühel kallis paadi vastas käib.

Aga harva näen ma oma päiksekiirt,
tema on ju tähtis, karjabrigadiir.

Küll ta kaunis on, kuid kibe nagu sool.
Ütleb — sina merest kehva kala tood.

Rohkem kasu toovad minu kirjakud
kui su lahjad tursad, lestad-kõversuud.

Oota, oota! Tulgu kagutuuled vaid,
näha toon sull' iludusi-angerjaid.

Sihvakad ja sirged, sabakuubedes,
tulevad ja kummardavad sinu ees.

Oota, küll sa minu karja näha saad!
Lõhed laiad, laugud otsas säravad.

Seljauimed vikerkaarest värvitud,
küljed hõberahadega kirjatud.

1949

ALLA MARI.

[Katkendid]

— — — — — — —

Lai väli ehakumas leegib,
tolm maanteelt tõuseb vihuna.
Ses punakuldses vihus keegi
noor neiu ratsa kihutab.

Päev möödus töös, ja nüüd on õhtu.
Ta hobust karjamaale viib.
Käib lõbus kabjaplagin. Õhku
lakk kerkib nagu tume tiib.

Võik hirnub. Kaugelt vastus kajab.
Näe, omi igatseb ka loom!
Ja valjult huikab ratsutaja,
näos pehmeks muutub iga joon.

Karm nägu on sel tütarlapsel,
nii Alla Marit kujutan.
Ja temast külas räägitakse:
järsk sõnas, uhke, tujukas . . .

Kuid tugev — töös või talgus jõuab
ta väljas olla mitme eest.
Ta äge on. Kui õigust nõuab,
siis annab kas või hinge seest!

Käib kõrtsi saksakambrist sisin:
«. . . Kõik Ellamid on punased.
Neid kuradima mässulisi
on vaja õpetada veel!»

See oli küla, nagu ikka
neid saartel tollal näha võis.
Kõik hallid, vaesed, lasterikkad.
Ja siin- ning sealpool mõis ja mõis . . .

Vaid mõni puumaatalu katus
end kõrgemale upitas.
Pukkveskid, põllud lapitatud,
soo, kruusarähk ja kadakas.

Ja see on kõik. Veel kirik kingul,
kõrk. kohmakas kui kivipakk...
Kuid — Mari käes on suitsed pingul,
ja õhku kerkib tume lakk.

Lai väli, kuidas kutsub, huikab!
Täis rahutust on neiu põu.
Noor veri kärsituna tuikab,
ei tea, mis teeks — nii suur on jõud!

Maailma otsa nõnda sõidaks!
Või — siin kõik hoopis uueks teeks.
Kõik, mis siin rõhub, ära võidaks.
Kuis elu neilgi väljul keeks!

Ja viies aasta meelde tuleb.
Suur, ärev, tules taevaga.
Ta, väike tüdruk, seisab lumes
ja vaatab — mõisad põlevad.

Need vihatud! Eks lapski ruttas
neist mööda hirmuvärinal.
... Sai tollel aastal veelgi nutta
maa kasakate nuudi all.

Ta mäletab, kuis mehi viidi.
Nad läksid raudus, püsti päi.
Kuid karedad ning võimsad viisid
neist küladesse maha jäid.

Ja nagu nende uhked sõnad,
karm, trotslik, lootusrikas toon,
sestsaadik Mari hinges kõlab
see sõna — revolutsioon.

See sõna kustumatult põleb,
on vabadus, on rahvavõim.
Sest tulvil venna julged kõned
ja raamatud, mis linnast tõi.

Teab Mari, juba Peterburis,
ju Venemaal on võitnud ta.
Kuid iial veel nii ränk ja kuri
aeg pole olnud Saaremaal...

Saar mitmekordset iket kannab —
on mõisnik, kroonu ametmees
ja preisi okupant ta kallal.
Mis ootab ees, mis ootab ees?

Lai väli, kuhu hõikad, kutsud?
Tee — kuhu, Mari, viib ta sind?
Ju Mari teab. Nii julgelt tuksub,
nii võitlusvalmilt tuksub rind.

Ja valjult lendab suveõhus
laul üle välja lageda:
«Nüüd üles, keda needus rõhub,
nälg, orjus ikkes hoiavad!»

— — — — — — —

Nõnda see kääris, ja küünlakuus Kuivastus algas.
Hukati valgete käsikud. Saaremaa ülestõus
plahvatas lõkkele. Vallast ta kihutas valda,
vihane, äge ja murdev kui loodusejõud.

Astusid sulased, kehvikud, kaluritaadid,
astusid mehed, veel sõdurisineleis,
oma armeesse. Ja juhidki endi seast saadi.
Külades töörahva võim. Vaata, kui palju on meid!

Ellamid, vennad ja õde, Kahutsist, Alla perest,
algab te võitlustee, ohvriterohke ja pikk.
Seisate töörahva õnne eest, ja teie tulisest verest
selgena tõuseb me õnnelik tulevik.

Mari neil päevadel otsekui kasvas ja sirgus,
ühiseks võitluseks jäägitult andis ta end.
Suutis ja oskas. Kõik varjatud jõud temas virgus,
selgeks kõik muutus, mis ähmaselt igatsend.

Küünlakuu külmas ta külasse kihutab ratsa.
Suurmatsi uhkesse õue. Ja klaasitud uksele taob.
Karm on ta nägu, ja sõna kui piitsaga laksab:
«... Meestele vaja on moona, ja sidemeid haavade jaoks

Kus on te perepoeg? Varjab end haiguse taha,
küliti voodis? Jah, pehme on kulakusäng!
Homme peab olema platsis! Hoiatan, laseme maha!»
Eit aga sisistab: «Kalliks sul läheb see mäng!

Kallilt sa maksad, et sidemeiks palakaid peeni
suurtalu kirstust ja mõisate vara ning maad
rahvale nõuad. Et punase lipu all teenid!» —
pilgud veel aknastki õelaina saadavad.

Saadavad Marit. Kuid tee pole üksinda minna:
põletav vabadusiha on vallanud saart.
Ülestõus kestab, ja mehed ju piiravad linna,
sakste ja mõisnike pesakest Kuressaart.

Piiravad linna... Neil pihus on roostetand vindid,
või nagu Mahtras ja Anijas — tammepuust nui.
Sama on viha. Kuid käistel on punased lindid,
ühte mis liidavad maailma rõhutuid.

Ülestõus kestab... Kuid võitu ei ole tal loota —
mandril on kammitsas omade, kaaslaste käed.
Verine arveteõiendus Saaremaa töörahvast ootab.
Kuivastus maabusid valgete karistusväed.

*

Vihates undavad traadid,
taevas on kõle ja kalk.
Õieli automaadid,
ratsutab karistussalk.

Vihates haarab neid turjast
Muhumaa tuul.
Jälgib kibedalt, kurjalt
iga põõsas ja puu.

Vihates vaatavad hütid,
kõmiseb jalge all maa:
nurjatud verekütid,
needus on teiega!

Inglise sigari suhu
vajutab leitnant Klaar:
ääretult piinlik, et Muhu,
see on ta kodusaar.

Siin on rahvas ju sõge,
millestki aru ei saa.
Neile ka lihtsamat tõde
kätega seleta.

Seletavadki täägid
Kuivastu teel.
Kuuliprits raginal räägib
kõigile selget keelt:

«Saarlane, imetle saksu,
mustasajalist uut!
Tunne, kuis turjal plaksub
omade härrade nuut!

Kullimäel kruusa-augus
kõike, mis ihkasid, saad.
Annavad kogupaugud
rahu, leiba ja maad . . .»

— — — — — — —

Mis sündis seal? Nii Klaari peenes laadis
arhiividokumendist märkme toon:
«Sai Muhu taltsaks tehtud. Kätte saadi
muu hulgas keegi tähtis naisspioon.»

Ja õhtuhakul ratsameeste-kari
postmaanteel läheneb. Üks nendest veab
poollohistades järel Alla Marit...
Kas, Mari, kindlaks jääd? Kas vastu pead?

Ta pea on püsti, piitsavorbid palgel,
tuul rebib lahtihargnend juust.
Ta ettepoole kooldub, tuigub jalgel,
ja needeid kostab hingeldavast suust.

Kuid neid ei kuule kirikmõisa seinad
sel öösel enam. Sajatused, peks.
Ja vaikus. «Ärge kummardage leinas!»
kui saaks, ta sõpradele kõneleks.

Kuum viha, uhkus vaikima ta paneb.
Ei palu vaenlast, värise ta ees!
Nõrk naine pole ta — on enamlane,
on väärne sõdur vaprate armees.

Paks orduaegne kirik kõmab mornilt,
kui vastu müüri kajab üksik lask.
Parv hakke kohkununa sööstab tornist,
loik lumme sulab verest palavast.

Ja palju kordi saare rahva kange,
kuum veri sulatab sel talvel lund...
«Au kõigile, kes võitluses on langend!
Küll ükskord saabub teie tasutund!»

Nii mõtleb Ellam-isa koju kandes
ja mulda mattes oma esiklast.
Seal haual vargsi käidi. Vennad vande
seal andsid, et ei lakka võitlemast.

*

Seal kaua üksi kaasik urbus, lehtis,
ja kolletas ning kohas tuulehoos.
Ma ütlen lihtsalt: sellel aastal tehti
ta kodukülas Ellami kolhoos.

Nüüd tuleb kevad ... Sulab, soojalt tuksub
end lumest vabastades künnimaa.
Ja Ellamite nimel kõiki kutsub
töövõitlusesse tubli, noor brigaad.

Märts 1949

LÖÖ PURUKS NEETUD SÕJA KÄED!

Ju noored tammed, kallid rahutammed
kolonnidena stepimulla seest
on sirgunud. Ja mööda orulamme
neid hellitavad noored jõed ja veed.

Jõed noored rändu alustavad kõrbes,
täis tabamatut laulu iga piisk.
Aed lõhnab. Tasa kahisevad kõrred.
Ja igas kõrres kordub sama viis.

Sest rahupäevi armastavad niidud,
õhk, põllud, metsad, linnad, tehased ...
Kuid inimesed, ehitajad-hiiud,
neid kõige rohkem armastavad veel.

Ju higi läbi sõi me sõjapluusid.
Rind kannab töö- ja rahumedaleid.
Me loome helkjaid sildu, taimi uusi,
me avastame uusi maid ja teid.

Päev tõttab, lendab. Koidukumas leegib
ja voogab vili nagu kuldne vall.
Ei ole iial kasvatanud keegi
veel sellist vilja meie taeva all.

Kuid selles päevas, laulust-kumisevas,
nii sõbralikul, maasikasel mäel
üks süütekapsel varitsedes lebas.
Ta varitses. Ja lõhkes laste käes.

Ja kustus valgus, kumin kõrges rohus.
Kõik kadus — paitamiseks pehme juus,
lind pesal, marjatopsid kasetohust,
poolavakile uudishimus suud.

Noor algav elu, piiritu ning rikas,
mis võimsana veel polnud kohisend,
ees avastused, merereisid pikad,
kõik kaunid värsid, stratosfäärilend.

Ja loendamatut, hindamatut palju ...
Vaid ema karjatus, ta valu jääb.
Ei lakka see, ta kasvab, paisub valjuks.
Ja teda kordab miljonite hääl.

Ei tohi vaikida sa, valukandja!
Ka sina, õnnelik, uut vaenlast näe!
Pead elu kaitsma, sina, eluandja!
Löö puruks, murra neetud sõja käed!

Nad põletasid, rüüstasid ja tapsid,
haakriste kandes veres varrukal.
Ja kurjalt nende seatud süütekapslid
me lapsi varitsesid mulla all.

*

Need neetud igaveseks puruks löö!
Nad jälle tõusnud on, vaid kesta muutes.
Neil sama verised on kuritööd.
Needsamad! Ainult varrukates uutes ...

Need küüsjad käed on kullast sõrmuseis,
nad kuldseist nõudest söövad, joovad.
Täis kirge kahlavad nad dollareis.
Ja külmalt neegreid silmusesse poovad.

Need ilged käed vaid koeri paitavad.
Nad üksnes toorustele plaksutavad.
Kummkindaid kandes kaasa aitavad,
et teadus muutuks katku taimelavaks.

Et vaba Saksa toibuda ei saaks,
et töökad tšehhid kiratseksid näljas,
röövmardikaile teeksid tallermaaks,
kui ainult suudaksid, me õitsvad väljad.

Neil rusikad on seks, et sulgeda
suu laulikul, ta vabadusetahe.
Ja kõigil neil, kes nõuda julgevad
au, sõprust, rahu inimeste vahel.

Wall Streetil, Valge Maja saalides
kui kätlevad need käed, uut reetmist oota
siis, tööline Ameerikas. Su ees
uus koorem seisab, Marshalli-Euroopa.

Kui haaravad nad sulepea, siis seks,
et muuta maailm ainsaks orjaturuks,
et kõikjal nälg ja terror määratseks,
et mürsud kisuksid me lapsi puruks.

Nad, kägardades taevassinist lippu,
ju avalikult tapavad Koreas.
Uus sõjatont maailma kohal ripub.
Häält tõstma pead! Sa rahu kaitsma pead!

Te värisege, neetud sõja käed!
Lõpp tuleb verejanul, saagiihal.
Sest palju võimsamad on rahuväed,
on rahuinimeste püha viha.

1950

KEVAD LINDUDEGA.

Nüüd sulisevad veed ja veed,
ööd nendest helisevad.
Ja mööda märga, rõõmsat teed
me juurde tõttab kevad.

On tähtsaid tellimusi talt
ja palju töid me lastel —
kuldnokkadele usinalt
nad löövad pesakaste.

Hea laululind, ükskõik kus maalt
sa tuleksid me juurde,
eest püüniseid ei leia sa,
ei trellitatud puure.

Aed varsti haljendama lööb,
me hoolitsetud, hoitud.
Siin leidub kõikidele tööd
ja poegadele toitu.

Sest meil on võimas rahumaa,
ta võitleb rahurindel.
Seepärast hoiab, kaitseb ta
ka kevadet ning linde.

1951

LAISAD POISID.

Laisad poisid — küll on häda,
küll on risti nendega!
Seljast läbi kasvab ädal,
seni kui nad magavad.

Lind neil mütsi pesa punub,
pojad munast välja toob.
Sitikas neil ronib suhu,
ämblik võrgu ette koob.

Pealt nad ammu mustaks kõrbend,
altpoolt hoopis hallitand.
Viiks nad pesta suurde tõrde —
sedagi tööd ei salli nad.

Ilmarahvas mõistatagu:
vinka-võnka vingerdab?
See on laisa poisi vagu,
see on laisa heinakaar.

Ei ta oska hobust hoida,
traktorit ei tunnegi.
Õppusele käega heidab —
elati ju ennegi!

Ninad viltu viina poole,
õlle poole õieli.
Kaelad kiiva kapa poole,
toobi poole toruli.

Neiud väiksed peksku rehed,
pisikesed tehku tööd.
Venivorstid noored mehed
lulli lööksid päevad-ööd.

Ärge meie hulka tulge,
kui te end ei paranda.
Kes teist kosja tulla julgeks,
vana korvi vastu saab.

Teil on normipäevad napid,
häbil pole otsa-äärt.
Naine teile tulgu appi,
kuid te pole seda väärt.

Kiik on katki, pill ei hüüa.
Poistest abi pole meil.
Viiks need laisad turgu müüa —
aga tahtjaid pole neil.

1951

Minni Nurme

(sünd. 1917)

MINNI NURME.

Sündis 30. oktoobril 1917 Viljandimaal talupidaja perekonnas. Lõpetas Viljandi tütarlastegümnaasiumi.

Kirjanduslikke katsetusi alustas kooliõpilasena. 1940. aastal ilmus temalt jutustus «Ratastool» ja rida luuletusi ajakirjas «Viisnurk». Suure Isamaasõja päevil jätkas ta kirjanduslikku tööd Nõukogude tagalas, avaldades perioodilistes väljaannetes luuletusi ja jutustusi.

Sõjajärgsel perioodil on temalt eri raamatuna ilmunud luuletuskogud «Sünnimuld» (1946) ja «Pikalt teelt» (1947), lasteraamat «Merel» (1954) ja rida tõlketeoseid (Beecher-Stowe, Stevenson, Byron).

USBEKLANNA.

Uks käratult avaneb pisut
ja künnisel päikesekullas
näolt liniku lahtimal' kisub
usbeklanna, piimaga tulles.

Ta peatub, tal ei ole ruttu,
käed kruusiga pakkuvalt valla, —
ei mõista me üksteise juttu,
mul vaikides piimagi kallab.

Ta silmad on tumedad ööna
ja pilku, mis pudeneb maha,
kulm varjutab muldmusta vööna
ta rosinakollasel nahal.

Ma kinnitan vaate veehalli
tal just oma heledast palgest,
kui kätkis mu virguval kallil
nutt tumestab näokest nii valget...

Usbeklanna naeratus äkki
lööb sähvates päikesetulle —
üks tundmus on tunginud näkku,
mis ühine talle ning mulle.

1942

HANGETANUD TEEL.

Ühtki oksa polnud lehes,
jäälukk sulges veerva vee.
Õhtul halli kogu mehest
saatsin hangetanud teel.

Vaikselt panin käe su pihku,
süda südamel, suu suul.
Umbse ilma tuisukihku
vihisedes kandsid puud.

Külg siis külje laskis lahku —
toetuda ei kauem saand.
Sülle sadas lumevahku,
mattis mütsi, mattis maad.

Pakasega kulmud härmas,
pikal sammul lume sees
läks — käes kindakiri armas —
tormiõhe sõjamees.

1943

ILUSA ILMAGA.

Meri õhuline, hele,
päike sulab vette.
Süda võbelevalt elev,
vaht lööb jala ette.

Tuulehoog käib üle ranna,
sile paas ja põõsad.
Tasast koha endas kannan
hingetõmbel rõõsal.

Kivid uhutud on valgeks,
laine soe ja kähar, —
vee peal peegelduvast palgest
vaikne põhi näha.

Laskub maha linnusülem,
adru maale narmub, —
tormidest on saadud üle, —
ja mu meel on armund.

1946

LINDA.

Ballaad «Kalevipoja» aineil.

1

Siis Linda ei läbenud siluda juust,
mis läikis nii puhtalt kui niined,
tal ühtegi ohet ei libisend suust,
samm õõtsudes raskena tiine.

Kehv, soine ja kiviselt paadunud maa.
Lesk naine, mis võis ta siin suuta?
Külm merevee hingus ja tinane paas,
vood, mida ei jaksagi muuta...

Ta emalik rüpp oli tugev ja soe,
maast rahnusid õlale ladus.
Tal tundus, kui liigutaks ihus end poeg,
ja viimne kui kõhklus tast kadus.

Seal kõledal vainul, kus Kalevi haud,
ja üksikud kaeblevad haavad,
ta unistas — elevalt pärani laud:
et pojad veel vägevaks saavad...

Paekamakaid kalmule kandis ta nii,
võis olla ükskõik kui väsind,
aost ehani käis oma koorma all siin,
töö vaeva ja armuga käsil.

Muld pudenes tolmates päikese all,
tuul hingeldas laotusest maani,
ees avanes kaugele läänerand hall,
ja taha jäi ulguvaid laasi.

Ükshaaval ta kivisid asetas käest, —
ei süli saand seista tal tühi, —
nii kaua kui rahnud said Toompeale mäeks,
ja tööst tekkis, Tallinn, su põhi . . .

2

Sel põuaselt sumbunud suvisel ööl,
kui juua maa paene pind palus,
rahn libastas väsinud lesknaise vöölt:
jalg vääratand südamevalus.

Öövaikusse sigines mure ja lein,
ning nõmmed kui õhkuvas tuhas,
vaid kidurad kased ja kõrbenud hein
veel uimavalt lõhnasid luhas.

Mis parata võis ta, et kehval sel maal
on õitsevat aega nii vähe?
Ta pisaraid tagasi hoida ei saand —
maa vaeseltki muust kõigest lähem!

Nii nuttis siin Linda, ja kogu ta arm
taas elustas lättena rinda;
et paepealsel üürike suvi nii karm,
ta silmaveel niisutas pinda.

Ta mõtles: kord õitseb ja lokendab nurm,
ja jällegi ollakse noored,
mil põue lööb õnnelik suveöö-hurm
ja rõõmuga kantakse koorem!

Veel enne, kui koidust sai päiksene päev,
järv kasvas ta jalgade ette.
Meel vabanend valust, jäi istuma mäel,
ning kaunina peegeldus vette.

Siit karastust tüvesse imesid puud,
ja väljad said otsekui uueks,
ja iial kel igatsend janune suu,
see värskund on järvevett juues . . .

3

Nii raskelt ja sügavalt kohasid veed,
voog ammus kui näljane kari.
Seal Linda käis vaiksena allikateed,
all läve ees hommikuvari.

Ja lindude murelik sügisehääl
tal kambrisse järele kajas.
Ning luikedel, randa kes puhkama jäänd,
lend tiivad taas avali ajas.

Hall meri siis külmem ja karedam näis,
kiudpilvisse härmatas päike.
Mis vari, mis surm ümber hoonete käis,
kui luuraja salajaid käike?

Kes hiilides sirutas tumedad käed,
et haarata hõõguvat rinda,
ja röövida saaki, mil keegi ei näe,
kui koldesse tuld läitis Linda?

Ei Tuuslari küüsist ta pääseda saand,
jääkibemeid palgesse tuiskas,
jalg püüdis veel viimne kord puutuda maad,
kelm kaugetest küllustest luiskas.

Tuult Tuuslar ei kartnud, ta valitses merd,
morn pesa tal Põhjas kesk pakast.
Ent mullasse poetades südameverd,
arm emalik loitmast ei lakand:

veel toetada poegi ja pooleli tööd, —
kuis Linda võis lasta end viia?
Rind valuga äkki kui tarduma löönd —
ta kivistus sambana siia.

4

Poeg kaugelt siis tuli, ja tuul hallil pael
noort haljendust silitas soojalt;
maasüdames vanemaist hingestund vaev,
teel hääletul päikeseloojak.

Poeg väsinult rahnule nõjatas käe,
et puhata, võidelnud kaua ...
Kuid kivi sai otsekui elava väe —
ja õnnistust jagasid hauad.

Ilm hämardus, süüdates tähtede-tuld, —
ju kotkadki pesasse lennand!
Nii magusalt lõhnas siin kastene muld,
ja ootasid lävel ta vennad ...

Koos öö jooksul räägiti senised teod, —
kuis Tuuslari ta oli võitnud,
tal noorusest hõõgasid karedad peod, —
kuis mühavat merd oli sõitnud!

Kuid rammugi katsudes kaugel käind poeg
mis imetlust äratas teistes!
Ta käed olid kindlad kui terasest toed,
jõust pulbitses tuule käes seistes.

Ja alles veel leegitses päikesetõus,
kui kinkudel alustas kündi,
ning sügavalt hingates, kandis ta põu
uut õnne ja õitsvuse sündi.

Seal külvile värskena avanes nurm, —
taas kaunina suvi võis tulla,
ja kastese karguse kodune hurm
kui hingeõhk lõi üle mulla.

1946

UNI SÕUAB.

Unepaadikene sõuab
lapsi hellalt kiigutades,
õhtust hommikusse jõuab
sinipurje liigutades.

Loodes punab ehavari,
pilvekiud on sujuvad,
tasa hällib lainehari,
millel luiged ujuvad.

Muinasjutulised luiged,
tiivad valged lumena!
Kergelt kandub tuuletuige
üle mere tumeda.

Kuni puhkeb koidusära,
päike virgub kastega,
unepaat on sõudnud ära
uude päeva lastega.

1951

HOMMIK RANNAS.

Päike pillub kuldseid kiiri,
rand ja meri valgust täis,
otse vastu lainepiiri
uitev utekari käib.

Valge liiv ja kiviklibu
päikese käes säravad.
Mall on söötnud kassi, tibud,
nüüd ta seisab väraval.

Naabrilaste salka nähes
rannarihval lagedal
üle kivirahne läheb
hüpeldes neil' vastu Mall.

Lastel kutsikad on järel,
ei jää maha, niuksuvad!
Kaagutades hani ärev
tuleb, pojad piuksuvad.

Lapsed viivad kutsud vette,
neile järel sulpsab koer —
kutsud ujuvad, neist ette
jõuab siiski hanepoeg!

Vana lootsik merre toodi
männi varjust liiva pealt,
sõudma päris mehe moodi
kohe asutakse seal.

Jaagul sukelduda tihti
pea ees vette meeldib just,
vee all mere põhjakihti
vaadelda on lausa lust!

Nagu kirju lestakala
mõni lapik kivi näib,
vesikasvud ümber jala
nagu pastlapaelad jäid!

Õhus tiirleb kalakulle.
Rannas põlvist saadik vees
õngede jaoks väikseid rulle
püüdma Jaak on tubli mees.

Siis, kui Jaak on merekaldal,
varjuks kähar männipuu,
igatsus ta südant valdab,
kutsub meri ääretu . . .

1951

KODUKÜLA NOORIKUD.

Kes on noorikud seal lauda juures,
kelle kari ammub laudas suures?
Kes see varnast pihku võtab harja,
kammib siledaks kolhoosikarja?

Kes see künadesse naereid jaotab,
heinasületäisi sõime vaotab?
Kui neid vaatan, igaühe pale
tungib mulle hinge ligidale.

Kas me pole koos kord radu talland,
ühte kruusi endil piima kalland,
heinal olles mättal leiba jagand,
maasikmarju noppind põõsa tagant.

Jooksime kord karjalaste ringis,
istusime koolis kõrvu pingis,
minu patse palmind on te pihud,
ühed olid aabitsad ja vihud.

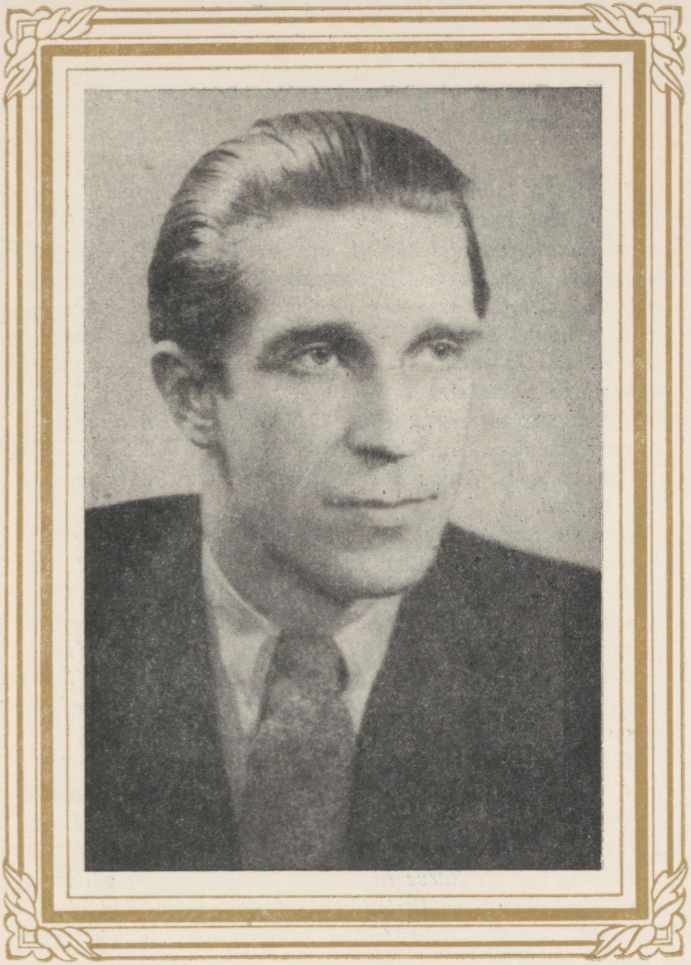
Kodune ja mahe keelemurrak
teed te suust mu südamesse murrab,
see on nagu kaasavara, rikkus,
mida koi ja rooste pole rikkund.

Teil on talitada suured karjad,
uutel lautadel on kõrged harjad,
mitukümmend looma seinast seina
teie ümber mäletsevad heina.

«Vissi, vissi!» Lahke käega piima
tõttad sulgu vasikaile viima,
sarvemügarikke kergelt paitad,
mõnda rumalakest juua aitad.

Igal õhtul olete te viimsed,
koristate lävelt põhuriismed.
Hommikuti vara koiduvalul
olete te esimesed jalul.

1955

Ralf Parve

(siind. 1919)

RALF PARVE.

Sündis 25. juunil 1919 Rakveres töölisperekonnas. Lõpetanud Tallinnas keskkooli, töötas kantselei-tööjõuna, hiljem spordireporterina ajalehtede juures, 1940. aastal — ajakirja «Pioneer» toimetuses. Oli Isamaasõja võitlejate ridades — algul miinipildurina, hiljem rindeajalehe «Punaväelane» toimetuse liikmena. Sõjajärgseil aastail on töötanud lasteajalehe «Säde» ja -ajakirja «Pioneer» toimetajana ning ajakirja «Looming» toimetuses.

Kommunistliku partei liige 1947. aastast. On olnud Tallinna Keskrajooni TSN saadik.

Pidevamat kirjanduslikku tegevust alustas Suure Isamaasõja aastail.

Ilmunud luuletuskogud: «Sõduri südamest» (1945), «Ajast karmist, kaunist ja kallist» (1946) ja «Võitluspostil» (1950). Luuleraamatud lastele: «Teguderohked päevad» (1948), «Meie maja poisid» (1949), «Meie kodumaa» (1950), «Mida jutustas kapten Aru» (1950), «Lõbusad värsid» (1952), «Väike John» (1952), «Suvepäevad Siverskojes» (1953), «Telefon» (1953), «Tahan ruttu kasvada» (1953) ja «Tulge meile külla» (1954).

Kaheksa eri raamatut tõlgetega R. Parve luulest on ilmunud vene keeles. 1950. aastal omistati talle üleliidulisel lasteraamatute võistlusel valikkogu «Päike kodumaa kohal» eest esimene preemia.

Rohkesti on R. Parve avaldanud nõukogude ja välisautorite luule tõlkeid, publitsistlikke artikleid ja kirjandusloolisi esseesid, koostanud ja trükki toimetanud rea nõukogude autorite teoseid.

TAGASI TULLES.

Täna on linn kui üksainus tere,
sõbralik käesurve sünnimaa pinnal,
ja sulle näkku lööb tuttavlik mere
rohetav jahedus koduses linnas.

Tuleme tagasi, oleme võitjad,
kaasas kõik lahingu kiirud ja tuuled;
poisid, kes päikesest põlenud, kõik nad
võidujuubeldust kannavad huultel.

Uhked on sammud ja leekivad pilgud.
Päikeses kiirgavad püssidel täägid.
— Nii meie maleva tagasi ilmub,
võit meie heitluste vaprusest räägib.

Nüüd on me mõtted ja südamed keevad,
Eesti, su haavasid ravima viimseid,
ning meie sõdurilihased teevad
lossideks viimsedki varemeriismed.

Muudame jälle su tänavad sirgeiks,
puhtaiks ja avaraiks päiksele paista,
tahame näha, et tõusule virguks
linnad ja külad, mis antud meil kaitsta.

Liitku me mõtteid ja tegusid jäävalt
töörõõm, ta mehisus, uljus ja heitlus.
Õnnele avatud silmad veel näevad
kord, mis me tahtes ja südameis peitub.

Juuni 1945

TEERISTIL.

See, kes astus kaugel rinderajal
kõik need hävitavad, pikad kuud,
tunneb hästi lihtsat laudset maja,
üle maantee lastud tõkkepuud,
tunneb lippu tõstvat rühtjat neidist,
tema asjalikku pilku teab,
kuis ta oma sõdurlikus kleidis
rinde poole sõitjad kinni peab.

Meile oli hästi tuntud-teatud
iga sedalaadi teederist,
kuna siin nii sagedasti peatus
mõni oma polgu «Gaz» või «Zis».

Siit sai auto peale, ehkki koorem
ikka oli ülemäära täis.
Ent mis sellest. Ainult mõni noorem
jalgsi pikad otsad maha käis, —
vanu rindemehi tunti juba
ja neil oli peale tulla luba.

Nõnda istus juba lõunast saati
mehi teederistil lõkke ees,
katelokis teed või kontsentraati
aurates ja pobisedes kees.

Tee on pikk.
Kui püüaks jalgsi minna —
alles homme lõunaks jõuad s i n n a.
Sellepärast oodatakse siin
DOP-ist masinat, mis polku viib.

Ja on ümber visiseva lõkke
päevad läbi käimist, rüsimist,
laia vandumist ja naerurõkkeid,
palju arutlust ja küsimist —
maast ja ilmast, kõigest läbisegi:
mida keegi enne sõda tegi,
kus ta sõdinud, kus pihta sai,

kas mahorka parem on kui «narmas»,
ja et ikka üle kõige armas
oma kodulinn või oblast, krai.

Naaberpolgust venelane paotab
siin mahorkakoti laia suu,
ajalehe ühevõrdselt jaotab,
ütleb:
«Na, vozmiite tabakuu!»

Räägib oma kallist kodukohast,
räägib aegamisi lihtne mees —
akna taga vaiksest kasekohast,
sirgeist päevalillist ukse ees,
tüdrukuist, kes väravatel salgus,
balalaikast, tantsu tormjast hoost, —
ja kuis äkki kogu elu valgus
armutult ja ootamatult koost.
Räägi, räägi! Ah, me teame,
kõik me teame, mis on koduarm, —
kõik me selle pärast võitlust peame,
mis meilt riisunud on sõda karm.

Sinu kodu ... kuskil kauges paigas,
läve kõrval päevalille õis,
teiste kodu olla kuskil taigas,
stepiväljul, mägestikes võis.
Kodu — jah, see kallis sõna meile
üht ning sama, sõber, tähendab, —
sõna, mis on kallis miljoneile
ja mis sütitab ja lähendab.

Siin on läti kaardiväe-diviisist
poiss, kes Moskva kaitsest läbi käind;
tõmmu mees, kes pärit Kutaisist, —
aastaid sõdinud ja palju näind;
siin on siberlane, hoides automaati,
kes on sõdind juba Stalingradist saati;
eestlane, kes kodunt tulnud siia
seks, et lõpule võiks ühes viia
võitlust Läti kodude ja õnne eest.

Kodu, kodu — tollel hetkel meeltes
teederistil mõlkus igal meist.
Kodu — kõlas erinevais keeltes,
kokku aga KODUMAA sai neist.

1945—1947

KOOLIST KOJU.

Kell helises ja lõppes kool
ning Mihkel koju nagu nool,
pamp kaenlas, tõttas kähku.

Ei tahtnud tee peal aega viita,
vaid mõtles: täna ema nähku,
et poega võib ka vahel kiita,
kes tuleb koju pärast kooli
ja koerustükkidest ei hooli.

Läks mööda minutit nii viis.
Poiss kiirelt tänavatel punus.
Kuid korraga — mis juhtus siis?
— Näe, juba antud tõotus unus!

Üks hobune seal, sõites traavi,
just ajas terve koorma kraavi.
Nüüd piiras paika rahvamurd,
ja Mihkel, laubal tähtis kurd,
välkkiirelt lähemale rõhus
ning arvas, et just tema nõu
on hästi asjalik ja tõhus.

Paar meest ent, kokku võttes jõu,
taas kraami vankri peale ladus,
ning koorem varsti silmist kadus.

Siis oli Mihklil tarvis aga
veel seisatada akna taga,
kus müüdi mitmeid spordiasju.
Ka Mihkel sporti armastas ju!

Kes poistest seda siis ei tee?
Ning meile imelik ei näi,
vaid päris loomulik on see,
et Mihkel viivuks seisma jäi.

Siis kostis vali kellakaja
ja tuletõrje kihutas.
Poiss mütsi kukla nihutas —
seal oli ilmselt teda vaja!

Ja autot püüdes, hõlmad valla,
põiktänavast ta tormas alla.

Küll jooksis Mihkel kõigest väest,
kuid pritsiauto kadus käest.

Siis käis ta paaris-kolmes äris
ja asjalikult hindu päris.
See alles kodu meelde tõi,
kui kuskil kell viis pauku lõi.

*

Nii tõttab koju nagu nool
me Mihkel, kui on lõppend kool.

1946

SOOME-REISI MÄRKMIKUST.

Õhtu sadamas.

Jäi vaikseks siin viimne kui vinn
ja vaibus kõik päevane kära.
Neoontules virvendab linn
kesk petvat reklaamide sära.

On lõppenud lossimistöö —
nüüd kõrtside uksed on valla
ja sadama rahutu öö
toob madrused reelinguilt alla.

Neid trahterikärasse kaob,
kus rõõme niipalju kui kulub:
trumm metsikult mürtsudes taob
ja saksofon venivalt ulub.

Lõtv kõnnak ja uhmerdav jutt
võib jänkit küll igal pool saata.
Ja needki, kel praegu siin rutt,
koos kõnniteel peaksid kui laata.

Püks kogub kui puri neil tuult,
viib puiesteel ladusalt päri, —
kõik õhtud nad ühtjärge truult
on harjund siin ajama äri. —
On vaja vaid mõnusaks ööks
raas tubakat, pakk sigarette,
et odavad margad neil lööks
hea eduga koiduni ette.

Siin töölise nädalapalk
võib korraks tal täita vaid tobi.
Kuid lärmakas madrustesalk
kuraasikalt trahteri kobib.
See enesestmõistetav pilt
on jõudnud siis sellegi maani ...
Hea, loomutruult selgitav silt:
säh, imetle «Marshalli plaani»!

1947

Pildike tänavalt.

Teistel surm oli kiire ja valutu —
lihtsalt Kannaksel tükkideks kisti,
aga siin veereb ratastel jalutu,
kandes aumärki — kullatud risti.

Õnn võib hurmata kindlasti ristimeest,
kelle mütsi just pennike lasti:
tasuks rikaste isamaa kaitse eest
sai ta maja — puuratastel kasti.

Ole rõõmus ja uhke, sest, vennike,
ega rohkemat tahtagi või sa!
— Sulle käru ja juhuslik pennike,
kes on rikkad, küll need saavad **mõisa.**

1947

PILLIMEES.

Õhtu tulles ehahakul
redupakul
ukse ees
päästis rõõmsad viisid valla
kuulsaim valla
pillimees.

Mängis maast ja mängis ilmast,
neiu silmast
välja vee,
aga poistel sirgeks piha,
südamesse unund viha,
pilgu ette sõjatee.

Mängi, mängi, sõjaveli,
iga heli
tuttav meil!
Siin on sõja karmi ohtu,
julgustust ja nukrail' lohtu
— kõike tuntud sõjateil.

Päike vajus metsa taha,
kaste maha
langeb ööks,
aga meid sa pillilooga
virgutad kui uue hooga
uueks päevaks, uueks tööks.

Kõik, mis, kõik, mis oli eile,
jõudu meile
lisab vaid, —
homme sinu mänguhoo me
ühispõldudele toome
kündma, külima me maid.

1948

VANA TÖÖMEES.

Septembriõhtu murrab oksi kummargile,
on tühjund sajuniisked tänavad.
Siis äkki kõlab pikk ja hele vile
ja tehas avab oma väravad.

Ning sellest puiesteele mehi valgub
ja noori poisse ülemeelikuid,
siin astub vanameeste raskeid jalgu
ja vilkab värvirikkaid seelikuid.

Paar sammu teistest taga rühib
nii aastailt juba üle keskea mees,
käis põselt külmi vihmapiisku pühib
ning rõõmsalt hõõgub piibutobi ees.

Kolmkümmend aastat katnud tehas
nõetolmuga ta elurasked laud,
ent täna nõtke noorus on ta kehas,
sest töömees olla nüüd on jälle au.

Ja omas tehases ja vabal pinnal
käed nagu ise kibeleksid tööd, —
ei ole aeg veel puhkusele minna,
vaid, nagu suudad, kaasa praegu lööd.

Poeg oma elu jättis Sõrve randa,
et valgem päev meil oleks ukse ees . . .
Nüüd vanamehe kohuseks on anda
töös oma osa nagu sõjamees.

Sest kuis ka mõtleks uuest tapatalgust
taas piiri taga pimeduse väed,
aeg koidab meile kommunismi valgust
ja liidab kindlamini tööga käed.

Seepärast töötabki ta nõnda visalt,
just nagu tulist rindevõitlust peaks, —
ja see on panus sõjamehe isalt
me rahva õnne, kindla rahu heaks.

1948—1950

TALLINNA DETSEMBER.

(1924)

On hämar ja varane hommikutund,
puud härmaga loorind on kahu, —
linn magab veel rasket ja roidunud und
ning tänavail valitseb rahu.

Tumm Toompea süngelt ja pahtunult aos
kaeb kesklinna katuste harju.
Ministrid ja kindralid sängide paos
on leidnud siin tuisu eest varju.

Sulgpatjadel magada on nõnda hea —
nad ohtu ja muret ei tunne.
Ei, härrased, tõelisus läheneb pea,
väevõimuga astub te unne . . .

Kes sammuvad, sammuvad raskelt nüüd ööst
aovalgusse aguleid kaudu?
Siin tulevad n e m a d, kes vaevatud tööst
ja elust, mis pannud nad raudu.

Hall äärelinn vaikides viipab siit veel,
kesk vaesust ja kõledaid tuuli:
te lõpuni minge sel võitluseteel,
käed rusikas, surutud huuli!

Naelsterling ja dollar meid orjuses peab,
meid näljutab, sunnib ja vaevab, —
traataiad me õnnele ette see veab
ja kaevikud vahele kaevab.

Me maapõu on «Goldfieldsi» härrade kuld,
me tehaseis töö nende anda,
me haritud kulakupõldude muld
võib vilja vaid nendele kanda.

Meid orjadeks müünud on kodanlik kord,
me kodanlus kupjana täidab
vaid kuulekalt seda, mis pankur või lord
kas Cityst või Wall Streetilt väidab.

Seepärast meil Saaremaal valati verd
ja Irboskas hukka said süütud,—
me Kingissepp puhkab kesk põhjatut merd
ja sajad on vanglaisse püütud.

Nii sammuvad, sammuvad hommiku eel
detsembrikuu härmatand linna
need mehed, kel jätkuval võitluseteel
aeg määrand on edasi minna.

Kord, härrased kupjad, te voli ja sund
peab ometi lõpule jõudma!
Me tuleme segama täna te und
ja kõige eest seletust nõudma.

Teil teada on viimne kui varjatud haud,
me orjuse mure ja raskus, —
las rääkida täna siis vintpüssi raud,
granaadid, mis valmis meil taskus!

Ei kaitse teid tunnimees, lukk ega riiv —
kõik ühtviisi korraga kaovad,
kui tulnud on viimne ja otsustav viiv,
kui püssilaed ustele taovad.

*

Veelkordselt meid võitluses tabas küll taand
ja suudeti murda me rammu,
julm vägivald peatada aga ei saand
me õigust ja ajaloo sammu.

See jälle meid aguleist Toompeale tõi,
et karmilt me nõudmised kajaks, —
see punastes lippudes lehvima lõi
me Eestimaal jäädavaks ajaks.

Ja nii kogu maailmast orjus kord kaob,
aeg raskena sammudes jõuab,
kus uksele ajaloo püssilaad taob
ja vihaselt avamist nõuab.

1949

ÕHTU JALTA RANNAL.

Heledad lõunamaa tähed särama veel ei löö,
üle ääretu mere aga on algamas öö.

Juba on hämarad pilved mäeharjad varjutand,
juba öö-eelselt raskelt kohiseb kivine rand.

Süttivad majades tuled. Haljaste aedade süles
ainult küpressid kui valvurid sirgeina kerkivad üles.

Vahuseid laineid toob randa kauguses turdunud tuul,
aga rahutuid vesi kinni peab kivine muul.

Tuuled ja tumedad lained tulevad võõramaa poolt,
sealt, kus on röövitud elu, vabadus inimsoolt...

Tõuseb ja kohiseb meri karmi ja vihase vooga,
aga muuli ees murdub vahuselt metsiku hooga.

Mühav ja märatsev meri, pime ja julm on su raev,
aga, näe, sadamast väljub valge, tuledes laev.

Kindlana ööle vastu laineid lõigates ta
sõidab ja ahtris kuldkirjas sõna on: «VENEMAA».

1950

TUVID.

Väike poisike rannapargis
valget tuvi, kes laskunud mäelt,
naerunäoliselt, jalad hargis,
söötis küpsisepuruga käelt.

Ja ma mõtlesin:
samal ajal
seisab Tallinnas tuvide ees
vahest samuti puiestee rajal
mõni heldinud väikemees.

Meie lastele tuvid on kallid,
kuhu eales nad lendavad,
vaiksed linnud, kas valged või hallid, —
rahu sümboliks meile on nad.

1950

POJALE.

Vajund padjale heledais lokkides pea,
naer veel huulil, jääb vaguralt unne.
Kallis poeg, sina sõjast ja hädast ei tea,
sina möödunud päevi ei tunne.

Maga rahus, mu väikene, muretu mees,
mustad ohud su unne ei astu, —
homne päev oma helguses ootab sind ees,
viies tõusvale päiksele vastu.

Sinu õnne heaks isa kord võitluses käis,
aastaid sõdurisinelit kandis, —
valged kambrid, mis tulvil on päikest täis,
ja kõik mängud nii sinule andis.

Vajund padjale heledais lokkides pea,
naer veel huulil, jääb vaguralt unne.
Kallis poeg, sina sõjast ja hädast ei tea,
meie muresid sina ei tunne.

Sina, armas, ei oska ju mõtelda veel,
et just sellal, kui unne sa vajud,
surma külvavad lennukid kaugel on teel —
tapma lapsi ja lõhkuma maju.

Kallis poeg, sina sõjast ja hädast ei tea —
ärkad mänguks ja rõõmudeks homme,
aga verises võitluses kauge Korea
talub pisaraid, surma ja pomme.

Indoneesias võimutseb orjus ja piin
ja Vietnamis on tuhandeid lapsi,
kelle vanemad jõhkralt ameerika miin,
julmad võõramaa soldatid tapsid.

Üle merede raha eest kiskjalik sund
meie elu ja rõõmusid vihkab, —
ja ta sinugi süütut ja muretut und
surma käega sealt puutuda ihkab.

Maga julgelt, mu väikene, muretu mees,
ärgu olgu sul unesid pahu, —
nagu tunnimees postil — nii aseme ees
valvab isa su und ja me rahu.

Ning kui uinud ja vagurat lapseund näed,
tea, on kindlana kaitstud su ase,
kuna kuskil me tugevad töömehekäed
surma lastele ligi ei lase!

1950—1953

AMEERIKA ROMAAN.

1

John Browniga võib olla päri,
et temal ilusasti veab —
ta väikest kirjanduseäri
New Yorgis juba aastaid peab.

Kesklinnast veidike küll eemal,
nii-öelda: tsentri külje all,
on igal minevamal teemal
laos kuhjadena teoseid tal.

Seal Miller Woodiga on kõrvu
ja lesib totter-tohter Freud, —
seal leidub andekaupa mõrvu,
romaanidena veretöid,

kus seikleb poisse nagu pulle
— Chicago ülbeid gangstereid;
kretiine, pätte, joomahulle
ja naisi ... naisi — milliseid!

Ei ole kokku hoidnud värvi
siin kirjanikust automaat,
sest omab taipu, joont ja närvi
ameerikalik literaat.

Sind, ostja, midagi ei keela
— säh, võta, mõne cendi eest! —
ja ahnelt kugista ja neela,
et süda välja kargab seest.

Noh, teadagi, eks äri lokka,
kui veidikegi jagab taip ...
Brown edukalt müüb vaimurokka,
kus laiba otsa kuhjund laip.

Jah, äri läheb, pole laita!
Miks ta siis minema ei peaks,
kui vaimuvara — taevas aita! —
Brown müütab oma rahva heaks.

Sest peenemalt kui palvemaja
noort jänkit kiskjaks teeb üks teos,
ja bossidel nii, nagu vaja,
üks loll on jälle rohkem peos,

kes taltsalt tirib mundri selga,
kui selleks käes on paras hetk,
kes mitte kuradit ei pelga,
kui tapale viib tema retk.

Sel põhimõttel äri ajab
John Brown kui kaukapatrioot,
sest aina enam saaki vajab
Wall Streeti rebenenud noot.

... Kõik läinukski nii — vana moodi
et ümardunuks rahapaun,
ühtviisi rahuldunult voodi
meil heitnuks õhtuil mister Brown,
kui mitte läbi tema plaanist
kriips poleks veetud hirmsal hool.

Ja seega algab mu romaanist
ameerikalik teine pool.

2

«Käed üles!
Rahakott või elu!»
— Põmm!
kõmas koldist õõnes pauk.

Nii lõppes Browni oleskelu
— ta suri, kolbas kuuliauk.

Laip lebama jäi leti taha,
«Mein Kampfi» uustrükk langend peost, —
kuid laekast kadus kogu raha
ja riiuleilt paar värsket teost...

Mis see siis on?
— nii, teada, küsib
mu lugeja, kel hinges võpp.
— Ei midagi!
Nii teha käsib mind vaid ameerikalik lõpp.

Võin seletuseks anda lisa
niipalju uudistajail' vaid:
poeg, aastat kümme, tappis isa.

Romaanid tõsieluks said...

1951

OHAKAS.

Õppur Oskar Ohakas
oli laisk ja lohakas.

Raamatuist ta vähe hoolis —
edasi ei jõudnud koolis.

Määrdund näoga ringi käis,
vihud tindiplekke täis, —
raamatud kui kapsad tal
olid puntras kaenla all.

Küsid:
«Kus su sulepea?»
Tema vastab:
«Ma ei tea.»
Küsid:
«Oled kummi näinud?»
Vastab:
«Kaduma on läinud...»

Oli tõesti lohakas
õppur Oskar Ohakas!

Kästi teda korrutada:
40 × 100.
Veerand tundi aega viitis
ja siis arvud lihtsalt liitis.
«Viga» kirjutas ta «vika»,
«kikas» käändus temal — **«kika»**,
üheks sõnaks kirjutas:
«meiekoolikolmasklass»!

Arutu ja lohakas
oli Oskar Ohakas...

«Iial midagi ei tea —
tühja täis on tema pea,»
ahastati.
«Poiss on raiskus,
poiss on otse elav laiskus!
Ja kui teebki miskit just,
siis vaid üksnes pahandust...»

Ulakas ja lohakas
oli Oskar Ohakas.

Plangust lahti kiskus laudu,
ronis hoovi augu kaudu,
öeldes:
«Siit saan rutem kooli —
ringi käia ma ei hooli...»

Sulepeaga märki loopis
vahetunnil vastu tahvlit,
kuni sulg läks rikki hoopis,
meenutades kahvlit, —
tahvli aga ära rikkus,
et see mõranema tikkus.

Näete, kuivõrd lohakas
oli Oskar Ohakas!

Pingi sisse, märkasime,
nüsis noaga oma nime,
et ka uued lapsed, kes
kunagi neis pinkides
õpivad siin klassis,
teavad
ja ta nime meeles peavad:
näe, kus istus lohakas—
mingi rumal Ohakas...

1951

KAKS KALAMEEST.

Kes need on —
kaks jalameest?
Need ju on —
kaks kalameest!
Vanaisa piibuga
tillukese Tiiduga
kiirustavad järvele.

Taat käib tümpa-tampa ees,
aga väike kalamees
pänta-pänta järele.
Kes need kaks
seal salakesi
varitsevad kalakesi?
Vanaisa piibuga
tillukese Tiiduga.

Pritsib vesi,
kahekesi
— nii et habe meestel märg —
sikutavad-sakutavad:
õnge hakkas paras särg!

Lõunani seal õngehaaki
hakkab-näkkab rohket saaki.
Taat siis kostab:
«Tiit, mu poju, —
naised ootavad meid koju!»

Kes need on —
kaks jalameest?

Need ju on —
kaks kalameest!
Vanaisa piibuga
tillukese Tiiduga
kalalt koju tulevad.

Taat käib tümpa-tampa ees,
aga väike kalamees
pänta-pänta järele.

Taat tõi kalu perele,
Tiit ainult alustassile
kiisapoegi kassile.

1952

KEVADÖÖL.

Akna avasin. Ja pehme tuul
kardina kui purje puhus pingu.
Täiskuu rippus vanal toomepuul,
tuppa voolas kevadõhtu hingus.

Ja mu mõte, laisalt lohakil,
korraga on ergas ja on virge:
kaugelt kostab laul ja plõnksub pill,
anub neidu, tulvil tuld ja kirge.

Tahaks ise olla nüüd see narr,
kes sel vaiksel kevadööl ei maga, —
hiiliks ise praegu, käes kitarr,
anuks oma kalli akna taga...

1953

ÖISED HÄÄLED.

Sa tule, kallis, juba videvik
on akna taga, õhtu saabub.
Päev möödus — hea ja õnnelik;
teedpidi valkjas udu maabub
ja pärast pingsat päevast tööd
tund muusikat nüüd enne ööd
las juhtida meid mööda oma rada.

Ja tasa tooni võtab «RET»,
et mitte poega äratada.
Ja tasa noorust, õnne, kevadet
ja kõike-kõike püüab elustada
me vanamoodne, armas «RET».
Aeg möödunud on rahutu ja ruttav.
Kuid kuula — ärkab meie minevik.
Sa kuula ainult!
Kõik on valusana tuttav, —
neis helides on meie tee,
nii lühike ja siiski — pikk! . . .
— Kas mäletad? . . .
Nii iga pilk meil küsib
ja iga pilk meil vastab: jaa!
Me õnn, see jäi,
me õnn, see püsib
ja ajad seda lõhkuda ei saa!
— Kas mäletad?
Näe, lehvib sinirätt,
näe, sammub kolm tankisti,
näe, ema jumalagajätt —
pilk kivine ja sõrmed risti.
Ah, laule, laule!
Palju selliseid
on ununud, mis meisse puutub!
Nüüd üle hulga aja kuuldes neid,
meel nukraks, süda soojaks muutub!
Neid laulab täna Varssav,
laulab Budapest,
neid vanu, kalleid laule laulab Riia.
Ja laulud, eland üle aegadest,
me tuppa videvikus tulid siia.

Kuid kuula!
Masinlik ja jäik
laul läbi eetri ennast rõhub,
kaob naer me suilt ja silmist läik
ning meie videvikuviivu lõhub:
ei-tea-kus kõrtsis sellel ööl
julmrõõmsalt džässi laulab naine,

ja priiskab, taskus raha, brauning vööl,
tömp üliinimene öisel lühilainel.

Sa äkki oled süngelt vagune.
Ma keeran nuppu:
ülbust, sõimu, laimu.
See õõnes hääl vist, hauatagune,
see kutsus välja kõik need vaimud!

Kuid, minu kallis,
ära heitu sest!
Näe, nende hääl on m i n u kätes.
Ma lahutan su nendest vaimudest,
neid iseenestega
nende koopa jättes.

Ja jälle soojendav ja hea on südamel,
ja helisev on jälle õhtuvaikus.
Lõi kaksteist korda
Kremli tornikell
ja võimas hümn
me rahulikus kambris kaikus.

1954

KANGELASKALMUL.

Mööda pahtunud paekivist plaate
astuvad aeglaselt lapsed ta ees:
langetanud on leinava vaate
pronksist hiiglane-sõjamees.

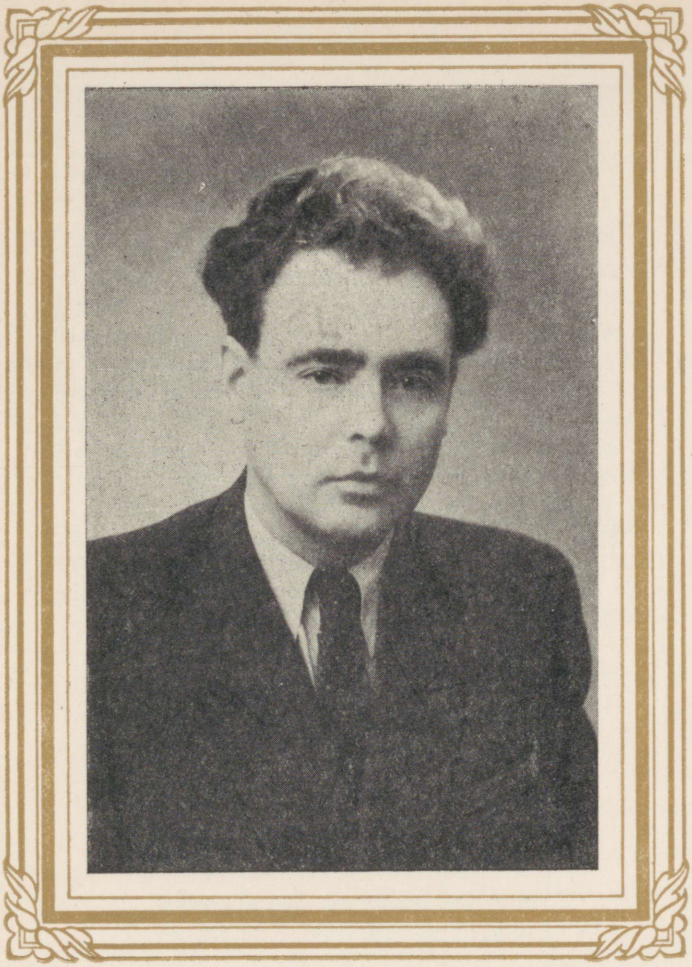
Tasa-tasa nad tulevad siia —
kandma kangelaskalmu eest hoolt,
selleks, et tänus ja austuses viia
lilli me rahva ja eneste poolt.

Loevad, loevad siit iga nime —
keda ei tunne küll, keda ei tea,
kuid kes surid, et elaksime
meie, me lapsed, et meil oleks hea . . .

Mõtlevad soojalt ja südamevalus
vene rahvast, nii suurest ja heast:
kõige rohkem ta võitlustes talus
meie Kodumaa rahvaste seast.

Tulevad hardunult lapsed...
Ja milles
nende siiraimat tänu sa näed?
— Igas üksikus kevadlilles,
mille on noppinud väikesed käed!

1954

Manivald Kesamaa

(sünd. 1921)

MANIVALD KESAMAA.

Sündis 7. oktoobril 1921 Narvas töölisperekonnas. Õppis Tallinna Kommertskoolis. 1941. aastal mobiliseeriti Nõukogude armeesse. Võitles Suures Isamaasõjas suurtükiväepolgu ridades.

Kirjanduslikku tegevust alustas rindel, avaldas väeosa ajalehes luuletusi. Sõjajärgsel perioodil on töötanud lasteajalehe «Säde» ja -ajakirja «Pioneer» toimetuses.

Temalt on ilmunud luuletuskogu «Kuuma südamega» (1950) ja lasteraamatud «Heino õpib vedurijuhiks» (1952), «Kes tõuseb varem» (1954), «Hirmul on suured silmad» (1955) ja «Kes meil käivad» (1955).

NOOR VANADUS.

Kohtla-Järvel Sofronovi nime
kohe kuulsin. Mul räägiti nii:
«Selle müürsepa juurde sa mine,
mine täna veel kindlasti.»

«Kus ta töötab?»
«Ei tea. Laob seina
vist kusagil Võidu alleel.
Küsi rahvalt. On tuttav neile
Pantelei, vana müüritöömees.»

Vihma sadas. Ja lääne poole
taevas ujus hall pilvederüü.
Jäin seisma. Üks pooleli hoone,
ja pooleldi laotud on müür.

Ukseaugust võid sisse sa minna.
Seal on lupja, tsementi ja kive,
valgeid laudu on virnas maas.

Päev lõppes. Ja nüüd on pime.
Suitsu teeb siin meeste brigaad.

Mehed istuvad. Räägivad vaikselt.
Piipe topivad kohmetand käed.
Oi, suitsuke, kuidas küll maitsed
tuulevarjus,
kui lõppend tööpäev!

Üles siniseid ringe lendab.
Nagu pilved siis hajuvad nad —
mõtled müürist ja mõtled endast,
uuest linnast ja kogu maast.

Must habemik ongi Sofronov!
Tunnen. Lehest kord nägin portreed.
Vaatab tulle...
nii hüplev on leek,
nagu tuletaks meelde ta noorust,
tema möödunud eluteed...

Tuul kohiseb. Suitsevad piibud.
Kui palju on mõtelda veel!

Vaata — tuled kui säravad triibud
löönud põlema Võidu alleel.

Nende valguses paistavad uued
kõrged majad.
Aknad heledad neil.
Nende müüride loomise juures
on olnud kord Pantelei.

Kuis on, müürike, temaga muret —
müürist mõtlema alati peab!
Peab mõtlema, milline tuleb —
kindel, soojapidav ja hea.
Et sadu aastaid siin seisaks ja püsiks
see punastest kividest sein.
Teadku igaüks, kes sellest küsib:
seina ehitas Pantelei!

Nüüd ta ehitab avarat linna
meie jäädavalt noorel maal.
Oma oskuse mahutab sinna,
oma südame mahutab ta.

Tunneb maa tema nime — Sofronov,
tema töö meie homset näeb.
Rahvas hindab
seda, mis on loonud
tema kuuekümne-aastased käed!

1952

ELEKTRIK.

Elekter kustus ära,
ükski lamp ei sära.

Köögis vanaema
ei näe keeta suppi.
Nõeluda ei näe
ema minu sukki.

Ei saa aru isa,
kus on viga tekkind.
Ema ütleb: «Kutsu
meile nüüd elektrik.
Elab üle tänava,
paneb lambid särama.»

Tulebki elektrik,
meie tuppa astub.
Tangid, väikse peitli
võtab välja taskust.

Vaatab juhtmed üle,
torgib üht kontakti.
«Käes! On leitud viga —
juhe siin on katki!»

Veel üks hetk — ja juba
valge on me tuba.

Oi, elektrik olla —
see on alles töö!
Tema käes lööb valgeks
kõige mustem öö!

Kui kõik selle ameti
õpiksid kord ära —
pime üldse poleks enam,
ööd ja päevad valgus säraks!

1954

AITÄH, TOOMAS!

Küll on tegemist palju
öösel me külmataadil —
hommikuks olgu külma
vähemalt viisteist kraadi!

Sõitis oma lumises saanis,
lilli aknaile maalis.
Kaanetas järvede veed
toredaks uisuteeks.

Valget ja pehmet lund
suusarajale loopis.
Töödehoos külmataat
linnud aga unustas hoopis ...

Istuvad raagunud okstel
nukraina väikesed linnud.
Külmast neil kohevil suled,
mure on kõikide rinnus.

«Siuts! On tühjad me kõhud.»
«Siuts!» — nii teinegi hüüab.
«Eile hommikul alles
saime me viisakalt süüa!»

«Lastele lumi on tore,
mäed ta vaibana kattis —
aga me toiduraasud
viimseni kinni mattis.»

«Siuks-siuks! Piuks-piuks! Tii-tii! —
raske on elada nii!»

Tihane aknale lendab,
ärevalt süda klopib!
Tok-tok, aknale siiski,
nokaga vaikselt kopib.

«Oleme akende taga —
Toomas — kas ikka veel magad?
Sõbrad kas unustand oled,
millal sa toiduga tuled?»

Varblane teistele hüüab,
ukse ees pidades vahti:
«Tulebki juba! Te kuulge —
uks, näete, lükati lahti!»

Tõsi. Seal Toomake tuleb,
kahlab läbi sügava lume,
peas on läkiläki.
Vurinal põõsaste taha
linnud kõik lendavad äkki.

Lindude maja on näha
siit läbi lumise heki.
«Meile, näe, tangu ta paneb!»
«Meile, näe, paneb ta pekki!»

Linnud nüüd lendavad sööma,
ühtegi pole neist arga.
Tooma sarnaseid lapsi
sulised sõbrad ei karda!

«Siuks-siuks! Piuks-piuks! Tii-tii!
Toit on maitsev ja tõhus!
Tore on elada nii —
täis on jällegi kõhud!»

Lendavad puude otsa,
pühivad puhtaks nokad.
«Siuts! Sind täname, Toomas,
aitäh toidukest toomast!

Kevadel peame sind meeles,
siis kui õitsevad aiad.

Kahjurite peale
oleme meie ju maiad.
Neile ei anna me asu,
toome sul palju kasu!»

1954

PÄRAST TUISKU.

Tegi, mis see tuisk ka tegi —
hommikuks jäi unne.

Jälgi pole ükski regi
vajutand veel lumme.

Hanged ees ja hanged taga
tuulte pillerkaarist.

Nurmega on tasa rada —
pole teed, ei kraavi.

Suuskadest võid rõõmu tunda,
teeksid sirgeks käänud!

... Hang on kõrge. Masin undab.
Juht on lumme jäänud.

Higi mehe laubalt nõrgub,
silmad vihast kissi.

Kirub seda pärapõrgut,
kirub oma «Zissi».

Aga mis see popsub taamal,
kas ehk pilk ei eksi?

Keegi sõidab traktorjaama
võimsal «Stalinetsil».

Nagu üle valge mere
laevuke teeks käike.

Ja ta mustal teraskerel
mängleb talvepäike.

Jõuab ligi. Juhtkabiinist
vaatab välja piiga.

«Kas on masin lahti liimist,
või teeb tee ehk liiga?»

Läkiläki all ta silmad
on nii kelmis tules.

Oo, need teed ja tuisuilmad,
jännis mehed lumes!

Viipab õlist määrdund kinnas —
masin külge haagi!

Kärmelt tee, sest muidu linna
õhtuks sa ei saagi!

Pooleks murdub kahinaga
värske lumekoorik.

Hang on ees ja hang on taga,
teele rõhub roomik.

Masin liigub. Lumme vajub
pilves sinist suitsu.

Juht ei kiru enam sajust,
halba teed, ei tuisku.

1955

VANA LAULIK.

(Kihnu reisi märkmikust)

Küll aga on kangust
sel laulikul-taadil —
vanu laule talt mangun
juba hommikust saadik!

Nagu pilkes ta silmad,
ja muie jäänd suule —
mis linnamees ilmas
teab laulust ja luulest!

Vaat lauldud sai vahel,
kui sõitsime Riiast,
et tummaks jäid lahes
seda kuulates siiad.

Merel laulsime lusti
küll silgust ja särjest.
Pulmas laulukest lasti
kolm ööd-päeva järjest.

Pärast hüljeste jahti,
kui tulime Lõppest —
laul kõrtsis läks lahti
ja hommikul lõppes.

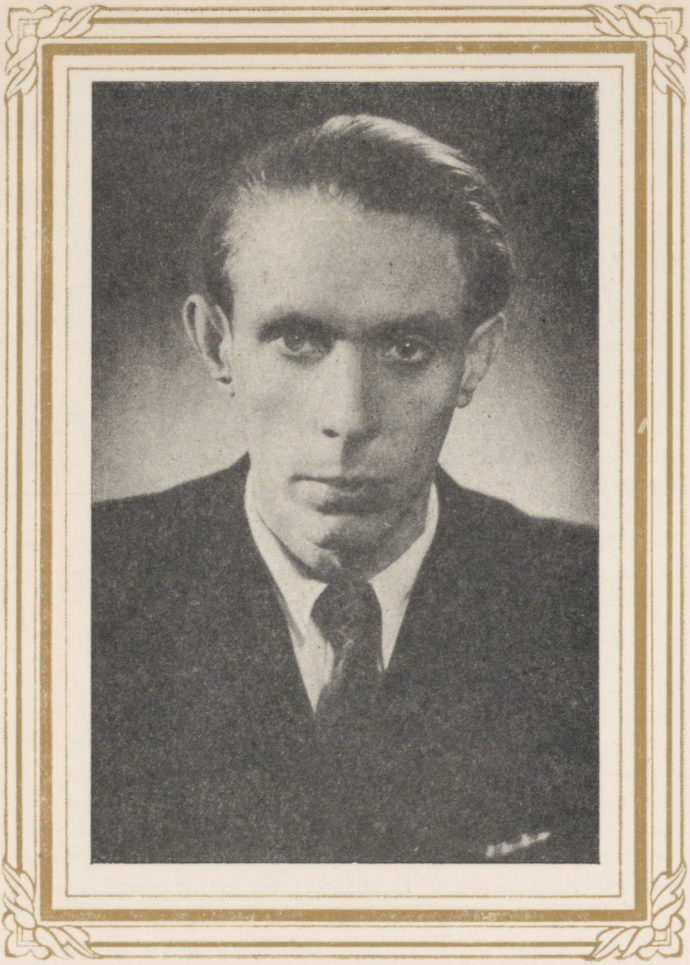
Kes nõudis mult sõnu,
kes meelitas viisi?
Süda käskis. Ja mõnus
on laulda niiviisi!

Tule pulma, kui tahad,
sul rääkisin estist —
kõik laulud seal maha
me laulame mestis.

Saad panna neid kirja,
kas kotiga kanda —

nüüd, poju, jään hiljaks,
pean minema randa...

1955

Juhan Smuul

(sünd. 1922)

JUHAN SMUUL.

Sündis 18. veebruaril 1922 Muhu saarel talupidaja-kaluri perekonnas. Suure Isamaasõja algul mobiliseeriti Nõukogude armeesse. Haigestumise tõttu viibis vaheldumisi ravimisel ja mitmesugustel tagalatöödel, kuni 1944. aastal tervislikel põhjustel demobiliseeriti. Siitpeale töötas Leningradis ajalehe «Rahva Hääl» kirjandusliku kaastöölisena ja esines korduvalt eestikeelsetes raadiosaadetes. Eesti NSV-sse tagasi pöördunud, töötas aastail 1944—1946 ajalehe «Sirp ja Vasar» toimetaja asetäitjana ja 1946. aastal ajakirja «Pioneer» toimetajana. Aastail 1951—1953 oli EN Kirjanike Liidu juhatuse esimehe asetäitja, 1953. aastast — juhatuse esimees.

Valiti 1955. aastal Eesti NSV Ülemnõukogu saadikuks.

Kommunistliku partei liige 1951. aastast.

Kirjanduslikku tegevust alustas Suure Isamaasõja päevil, millal avaldas perioodikas mõned luuletused. Temalt on ilmunud luuletuskogud ja poeemid «Karm noorus» (1946), «Tormi poeg» (1947), «Järvesuu poiste brigaad» (1948), «Poeem Stalinile» (1949), «Et õunapuud õitseksid» (1951), «Luuletused. Poeemid» (1953) ja «Mina — kommunistlik noor» (1953). 1949. aastal kirjutas ooperilibreto «Tormide rand». Ajakirjanduses avaldanud jutustusi («Endel Kangur», «Kirjad Sõgedate külast») ja rohkesti publitsistlikke artikleid. Vene keeles on temalt ilmunud neli luulevalimikku.

1952. aastal määrati J. Smuulile vene keeles ilmunud luulevalimiku «Luuletused. Poeemid» eest Stalini kolmanda järgu preemia.

Autasustatud Eesti NSV teenelise kirjaniku aunimetusega.

MÄLESTUSI ISAST.

Tol korral ringi jooksin alles särgis,
täis lapsemõtteid oli kahupea,
või vänderdasin hanekarja järel,
vits peos, sest mine isahane tea.

Ja juba sellest ajast palju, palju
on jäänud meelde pilte eredaid:
rand, võrgumajad, Suurna järsak kalju
ja Keinastu, murdlaineis kauge laid.

Tean kevadtuules kõrguvaid jäävalle,
ja suvesoojust tean, — mõnd sõpra head,
ning isa, — tema silmi terashalle
ja nagu vahupärjas valget pead.

I

Tean sügispäeva. Pilvi rebis tuul
ja sumbund oli kajakate kisa.
Siis vastu klaasi nina, käed ja suu,
nii kalalt koju ootasin ma isa.

Hirm oli. Ma ju teadsin juba seda,
et vahel kümnist nõudmas püügiveed.
Siis aga päris kaugelt nägin teda —
kess turjal, tuleb mööda porist teed.

Kraps! üle läve olin nagu kera
ja juba jooksin külmas sügisvees.
Ma teadsin, olen isa silmatera.
Nii tuppa tulime, kaks märga meest.

II

Ma mäletan nii hästi kevadkülvi —
veel jääd on vilus, külmalt lõhnab muld —
ja kõrgel-kõrgel sõudvaid valgeid pilvi
ja päikse kevadiselt rõõmsat tuld.

Ja kuidas mulda langes kuldne seeme,
kui teri viskas isa kare peo,
ja luiged laulsid kaugel, taga neeme,
erk västrik hüples vanas linaleos.

Koos põllupeenral sõime õhtuoodet
ning koos sai käidud viimne külirind.
Ja veidi aega enne päikeseloodet
ta kojutulekule kutsus mind.

III

Ma mäletan, kui partel kuivas vili,
küps nisu lõhnas, suitsust soojust täis.
Ööd läbi suures ahjus lõõmas tuli
ja isa tahmasena tares käis.

Ta vahel kerisele pani panni,
kus tuulest mahaaetud õunte read.
Me sõime seltsis maitsva sügisanni:
kuldpruunid, kuumad, mahlased ja head.

Ta tihti ahjupaistel rääkis juttu,
mis vigureid võib teha tuulesell.
Pikk sügisõhtu möödus ruttu, ruttu,
veel uneski pead paitas käsi hell.

IV

Ja mäletan — kord õhtul ta ei tulnud.
Torm. Laine laksus päris õue all.
Toit seisis pliidil, aga sööjaid polnud.
Ränk mure näris juba sügaval.

Need neli päeva... Meeleheites pilgud.
Ja ema rannas... kõik need neli ööd.
Just suigud lapseunne, kohe virgud.
Tuul pimeduses ulub, laine lööb...

Mind rannast leidis juba varavalge, —
kõhn, sasipäine, väike mures põnn.
Nii vastu külma kivi panin palge
ja isa ootasin — kas surm või õnn...

Ta viimaks hilisõhtul tuli siiski,
surmväsinud ja unetusest morn.
Veel näol ja rõivail soolaseid veepiisku,
kui juba magas. Väljas nuttis torm...

Sel ööl ma tihti tõusin tasahilju
ja palja jalu läksin üle toa
ta juurde, — kuni ergu valguskillu
koit aknasse lõi nagu eluloa.

1944

MAI TULI.

Juba jürikuu tujukais ilmades
oli aimata kevade algust.
Oli päikses ja õite silmades
väike piisake soojust ja valgust.

Mai tuli ja hallad ta soode pealt
kauge põhjala tundraisse ajas.
Oli laidudes, metsades, mere peal
linnulaulude erutav kaja.

Ja rannale lõbusalt laineid lõi,
tuuled riivasid väinu ja lahti.
Mai tuli, mai võitis ja päikese tõi,
tegi südame suvele lahti.

Mai tuli. Ta soojad ja hämarad ööd
olid jaanikuu õhtute vennad.
Süda rinnus on muutunud põlevaks söeks
töörõõmust ja kevadest endast.

1947

MIDA RÄÄKIS KALUR PEETER HÜLGEKÜTT.

I

Merelt tulles ta vandus tuisku ja teed
ja jääd, mille paksus on meeter.
Veel ütles, et maiks vahest lahti saab vee
ja et tema on Hülgekütt Peeter.

... Vimmas turi ja käed nagu labidad.
Jalga kuus on tal kindlasti pikkust.
Silmis jääkülma merd ja rohelist maad,
elu raskust ja elu rikkust.

Üha kurjemalt aknasse loopis lund,
ja mul oli kaugele minna.
Ja käes oli juba nii hiline tund,
et ööseks jäin ankrusse sinna.

Tuisk õõtsub kui taevani ulatuv soo,
öö kaebleb ta kibedas nutus.
Hämar tuba ja Peeter ja õlletoop,
ja kaluri mõtted ja jutud.

II

«... Isa oli mul seitse jalga täis.
Kui lõi — nagu haamriga valas.
Mehe eest tegi tööd ja kõrtsis käis —
ta püüdis mõisale kala.

Aga siis hakkas tahtma ta lapikest maad,
kodus vägisi leib kiskus napiks, —
sest ega muud õnnistust moonakas saa
kui üksikult, kaksikult lapsi.

Palju sundida suudavad kaheksa suud,
palju kanda suutsid ta õlad.
Kuid maad ta ei näinud. Ta nägi muud.
Ja järele jäid tast vaid võlad.

Sest viiendal aastal, kui linnas ja maal
masti tõmmati punane puri,
ta peksti läbi kui mässaja
ja selle kätte ta suri.

Enne peksmist on Buxhoevden küsinud talt:
«Kas sa, Hülgekütt, ikka veel tõrgud?»
Tema vastu:
«Kui ei pääse elusalt,
katlakütjaks läen sakste põrgu!»

III

Kuueteistmeselt läksin ma merele.
Sõitsin käsmuka purjekal «Laine».
Neli aastat mu maaks olid ulguveed.
Kahekümneselt võtsin naise.

Töö ja mured on raskem kui armastus.
Ja need polnud põllepaelad,
mis ajasid, madruse tappes mus,
mõrrasulase rangid kaela.

Sest ise saad läbi. Kuid lapseheing
seob ju naise ja süüa tahab.
Ja meietaoliste eluring
oli leib ja riie ja raha.

Kümme aastat ma müüsin end nende eest,
iga ilmaga rebides aere.
Kümme aastat ma teenisin peremeest,
rikast meest, vana Andrus Vaerest.

IV

Vaeres jutlustas palvetundides,
et rikkad ja vaesed on vennad.
Kuid mind ja tüdrukut sundides
ta ei uskund vist iseennast.

Igal hommikul oli ta põlvili
ja palus töö juurde Kristust.
Abi oli vist vähe. Ta ise siis
nagu nugis me turjal istus.

Ja salvedes kasvasid viljamäed,
kalatünn kerkis tünni otsa.
Keel tal silitas sind, aga peksid käed,
ja ta ahnus ei lõppenud otsa.

Vahel õhtul loen lehte. Seal kirjas on,
et kulakud teevad tükke,
ei tasu norme, et nende jonn
on tihti täis õelust ja nükkeid.

Mõtlen nõnda — on ikkagi pagana hea,
et see võim neile halvasti passib.
Sest Vaerest ma tundsin, mõnd teist nendest tean —
oskan vihata seda klassi.

V

Neljakümnendal aastal saadud maad
ma hoidsin kui ihnur kulda.
Hoopis teine tunne on elada,
kui on jalge all oma mulda.

Kaks aastat hiljem ma uuesti
olin Vaerese sulane-ori.
Ja sealtkandist kaela mul loobiti
nende kurjade keelte pori.

Kuid ma pole kunagi kerjanud
jõukailt odavat armu ja headust.
Ma mõtlesin nüüdki, et — pruukige suud,
kuid elul on oma seadus!

On oma seadus. Ja selle eest
pole kellelgi kuskile minna.
Selle seaduse tõe eest poeg Punaarmees
jäi magama Luki linna.

Kuid mitte odavalt, asjata
ei andnud ta oma vere.
Ta sellega maksis kinni mu maa,
ja ostis mul vabaks mere.»

1947

KUIDAS KOGUVA KÜLA KÄIS PUNAVOORIS.

1

Siin öeldakse nii: vana Mihkli Jaan
sündis rukkilõikuse ajal.
Või — ta naine Ingel, see suri siis,
kui vana Jaan ehitas maja.

Lapsi sündis kui noori lehti puul,
vanu langes kui koltunud lehti.
Tulid ilma või läksid siit — alati,
ikka alati midagi tehti.

Elas laisk, öeldi — raisk! ja tast räägiti
pärast halvasti neli põlve;
õige tüdruk ta poole ei vaadanud:
jõi — ja pidas poissmehepõlve.

Miks nõnda?
Seepärast, et higi ja vaev
oli väikseimas leivalõigus,
töö igale Koguva mehele
oli elu ja tõde ja õigus;

sest et põhjas on kivid ja kadakad,
ja hommikus põllumaa paene,
et lõunas on liivased lapimaad,
meri õhtus on kuri ja vaene.

Nõnda tegid nad tööd, nõnda murdsid nad tööd
ega teadnud, mis tähendab puhkus.
Ja oli ja on neile omane
mingi kare ja kinnine uhkus.

Nad hindavad ennast ja mõtlevad nii:
senikaua, kui merel on tuuli,
senikaua, kui Väikeses väinas on vett,
saavad elama Koguvas Smuulid.

Ja kui mitte täitsa, siis suuremalt jaolt
nende varal maailm seisab ülal.
Päris õige see pole, — kuid siiski on hea,
kui nii enesest mõtleb üks küla.

2

Tuli august. Ja võrratud augustiööd
maale viskasid tumeda loori.
Ühel sellisel ööl oma akna all
kuulsin sosinal rääkimas noori.

Neiu, nutuselt:
«Kaua ma ootan siis sind?
Vaata, võtan kätte ja suren.»
Poiss, käheda bassiga:
«Mis sa nüüd nii!
Tead, et praegu on viljaga mure!»

Öö edenes, tahmast läks mustemaks,
sirtsud saagisid kirglikus valus.
Kahe sosin katkes, kui täpselt kell viis
traktor mürama lõi naabertalus.

Oi, rehed, oi, pühad! Kui kollane leek,
nagu päiksekuld suvisest taevast
vili sädeleb salvedes, tasudes
visa kündja ja külvaja vaeva.

Trummel undama hakkas koiduga koos,
kahle neelas veel õhtul hilja.
Mehed, vimmas kottide raskuse all,
aita vedasid uudsevilja.

Kiire. Müra ja palavus. Tolmusel näol
varsti, tunned, pool tolli on tahma.
Järsk virn aina kahaneb. Käsi sealt
kahle kahmab ja loobib ja kahmab.

Ja hakkad tundma, et seljas on pist,
peos on villid ja tolm tahab tappa,
vaatad välja — kolm viksitud saabastes meest
armastavad seal õllekappa.

Ühe silmaga piiluvad tüdrukuid,
näod on ees kõigil tähtsad ja targad,
aga aganaaugust tolmune hääl
ütleb tigedalt: «Päevavargad!»

Õigus, vanamees! Linnas nad korda kolm
aastas töökohta muuta jõudsid.
Kuid igal pool nõuti vaid tööd ja tööd,
ja nad pärivett koju sõudsid.

Veerand maameest ja veerand linnameest,
veerand loodrit ja veerand lurjust,
— kodus vannub neid isa ja ootab põld,
aga — kergem on olla purjus.

3

Päevas kakskümmend tundi kahle sõi
peksumasina kollane kere.
Ja ühel hommikul oli käes
Jürna, Koguva viimane pere.

Kõigest üle käis trumli lõikav laul,
millest soe hakkab maamehel põues.
Selle saatel nooruke sekretär
täitevkomiteest — astus õue.

Rääkis ühega sõna ja teisega kaks,
peremehega pikemat juttu,
söötis masinat, tööga sai tuttavaks,
päris-reheliseks sai ruttu.

Ja kui tuli hommikusöögi aeg,
pool tunnikest töörutust kistud,
siis ta tolmuselt tolmuste meestega
pika palveta lauda istus.

Temalt päriti, kuidas on kirjatöö,
kas aerud on raskemad sulest,
ja kas Truman Ameerikas segab vett,
ning — ega uut sõda ei tule?

Vastas nii nagu lugenud inime:
Hitler kiiva lõi, varises kokku.
Rahvad palju sest sõjast on õppinud,
uueks Truman lööb asjata lokku.

Seinal minuteid surnuks lõi vana kell,
nagu kardaks ta jääda hiljaks.
Ja äkki see nooruke sekretär
hakkas rääkima — normiviljast.

Et vaadake, peremehed on koos,
ja lõunaks on rehed kõik läbi,
ta loodab, et Koguva küla ei tee
Muhu vallale mitte häbi.

Kõige parem oleks täna kell kaks.
Tema kutsub nii vanu kui noori:
lähme punase lipu ja lõõtsaga
kogu külaga punavoori.

Laua hämarast otsast erk naisehääl:
«Oh sa taevane heldus ja headus!
No on ikka kibe ja käre küll
uute vallaisade seadus!

Ei saa mitte otsa veel lõppeda
see reheste tolm ja kära,
kui poiss juba vallamajast on siin
ja muudkui — vili vii ära!»

Sekretärile kõrvalt tuhm mehehääl:
«Ega maksa sul tähele panna!
Vana asi, et taevas ju naistele
meeste mõistust pähe ei anna.

Kuid sa oled võimule lähemal
ja nüüd küsin sinult mina:
miks andis «Kalanduskooperatiiv»
mulle ü k s k i l o mõrralina?

Enne sõda sa aere kiskusid
ja pead teadma, et sellest on vähe.
Miks meid «Kalandus» sandisti varustab
ja millal see paremaks läheb?

Aga seegi on teada, et viidud leib
on toitnud ja toidab linna;
ja kuni kalamees, talumees vähe sealt saab
— raske punavoori on minna.»

Tuul kiunus ja aknasse aganaid lõi.
Õues lapendas kuivamas puri.
Võis kuulda, kuis lained murdusid
ja rannarihvale surid.

Siis sekretär vastas:
«Eks tööga on nii:
kangem mees on, kes valmis saab varem.
Ja kui sa hommegi vilja viid,
no on see siis tänasest parem?

Ei ela maameeski linnata,
ega linnamees ela maata.
Neil tuleb, et edasi elada,
oma töövilja üksteisel' saata.

Õigus — napilt veel kaupa saab maa ja rand,
vabrikutel veel rängad haavad.
Kuid me aitama peame — siis uuesti
nad terveiks ja elavaiks saavad.

Ja ei maksa tahta, et raske aeg
ainult töölistel koolutaks õlgu.
Mõrralina said kilo, sest varem sa
tonni kala jäid riigile võlgu!

Vilja viime me selleks, et oleks leib
linnas töölisel laualt võtta.
Ja selleks, Leena, et sinu poeg
ei peaks minema uude sõtta.

Vili riigil on relvaks ja rusikaks,
sõjast kisajail hambaid mis murrab.
Vili osa on jõust, mis meid hoida võib
näljast, puudusest, sõjast ja surmast.

... Või ütleme — sõja ajal üks mees
tegi tehases rinde jaoks tanki.
Sõdur õnnistas teda ja tänas maa,
kui varem see üle anti.

Ja kui läheme täna, kas pole me siis
umbes samad, kui olid need mehed?
Ja homme Koguvast rääkima
peavad Eestis kõik ajalehed.

Teid ma sundida, mehed, ei taha, ei saa.
Punavoorist ma rääkisin heaga.
Aga olete varemgi näidanud,
et te oskate mõtelda peaga.»

Igaüks omaette ja vaikides sõi.
Aega mõõtes vaid pendel kõikus.
Ja vaikselt, kuid kuuldavalt üteldi:
«Neh, poisil on tuline õigus!»

Trummel laulis. Näis nõnda, et tolmus ja töös
punavoorist jutt ununes hoopis.
Aga rehe lõppedes peremees
viljakotid vankrile loopis.

Ta kaalus neid silma ja seljaga,
naer suu ümber kavalalt tuksles.
Ja lõbusalt kääksusid Koguvas
kõigi talude aidauksed.

4

Kell kaksteist, just tund aega varemalt,
kui Koguvas rehed said otsa,
ootas Uuetoa peremees koormaga,
mõttes istudes kottide otsas.

Kui sa vaatad ta nägu, siis paistab sull',
nagu näeksid sa hõõguvat ahju.
Habe, eraldi võttes, on kähar ja suur
ja punab kui tulekahju.

Kuid praegu on mure ta tugeval näol,
nagu oleks mees jäänud leseks —
kõigest hingest ta olla igatseb
punavooris just esimeseks.

Mees mõtleb:
«Põud kartulid näpistab.
Juba kollaseks kuiva käes lõi maa.
Ning eile mind poe juures kurjasti
üks kulakas Muhu poolt sõimas.

Et varem ma olnud hea talupoeg,
kuigi maad oli minulgi napilt.
Aga nüüd tema vastu ma sõdivat,
minnes uusmaasaajaile appi;

et keskmikud olla üks kuradi klass,
kes mängivad ohtlikku mängu,
et nende tõttu suurtalunik jääb
üksi, naeru alla ja kängu.

Siis ähvardas: «Mõtle järele, Jaan,
kelle poole sa hoiad ja lähed,
sest Johannese Ilmutusraamatust
võib mõista — n e i l e pomm kukub pähe . . .»»

. . . Mõte liigub tal raskelt kui kivirahn,
mida jää rebib kevadel randa,
eksleb elul ju mööda nul, mida tal
oma kuuskümmend aastat on kanda.

Aga siis jääb see pikemalt peatuma
ühel tüütaval riiul ja vaenul,
mis algas sellest, et Juuraku eit
tahtis kevadel seemnelaenu.

Otri Jaanil oli. Ei keeland ta neid,
aga aeglus on juba tal üdis.
Kaalus ise ja naisega pidas nõu,
kuni Juuraku oodates tüdis.

Aga kui ta läks viimati ütlema,
et ju ta siis ikka annab,
nägi — väravas tigedalt välkusid
Juula seelikusaba ja kannad.

Pärast Juuraku talgutel lõugutas:
see ihnuskoi seemet ei annud!
Seda edasi räägib ta tänini,
pole suuvärki lukku pannud . . .

Aga südamel oleks küll lahedam,
kui ta Jaanile viha ei kannaks.
Vast aitaks, kui täna ta Juulale
oma õiguse vooris annaks?

Kõige ees sõita — oleks nüüd uhke küll...
Terve Muhu teab Uuetoa Jaani.
Kuid südamerahuks vist ohverdab
selle õige ja toreda plaani.

Jah, kahju...Sest milline hobu tal on —
kolm arssinat, mandrilt toodud!
Madaljalgsete Saaremaa kossude seas
on ta esimeseks kui loodud.

Aga oma vilja ta ausasti viib.
Ja kui Juuraku vahib veel tormilt,
küll ta vakka jääb, nähes, et Uuetoa viib
sada kilo üle normi. —

Juba kääksusid õuede väravad
koormaid külavahele lastes.
Puhand hobused lustakalt hirnusid,
rattad põrasid vaikselt ja raskelt.

Tuldi Ansult ja Väljalt ja Tõniselt
kogu perega koormaid saates.
Ja kõigil on tähtsust ja tõsidust
tumehallide silmade vaates.

... Nüüd ei sõida vist vanker, vaid sõidab hääl,
mida versta taha võib kuulda...
Kuid ei — väikse võiguga koorma ees
teistest mööda a'ab Juuraku Juula.

Seljas kirikuseelik kui punav moon,
valgel rätikul narmad on pikad.
Jah — ta pole ammugi enam noor,
aga näib — ta on rahul ja rikas.

Punahabe end rahutult nihutab.
Siis ütleb:
«Näe, hobune kipub
sul, Juuraku Juula. Ehk lähed ees
ja võtad punase lipu?

Ma platsis olin küll enne sind,
aga hästi ei passi vist ma. Ja...
külanõukogu liikmeks sind valiti
ja sa nagu uusmaasaaja.»

Juula vastab:
«No vaata, kui kavalalt
jutu minu peale ta keeris!
Õigus — tahtsin sult seemet, kuid voori ees
kohta võtta sult ei riskeeri.

Kui olid enne, siis ole ees,
sul hobugi uhkem ja kõrgem.
Ja paistab, et minu viljakoorm
on sinu omast nõrgem.»

Siis Uuetoa peremees väärikalt:
«Olgu nõnda, kui sina tahad.
Aga täna on just nagu pühapäev
ja — matame riiu maha.»

Ära leppisid. Juba on tee peal koos
tosin hobust, kõik viljaviijad.
Ja kõhukaist lassidest rüübataks',
no teadagi, mitte piima.

Koorma otsast seletab habemes taat:
«Tõel alati sügavad juured.
Ärgu olgu ta salvitud sõnades,
aga tee leiab südame juurde.

Tõde ei ole kudrutav tuvike
ega kõveraid teid ta ei tule.
Ta on armsam kui naine. Ta järel käid
palja jalu kas läbi tule.

Eks on elatud mitmete lippude all:
tsaari, Pätsu ja Hitleri-Saksa.
Olid värvid mistahes, kuid mõte jäi üks —
härra praalib ja talumees maksab.

Praegu on ikka teisiti. Olgugi aeg
sõja järel küll natuke kasin,
aga see, kas saad rikkaks või vaeseks jääd,
on su enda ja kõikide asi.

Nõukogude riigis käed kõigil meil
tuleb kõvasti töö külge panna.
Siin iga õige mees oma jao
rahva rikkuse salve annab.»

Tasa naksusid roomad. Harmoonika viis
hakkas raiuma järsult ja valjult.
Ja lapsed tee ääres hõiskasid:
«Oi, hobuseid palju on, palju!»

Itta vaikselt ja väärikalt ujusid
päiksest valevad pilvede pangad.
Ja tuul pani leekides lehvima
lipu punase kanga.

5

Vilja vastuvõtjale Uuetoa Jaan:
«Poiss, üks kilo sa ütlesid vähem!
Ära üldse sa proovi mind tüssata —
valan otsemaid lagipähe!»

Vilja vastuvõtja:
«No, peremees,
mis ühest kilost sa räägid,
kui sul endale kojuviimiseks
jäävad tohutud ülejäägid!

Kohe näha, et sõidad kõige ees,
oled Koguva voori ülem —
oma arved saad klaariks ja rukist jääb
sada kakskümmend kilo üle.»

Vaikselt vastab Uuetoa peremees:
«Ei hakka ma tagasi viima.
Pane kirja, kui palju ma rohkem tõin,
— sada kakskümmend kilo jääb siia.»

Jaan on tugev kui karu. Ja kergelt ta
Juula kotid kaalule kannab,
ise pärib tasa ja uurivalt:
«Kui palju siis sina annad?»

Aga Juulal on ikkagi väiksem koht,
ükskõik, kuidas kaalu ka vaatad, —
kuuekümnest ometi rohkem ei jää,
mida riigile kingiks võib saata.

Pärast ühest lassist nad rüüpasid
ja soovides pikka iga,
Jaan ütles:
«Kui igaüks niipalju viiks
üle normi — mis siis oleks viga!»

Ilmaasjata kartis. Nad üksi ei jäänd —
iga mees andis oma kümned.
Kokku Koguva küla rohkem tõi
kuuesaja kilo ümber.

6

Laine väsinud õõtse on väinaveel.
Lõhnab sügisest, merest ja mullast.
Päike vajub. Ja kaskede latvadel
on pärjad ta hõõguvast kullast.

Aga kabjalöökidest müdiseb maa,
haabu väristab vankrite põrin.
Kuula — Koguva mehed on koduteel
ja laulavad — täiest kõrist!

1947

JÄRVESUU POISTE BRIGAAD.

[Katkendid]

4

Ladusid seal kive seina
noored mehed Järvesuust.
Tegid seina, vaatsid seina,
ja ei mõelnud üldse muust.

Mõtled — tellis, see on kantis,
täpselt istub seina sees.
Tellis — see on viimne vigur,
vahel sada imet teeb.

Seisab seinas, passib seina,
— aga löö vaid peale lood,
kohe näed, et lood on halvad,
seinaga on sandid lood:

kisub välja, kisub sisse,
nagu madu vingerdab.
Tellis — see on viimne vigur,
pagan temast aru saab!

Vaatab noorukene meister,
tasa, mornilt nohiseb.
Aga jõgi laulab laulu,
jõgi aina kohiseb.

Vaata — kümme korda mõõdab,
hõõrub kivi külgi ja
neli kilo paneb paika
nooruke Paul Külvija.

Neli paari noori käsi,
neli raskelt mõttes pead:
miks me, tellis, telliseke,
sinu saladust ei tea?

Õhtu jõuab, päike veereb.
Uuesti löö peale lood —
sein on sirge, sein on sile,
seinaga on teised lood!

Kaval, punav telliskivi,
mõtlesid — meid nurka lööd!
Aga sinu saladuse
leidsid poisid pingsas töös.

Päike pikki varje heidab.
Tuhisevad tuulehood.
Silm on sirkel, nina vinkel —
vaata, millest räägib lood!

7

Vargsi pimedus tuli maa üle.
Sajab. Õhtu on niiske ja külm.
Sa istud kui jumala süles,
seljatoeks hõõguv ahjukülg.

Kaks «tattnina» tahmavad õhku,
mis tubakast haisev ja kuum.
End heitnud on seljali põhku
noored töömehed Järvesuust.

Musta rongaparvena lendab
raskeid vandeid toas igal pool.
Seda minevik jätnud on endast,
see on kolkakülade kool.

Tuleb raske ja sõnatu vaikus.
Tuju murdub ja langeb. Ja siis
ülalt naridelt raiuvalt kaikub
kaherealiste kurblik viis.

Ühes laulus on paadi all vilus
pomm, sarvik ja sadamapätt.
Aga teine on armas ja ilus,
seal on suudlus ja sinine rätt.

Ja lõõtsade viis aina muutub,
laul puhtamaks, paremaks saab,
rebib puruks kõik halva ja puutub
hinge salajast, varjatud maad.

Ja tunned — kõik räpane riivab
neid noori vaid pinnapealt,
aga laulude leekivad tiivad
teevad jälle nad puhtaks ja heaks.

Laul salaja täiesti võidab,
kaob koha ja aja meel.
Näe — ehitud lotjades sõidab
Stenka Razin nüüd Volga veel.

Kuumus. «Tattninad». Nari ja õled.
Öö laiutab õues ja toas.
Aga mõtetes leegib ja põleb
Volga säravas päikesejoas.

*

Lõõts mängib kui Petseri pulmas
või kui jaaniööl Järvesuus.
Viisist nukrast ja metsikust tulvab
sinav, lõputu avarus.

Mida kõike, kui ääretult palju
vene tantsuviis varjata võib:
seal on stepid, Kaukaasia kaljud,
mägikotkaste kuninglik hõik,

vene loomuse uhkus ja laius,
käegalöömine, nukrus ja hoog,
helesinine taevas tas laiub,
läbi kajab tast «nitševoo!».

Kutsar vahuseid hobuseid hoiab,
sekka laksatab piitsakeel...
Vene tants — see on kihutav troika
laial, lõputul stepiteel.

Ja hakkavad põlema silmad,
haarab keha see rütmikas hoog.
Mitte midagi pole maailmas
tähtsam sel hetkel pilliloost.

Kaua ikka sa asjata vaatad
viisi keerleva piitsa all:
ühed kõveraks kuivand poolsaapad
äkki trambivad põrandal.

Poiss tantsib nii hoogsalt kui saatan,
ise nurklik ja raske kui känd.
Teda kollaselt hõljudes saadab
põhutuisk nagu pisuhänd.

Kord sirutab enese pikaks,
kord metsikut kükktantsu teeb.
Vaata nüüd! vaata nüüd! aga ikka
tema ise ja põrandki keeb.

Seinal looklevad tontlikud varjud,
keerleb põrandal tormipuhk,
kes kähedalt, metsikult karjub:
tsuh! tsuh! tsuh! tsuh!

*

Pool tundi hiljem. Kuuskümmend noort
toas täidavad pikad pingid.
Ja raamatu lehekülgedelt
Kortšagin astub me ringi.

Bojarka. Külm. Sügis. Vaid lõhutud jaam
ööks anda võib viletsat varju.
Tuul tühjades aknaaukudes
ja lagunend katuses karjub.

Poolnäljas ja külmunult ärkavad nad.
Nende tööhoog — see meenutab tormi.
Nad viha ja võitleva kirega
löövad segi kõik kehtivad normid.

Sest võitlustes leegitseb määratu maa,
külm ähvardab võllana linna.
Teed tagasi pole ja olla ei saa,
tuleb lõpuni, võiduni minna.

Ja kuulavad, kuulavad kuuskümmend noort,
süda neis on kui leegitsev kera,
tõde, kuidas võiduni võideldi,
ja kuidas karastus teras.

Suur raamat! Ei ole sind kirjutand tint,
vaid punase võitleja veri!
Oled haaravaim, ausaim eksamitöö
inimhingede inseneril!

Suur raamat! Sa oled küll miljoneid
nende elule mõtlema pannud:
kas suudan, mida Kortšagin võis,
kanda seda, mis tema on kannud?

Sellel õhtul Järvesuu poiste toas
mingeid laule ei laulda enam.
Mõtted ringlevad püsivalt, piinavalt —
kas suudan olla kui tema?

9

Oi, eesti saun! Ei ole sarnast
kui sina terve ilma peal!
Sa oled kodune ja armas,
sa oled tuline ja hea!

Siis eriti, kui moodsad ajad
sind pole ära rikkunud.
Siis on sus kivikattes pajad, —
nii ämbrit kümme. Ja veel muud:

nões, tahumata seinapalgid,
kui peeglis valgus helgib neil.
Ja kivid — olemuselt kalgid,
on pehmeks teinud hõõguv leil.

Ja keris — särtsuv, praksuv, laulev,
ja must kui väikse põrgu suu...
Võiks kõigest sellest laulda laule,
ballaade, oode ja veel muud.

Uks kandiline, viltu katus,
ja räästas riivab otse maad, —
just säärasesse sauna sattus
töölt tulnud Järvesuu brigaad.

Nüüd kümme vihta laval rabas,
käis kisa: «Paul, sa anna veel!»
Ja leil kui halli täku saba
käis pahisedes kõrgele.

Vett võeti ikka suurest toobrist,
see oli külm, see jahutas,
sest higi voolas igast poorist,
viht hirmsa hooga nahutas.

Laes punetavad jalatallad
ja kered tulipunased...
Eks näe, kes enne lendab alla:
«Hei, leili, leili, leili veel!»

Kes saunas rohkem leili kannab,
ka töös on teistest kangem mees.
Kuid kaks ei suuda vastu panna,
on põrandal, näod külmas vees.

Üks kaebab neist:
«Oi, võtab hinge...
Leil viimse rammu kerest viis.
Kui tahate, siis teie minge,
kuid ma ei lähe tagasi.»

Hääl vastab lavalt kuumast aurust:
«See on sul juba vana jutt.
Mees... Ise suur kui brontosaurus,
kuid jutt on nagu tite nutt.

Tööd kardad, leili sa ei talu,
ja üldse oled kehvast soost!
Ei lähe... Hea! No kes sind palub!
Vaid o m a d p o i s i d käivad koos!»

Nüüd leili kartjat haaras viha:
«Näis, kumb meist homme rohkem teeb!»
Ta sangarlikult haaras viha
ja tagasi läks — lavale.

Kuum leil kui halli täku saba
käib särisedes kõrgele.
Ja kümme vihta laval rabab:
aitäh, aitähhh! Paul, viska veel!

13

— — — — — — —

Paul Külvija jutustab eluloo:
«Just palju mul ütelda pole.
Ma sündisin Järvesuus, seal oli kool,
kuus klassi. Kõik. Rohkem ei ole.»

Kohe raksatab sõnavõtt:
«Seleta, Paul,
meile ära üks udune asi —
minu arust on edev ja pole aus —
kolm korda end paluda lasid!»

Paul tõuseb ja tormavas mõtete räos
käte vahel ta kortsutab mütsi.
Suur hämmeldus on tema punavas näos,
ja ta meenutab koolijütsi.

Aga siis löövad silmad tal leekima,
puna näos hakkab lainetama.
Kõrge, murduva lapsehäälega
hakkab Külvija kõnelema:

«Luba, seltsimees... Säärane sõnavõtt
nagu sinu, on vale, sa lahmid!
Sa lahmid! Sa väänad õigust ja tõtt
nagu kõverat paragrahvi!

Sa ütled, et mina, Külvija Paul,
edevusest end paluda lasin,
et ma olen e d e v, et ma pole a u s,
ja ütlesid — udune asi.

Kommunistlikuks nooreks ei paluta,
ega minda kui lasteaeda.
Seepärast mu süda valutas
ja sellepärast läks aega.

Sa tead ju, et kommunistlik noor
on eesrindlik, ausam ja parem.
Sellest kõneles Andrus Ojasoo,
mitte täna, vaid mitu kord varem.

Ja tal olid säärased sõnad — eliit,
ütles — avangard. Mida see näitab?
Tööta nii nagu avangard! Alles siis
ankeedi võid ära täita!

Kortšagin mind kindlale mõttele viis:
ela õigesti, tööta ja tõtta!
Kommunistlikuks nooreks võid astuda siis,
kui midagi kaasa on võtta —

nimelt töömehe nimi. Ei tahtnud ma muud,
sellest mõttest end juhtida lasin.
Ütle, seltsimees, kas see on edevus,
ütle, kas see on udune asi?!»

Ta kõneles, pingul kõik lihased,
tuba lainetas, udusse kastus.
Nõnda võeti ta, uljalt ja vihaselt,
kommunistlikuks nooreks vastu.

— — — — — — —

Leevaku-Tallinn 1947—1948

TÜTARLAPS I.

Tunked lubjalaigulised,
juustes suvetuuled,
soojad, päiksemaigulised
kelmid silmad, huuled —

nõnda, püüdes ette teistest,
lennates aeg kadus,
kui ta tellingutel seistes
kive seina ladus.

Päike vaikselt merre vajus,
hämaraks lõi linna.
Siis tal tuli soojas sajus
kodu poole minna.

Mõtles minnes — olgu raske!
Tööd teen nagu vaja.
Ja ehk ükskord minu lapsed
elavad seal majas.

1948

ENNEM KESSELAID SEE LIIGUB.

Ennem Kesselaid see liigub
Lalli Tooma laudile,
laia lahmakana kiigub
Muhu Hiiu väina veel;

ennem laineturi viskub
üle Hüügu pankade,
ennem viirepoeg võib kisku
sulgi kalakotkastelt;

ennem noorik oskab teha
õige õlle otradest,
ennem tõusvad näkikehad
kümnesüllaliselt veest;

ennem muhulane lakkab
laulus kiitmast oma saart,
ennem töö, mis tall' ei hakka,
leitaks' talle suurelt maalt;

ennem päike, tõusnud merest,
jätkab hommikusse teed,
kui et sulle, kallim verest,
armsam endast, valu teen.

Nagu kadakate juured
visalt kinni hoidvad maast,
nii su silmad rõõmsad, suured
mindki kinni hoiavad.

Ennem Kesselaid see liigub
Lalli Tooma laudile,
ennem rott võib kassi murda,
kui su jätan järele.

1948

KEDA SEAL VÄRAVAL OOTAD SIIS SA?

Sooja ja tumeda laotuse all
väsinult virvendab väin.
Aga ta uinuvat kohinat on
taevas ja kadakad täis.

Tuul kikivarvastel hiilides käib
haabade vahel ja veel.
Öö on nii ääretu, pehme ja hell,
kisub või südame seest.

Keda seal väraval ootad siis sa?
Keda? — küll ise sa tead.
Öö laotab tiibu, nii pehme, nii suur,
olla on valus ja hea.

Ootad ja ootad. Ja ümber on öö.
Päevast on pikem see tund.
Rinnus on möllamas talvine torm,
südame ümber on lund.

Aga siis tuleb ta paatide poolt.
Möödub. Üksainuke pilk.
Silmad on hallid ja nägu on pruun,
pruun nagu suitsusilk.

Teda siis ootasid värava peal!
Nüüd näed vist ilusat und.
Noorus ja armastus — küll see on hea!
Koiduni on ainult tund.

Sooja ja tumeda laotuse all
väsinult virvendab väin.
Aga ta uinuvat kohinat on
taevas ja kadakad täis.

1948

MAIÕHTU.

Jääst, kevadest ja üleskistud adrust
ja suitsust lõhnab sellel õhtul reid.
Kaks triipusärki kaubalaeva madrust
kail laulavad. Ja sadam kuulab neid.

«Näe, sõbrad, videvik koob võrgu veele
ja kaldakivil magab kajakas.
Me laeva saadab täna õhtul teele
öös kurssi näitav kodumajakas.

Teel kompass mõõdab mitmeid ilmakaari,
meid õõtsutavad ookeani veed.
Ja võõraid sadamaid ja võõraid saari
me näeme pikal, pikal mereteel.

Me näeme lippe, millel rahva saatus:
nälg, orjus, dollar, käsi siduv kett.
Ja nende all on madrus kodumaatu
nii kodumaal kui keset ulguvett.

Ja eha nende maade kohal ripub
kui tasumiselahingute loit.
Me laev viib sinna võitja rahva lipu,
nii punava kui tormieelne koit.

Laev mõõdab miile vindi võimsal tuksel,
ja kiilvee joom on pärlendav ja lai.
Lipp leegib ahtris. Ta on võitluskutse,
on vabadus, on esimene mai.»

Soe õhtutaevas kõrgeist pilvist kurdub,
tuul sõidab tuhisedes oma teed.
Suur meri lahekurgust sisse murdub,
lööb vahutama rohelise vee.

Ja ehapuna kustub taevasüles,
kui jumalaga jätab meremees.
Kett kõliseb ja ankur tõuseb üles,
ja vesi läigib laeva rinna ees.

1948

POEEM STALINILE.

[Katkend]

II

Sel aastal on kevad veel mihklikuul.
Meri valgesse vahtu end ehtis.
Külmas ahnuses väinadelt tuhisev tuul
puudelt lendu viis kollaseid lehti.

Neljakümnendal kevad on mihklikuus.
Mida loeb siin kalendrite teadus,
kui Eestisse jõudnud on õige ja suur
rahvaid vabastav stalinlik seadus!

Sellel sügisel üks minu sõpradest sai
uue võimu käest kaksteist hektaari.
Nii. Noorus on noorus. Ta haare on lai:
poiss kohe läks kalliga paari.

Oli päiksena kaunis ta õhetav neid
toas heledaks lubjatud laega.
Pole pappi ja laulatussõrmuseid:
kell seinal lööb Moskva aega!

On lõõts ja on laulud. Hoog pulmal on sees.
Ja neis kruusides kobrutab mõnda.
Selles nooruse möllus üks kalamees
räägib karmilt partorgile nõnda:

«Kas sa Moskvasse läed?
Aga muidugi läed —
sina oled ju valla partorg!
Kas sa Stalinit näed?
Küll ma tean, et sa näed!
Sina oled ju valla partorg!

Siis pea meeles ja ära sa unusta
minu poolt talle terviseid viia.
Selle eest, et ma sain oma teenitud maa,
et Stalini seadus sai siia.

Talle kõnele minust: mees hätta ei jää
mitte ainsagi ameti juures.
Vaata käppa, partorg! Mina ütlen, mu käed
sama head on kui Peeter Suurel!
Tervelt neliteist ametit oskab see tsaar,
kui ta Hollandi laevnikuks läheb.
Ka minul on laevaehitus klaar —
tsaar sellest vist teadis must vähem.
Teen paadi ja piidad. Ja aerud ma teen.
Taon kaljasel' rauase tüüri.
Ma õmblen ka purjed. Ja voki ma teen.
Ja puhtalt laon seina ja müüri.
Ma maja teen valmis. Ja puusärgi teen.
Nii eluks kui surmaks teen koja.

Ja hästi on õnnestund, vaata sa! — need
mu kalakotkad, mu pojad.
Nii kõnele minust.
Sa räägi: see mees
ka kuradit ennast ei karda.
Kuid nii nagu kivike õhtuses vees
kadus elu tal üle parda.
Nii kadus kui vette kaob õngenöör:
käte vahelt ta läheb ja läheb!
Ei aita sind jumal, ei aita sind töö,
ja riik — aitab kõikidest vähem.

Sa räägi: ta käed olid targad ja head,
õige seaduse käes teeksid imet.
Kuid elu läks mööda ja halliks läks pea,
ja ta kandis sulase nime.

Kui oled sa rikas — on võtmed ja teed.
Kuid sulasepajuki otsas
kõik sini-must-valged seadused
su torkavad orade otsa.

Eilsest päevast sa temale kõnele nii.
Aga täna nii pole see enam.
Ütle:
«Seltsimees Stalin, su seadus viis
uute aegade ette ka tema.»

Täna seltsimees Stalinit selle eest,
et vanalt sain nooruse rinda.
Et mu elu ei kao nagu kivike vees,
et ta töömehi hoiab ja hindab.

Täna seltsimees Stalinit selle eest,
mis mu poegadel' võttis ta anda:
minu nooruse rada, mu sulaseteed
ei astu nad iialgi randa.

Täna seltsimees Stalinit, et ma sain maa.
Maakomisjon on ta küll annud,
aga vaestele põllukest jagama
on ikkagi Stalin nad pannud.

Täna seltsimees Stalinit seaduse eest.
Tema seadus on töörahva seadus!
Ja välja ma lugeda võin selle seest
suurt õigust ja tarkust ja teadust.
See kulaku palgele lööb nagu rihm
ja istub kui palk nende silmas.
Aga rahvale on tema kevadevihm,
see, mis äratab elu maailmas.

Nõnda kõnele. Ja talle nimeta
nimi, elukoht, talu ja puha.
Sest minutaolisi Eestimaal
on mõnigi sada tuhat.

Ja kui ta sult küsib:
«Mis teeks siis see mees,
kui ta raskele katsele panna?»
Vasta:
«Seltsimees Stalin, ma tean, et see mees
Teie eest oma elugi annab.»»

*

Ei viidud neid terviseid. Viia ei saand.
Katk preislase sammuga tuleb.
Nõukogude lapseeas Eestimaal
öid värvivad lahingutuled.

See kalamees võitles partorgiga koos,
kaevikuisse nad kõrvuti heitsid.
Kuskil põhjarannikul varjavas roos
sellel hommikul ennast nad peitsid.

Sest ära lõigatud Saaremaa on
ja mattunud tulle ja verre.
Viimne, hajunud hävituspataljon
võib taanduda veel ainult merre.

On nõrk selle sügisepäikese loit.
Ei soojenda enam ta mulda.
Kuid meeste jaoks roos on see viimane koit:
siit tagasi enam ei tulda.

Siin vanamees räägib partorgile nii:
«Minu laevuke jookseb vist liiva.
Ja terviseid Moskvasse — ega sa vii!
Samad tuuled su hauani viivad.

Tõest rääkida kerge on pulmades
ja kerge on tõotusi anda.
Kuid sõja ja saatuse raskuste ees
ta lippu vaid tugev võib kanda.

Ma armastan elu. Ja eriti nüüd —
merd, randa ja päikese sära.
Kas anda end vangi? Ei, mina ei müü
tõtt isegi elu eest ära!

Vist sureme, sõber. Kuid võita nad meid
ja Stalinit — proovigu, näevad!
Ei võideta Stalinit, rahvast, Parteid —
nad elavad, elama jäävad!»

Ja siis algas tuli. Partorgiga koos
nad vastasid täpselt ja harva.
Ja lõunaks jäid elutult lamama roos,
vees vaikses ja roostekarva.

1949

ET ÕUNAPUUD ÕITSEKSID.

Nüüd kustub eha. Tuulitu on õhtu.
Ja taevas laskub, pehme, tumenev.
Ja sellel rukki õitsemise õhtul
nad kahekesi läksid põlluteed.

Nad rääkisid, et elu nüüd on rikas,
ja tulevikust, suurtest plaanidest.
Neil oli armastus. Kuid, nagu ikka,
nad kõige vähem kõnelesid sest.

Oi, elu, elu! Kuidas sa küll särad,
mis meie noorusele kõik sa tood!
Sa oled lennukas ja noorte päralt,
sa oled avar, leegitsev ja noor!

Ja rukis õitses... Kõik on noor ja haljas,
kõik õitseb.
Kõik?
Ei, vaata, siin on muud:
seal varemete ääres seisis paljas
ja lehitu, kurb, üksik õunapuu.

Miks katkeb jutt? Kas mõistad sina, mida
ta räägib, sõjas surnud õunapuu?
... Kolm kuskilt loetud kivirasket rida,
kolm põletavat, valusat ja uut
loeb noormees:
«Maailmas sellist on, mis nutma paneb
ka kuivand puud. On vihma, mille käes
klaas puruneb ja roosid närtsivad...»

Need read on kaugelt. Raevus kõnelevad
Hispaaniast, falangist, Francost need.
Ja lootes Stalinile, saatis nemad
ta nimele hispaania poeet.

Kuid seisab õunapuu. Ei ainsat lehte.
Ta seisab seal, kus lõpeb põllutee.
Ja teda mitte iial õiteehte
ei ehi enam saabuv kevade.

Ja noored seisavad. Puu seisab kurvalt.
Ta sõjast räägib, kuivand õunapuu.
Ta räägib leskedest ja räägib surmast,
ta ütleb sõjast rohkem, ütleb muud:

et nende kahe õnne kohal ripub
ta vari, valmis kõrist haarama,
et oma vaesuse ja surma lipu
maailma kohale on tõstnud ta;

et nagu Indoneesias ta tappis,
mäenõlvu Kreekas värvis verega,
niisama julmalt lapsi liivakastis
ta luurab praegu kõikjal, igal maal.

Koreas ta lõõmab veriselt ja laialt,
et panna vaba rahvast orjama.
Seal elu tahab muuta surnud aiaks
jälk miljardäride Ameerika.

Wall Street — ta ihaldab, et tules kõrbeks
me ääretu ja kaunis kodumaa,
et maailm muutuks haudadeks ja kõrbeks,
kus õunapuud ei hakka õitsema!

Ei!
Veel kord ei!
Ja meie õnne nimel,
ja selle nimel, mis seob noori neid,
me sõjasüütajaile vastasime
ja vastame ka täna valjult:
Ei!

Veel seisab õunapuu. Põld voogab laialt.
Ja noored vaikivad ja mõtlevad:
Ei!
Muuta meie elu surnud aiaks,
meid orjadeks —
ei, iialgi ei saa!

1950

PETROOLEUM.

Tundmatule autojuhile.

On võimatu tee. Mootor undab,
radiaatoris vesi keeb.
Kevad, kevad!
Sind, kallis, on tunda
mitte sõbrana just sellel teel!

Rööpad, hanged ja pori ja mõhnad,
auto rappub kui lainete peal,
— aga ümber on kevadelõhnad,
rukkiorased tõstavad pead,
vastu hämaraid kuusikuid vajub.
Aga aknaisse rahutult lööb
piisku lustakast kevadesajust
sellel jürikuu-ööl.
Jänes tulede valguses keksib.
Hüppas minema... Jälle on ees
öö ja kevadvihm. Oleme eksind
ja sõidame tundmatut teed.
Kuskil käänakul asi läks sassi.
Sohver Griša on sappi täis:
«Kuule, sõidame kolmandat klassi,
mulle näib?»
Jäime kinni. Mets. Mustavad väljad.
Avariiks mitte meelitav koht.
Griša lülitab mootori välja:
«Japonski bog!»

*

Aina sajab ja sajab ja sajab.
Neli tundi on möödas sest ajast,
kui me istuma jäime. Ja ohata
jääb meil Grišaga üheskoos.
«Annaks saatus üht suitsumeest kohata,
kes tubakat tooks!»
Kuid silmapiir kokku end nihutab —
käegakatsutav praegu on ta.
Raskeid, tumedaid pilvi tuul kihutab
üle ärkamas maa.
Äkki — valgusejugade lõikudes
märga öösse — nii läheneb kõikudes
poolteisttonnine masin. Uuuuh!
Raskelt ta veab,
suurtes loikudes meenutab paati,
lüües laiali vett. Ja tal koormaks on peal
õlivaadid.
Masin läheneb. Visklevad tuled.

Öö on mootorimürinat täis,
kui ta tankina möirates tuleb.
Nüüd — seisma ta jäi,
ei vea välja. Ja tugevalt vajub
koorem teisele küljele. Nii
vastamisi on südaööl, sajus
kaks avariid.
Tuleb kõikuval madrusesammul
noormees-autojuht: «Palu või nea,
istun kinni. Ja masinarammu
sellest august mind välja ei vea.
Võite aidata?» Hästi ta nägu ei näe,
mis on tahma ja õliga koos.
Tal on tugevad, pahklikud töömehekäed,
ta on kadedaks-tegevalt noor.
Griša ütleb:
«Me risti küll ette ei löö,
ise välja siit pääseda sooviks.
Aga näed sa — on sadu ja selline öö...
Ootaks koitu — siis valgega prooviks?»

«Kuidas — valgeni oodata! Versta poolteist
on siin talu ja tütarlaps tuttav.
Mööda sõitsin ma juba mõlemast neist —
riiklik ülesanne — ma ruttan.
Nui pooleks, kuid välja siit pääsema pean
(teemeistrile teen ma veel draamat!).
Mul peal on petrooleum. Kütet vean,
koiduks jõudma pean traktorijaama!»

Öö. Silmapiir kokku end nihutab,
käegakatsutav praegu on ta.
Raskeid, madalaid pilvi tuul kihutab
üle ärkava maa.

Tunnid mööduvad ägedalt rassides,
ajataju — see peaaegu kaob
metsast palkisid tee peale tassides,
kive korjates aukude jaoks.
Tungraud alla! Noh, pinguta, pinguta, vend,
koiduks jaamas ma olema pean. —

Mootor müriseb, vahest ehk välja veab end
masin august?
Ei, siiski ei vea...
Ja uuesti pihta. On marraskil käed,
ja viha on hinges — peab saama!
Selles sajuses öös kostab nagu refrään:
«Koiduks jõudma pean traktorijaama!»

Mootor töötab, ja kurjasti kõikudes
masin raskelt end august veab välja.
Öösse tohutu sarvena lõikudes
viskub laternakiir üle välja.
Saame välja ka meie. Ja ülepea —
sooja saime ja polnud ka igav.
Öö on vihmane küll, aga vihm on ju hea
ja sõidame — pole viga!
Piisku tujukalt, lõbusalt klaasile lööb,
korraks kostab vee lustakas sulin.
Veomasin on kaugel! Veel vilgub öös
tema punane tagatuli.

1951

MINA — KOMMUNISTLIK NOOR.

[Katkend poeemist]

KOLMAS OSA.

5

K. L. Stepanovile.

Kes meist ei mäleta, ei tea,
sind, neljakümne teise aasta
must kevad kevadete seas?!
Pruun katk siis Valgevenet laastas,
ja seisis, ahelais ja tumm,
all kalgi taeva Baltikum.

Ja surmaunest sügavam
näiv vaikus, rusuv, valvas, painav,
on mähkind endasse Ukraina.
Kuid hiiliv partisanisamm
käib mööda metsi, stepimaid
ja kütib Kochi timukaid.

Leib, leivakene, kallim kullast,
sind nagu relvi vajab maa.
Ukraina rikkast stepimullast
nüüd enam ivakest ei saa.

Suur Siber, karm ja kaunis maa!
Nüüd pead Ukraina kohust kandma.
Armeele mehi, leiba andma
sa sõjaaegselt p e a d ja s a a d!
Su kohalt üksnes päev ei koida.
Suur Siber, praegu rinnet toidad
ja toidad kogu Kodumaad!

Sovhoos.
Sovhoos?
Ei, ääretus,
noor, rohetav ja kevadine.
Sa ainult mine, mine, mine,
kolm päeva mine, aga kus
on äär, on lõpp, sovhoosi piir?
Ei jõua selleni sa minna.
Sa väsid enne, kui saad sinna.
Siin vahus täkul brigadiir
toob käsud.
Aga põlluvagu
sel väljal, mis on meie jagu,
on neli kilomeetrit pikk.
... On traktor, nimeks «Stalinets».
Suur, võimas masin.
Murdub mets,
kui läbi läheb.
Kümme nina
ta järel kümmet vagu viib.

Ja selle juures töötan mina —
ma olen sahapoisiks siin.
Nüüd, maha jätnud laiad veed,
on madrus siin mu peremees.
Kirill Leontjevitš on nimi,
Stepanov — perekonnanimi,
ja teise grupi invaliid.

Jutt Inimesest algab siit.

Odessat, kangelaste linna
Stepanov kaitses.
Oli nii:
— Arm, sinuni on kauge minna,
kuid neli sammu — surmani.
Ta tihti kordas seda viit,
neid mõnda sõna.
Aga siit
need s i n n a tagasi ta kandsid
ja mälestuste kätte andsid
ta hinge, keele, südame.

... Ta roomas, tulistas ja kaevus,
ta karjus kähedalt «hurraa!»,
ta jonnakana, raskes raevus
seal kaitses iga meetrit maad.
Rood kokku kuivas, veri voolas,
ja hõredaks jäi täägivall.
Kuid valusalt kui haaval soola
maad tundis oma rinna all.
Maa värises kui elusolend,
maa palus seal, Stepanov, sind:
«Stepanov, madrus, jää, kus oled,
Stepanov, madrus, päästa mind!»

Ta jäi, kus oli.
Ära minna
ei saanud. Teda viidi siit.
Kild lõhki käristas ta rinna,
Stepanov, madrus, see jäi sinna...
Kuid ära kanti — invaliid.

Siis tulid kuud, kus võõrad muret
ta pärast tundsid.
Aga ta
üht ise soovis: magada.
Üks doktor ütles:
«Madrus sureb.»
Kuid teine:
«Ta jääb elama.»
Jäi elama. Ja valu soikus.
Kuid puhkekodu pehme koiku
ei tapnud umbset rahutust.

On väike invaliidi-raamat.
Vaid mõne grammi kaalub ta.
Kuid tuhat korda tuhat draamat
ta kannab ühes endaga.

Talv oli.
Lumi kattis välju,
kui madrus puhkekodust väljus.
Ja nagu veskikivi raskus
ta sammu lohisema viis
see väike raamat rinnataskus:
praak, erumadrus, invaliid...

Kaks kuud ta rändas.
Alma-Ata,
Omsk, Tomsk.
Kuid hingel pole hea.
Ta elas ilma elamata,
ta päevad läksid hallis reas,
ta kustus, tigestus.
Ja vingelt
kui põhjast tormav stepituul
see vaikus närtsitas ta hinge.

Ta tuli siia jürikuul.
Direktor pakkus:
«Toa ma annan.
Saad pajuki. Ja raha saad.
Siin nagu kõikjal muret kannab
su eest kui ema Kodumaa.»

Stepanov:
«Seltsimees, ma vajan
tööd traktorile — oma tööd.»
Direktor:
«Annan omal ajal.
Nüüd, madrus, maga, puhka, söö.»

Stepanov vaikis. Hädavaevu
ta varjas raevu enda sees.
Ta nägi nagu musta kaevu
neid puhkepäevi enda ees.
Siis laia lainena lõi valla
kõik kibedus, mis hinges kees.
Direktor — see jäi laine alla.

Küll on sul sõnu, Venemaa!
Su keele särav, kaunis lõim
on nagu laul.
Su sõna võim
kui kallim käed lööb ümber kaela.
Su pilge nagu poomispaela
veab ümber kõri.
Sinu sõim...
Direktorit Stepanov «ristis».
See kahvatas. Ja traktoristiks
mu madrus tehti sedamaid.

*

Soe, kevadine öö on lai.
Ja taevas sinihallilt tukub,
vaid tähekesi säravaid
sealt vahel harva alla kukub.
Tuhm stepp on tumm.
Ei linnukarjet,
ei ulukeid näe enda ees.
Vaid kujuta ja pehmeid varje
on liikvel noore rohu sees;
kuu uinub kuskil taiga taga,
tuul hingab tasa, magusalt,
ja näib, et kogu Siber magab

kui lapsukene vagusalt;
et front on kauge, mure kauge,
et need sind riivata ei saa.
Kas tõesti tukastad sa raugelt,
suur Siber, karm ja kaunis maa?

On traktor, nimeks «Stalinets».
Suur, võimas masin.
Murdub mets,
kui läbi läheb.
Öö on sume,
ja stepp on ääretu ja tume,
kus traktor roomab.
Laulab diisel
öös oma mürisevaid viise
ja stepirohtu kümme nina
end surub vaiksel sahinal.
Maa keerdub sahahõlma all.
Lai vööt, öö värvi, mustjassinav,
kus öine valgus väreleb,
nii läikiv, et seal tähekesed
kord peegelduvad vähekese,
käib traktorile järele.

Ma istun sahal.
Kamar keerleb
ja nutab sahanina ees.
Ja kogu öine stepp, see veerleb
nüüd kaasa minu silmades.
Kaks korda linnud unne jäävad,
kaks korda eha ahetub.
On sõda.
Kestab öö ja päeva
siin stepis meie vahetus.
Kaks korda kaksteist tundi langeb
stepp näoli mulda kümnes reas.
Öö-päeva raudseid juhikange
kabiinis madrus hoidma peab.

... Ees tuhmilt helendavad tuled,
stepp läikleb tumehallina,

ta traktorile vastu tuleb
just nagu lainevallina.

Tund enne vahetuse lõppu
sahk nõrgalt vabiseb ja võppub
ja traktor seisab.
Laulab diisel
veel oma müriseväid viise.
Kuid, piduritel krampis jalad,
Stepanov hoiab juhikange,
ja kahvatule näole langeb
külm vaevahigi.
Tal on palav,
ta särgi rinnal lahti lööb.
Ning korraga ta näib nii vana,
ja üle rinna punavana
käib kinnikasvand haavavööt,
lai, hirmus.
Võtan juhihoovad
ja jälle lauldes stepis roomab
pool tank, pool traktor
«Stalinets».

Ta istub kõrval kahvatuna,
näos iga joon on tarduv-karm.
Ja üle rinna punavana
kui kaevik jookseb haavaarm.
Vist hirmsat väsimust ta talub,
ja valu rebib armi all.
Ta sõimab tasa oma valu
ja hingab raskelt, kähinal.

Ja traktor roomab, aina roomab,
stepp taga näoli mulda vaob.
Ja minu käes on juhihoovad,
ja minu küntud on need vaod.

Stepanov õpetas mind kündma
neil päevil, kui tal oli hea,
neil öödel, millal valu ründas
ja väsimus tas tõstis pead.

Ta valusalt võis õpetada,
head sõnakest ei öelnud ta.
Nii viis vist poegi oma rada
suur kasakas Tarass Bulba.

Nüüd minu käes on juhihoovad
ja minu küntud on need vaod.
Mu juhituna traktor roomab,
kuid rõõmu pole minu jaoks.
Ja vahel nagu leeriplika
ma usun:
äkki aitab soov?
Kui langeb täht, siis palun ikka:
Stepanovile tervist too.

Ja väga tihti nendel öödel,
kui tähti tukkus taevalael,
kui põhjataevas külmalt vöötles
ja paigal seisis Põhjanael, —
suurt soojust tundsin tema vastu,
end tundsin väiksena ta ees.
Ja kangelasena siis astus
mu ette vene meremees.

On õigus — nagu kangelane
ta võitles kord Odessa all.
Kõik hinge lahingusse pani
ja surm seal oli lähedal.
Kuid siin:
tal tuleb maha matta
ja võita valu enda sees,
ja selle vastu lakkamata
ta vihaseid atakke teeb
ja võidab enda.
Ta ei näita,
ta üksi enda kriisist teab,
ta teab, et koht on vaja täita
kui rivis, — ja ta sammu peab.
Ja nagu lahingusse minnes
ta rinnaga seal kattis maad —
nii siingi hoiab meie rinnet
ta raudselt, kümne küünega.

Stepanov virgub.
Nõrgalt punab
veel läänetaeval kustuv päev.
Ta kisub vaikselt, kahvatuna
nüüd juhihoovad minu käest
ja ütleb:
«Tuleb nagu laine
see valu — kurat, küll on truu!
Nii truu, kui olema peaks naine.
Kuid sinu kohta — sa pea suu!»

Pean suu. Ja õhtu steppi kuldab,
ta peale tuhat värvi laob.
Ja näoli vastu niisket mulda
noor, pehme stepirohi vaob.

Ja iga vahetuse ajal
ta näitleb, näitleb kavalalt.
Stepp tema naerust vastu kajab,
pilk välgub musta tuka alt.
Ja ainult mina, olles talle
töö tõttu liialt lähedal,
suurt, rasket väsimust näen selles,
näen valu rõõmsa naeru all.

On kangelasena mu ees
Stepanov — vene meremees.
— — — — — — —

1953

TSÜKLIST «KUIDAS KALAMEHED ELAVAD».

Kalamees naerab.

Meri tuuleta on harva,
kalamehed naervad harva.
Aga täna juhtus see —
vurru muigab kalamees.

Oi sa poiss ja puud ja laevad —
asjata ei nähtud vaeva.
Saak on mitme paadi last —
kalast möllab mõrrakast.

Nagu välgud sinna-siia,
nii et sinav vesi keeb,
tantsu löövad tuhat siiga
praegu kalameeste ees.

Tormab havi — mereröövel,
lapik lest läeb järele.
Ahvenate küljevööte
vetesinas väreleb.

Mis seal päris põhjas vilgub
nagu hõbeojake?
Seal on parves miljon silku,
tuhat kilupojakest.

Saak on tore, mis siit saame,
oma perele siit saab.
Siit saab manner, saavad saared,
siit saab kala kogu maa.

Joosep.

Laine laine kannul jookseb,
üksteist kätte nad ei saa.
Paadi piidal istub Joosep,
oma mõtteid mõtleb ta.

«Ütle, mis sa mõtled, Joosep?»
«Elust mõtlen, plaani pean.»
«Kuidas tuju on sul, Joosep?»
«Kõik on segi — halb ja hea.»

«Mis on sinul halba, Joosep?»
«Vanadus on minu piin.
Pea on hall, kuid hinge poolest
elaks saja aastani.»

«Saaksid sada aastat, Joosep?»
Joosep ohkas:
«Kui vaid saaks?»
«Mida sa siis teeksid, Joosep?»
«Läbi sõidaks terve maa.

Vaataksin, kuis suures peres
Liidu rahvad elavad.
Näeksin ära uued mered,
kõrbelt äravõetud maad.»

«Oled tugev, elad, Joosep?»
Joosep vastas: «Kes see teab.»
«Tuju paranes sul, Joosep?»
«Tuju alati on hea.

Olgu aastaid terve koorem,
meie aeg need kergeks teeb.
Ikka elavad veel noorelt
unistused rinna sees.»

Ott.

«Miks sa, Ott, nii vaikne oled,
kuhu jäi su laul ja trall?
Miks sul õiget tuju pole
mere peal ja päikse all?

Miks on kulmul kurjad kurrud,
miks sa kallast silmas pead?
Miks sa noort ja kuldset vurru
keerutad ja korda sead?»

Ott — ta armastama hakkas
väga kaunist tütarlast,
sihvakat ja linalakka.
Mõtleb temast, ainsamast.

Valges laineharjas ilmsi
tema kahupead ta näeb.
Meresinas näeb ta silmi,
soojad tuuled on ta käed.

Laine tõusu, laine langust
aimab mõte järele.
Süda nagu havi hambus
väriseb ja väreleb.

1953

PAJU.

Ammugi mu paju kaotas urvad.
Suvi kadus. Sügis lehed viis.
Nagu paju ise — kajab kurvalt
raagus ladvalt leevikese viis.

Vihmad leotavad ja tormid taovad,
halla-ahas külm on seista tal
siis, kui hallid pilved üle vaovad
halli, tusatseva taeva all;

siis, kui rahe peksab nagu mure,
siis, kui paljaid oksi närib tuul,
kui on ära läinud viimsed kured.
Külm on pajul külmal sügiskuul.

Sõber-päike läheb vara looja.
Kalgilt kuult vaid kalki valgust saab.
Aga juured, need on pajul soojas
toitvas, emalikus, heldes maas.
. . . . . .

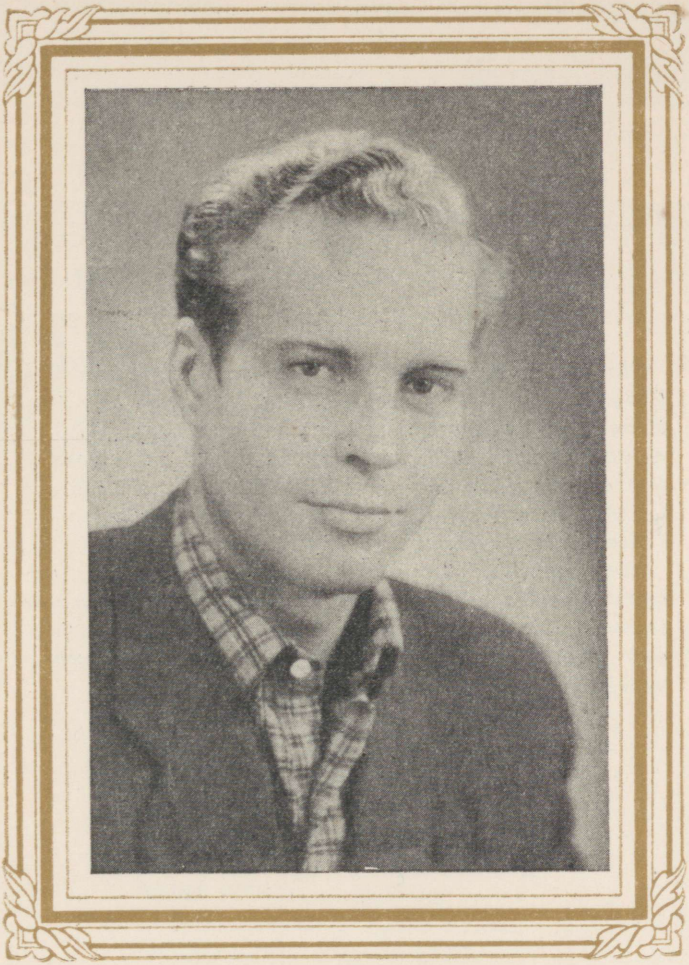
Tulid meelde ookeanil, paju.
Ümber mühisevad külmad veed.
Kaua aega udu siin ei haju,
udu leidis mõtetesse tee.

Rõõmsad mõtted kadusid kui urvad.
Laulud nagu lehed langesid.
Need, mis jäid, on tõsised ja kurvad
nagu pajud keset hangesid.

Aga äkki — millal just, ei märgand,
tuli tuul ja laineid pildudes
ringutas end ookean ning ärkas
udutuna, päiksekildudes.

Ja mu mure merepõhja vajus,
uppus, neetu, suure laine käes.
Siis ma meenutasin oma paju:
Kevad tuleb!
Kus ta, pagan, jääb!

Põhja-Atland, 10. VII 1955

Uno Laht

(siind. 1924)

UNO LAHT.

Sündis 30. aprillil 1924 Valgas teenistuja perekonnas. Õppis Tallinna V Reaalkoolis, mis tal jäi alanud sõja tõttu lõpetamata. Võttis osa Suure Isamaasõja lahinguist. Pärast demobiliseerimist 1946. aastal töötas mõned aastad ajalehtede «Noorte Hääl» ja «Rahva Hääl» toimetuses. Täidab alates 1954. aastast EN Kirjanike Liidu konsultandi ülesandeid.

Kommunistliku partei liige 1953. aastast.

Ilukirjanduslikke teoseid — luuletusi, olukirjeldusi, epigramme avaldanud alates 1948. aastast. Temalt on ilmunud satiiriliste luuletuste kogu «Piimahambad» (1954). Kirjutanud mõned estraadiprogrammid raadio ja Filharmoonia jaoks.

«ÕPI RAHVALT — RAHVAS TEAB!»

[Katkend]

— — — — — — —

Pojuke, sa mulle kosta,
kuhu sõidad — kaugele?»
Vastan: «Vene keelt ei oska,
viletsasti kõnelen . . .»
«Ise kuulen, sa ei oska,
aga mis seal osata.
Nii kuis kõneldakse Moskvas,
Kaasanis ei kõnelda.
Kostromal on teine murre —
igas sõnas muudkui — to,
sina aga ennast tunne
nagu kodus igal pool.
Meie rahvas pole uhke.
Räägi — rahvas õpetab.
Ja kui võõras sõna juhtub
— sõrmede peal lõpeta!
Naerab rahvas — naera kaasa!
Nutab rahvas — nuta ka!
Laulab rahvas — laula kaasa!
Siis me keele selgeks saad.

Keel ei ole reisikepp, mis
kukub vette, ongi läind.
Keel kui sõbrakene leplik
eluaeg su kõrval käib.
Keel ei nõua leiba, raha,
ja meil öeldaksegi nii:
«Keel viib kaugele. Kui tahad,
Kiievini välja viib!»

Aga üldse, vahet teha
raske on me rahvustes.
Uurid silmi, uurid keha
— kas on kasak või tšerkess?
Linnariided — võta kinni!
... Vuntse pole. Prillid ees.
Kuulad teda kinnisilmi
— sulaselge vene keel!
Lõpuks lausub oma nime:
Ibrahimov ja Ahmed —
tuleb välja, jumalime,
Moskvas õppinud usbekk!

Seda kõike sulle vestan
asja pärast, pojuke.
Sõda võib veel kaua kesta,
sina aga kodune.
Tunne ennast nagu kodus,
õpi rahvalt — rahvas teab ...
temalt tarkust, sõnu kogu,
— ainult vali välja head!
Halvad sõnad, halvad sõbrad
ise külge kipuvad.
Halvad sõbrad, halvad sõnad
keelt ja hinge rikuvad.
Piriseb su kõrva juures
nagu vihmaeelne sääsk,
ära sellist rämpsu kuule
— kopikat ei ole väärt!
Inimene ikka vajab
nagu õhku seltsimeest,
sellist, kes ka raskel ajal
julget juttu kõneleks.

Vaata kas või siingi ringi ...
Kajutis käib õige jutt.
Lese leiad igalt pingilt,
aga kuhu jääb neil nutt?
Öösel oma riidekompsul
nutab nii, et laps ei näe,

aga kogu päeva jooksul
hoiab kärmelt liikvel käed.
Nõnda mure eest ta põikleb.
Hitlerit ja sõda neab
— hinges mehe kõrval võitleb,
fritsu rindel kinni peab ...
Ja kui ongi jutuaineks
tühjavõitu toidupood,
kaalub naistepere kainelt,
kaalub muret üheskoos.
Hulgakesi heidad kukilt
kahtlused ja valud ka
— üksi võib vaid õigeusklik
issa-meiet paluda!
Nii on lood. Nüüd jutujätkuks
joome kruusi kanget teed,
et sa hakkaks imekähku
kõnelema vene keelt.
Meie rahvas pole uhke,
— küsi, ära häbene!
Ja kui võõras sõna juhtub
— sõrmedega selgeks tee!
Naerab rahvas — naera kaasa!
Nutab rahvas — nuta ka!
Laulab rahvas — laula kaasa!
Siis me keele selgeks saad!»

1951

PÕRANDAALUNE PAVILJON.

All keldris,
sügaval ja pimedas,
me tutvusime
kaubanduse imega.
Üksteise otsas
laes ja vastu maad
on ebatavaliselt
haruldane kraam

— viis tuhat näidiseset-eksponaati
siin sisse soolati
kui pärlid... tõrvavaati.

Kahvatus valguses vireleb hallina
riiulirägastik klaasi, kristalliga.
Isegi portselan niiskusest praguneb,
vettivad värvid ning liimidest laguneb
lakitud mööbel ja tõrvatud suusk,
valitud meistrite valitud puust.

Rahvale rõõmuks
need asjad kõik loodi:
istud —
on tugitool,
lamad —
on voodi,
hinnalt nii odav
ning kondile mugav,
ruumi ei raiska ja kaunistab tuba,
osta või tellida
neid ära looda
— kohalik toode,
kuid keegi ei tooda...
... Ekstravagantne sürpriis-rekvisiit!
Kes on autor? Metsatööndusliit!

Rahvale rõõmuks
need asjad kõik loodi
— millal nad jõuavad näituselt poodi?

Oleks me lastel nii ilusad kannid,
mängiksid kaasa kõik papid ja mammid.
Oleks meil vannitoas harjaga dušš,
ühiskond vabaneks nuustikust.
Ripuks nii maitsekas armatuur laes,
aina ma vahiksin, õieli kael.
Oleks meil käe otsas klaasriidest kohver,
komandeeringuil käiksime rohkem.

Tõeline süstake, lainet ei pelga,
käänad ta kokku ja kotiga selga
— kalale minnes on koti sees paat,
tagasi tulles on paadi sees saak...

Rahvale rõõmuks
need asjad kõik loodi
— millal nad jõuavad näituselt poodi?

Alt keldrist, sügavalt ja pimedast,
peab näitus
rahva ette minema
— et päevavalgel
vaateakendelt
võiks punastuda
vabrik ja artell,
kes näituseks
teeb valmis
tuhat imet,
kuid tegelikult
tõmpi pöialt imeb
ja toodab
aastaid
halli sortimenti,
ja täidab plaani
sada üks
protsenti!

1952

JÄRELEHÜÜE ÕISTELE ISTUNGITELE.

Laias,
Pargi ja
Suur-Karja tänavas,
Lomonossovis,
Tõnismäel,
sajad aknad
kui päikeses
säravad

— kesköö näib
valgem
kui päev.

Unised trammid
ju tuduma veeresid
— trammidki
naudivad
ööd.
Aga
ei magata veel
ministeeriumis
— siin
alles algas
töö . . .
Väikesed ülemad
hommikul tulevad,
päevad
neil
askeldust täis.
Suuremad ülemad
töötavad tulega,
töö
nendel
öösiti käib!

Väikesed ülemad,
suuremad ülemad
siis,
kui lööb
kesköötund,
kohtuvad istungil,
istuvad üleval,
raisates
ühiselt und.

Laieneb süda
ja hõõguvad närvid
just nagu lampides
vool.

Igatseb
isegi
puhkuse järgi
istme all
higistav tool.
Õhtuti
lapsed
ei näe
oma papakest,
naine
jääb ootama meest.
Autojuht
diivanil
tukkuma hakates
kirub
neid
— kõikide eest!

Nõnda nad istusid
— hinge ja ihuga
luitudes
laudade ääres.
Lõpuks neid
ometi
voodisse kihutab
Ministrite
Nõukogu
määrus!
Magage välja!
Eks hommikul
varakult
istuge,
kui just on vaja,
pidage istungeid
vähem
ja arukalt
— loodusest
määratud
ajal!

1953

KUUSEOKAS.

(Lauakõne)

Seltsimees Tuim, kes ammuli sui
just suvatses visata topka,
läkastas äkitselt
seltsimees Tuim,
suust õngitses kuuseokka...

Eks igal naljal on paras piir.
Tuim märkas, et muigasid mõned...
Tuim turri läks,
pähe lõi
lauaviin,
vimm
välja lõi
lauakõnes:
«Ah naerate!
Keda te naerate?
Oma ülemust!
Leivaisa!!!
Minu jaoks
teie
hauda kaevate,
aga minul on silmas
pisar...
Mul on kahju teist...
uskuge, praegugi
— minu sõber on
seltsimees Vaal!!!
Iga päev teie kadedaid kaebusi
ministeeriumis lugeda saan!

Ei üldsegi ülemast hoolita
— muudkui mustate autoriteeti!
Kes teid kasvatas?!
Kes teid koolitas?!
Tuim
tõstis te
kvaliteeti!

Ah või mina terroriseerin teid
ja ähvardan käskivas toonis?!
Kes kaebas, et
... Tuim generaatoreid
peab vihma käes vabrikuhoovis?!
Kes laimas mind lehes,
et seltsimees Tuim,
kellel olevat terasest närvid,
et iga närviga
saeb kas või puid
ja et kangad meil annavad värvi?
See on,
esiteks,
sihilik vale ja laim
— mina
närviga
puid ei saagind!
Ja, teiseks,
ma ümber värvida sain
vaevalt
viiskümmend protsenti praagist!
Kõik nurgad teil läbi on nuusitud...
Kas see üldse on tööliste asi,
et jagades kuurordituusikuid
ma ei unustand sugulasi?

Mõni kirjatark pilkab mu haridust
— näe,
Tuimal
kõik kõvad peed...
Pole viga
— käskkirjaga karistus
kõik need peed
päris pehmeks teeb!
Kes ässitas rahvast, et
«Austusemärk»,
mis varem mu pintsakut ehtis,
olla tööliste vaevaga teenitud värk,
mida õieti
hoidma peaks
tsehhis?!

Või arvate — teened mul puuduvad?
Fašistid
tapsid mul
... tädi!
Ka praeguse kaheksa puudaga
olen tööline
läbi ja läbi!
Ja kui kriitikast rikutud
kiuslik mass
minu isikut laimab
kui võimu,
siis mina
kui ülemus,
mina
kui klass,
proletaarselt
ja teadlikult
sõiman!»
. . . . . .
. . . . . .
Kas Tuim väsis sõimust
või millestki muust,
ta kõikudes
kinni sai oksast
ja raputas
jõuludest kuivanud
puust
oma topkasse
tosina
okast...

1953

TERVITUS SAABUVAILE SPETSIDELE.

Tervist
agro-, zoo-
ja teised spetsid!
Tulge,
sõbrad,
kohvritega koos!

Tee on kindel,
keegi teist ei eksi
— ootab igaühte
üks kolhoos!
Varem,
vaevalt väljusite koolist,
alla neelasid
teid
kantseleid.
Kolmekümne üheksas rajoonis
ametnikeks
ümber tehti teid!
Ministeeriumis
kui palju istub?
Kolme korra pealt
— saab kokku polk...
Spetsid olid
põllult
ära kistud,
aga põllul
spetsideta
puudub tolk!
Agronoomid
telefoni taga,
külvikorrad
krabisevad ees,
sulepea
kui
vedruäke aga
piki plaani
sügavkündi teeb.
Piimakarja ala
spetsialistil
— teine telefon
pluss aastalehm.
Aastalehma
lüpsab tema hästi,
aga neljajalgsega
on lugu
kehv!

Spets
seakasvatuses
silmaringi omab
— kolmas telefon
pluss
põrsaplaan.
Emis Ruigam
neliteist ja koma
seitse sajandikku
sigudikke saab!
Linnukasvataja
ise
kukelaulu
kuulnudki
ei ole
aastat kaks.
Nagu kana
pesal
linnas haudub,
haudub
pehme polstri
palavaks.
Kallid sõbrad,
mitte naeru pärast,
südamega
teid ma tülitan.
Sõitke kiiremini
kantseleidest ära
küladesse
teadust külima!
Ainult vähesed ja vajalikud
jäägu keskustesse
võitlust juhtima!
Ning kui tinditõbi
neile
külge kipub,
käigu
rahva hulgas —
ennast puhtimas!

Iga diplomita surelikki suudab
numbreid maalida
ning
hoida toru peos.
Teie töö
on
elu uueks muuta
mitte paberil,
vaid
praktilises teos!
1953

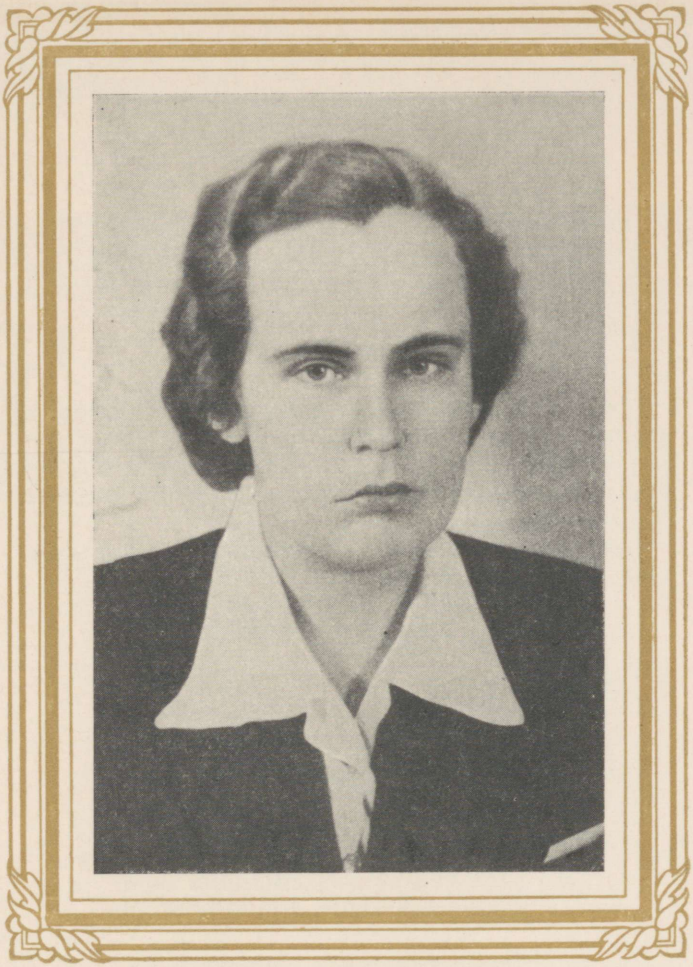
KOLHOOSI MAIMARSS

1954.

Meie tänavuaastane Mai
juba mullu septembris sündis.
Ta on päevitund, õlgadest lai
ja praegu teeb kevadist kündi.

Üks-kaks! Üks-kaks!
Oma jagu
vähenes põllundusmaks.
Oma vagu
künname sügavamaks!
Et kaupadest kubiseks poed ja laod
— pikemaks vaod!
Kadugu kaod!
Et normipäevadel kasvaks vats,
mullad me muudame rammusaks!
Üks-kaks! Üks-kaks!
Ai-ai-ai!
Näe, kui krapsakas Mai,
kust ta küll sellise julguse sai?
Tühja ei praali,
külvab kaalit!
Kritiseerib
külviplaani,
agronoomi
ja rajooni:

«Maha kampaaniad!
Narrite maad!
Kuhu jäi lubatud superfosfaat?»
Brigadiirile kupatab pähe:
«Miks on meil põllu peal rahvast
nii vähe?
Piimavedajad,
nahavedajad,
lüpsikupesijad,
paberinäsijad...
Saada nad vedama lautadest sõnnikut,
ja ongi meil sügiseks
issanda õnnistus!»
Küll on rahutult nakatav vaim
maarahva tänavuaastasel Mail!
Toitekuubikud
lavasse tuubitud.
Värsked kurgid
väetisest purgis
võrsuvad reas.
Väga hea!
Tomatitaim õilmitseb mais!
... Vangutab pead
kapsapea:
«Kartulid ruudus
— see veel puudus!
Mesik ja mais
— jällegi ruudus!
Isad harkadraga elatud said,
nüüd on kombain,
ai-ai-ai!»
vangutab pead
kapsapea.
Meie tänavuaastane Mai
juba mullu septembris sündis.
Ta on päevitund, õlgadest lai,
ja praegu teeb kevadist kündi.

Valeeria Villandi

(sünd. 1924)

VALEERIA VILLANDI.

Sündis 27. augustil 1924 Tallinnas teenistuja perekonnas. Lõpetas 1955. aastal Tartu Riikliku Ülikooli. Õpingute kõrval on töötanud Eesti NSV Teaduste Akadeemia Riiklikus Kirjandusmuuseumis, ajalehe «Edasi» ja ajakirja «Stalinlik Noorus» toimetuses.

Avaldanud alates 1945. aastast perioodikas luuletusi ja kirjanduskriitilisi retsensioone.

TRAKTORIST.

Päike loojus ja akende valgusjoas
niiske künnimuld mustendab vastu.
Majas kaasiku veerel on valgus toas,
mille poole sa, traktorist, astud.

Vaateväljal sul vilgub ja virvendab
laiu söötisid sada hektaari,
nägu kevade puhanguist kirvendab,
ning su mõte teeb avaraid kaari.

Mõtled laiemaks nurmed ja heinamaad,
põlluks raba, kus algas su rünnak:
välja juurid säält sookased leinavad;
pikki uudismaa vagusid künnad.

Õhtuhämaras helgivad heledalt
koduvärav ja hoonete seinad,
juba silm varsti sedagi seletab:
naine aita viib küpsenud leivad.

Vastu rutanud poeg punapõsine
isa pintsaku kaenlasse kahmab,
lapse silmad on tähtsad ja tõsised,
nina kuuelt saand traktoritahma.

Astub kaasa su töömehesammuga
sisse avatud esiku-uksest,
tuba täitub su rõõmu ja rammuga,
täitub laiade väljade tuksest.

Siis kui lahkuvad kured ja varsti saab
leivaviljaks pikk hakkide rivi,
jälle traktorimürinal künnad maad,
millelt kadunud piirikivid.

Enam põld pole kitsastes kangastes,
laiaks nurmeks neid liitnud on mehed.
Kõikjal Hiius ja Virus ja Sangastes
mürab traktor kui undavad rehed.

1949

KRAAVID LÄBI RAVASSAARE.

1

Oli kevad ja varased õitsmisekuud
täis toome ja sireli lõhnu,
hõõglumme kui puhkesid õunapuud
ja kevadtuul pilvi lõhkus.

Mullakonarad kuivasid päikeses,
jões lainetus vastu säras,
taevavankriga kihutas äikene
jõud, julgus ja kevad päras.

Künnivaresed äkitselt märkasid,
et adraga enam ei käida;
pärast sadusid orased tärkasid
ja haljendus põldusid läidab.

Kägu ammugi kukkus ja ootama
juba hakati ööbiku laksu,
sooja jätkus ja öeldi, et loota ka
on vihma ja viljale jaksu.

Paar korda käis esimees proovimas,
kas rabaveer jalga kannab,
vastu punasid õitsvad joovikad
kergelt kõikuva lauka rannal.

Oli märtsikuus kaalutud ühiselt,
kolhoosi kui alles loodi,
et kui juba üheskoos rühime,
tuleb rühkida mehemoodi.

— — — — — — —

Juba laupäeval viljad said maha ning
kõik hädased asjad on joones.
Kes siis niisama vahtida tahabki, —
muudkui rabale sisse sooned!

Jäi päikesel käia veel lühem tee
kevadõhtusse taevakaarde,
kui kõigile öeldi, et läheme
homme meestega Ravassaarde.

2

Rabakraavi teeme laia,
siinpool vaiad, säälpool vaiad
mööda kraavisihti reas.
Kaevab Raaskel, Ehasalu,
tolle poeg ning vana Palu,
Mardijaani teiste seas.

Veele sügav jooksuase,
paari aasta pärast lase
traktoriga läbi soo.
Praegu teeb ta külast looga,
aga varsti siingi hooga
kõrge rukis tera loob.

Kirves raksab kasejuuri,
labidaga pinda puurib
igaüks kui peremees.
Ning kui tõmmatakse piipu,
kõlab igast kandist kiitust:
meil on tubli esimees.

On ju seegi ettevõte,
tema alustatud mõte,
et las vesi voolab jões.
Maa see olgu viljakandja,
et me uted villaandjad
maksalutikat ei põeks.

Köhatab ja ütleb Raaskel:
«Ega's kotis püsi naaskel,
Mardijaani teada mees.
Sõjast tuli, rahad rinnas,
rassis aastapäevad linnas,
igas kandis teiste eest.»

Tühjad juba piibukahad.
— Oi, sa tont, me jääme maha,
juba teine lüli veab.
Sügavust neil mitu jalga,
paiguti meil alles algab
pinna koorimine pealt. —

Sõtkutakse kuivand kulu,
noori kasve, samblapuru
säärikute külge jääb.
Lõoke lõõrib ülal kõrges. —
Murdub lepavõsa tõrges
kraavikaevajate käes.

Õhk on pehme, tuules kevad,
rasket, mustjalt sädelevat
mulda lõikab labidas.
Kaugel karjakellad löövad,
ligivõetud leiba söövad
mõned mehed künkal maas.

«Ometi saab kraavid sisse,
otseraja alevisse
üle sünge laukasoo,»
sõnab noorem Ehasalu.
«Kraavi asjast,» lisab Palu,
«rääkida võin pika loo. —

Aastat enam ei tea praegu,
kuid nii lambaniidu aegu
peeti korra külas nõu.
Hall meil võtab vilja väljalt,
pooled pered talvel näljas,
sula aegu ujub õu.

Peeti nõu ja tehti plaani:
siia kraavid, sinna kraavid,
küllap jõgi vee siis viib.
Asi oleks andnud seada,
aga meie plaanist teada
rikkamad ei tahtnud siis.

Mõni pragas vastu toorelt:
«Minu põld on ülal voorel,
jõgepidi käib mu luht.
Kraavi mulle pole vaja,
teile üle minu raja
kaevata on keelatud.»

Nõnda jäid me plaanid pooleks,
roostevee ja halla hooleks
siiani me viljasaak.
Nüüd me teinud selge vahe,
piiripeenrad võetud vahelt,
luhtki saand kolhoosimaaks.

Enam pole rikkad voorel,
kulakud ei räuska toorelt
vaestega, kes rabades.» —

Jälle võeti riistad pihku,
pärast puhkust jõudsalt nihkus
tööjärg kaevajate ees.

Laukaveerel krooksus konni,
kokkuvajund turbaonni
vana Palu lammutas.
Kätte jõudis õhtueha,
pisut valmis, palju teha,

aga jõudu ammutas
igaüks nüüd sellest mõttest,
et me suurest ettevõttest
ometi kord asi saab.
Tubli mees on esimeheks,
saame ühisjõuga tehes
juurde hulga uudismaad.

3

Igal hommikul särasid labidad
nüüd päikse ja kastega võidu,
kraavipervele langesid rabinal
märja, pruunika turba lõigud.

Mehed kraavi said igapäev pikemaks
ning päev-päevalt hoogsamalt tehti;
et võitlus teeb alati sitkemaks,
see kõikides töödes kehtib.

Sookaelad küll lõhnasid magusalt
ja väänlesid vaevakased. —
Lõpp neile. Siin kasvada vagusalt
neid labidamehed ei lase.

— — — — — — —

Seepärast on varased õitsmisekuud
täis turba ja sambla lõhnu,
kui aedades õitsevad õunapuud
ja kevadtuul pilved lõhkus.

1949

SAJA, VIHMAKE!

Saja, vihmake, vihm, sina kallis ja hea,
saja, saja, sind praegu on vaja.
Ulualla küll lõhnava ristiku vead,
aga alles veel kasvavad viljapead,
noor ädal end vägevaks ajab.

Nõnda rahustav nüüd sinu tasane jooks,
soojas tuules su kosutav niiskus,
aga märtsikuus pühib su nooruslik hoog
kõik lobjaka ära ja kevade toob
ning tilgutab purikailt piisku.

Saja, vihmake, vihm, sina kevade poeg,
sina hämara sügise tütar,
praegu oled sa suvine, helde ja soe,
rohulibledel kõigud ja maapõue poed,
kõrgeks kasvatad rukist ja tatart.

Vahel tuled sa uhkelt kui hobuste traav,
saadab vankrite mürin sind taeval,
nõnda palju siis korraga alla sind saab,
et märjad kõik rajad ja veereni kraav
ja tühjad kõik pilvede laevad.

Aga teinekord tuled kui merede tolm
üsna vaikselt ja hõbedahallilt.
Siis udutad päevakest neli või kolm
ning kaod äkki tuulde kui tõeline tolm
või linik, mis kerge ja kallis.

Sa seened tood välja ja kapsapäid lood,
leivaviljale annad sa jaksu,
puhtaks pesed kõik majad, puu, põõsas sust joob
ja lööb sinu mahedas, suvises voos
iga piisk nagu kalake laksu.

Saja, vihmake, vihm, sina kallis ja hea,
saja, saja, kui sind on just vaja,
ulualla sai ristik ning kuhjad on reas,
aga vägevust võtab veel viljapea,
noor ädal end tihedaks ajab.

1950

Ellen Niit

(sünd. 1928)

ELLEN NIIT.

Sündis 13. juulil 1928 Tallinnas töölisperekonnas. Lõpetas 1952. aastal Tartu Riikliku Ülikooli, jätkab kirjandusalaseid õpinguid sama ülikooli aspirantuuris.

Avaldanud alates 1945. aastast perioodikas luuletusi ja hiljem ka artikleid. 1954. aastal ilmus temalt lasteraamat «Kuidas leiti nääripuu». Esinenud luuletõlkijana (Petõfi).

ÕNN.

Õnn on inimese enda teha,
sünnib tema mõtetest ja teost,
elab meeltes, südames ja kehas,
võrsub töökast tahtekindlast peost.

Meie õnn ei ela võõrais linnus,
kaugeil saartel, külades ja teil,
ei, ta elab püsivuses, innus,
elab kodukoldeis, elab meis.

Õnn on inimese käterammus.
Raskusteski kätkeb õnne eos.
Õnn on mõistuse ja kindla sammu,
töö ja rõõmu katkematu seos.

1946

HÄLLILAUL.

Tuisk lükkas lumed vihisema,
lõi hangeharjad kihisema
tuul küünlakuiselt jäine, karm.

Toa hämaruses laulis ema,
jäid viisid kambri helisema:
«Sa maga, lapsuke, mu arm . . .»

Päev tuisukeerisesse suri
ja tuhmis õhtus hangeturi
veel ohkas tasa akna all.

«Sa maga, tütrekene väike,
ju kustus päev, ju loojus päike,
öö tuli, tuisune ja hall.

Sa uinu, tuulgi raugeb õues,
ei rauge hellus ema põues,
sa maga, memme väike lind.

Veel ema varju peidad enda,
pea, linnukene, pesast lendad,
pea lähed, soove tulvil rind.»

Nii sinu memm kord laulis sulle,
ja sama viisi sina mulle
kord laulsid suvepäikse all.

Ei laul see lapse meeles sure,
ses ema tema juurde tuleb
ja on nii ligi, ligidal.

«Sa maga, marjukene väike,
ju kustus päev, ju loojus päike,
öö tuli, lillelõhnast hell.

Sa uinu, tuulgi raugeb õues,
ei rauge hellus ema põues,
sa maga memme põlvedel.»

1953

KEVADE LAUL.

Kaks on kõrgel pilvelaeva
rännul üle laia taeva.
Rõõm on nendest päikesel.

Kaks on nõlval nõtket kaske,
sest et üksi väga raske
oleks olla kevadel.

Kaks on kõrget kuuske palus,
kaks on õitsvat toome salus,
linde kaks on igal puul.

Kaks on kivi männi juurel,
valgeid laineid merel suurel
kahekaupa tõukab tuul.

Kas on see siis mingi ime,
et me kokku sattusime
kahekesi kevadel,

et me kahekesi käime,
et me hoopis ühte jäime
ja et hea on südamel.

1953

KUIDAS LEITI NÄÄRIPUU.

Lumi lendab, lumi keeb,
lumi keerleb suusateel.
Liugle, liugle, libe suusk,
aita leida näärikuusk.

Mets on rõõmsa jumega,
tuul lööb tantsu lumega.
Tule pilvist välja, kuu,
aita leida nääripuu.

Tore on siin metsa sees,
kuused taga, kuused ees,
oksad tasa liiguvad,
kohisedes kiiguvad.

Küsib kõrge laanekuusk:
«Kas mind viite nääripuuks?
Mul on juured sügaval,
latv mul õõtsub taeva all.»

«Sind ei raiu maha me,
nõnda suurt ei taha me
näärikuuseks perele.
Sa saad mastiks merele.»

Lumi lendab, lumi keeb,
lumi keerleb suusateel.
Liugle, liugle, libe suusk,
aita leida näärikuusk.

Räägib tillukene kuusk:
«Vii mind, vii mind nääripuuks!
Olen nõtke, olen noor,
mul on kullakarva koor.»

Nõnda talle vastan ma:
«Sa pead alles kasvama.
Sirgud, võrsud, väike puu,
siis võib koju viia su.»

Lumi lendab, lumi keeb,
lumi keerleb suusateel.
Liugle, liugle, libe suusk,
aita leida näärikuusk.

Tukub kuusk, näeb nääriund,
tasa okstelt puistab lund,
vaikses tuules kahiseb,
lumesajus sahiseb.

Aga peidus oksa all
käbi punetav on tal.
Aga üsna ladvas, seal
orav istub oksa peal.

«Oi sa kaunis kuuseke,
sinu viime koju me!
Ei me otsi enam muud,
pole ilusamat puud.

Sul on oksad puhevil,
kroonike sul kuhevil,
latv sul hõbehärmane,
nääripuuks sind viime me.»

Lumi lendab, lumi keeb,
lumi keerleb suusateel.
Rõõmsalt vaatab pilvist kuu,
meil on tore nääripuu.

Liugle kiirelt, libe suusk,
aita koju viia kuusk.
Nüüd võid tulla, näärimees,
nääripuu sind ootab ees.

1954

Vladimir Beekman

(sünd. 1929)

VLADIMIR BEEKMAN.

Sündis 23. augustil 1929 Tallinnas töölisperekonnas. Suure Isamaasõja aastail viibis Nõukogude tagalas mitmes lastekodus. Lõpetas 1953. aastal Tallinna Polütehnilise Instituudi. Samast aastast alates töötab Eesti Riiklikus Kirjastuses ilukirjanduse toimetuse juhatajana.

Alustas luuletuste avaldamist perioodikas 1947. aastal. Avaldas 1952. aastal luuletuskogu «Laul noorusest». Ajakirjanduses on temalt ilmunud rohkesti publitsistlikke artikleid ja mõned jutustused noorsoole. Avaldanud rohkesti luuletõlkeid.

PETERHOFI LEGEND.

Oli septembrikuu algus,
lahe poolt udu tõusis —
kolmanda varavalgel
sakslased maanteele jõudsid.
Paremal Leningrad sinas
ähmases uduvines,
asfaldist tuiksoon — tee
läbi lõigati ees.

Taeva kumerast sõlest
sööstis lennukeid alla,
märki otsides kaldal.
Öösi Peterhof põles . . .

*

Mürsk rebis katki telefonitraadid,
neid keerutasid sõlme tuulehood;
ööks tervest merejalaväe brigaadist
jäi Peterhofi varemeisse rood.

Veel enne koitu majakeldrid jätta
käsk oli, mille virgats staabist toond.
Jäid neli madrust taganemist katma,
jäid neljakesi, vaikselt lahkus rood.

Ja hommikul, kui päike udu puuris,
taas puhkes tuli, suitsu kandis tuul,
lõi miinikilde sagarates müüri
ja kivvi laksus kuuli kõrval kuul.

Kuid ikka jälle peatus rünnak äkki,
kui oleks keegi käsutanud «Seis!»
selt kohalt, kus ju ammu elumärki
ei näidand enam ooberstile zeiss.

Ning alles lõunaks raudses mürsukünnis
jäi vaikseks nelja madrust varjand maa,
kuid saksa tuli jätkus terveks tunniks,
et keegi ellu ärgata ei saaks!

*

Üks neljast oli tules ellu jäänud —
küll tabas raskelt rinda mürsukild.
Jäid silme ette kodulahe käänud
ja valust ähmane Kroonlinna kauge pilt.

Siis tulid nad. Hallrohelised, arad
kui hundikarja hiiliv, tige ring, —
ja välkuma lõi tihe täägitara,
kui paistis sinitriipne «mere hing».

Nad viisid ta, et alandlikuks murda...
Võib-olla tund, võib-olla päev või kaks
piin kestis, — aga see, kes mõistab surra,
ei iial elus muutu palujaks!

Ja teati vaid, et ta on vene madrus,
üks neist, kel koduks Soome lahe rand,
käel sinav ankur, taskus — viimne padrun...
Ta nimeks keegi oletas: «Ivan».

Me luurajad, kes läbi rinde tulid,
sealt saksa vange tihti kaasa tõid;
küll paljud vangid temast kuulnud olid,
kuid küsitledes pilgu maha lõid.

Ta õiget nime teada me ei saanud.
Käis komissari juures iga vang,
kuid ta ei olnud ennast nimetanud
ja võõrad vangid kordasid: «Ivan».

Ta lasti maha Peterhofi juures, —
öös raksas järsult, kalgilt kogupauk...
Jäi meile loitma tema hingest suurest
«Aurora» sangarite puhas au.

*

Ja üle kogu Leningradi rinde
sest ajast kõndis kaevikulegend,
et oli nähtud tema «mere hinge»
seal, kus läks väga raskeks kaitsta end.

Ta oli kord Ižoora küla juures,
kus vasturünnakule läks brigaad,
ja sealpool Strelnat lehvisid taas tuules
ta mütsilindid, raksus automaat...

Võib-olla sõbrad neid legende kõiki
muldonnis temast puhkehetkel lõid —
ta oli seal, kus oli tarvis võita,
ja kus ta oli, sinna tuli Võit.

Läks läbi surma, kaitstes oma lahte,
jäi igaveseks talle kodurand —
ta oli rahva raudseks võidutahteks,
see legendaarne, sangarlik Ivan!

1949

MUTRIVÕTI.

See poiss tuli tsehhi kord hommikul, mais,
müts kuklas ja silmad täis valgust,
ta ukse peal kokku me meistriga sai
ja nii nende kõnelus algas:

«Kas tööle või?» —
«Muidugi, mida siis muud.»
«Tööd tunned?» — taas usutleb meister.
«Noh, õppinud pole ju midagi suurt,
kuid kuulnud nii mõndagi teistelt.»

Ja mõtleb siis meister: «On hakkaja, näib,
mis tööd talle anda võiks prooviks?»
Ning poisile ütleb, kes ootama jäi:
«Nojah,
millist tööd sa siis soovid?»

«Ma treipingil mehe eest töötama pean
ja teistsugust tööd ma ei taha!»
Vaid noogutab meister,
kuid muhelust peab
ja pilgu lööb ükskõikselt maha.

«Ka treipingi saad,
ainult lugu on nii,
et mul pole praegu just mahti.
Ehk aitad?
Näe, nurgas on vana ventiil,
sa mine ja võta ta lahti . . .»

Poiss vaatab kord nurka — ja tuiskavad peas
kui tuulehood pahased mõtted,
siis nokkmütsi tusaselt silmile veab
ja võtabki mutrivõtme.

Kuus kanti on mutril ja igaüks neist
on võtme jaoks otsekui loodud,
kuid libiseb võti ja süda saab täis,
ja mutter jääb paigale sootuks.

Taas libiseb võti ja vana ventiil
vaid kolinal veerema tükib,
lööb roostene raud vastu sõrmi kui viil —
on marraskil sõrmenukid!

Näe, selline roostetand kobakas, küll
ta kuumaks võib kütta su naha!
Nii, nüüd toetub tugevalt maha ta külg,
poiss jonni jätta ei taha.

Ja siis, kui on kannatus lõppemas pea,
ta meistri suust õpetust kuuleb:

«Petrooliga määri
ja koputa pealt,
ehk mutter siis lahkemalt tuleb . . .»

Ning nüüd ainult paarkümmend minutit vist
ventiilikaas paigal veel püsis —
«Kas nüüd lähme treipingi juurde,
või mis?»
nii meister seejärel küsis.

Poiss seisis ja vaikis
ja pahvatas siis:
«Ei,
las ma veel natuke õpin! . . .»

Kes arvaks, et selline õpetlik riist
on harilik mutrivõti!?

1951

ÖÖ LAAGRIS.

Magab kursantide rood,
männimets tumedalt mühab.
Mõtled, et homme on püha!
Valvekord . . . Nõnda on lood.
Laager on vaikne ja pime,
tunnimees kõhatab vaid,
rahutus sunnib sind: mine!
Ise kõik läbi sa käid.

Rood magab magusat und,
päevasest õppusest väsind,
kellale libiseb käsi —
möödus vast südaöötund.
Sinelid ripuvad otse,
joonduvad saapadki reas —
viga ei leia, kui otsid,
tuleks või kindralgi . . . Hea!

Homme on püha ja siis
kõik olgu parem kui muidu.
Päevnik! Sa nüüd ära suigu,
rood on su valvata siin.
Tead, et ta valmis on ikka,
kui tuleb häiresignaal,
õppust või rännakut pikka
segada öögi ei saa.

Valvekord... Augusti öö
soe on ja koidule tõtlev,
lävele istud ja mõtled,
käed ümber põlvede lööd.
Läänekaar helendab ruskelt,
häälitseb rahutu lind,
tüdrukust mõtled, kes kuskil
ootab ja igatseb sind...

Mõtled... Kuid pimedas äkki
hääled on tagapool.
Kohendad rihma all särki —
keda see öötund veel toob?
Kuulatad. Esineb seal
naaber, ta rood on su taga,
tähendab — ootama pead,
tähendab — kindral ei maga!...

1951

KAHEKSATEISTKÜMNES KEVAD.

Siit kevadised, vallatlevad tuuled
on viinud lume kõigilt tänavailt,
ja Lindamäel on vanalegi puule
toond noori lehti valgeõine mai.

Su koolitee on ikka täpselt sama,
mis olnud juba kümme kevadet,
kuid koolimaja ette seisatama
jääd hommikuti, tulles seda teed.

Su juuksed poetunud on õlgadele
nii kevadiselt — uljalt, isekalt;
ja justkui hommik, sädelev ja hele,
on pilk su silmist. Seisad puude all.

Kõik meenub sulle: esimesed päevad,
mil tulid kooli, pisike ja arg,
head sõbrad, kes su südamesse jäävad,
ja klassiaken, kevadvihmast märg.

On möödas lapsepõlv ja noorusesse
sa koolilävelt oled astunud,
ning vanad pärnad sahisevad, vestes
su kooliteest — sind teavad vanad puud.

Siin nõnda palju vaieldud ja leitud,
nii palju noort ja tormakat ja head,
ja siin su põue esmakordselt peitus
õrn, siiras sõprus, mida kalliks pead.

Mis lähedasem, soojem oleks sulle
heast, südamlikust sõnast «seltsimees»,
kui, komsomoli koosolekult tulles,
sind ootab keegi koolimaja ees.

Ja olgu õhtu udune või jahe,
sa tuled joostes, tõukad kooliust —
siis lähete. Ja soe on siis teil kahel,
sest see on esimene armastus.

See jääb. On kastanite valge rida
teesuuna andnud öösse kaugele,
suurt, avarat teed teile kahele
sa aimad sest — ja ärevalt lööb süda.

Kui tuleb sügis ja kui raudteejaamas
on silmist kadund sulle viipav rätt,
sa tunned soojalt seltsimehe kätt —
on ikka sinuga su sõber, on siinsamas.

Ei, kilomeetreist armastus ei küsi
ja igatsus on vahel heagi vist,
sest kui ei oleks iial lahkumisi,
siis poleks ühtki helget kohtumist.

Jääb ühiselamute töökas kitsus
su instituudipäevadesse siis,
jääb sinu elu tulisus ja lihtsus,
nii, et ka aastad seda sult ei viiks.

Te kohtute. Taas kastanite õites
on kodutänav. Minge lõputult,
õlg õla kõrval, võideldes ja võites,
sest õnn võib olla ainult rahutu!

1951

ROBESON LAULAB.

Robeson laulab! Kuulates peab hinge
kümme tuhat lihtsat inimest,
nad on kõikjal orus ümberringi
iidseis Alleghany mägedes.

Laulab neeger. Orjapõlve viisid
Mississipilt jälle kõlavad,
maast, kus öösi künkail kümneviisi
ku-kluks-klani ristid põlevad.

... Päike lõõmab põuatühjas taevas,
neegrid, neegrid ehitavad teed,
täis on nende põletavat vaeva
nukrad laulud tilgakesest veest ...

Aga sirgub hiiglasena neeger,
uusi laule Robeson laulab nüüd,
üle mandri kõlab kõigil teedel
siit Joe Hilli kutsuv võitlushüüd.

Vaikib kõik. Ja ürgne mägiloodus
ise hetkeks kuulatama jääb —
«Suur ja lai on maa, mis on mu kodu . . »
kõlab laulja raugematu hääl.

Ja see laul, mis üle ookeani
köidab iga lihtsat inimest,
vaikse oru helisema pani
iidseis Alleghany mägedes.

Laulab Robeson võitmatult ja julgelt
Louisianas, kauges Kansases,
mingi terror tema suud ei sulge —
laulab rahust,
laulab võitlusest!

1952

ESIMENE SÜGIS.

See aasta pidi erinema teistest,
tal olid omad raskused ja hool,
ta oli lihtsalt
neljakümne seitsmes,
kui meile uksed avas ülikool.

See oli hea, kuid mitte kerge sügis —
kas mäletad neid päevi, seltsimees:
veel turul karjas spekulante trügis
ja pakkus kõike raske raha eest.

Siit-sealt veel õelat sosistamist kuulis,
et jätkub oksi meie kõigi jaoks . . .
Veel loengusaali lipsas meretuuli
remontimata ruumi aknapraost.

Loeng surus kokku, ühtseks pereks liites —
on soojem nii ja lõbusam on naer,
ja esimesest sõjajärgsest riidest
meil hõõrus kaela kare kuuekrae.

Nii algas tee. Ta suundus tulevikku,
siin olid kõrvu armastus ja raev,
kuid meie elu õnnelikku rikkust
ei suutnud tumestada raske aeg.

1954

LÜÜRILINE.

On nukraid hetki jäetud elus meile,
on lahkumisi rohkem kui vast peaks,
ent see, mis oli raske, nukker eile,
saab homme jälle ilusaks ja heaks.

... Ja mul on jälle kauge komandeering,
veel rongiaknast sinu silmi näen,
siis sõuab mööda jaama inimkeeris,
sa hämaruses üksi seisma jääd.

Sa jääd ... Kuid minu südamest ei suuda
sind rebida ka kõige kaugem tee.
Meid teed ja aastad vanemaks ei muuda,
vaid nooremaks ja tulisemaks veel.

Meid kutsuvad nii paljud kauged rajad,
kuid armastus on ikka ainult üks,
ei kilomeetreist küsi ta, ei ajast —
ta jääb kui taevas ikka mõõtmatuks.

Ma tulen peagi. Jooksujalu ruttan,
keeb rinnas rõõm ja ärev rahutus.
Sa ootad uksel — nõnda armas, tuttav
ja alati nii kordamatult uus.

Mu kannul uksest sisse paiskub tuuli,
nii palju uut on õelda südamel!
Su esimene suudlus põleb huulil
just nagu tookord, meie kevadel ...

1954

NOORE MAAILMA LAUL.

Pühendan V ülemaailmsele noorsoo ja üliõpilaste festivalile Varssavis.

Suvisel loojangul merede taha
vajub punetav päike
ja kaugetelt sõpradelt merede tagant
tuhandet tervitust toob.
Suvisel loojangul maailm on kaunis
just nagu elu,
mis iial ei kordu,
mis iial ei peatu.

Õhtul, kui süütan laual ma lambi,
sooja ja pehme valguse kiir
kaugusse kumab mu aknast
ja ühineb miljoni kiirega miljonist aknast
kodukollete kumaks —
rahu valgus on see.
Sellest sahiseb tuul
mastimändides akna taga,
maailma maanteede tuul...

Mul on üksainus süda,
mul on vaid kaks kätt,
aga meil
on miljard südant
ja kaks miljardit kätt,
kogu maailma armastus nendesse mahub
ning nendes on kogu maailma jõud.
Meie südamed nõuavad rahu,
rahu kaitsevad meie käed.

Sellest jutustab mändide kohas
maailma maanteede tuul.
Sellest laulavad lained
Eestimaa rannikul,
iidsete rahnude vahel.

Õhtul, kui süütan laual ma lambi,
et jätkata tööd,
ja süttivad tuled miljonis aknas —
kogu see mõõtmatu valgusevoog
valgustab meile, noortele, teed,
elu ja rahu teed.
Meie sammume maailma maanteil,
meie vahel on mered ja maad,
aga meil kõigil on ühine siht
ja õlaga tunneme sõbra õlga.
Oma käte ja südame jõu
anname jäägitult rahule
ning see elu ja nooruse jõud
mehistub meiega koos.

Meil on miljard südant —
nad tuksuvad koos
ning nõuavad armastust,
õnne
ja rahu.
Ja selle nimel
meie kaks miljardit kätt
põimuvad sõpruses ühte,
lahutamatult,
jäädavalt!

1955

SELGITAVAID MÄRKUSI.

JOHANNES BARBARUS.

Elav monument.

«Oh ironie, sainte ironie, viens que je t'adore!» (pr.) — «Oh iroonia, püha iroonia, tule, et ma sind armastaksin!»

Hispaania.

Torquemada — Hispaania suurinkvisiitor (1420—1498), kelle ajal mõrvati tuleriidal umbes 9000 «ketserit».

Madridi all.

Goya (1746—1828), *Velázquez* (1599—1660) — hispaania kunstnikud.

«Mi padre, mi padre» (hisp.) — «Mu isa, mu isa».

Relvastatud värss.

«Inter arma non silent musae» (lad.) — «Relvade keskel (sõja ajal) muusad ei vaiki».

Võitmatu Moskva.

va banque (pr.) — panga (kogu summa) peale.

Kord mõõt saab täis.

lege artis (lad.) — «kunsti seaduse järgi».

Ühe kaotuse puhul.

Luuletus on kirjutatud Juhan Sütiste mälestuseks.

AUGUST ALLE.

Furor Teutonicus.

«In memoriam maledictam anno Domini MCMXVIII» (lad.) — «Neetud mälestuseks issanda aastal 1918».

«Pereat sub Jove Furor Teutonicus» (lad.) — «Kadugu taevalaotuse alt teutooni märatsus».

Karistai.

«Meil tuleb abi Lõvist ja Lükornist» — viide Briti riigivapile, kodanliku Eesti poolkoloniaalsele sõltuvusele lääne imperialistlikest riikidest.

Karmid rütmid II.

Pan-Euroopa — reaktsiooniliste poliitikategelaste poolt propageeritud Euroopa ühendriikide loomise plaan Esimese ja Teise imperialistliku maailmasõja vahel.

Briand — Prantsuse reaktsiooniline poliitikategelane.

«ebajumalaks untervits» — viide Hitleri kaprali-aukraadile.

Haakristi komeet.

«Kõneleb Zarathustra» — viide saksa reaktsioonilise filosoofi Nietzsche teosele «Nõnda kõneles Zarathustra» ja selles avaldatud inimvaenuliku filosoofia seosele saksa fašismiga.

Neandertal — org Saksamaal, kust leiti ürginimese luid.

«homo homini lupus est» (lad.) — «inimene on inimesele hundiks».

Kojad.

garden-party (ingl.) — aiapidu.

Massmõrvade laupäeval.

Reichstag — Saksa Riigipäevahoone Berliinis, mille hitlerlased 1933. aastal provokatsiooniks põlema süütasid. Endi käsilast, psühhopaati van der Lubbet, kes põlevas hoones vangistati, tahtsid hitlerlased demonstreerida kommunistina, et maailma silmis õigustada töölisliikumise verist tagakiusamist.

Göring, Röhm — fašistliku Saksamaa ninamehi.

Walhalla — võitluses langenute pidusaal germaani ja skandinaavia mütoloogias.

«Horst-Wessel» — sellenimelisest natslikust bandiidist loodud hitlerlaste sõjakas laul.

Presidendi sünd.

«kaenlas kaigas» — eesti vaps-fašiste nimetati kaikameesteks, sest nad ähvardasid kaikaga «korra majja teha».

Sirk, Rõuk ja *Larka* — vapside («vabadussõjalaste») fašistliku organisatsiooni ninamehi.

Emad — tütred.

«tütrel värvid üle tissi» — korporatsioonide, reaktsiooniliste üliõpilasorganisatsioonide üle rinna tõmmatav värviline lint.

Une hüved.

Epigramm Pätsu fašistliku diktatuuri ajal nõutud «vaikivast olekust», igasuguse opositsioonilise mõtte mahasurumisest.

«kõnnib Kihnus, istub Hiius» — fašismimeelsetele riigijuhtidele poliitiliselt vastuvõetamatuid isikuid saadeti välja Kihnu ja Hiiu saarele.

Marianne.

Marianne — Prantsusmaa allegooriline nimetus.

«alatu marssal» (Pétain) ja *«lurjus Laval»* — prantsuse reaktsioonilised poliitikud.

Jeanne d'Arc, «Orleani neitsi» — prantsuse rahvuskangelane (1412—1431).

JAAN KÄRNER.

Ei laula ma enam...

Luuletuses deklareerib autor vajadust tol ajal eesti luules moes olnud elukaugest lüürikast siirduda põletavate ühiskondlike teemade juurde.

Tänapäev.

«ja käivad Berliini—Rooma teel» — kolmekümnendail aastail sõlmiti fašistliku Saksamaa ja Itaalia vahel leping, nn. «Berliini—Rooma telg», millega taheti lämmatada kommunistlikku liikumist Lääne-Euroopas ja valmistuti agressiivseks sõjaks Nõukogude Liidu vastu.

Kodumaa-armastus.

Rubens — flaami kunstnik (1577—1640).

JOHANNES SEMPER.

Oktoober 1935.

«Uuel Ajastul juba on kolmteist ust» — Itaalia fašistlik režiim, alustades oma «ajaarvamist» fašistide võimuletulekust peale, märkis 1935. aastal oma iga aastaga XIII.

Vaikiv olek.

Vt. märkus Alle epigrammi «Une hüved» juurde.

H. Barbusse'i surma puhul.

Henri Barbusse — väljapaistev prantsuse kirjanik-kommunist (1873—1935).

Veerand sajandit.

«mida maapaost saabunu kuulutas / Soome vaksalis» — V. I. Lenini sotsialistlikule revolutsioonilé kutsuv kõne Petrogradi töölistele ja soldatitele, peetud Soome vaksali juures soomusautolt 3. aprillil 1917. aastal.

JUHAN SÜTISTE.

Matus.

Luuletus on kirjutatud kaitsepolitsei poolt surmatud kommunistliku töölistegelase Potini matuse puhul Tartus 1931. aastal.

Õhtulaul.

Ühisabi — kodanlik «heategevus»-organisatsioon.

Tuhas ja tules.

Pheidias — kreeka kujur (V saj. e. m. a.).

«Sünk Angelo» — Michelangelo — itaalia kunstnik (1475—1564).

Rodin — prantsuse skulptor (1840—1917).

«lõi hõbedase keisri-näo» — hõberaha tsaari-kujutusega.

«Need tõusid üles pinnalt soiselt» — viide Suurele Sotsialistlikule Oktoobrirevolutsioonile.

«Madrid ei ava väravaid» — poeemi kirjutamise ajal kestsid Madridis vabariiklaste kaitselahingud fašistlike mässajate ning interventide vastu.

Viljad ja veed.

«kui juhitavad demokraadid / kõik päris longu lasknud pää» — viide Eesti kodanlike riigitegelaste demagoogilisele jälgedesegamisele, kes püüdsid fašistlikku diktatuuri aastail 1934—1940 kujutada mingi «juhitava demokraatiana».

Garbo — Rootsist pärinev Hollywoodi filmi-«staar».

«Ja ühe-mütsi mõtteränd» jj. — luuletaja naeruvääristab siin fašistliku diktatuuri ajal propageeritud «töö-eestlust» ja «rahvusterviklust».

Tartu ja Tallinn.

Jazõkov — vene luuletaja (1803—1847), õppis aastail 1822—1829 Tartu ülikoolis.

«Kolp õõtsus kolmevärviline» — viide korporatsioonide värvimütsile.

«mul soojalt soovitati Harkut» — Harku vanglat.

Kant (1724—1804), *Hegel* (1770—1831) — saksa idealistlikud filosoofid.

Verlaine — prantsuse kirjanik (1844—1896).

«mu viisid Montenegro taha» — viide Sütiste Balkani-reisile 1933. aastal.

Whitman — ameerika luuletaja (1819—1892).

Maakera pöördub itta.

«Kus vendade voor! Kus ungari täkkude tall» — diktaator-president K. Päts paigutas oma vennad riigiasutuste hästitasutavaile ametikohtadele; Ungari fašistlik diktaator Horthy kinkis talle täkud.

Gruusiale.

«su poegi kasvatas» — Tartu ülikoolis õppis revolutsioonieelsel ajal teiste tsaari-Venemaa rahvaste üliõpilaste hulgas ka grusiinlasi.

Tamerlan — mongoli maadevallutaja (1336—1405).

Rustaveli — gruusia luuleklassik (XII saj. m. a. j.).

«suur, julge inime — töörahva võimas juht» — J. V. Stalin.

«on Majakovski too» — Vl. Majakovski (1893—1930) sündis Gruusias, Bagdadi (praegu Majakovski) külas.

Viis vangi.

«too, kellel «Jumal meiega» on vööl» — hitlerliku armee sõdurid kandsid vöörihma, mille pandlal olid sõnad «Gott mit uns» — «Jumal meiega». Vt. ka «Arm», 29. sonett: *«vööd ehib jumal»*.

MART RAUD.

Aaspalu Andres.

«maaliidust vägevaks vapsiks» — maaliit — eesti kulakute partei.

Viktor Kingissepp.

«käib kättemaksu tulekuma tõus» — 1905. aasta revolutsioon.

PAUL RUMMO.

Tervitus.

Aufwiedersehen! (sks.) — jällenägemiseni!

Puhkuse päevik.

«Люблю тебя» — «armastan sind!»

Heine — saksa luuletaja (1797—1856); *«Lorelei»* — tema populaarne luuletus.

ротозей — tölplane, «molutaja».

Colas Breugnon — prantsuse kirjaniku R. Rolland'i (1866—1944) samanimelise romaani kangelane.

«Donna Klaara» — lääne banaalne šlaager.

«Demjani kalasupi-valm» — vene valmidemeistri Krõlovi (1768—1844) valm «Demjani kalasupp».

KERSTI MERILAAS.

Võrdlev keeleteadus.

Verboten! (sks.) — keelatud!
Vperjot! (vene k.) — edasi!

AUGUST SANG.

Laulikule.

Kirjutatud ühiskondlikke vastuolusid kinnimätsiva, elu lakeeriva «tööeestluse» luule vastu.

Kuldsüda — kodanliku «heategevuse» variserlik-demagoogiline silt.

DEBORA VAARANDI.

Dolores Ibarruri.

Dolores Ibarruri, hüüdnimega Passionaria — Hispaania Kommunistliku Partei juht.

RALF PARVE

Teeristil.

«Na, vozmiite tabakuu!» (vene k.) — «Noh, võtke tubakat!»

Ameerika romaan.

Miller, Wood — bulvarikirjanikud.

«Mein Kampf» — Hitleri raamat «Minu võitlus».

ÕIENDUS

«Eesti luule antoloogia» I köites palutakse parandada järgmised vead:

Lk. 59 viimane rida tuleb lugeda:

oma talupoisile.

Lk. 60 esimene rida tuleb lugeda:

Talupojal kartuseta

Lk. 412 luuletuse **«Ei jäänud»** kommentaar tuleb lugeda L. Koidula luuletuste kommentaaride hulka kuuluvaks.

LUULETUSTE PEALKIRJADE REGISTER.

Aaspalu Andres. *M. Raud* . 218
Aeg on saabund. *J. Barbarus* 21
Agul I. *A. Alle* 42
Ainult. *A. Alle* 53
Aitäh, Toomas! *M. Kesamaa* . 442
Alla Mari. *D. Vaarandi* . . 396
Ameerika romaan. *R. Parve* . 429
Ants Ablas. *B. Alver* . . . 259
Arm. *J. Sütiste* 175

«Demokraadi» unenägu.
A. Alle 58
Diagnoos. *P. Rummo* . . . 282
Dieetiku mure. *P. Rummo* . 299
Dolores Ibarruri. *D. Vaarandi* 391

Eesti pastoraal. *A. Alle* . . 37
Eesti päev. *A. Alle* 40
Ei laula ma enam... *J. Kärner* 63
Ei ole kahklust. *E. Hiir* . . 193
Ei taha sõda. *M. Veetamm* . 269
Ei tundnud ära. *J. Barbarus* 33
Ei unusta. *J. Semper* . . . 103
Ei vaikida saa. *J. Semper* . . 105
Elav monument. *J. Barbarus* 7
Elektrik. *M. Kesamaa* . . . 441
Elu. *A. Antson* 126
Elust mu ümber. *J. Barbarus* 9
Ema. *M. Veetamm* 274
Emad — tütred. *A. Alle* . . 56
Ema laul. *E. Hiir* 189
Emale. *D. Vaarandi* . . . 380
Enesekriitika. *P. Rummo* . . 283
Ennem Kesselaid see liigub.
J. Smuul 473
Ennustus. *J. Kärner* 67
Epiloog. *A. Alle* 41
Esimees ja zootehnik.
M. Veetamm 270
Esimene sügis. *V. Beekman* . 535
Estonia. *P. Rummo* 280
Et õunapuud õitseksid.
J. Smuul 480

Fašistide võidukisa kuuldes.
J. Semper 99
Finaal. *A. Antson* 123
Furor Teutonicus. *A. Alle* . . 39

Grotesk. *A. Alle* 44
Gruusiale. *J. Sütiste* 171

Haakristi komeet. *A. Alle* . . 48
H. Barbusse'i surma puhul.
J. Semper 100
Hall reisikiri. *J. Barbarus* . 8
Hangetanud teel. *M. Nurme* 408
Hauakiri. *J. Kärner* 67
Heinal. *P. Rummo* 296
Hispaania. *J. Barbarus* . . . 15
Hommik. *K. Merilaas* . . . 343
Hommik lennukiga. *M. Raud* 208
Hommik rannas. *M. Nurme* . 413
Hällilaul. *E. Niit* 521
Härrasärimees. *A. Antson* . . 126

Idamerel. *J. Sütiste* 139
Igatsus. *J. Semper* 104
Ilusa ilmaga. *M. Nurme* . . 408
Isa ja poeg. *A. Kaal* . . . 334
Isa sõnad. *E. Hiir* 192
«Iseseisvuse ikke all».
A. Kaal 329

Johannes Barbaruse mälestuseks. *A. Alle* 61
Julmad tähised. *A. Alle* . . . 56
Jõuluingli nauding.
A. Antson 125
Jälle kodupinnal. *J. Barbarus* 32

Järelehüüe õistele istungitele. *U. Laht* 503
Järvesuu poiste brigaad. *J. Smuul* 465

Kaarnamäe ballaad. *J. Kärner* 84
Kaheksateistkümnes kevad. *V. Beekman* 532
Kaks kalameest. *R. Parve* . . 434
Kaks kuuske. *M. Raud* . . . 245
Kaks lapsepõlve. *M. Veetamm* 265
Kaks saarlast. *B. Alver* . . . 259
Kanaarilind. *F. Kotta* . . . 307
Kangelaskalmul. *R. Parve* . 437
Kantsler. *B. Alver* 260
Karistai. *A. Alle* 39
Karjane. *B. Alver* 263
Karmid rütmid I. *A. Alle* . . 46
Karmid rütmid II. *A. Alle* . . 47
Kasahstani noorus. *D. Vaarandi* 366
Kaskede lehtides. *J. Kärner* . 86
Kaugel eemal. *E. Hiir* . . . 194
Keda seal väraval ootad siis sa? *J. Smuul* 474
Kes andis õiguse? *J. Kärner* 83
Kevade laul. *E. Niit* 522
Kevademälestusi. *J. Kärner* . 64
Kevad lindudega. *D. Vaarandi* 405
Kevadöö l. *R. Parve* 435
Kindakiri. *M. Raud* 207
Kirgastus. *M. Raud* 201
Kiri. *M. Raud* 211
Kiri. *J. Semper* 115
Kodanlik arvustaja. *A. Antson* 124
Koduküla noorikud. *M. Nurme* 415
Kodulinn. *D. Vaarandi* . . . 365
Kodulinn Tallinn. *P. Rummo* 360
Kodumaa. *F. Kotta* 321
Kodumaa-armastus. *J. Kärner* 79
Koduteel. *M. Raud* 216
Koduteel. *P. Rummo* 278
Koduunelm. *J. Barbarus* . . 27
Kodu-unelm. *J. Kärner* . . . 91
Koerad. *F. Kotta* 309
Kohtumine purustatud kodulinnaga 1944. *F. Kotta* . . 303
Kojad. *A. Alle* 50
Kojutulek. *J. Kärner* 94
Kolhoosi maimarss 1954. *U. Laht* 511
Kolhoositar. *F. Kotta* . . . 311
Koolist koju. *R. Parve* . . . 420
Koputus. *J. Sütiste* 132
Kord mõõt saab täis. *J. Barbarus* 26
Koreale. *M. Raud* 235
Kraavid läbi Ravassaare. *V. Villandi* 514
Kuidas kalamehed elavad. *J. Smuul* 493
Kuidas Koguva küla käis punavooris. *J. Smuul* . . . 453
Kuidas leiti nääripuu. *E. Niit* 523
Kuldne kesktee. *A. Sang* . . 355
Kuula ja pane tähele. *K. Merilaas* 349
Kuuseokas. *U. Laht* 506
Kõik üles viimseni. *J. Semper* 101
Käskjalg. *J. Semper* 114
Külmad ahjud. *M. Raud* . . 211
Külv. *M. Veetamm* 267
Külviajal. *J. Kärner* 69
Külviajal. *P. Viiding* . . . 255
Künnil. *M. Raud* 201

Lahkumine. *A. Sang* 355
Laine. *A. Kaal* 332
Laisad poisid. *D. Vaarandi* . 405
Lapse suvi. *J. Kärner* . . . 72
Laulikule. *A. Sang* 356
Laul pojast. *B. Alver* . . . 262
Laulud ei lõpe. *M. Raud* . . 247
Lauluisa noorusmail. *P. Rummo* 287
Lenin. *J. Barbarus* 20
Leningrad kevadõites. *J. Barbarus* 31
Leningrad sõja päevil. *J. Barbarus* 24
Leningrad—Uural—Moskva. *J. Kärner* 88
Lenini raamatukogus. *D. Vaarandi* 367
Lihtne lohutus. *J. Barbarus* . 18
Lihtne viis. *J. Kärner* . . . 65
Lihtsalt. *J. Sütiste* 136
Liiga suur suutäis. *A. Alle* . 62
Linda. *M. Nurme* 409
Lindude kevad. *M. Raud* . . 206

Lipukandja. *K. Merilaas* . . 344
Luule klassivõitlus.
J. Barbarus 13
Luule kohus. *J. Kärner* . . . 87
Luulevendlus. *J. Barbarus* . . 28
Lõikus. *P. Viiding* 257
Lõikuselaul. *D. Vaarandi* . . 381
Lõikuslaul. *A. Antson* . . . 124
Lõpu algus. *A. Alle* 60
Lõõ puruks neetud sõja käed!
D. Vaarandi 402
Lüüriline. *V. Beekman* . . . 536

Maakera pöördub itta.
J. Sütiste 165
Madridi all. *J. Barbarus* . . 15
Magav tütarlaps. *I. Sikemäe* 363
Mai tuli. *J. Smuul* 449
Maiõhtu. *J. Smuul* 475
Ma olen uhke sulle.
D. Vaarandi 368
Marianne. *A. Alle* 60
Massmõrvade laupäeval.
A. Alle 51
Matkalaul. *P. Rummo* . . . 279
Matus. *J. Sütiste* 129
Matus pargis. *A. Kaal* . . . 327
Ma tõstan kaebust. *J. Kärner* 68
Meeste laul. *I. Sikemäe* . . . 364
Meie jõud. *J. Kärner* 81
Metsapere laulikud. *F. Kotta* 312
Mida rääkis kalur Peeter Hülgekütt. *J. Smuul* . . . 450
Miks tahan Eestisse. *A. Kaal* 325
Miljonitehäälselt. *E. Hiir* . . 199
Millest laulad, künnilind?
H. Angervaks 253
Mina ise. *B. Alver* 263
Mina — kommunistlik noor.
J. Smuul 485
Mis jutustas rätsep. *F. Kotta* 304
Moraal. *A. Alle* 58
Moskva kodanik. *A. Kaal* . . 340
Musta mere rannal. *A. Sang* 358
Mutrivõti. *V. Beekman* . . . 529
Mõte kodust. *J. Kärner* . . . 80
Mõõk ühes käes. *J. Semper* . 116
Mälestusi isast. *J. Smuul* . . 447

Nad arvavad. *J. Semper* . . 120
Nad röövisid. *J. Semper* . . 102
Nagu koolipapa. *F. Kotta* . . 319
Naisele. *F. Kotta* 322
Neil päevil. *J. Semper* . . . 101
Nikolai Kolomiets. *M. Raud* . 224
«Noored kogu maailmas».
D. Vaarandi 392
Noore maailma laul.
V. Beekman 537
Noor vanadus. *M. Kesamaa* . 439
Nägu. *J. Sütiste* 137
Nürnbergi protsessilt.
A. Kaal 331

Ohakas. *R. Parve* 432
Oktoober. *A. Alle* 38
Oktoober. *M. Raud* 204
Oktoober 1935. *J. Semper* . . 97
Okupeeritud Eesti I. *A. Alle* 59
Olümpos. *J. Barbarus* . . . 17
Otsustaja. *E. Hiir* 195

Paju. *J. Smuul* 496
Partisanid I. *M. Raud* . . . 210
Partisan Tammemets.
M. Raud 214
Peidetud talent. *A. Kaal* . . 338
Peterhofi legend. *V. Beekman* 527
Petrooleum. *J. Smuul* . . . 482
Pidage vastu, vennad!
A. Alle 58
Pidu katku ajal. *J. Semper* . 113
Piiril. *M. Raud* 232
Pillimees. *R. Parve* 423
Pirita jõel. *H. Angervaks* . . 252
Poeem Stalinile. *J. Smuul* . . 476
Pojale. *R. Parve* 428
Pojale. *M. Raud* 202
Presidendi sünd. *A. Alle* . . 54
Puhastus. *J. Semper* 98
Puhkuse päevik. *P. Rummo* . 290
Puhtevird. *E. Hiir* 191
Punane mälestus. *J. Sütiste* . 127
Punasel väljakul. *A. Kaal* . . 337
Puškini haual. *F. Kotta* . . . 310
Puškinile. *J. Semper* 118
Puškinit lugedes. *J. Sütiste* . 142
Põrandaalune paviljon.
U. Laht 501
Põrsad. *J. Sütiste* 141
Päevikuleht. *P. Rummo* . . . 277
Pärast tuisku. *M. Kesamaa* . 444
Pärna all. *A. Sang* 360
Pürgimus. *J. Barbarus* . . . 19

Relvastatud värss. *J. Barbarus* 23
Relvile, rahvas! *M. Raud* . . 209
Riigikogu. *A. Alle* 41
Riigilipu all. *J. Sütiste* . . . 130
Riiklik kadrill. *A. Antson* . . 124
Ringmängulaul. *P. Rummo* . 284
Ristkõlad. *E. Hiir* 190
Robeson laulab. *V. Beekman* 534
Rukkikülv. *F. Kotta* 310
Ruunat Pegasus. *A. Alle* . . 38
Rüblik. *J. Sütiste* 134

Saja, vihmake! *V. Villandi* . 518
Sakslaste taevas. *A. Alle* . . 60
Sammuv ekskavaator. *P. Rummo* 286
Sel hommikul. *J. Semper* . . 109
Septembriõhtune nägemus. *J. Kärner* 66
Siga. *F. Kotta* 308
Silmatera. *M. Raud* 239
Sind ei unustand ma ära. *P. Viiding* 255
Sind tervitame. *P. Rummo* . 279
Sirgukesele. *J. Semper* . . . 110
Soome-reisi märkmikust. *R. Parve* 421
Stalingrad. *J. Semper* . . . 112
Sumisevad metsad. *D. Vaarandi* 370
Surematus. *M. Raud* 212
Suveöö. *F. Kotta* 322
Sõnum. *E. Hiir* 196
Sügissünge. *J. Kärner* . . . 74
Sünnimaale. *J. Kärner* . . . 78

Tagamõisa randadel. *D. Vaarandi* 382
Tagasi tulles. *R. Parve* . . . 417
Talgud Lööne soos. *D. Vaarandi* 373
Tallinna detsember (1924). *R. Parve* 425
Tammed. *M. Raud* 236
Tankid Tartu teel. *A. Kaal* . 326
Tartu ja Tallinn. *J. Sütiste* . 158
Tartu vabastamise päeval. *J. Kärner* 93
Tasujad. *J. Kärner* 80
Teeristil. *R. Parve* 418
Tervitus. *J. Kärner* 77
Tervitus. *P. Rummo* 283
Tervitus saabuvaile spetsidele. *U. Laht* 508
Tervitus teile, võidukad väed. *J. Sütiste* 185
Te tulite. *J. Sütiste* 183
Traktorist. *V. Villandi* . . . 513
Traktoristi laul. *H. Angervaks* 251
Tuhandeid tulesid sädelev tee. *P. Rummo* 285
Tuhas ja tules. *J. Sütiste* . . 146
Tulevikku. *J. Kärner* 73
Turbalõikajad. *K. Merilaas* . 353
Tuvid. *R. Parve* 428
Tõotus. *J. Kärner* 92
Tõusik. *J. Kärner* 63
Tähised. *J. Kärner* 75
Tänapäev. *J. Kärner* 73
Töö ja võitlus. *P. Rummo* . . 278
Töölisele. *A. Antson* 123
Töölt. *M. Raud* 212
Töölaul. *M. Raud* 217
Tööorjade rünnulaul. *J. Kärner* 68
Tütarlaps I. *J. Smuul* . . . 473
Tüüp. *J. Barbarus* 7

Une hüved. *A. Alle* 56
Unelaul. *J. Kärner* 70
Uni sõuab. *M. Nurme* . . . 413
Usbeklanna. *M. Nurme* . . . 407
Uued silmad. *M. Raud* . . . 212
Uus kevadelaul. *J. Kärner* . . 77
Uus kool. *M. Raud* 234
Uus paat. *D. Vaarandi* . . . 395

Vabadik. *B. Alver* 261
Vabadus. *A. Antson* 123
Vaevamägede mailt. *J. Sütiste* 128
Vahtra surm. *F. Kotta* . . . 320
Vaikiv olek. *J. Semper* . . . 98
Vale tõuseb. *A. Alle* 54
Valgel ööl. *A. Kaal* 333
Valuline maa. *E. Hiir* . . . 190
Vana laulik. *M. Kesamaa* . . 445
Vana töömees. *R. Parve* . . . 424
Vana türklane. *J. Sütiste* . . 139
Vang. *A. Antson* 125
Vastne kevad. *E. Hiir* . . . 198
Veerand sajandit. *J. Semper* . 106
«Vend». *A. Antson* 126
Vene naine. *P. Rummo* . . . 283
Vene rahvas. *E. Hiir* 197

Viinamarjakoguja. *K. Merilaas* 354
Viis vangi. J. Sütiste . . . 173
Viktor Kingissepp. *M. Raud* . 230
Viljad ja veed. *J. Sütiste* . . 150
Võiduhommik. *A. Kaal* . . . 327
Võidulaul. *J. Barbarus* . . . 35
Võit. *J. Kärner* 95
Võitmatu Moskva.
J. Barbarus 25
Võrdlev keeleteadus.
K. Merilaas 346
Võšinski kõne. *A. Kaal* . . . 339
Väike tüdruk. *J. Kärner* . . . 71
Värssmärkmeid. *F. Kotta* . . 318

Õhtu. *P. Rummo* 298
Õhtu Jalta rannal. *R. Parve* . 427
Õhtulaul. *J. Sütiste* 133
Õhtused saalid. *M. Raud* . . 213
Õnn. *E. Niit* 521
Õnnehitaja. *M. Veetamm* . . 268
Õnnevalaja. *A. Kaal* 335
Õitsev taevas. *J. Barbarus* . 29
Õpilane. *A. Sang* 357
«Õpi rahvalt — rahvas teab!»
U. Laht 499

Ämblik koob võrku.
J. Barbarus 13

Öised hääled. *R. Parve* . . . 435
Öö laagris. *V. Beekman* . . 531

Ühe kaotuse puhul.
J. Barbarus 34

SISUKORD.

Eessõna 5

JOHANNES BARBARUS.

Tüüp 7
Elav monument 7
Hall reisikiri 8
Elust mu ümber [katkendid] 9
Ämblik koob võrku 13
Luule klassivõitlus 13
Hispaania 15
Madridi all 15
Olümpos 17
Lihtne lohutus 18
Pürgimus 19
Lenin 20
Aeg on saabund 21
Relvastatud värss 23
Leningrad sõja päevil [katkend] 24
Võitmatu Moskva 25
Kord mõõt saab täis 26
Koduunelm 27
Luulevendlus 28
Õitsev taevas 29
Leningrad kevadõites . . . 31
Jälle kodupinnal 32
Ei tundnud ära 33
Ühe kaotuse puhul 34
Võidulaul 35

AUGUST ALLE.

Eesti pastoraal 37
Ruunat Pegasus 38
Oktoober 38
Furor Teutonicus 39
Karistai 39
Eesti päev 40
Riigikogu 41
Epiloog 41
Agul I 42
Grotesk 44
Karmid rütmid I 46
Karmid rütmid II 47
Haakristi komeet 48
Kojad 50
Massmõrvade laupäeval . . 51
Ainult 53
Presidendi sünd 54
Vale tõuseb 54
Emad — tütred 56
Une hüved 56
Julmad tähised 56
«Demokraadi» unenägu . . 58
Moraal 58
Pidage vastu, vennad! . . . 58
Okupeeritud Eesti I . . . 59
Lõpu algus 60
Sakslaste taevas 60
Marianne 60
Johannes Barbaruse mälestuseks 61
Liiga suur suutäis 62

JAAN KÄRNER.

Ei laula ma enam 63
Tõusik 63
Kevademälestusi 64
Lihtne viis 65
Septembriõhtune nägemus . 66
Hauakiri 67
Ennustus 67
Ma tõstan kaebust 68
Tööorjade rünnulaul 68
Külviajal 69
Unelaul 70
Väike tüdruk 71
Lapse suvi 72
Tänapäev 73
Tulevikku 73
Sügissünge 74
Tähised 75
Uus kevadelaul 77
Tervitus 77
Sünnimaale 78
Kodumaa-armastus 79
Mõte kodust 80
Tasujad 80
Meie jõud 81
Kes andis õiguse? 83
Kaarnamäe ballaad 84
Kaskede lehtides 86
Luule kohus 87
Leningrad—Uural—Moskva . 88
Kodu-unelm 91
Tõotus 92
Tartu vabastamise päeval . . 93
Kojutulek 94
Võit 95

JOHANNES SEMPER.

Oktoober 1935 97
Vaikiv olek 98
Puhastus 98
Fašistide võidukisa kuuldes . 99
H. Barbusse'i surma puhul . 100
Kõik üles viimseni 101
Neil päevil 101
Nad röövisid 102
Ei unusta 103
Igatsus 104
Ei vaikida saa 105
Veerand sajandit 106
Sel hommikul 109
Sirgukesele 110
Stalingrad 112
Pidu katku ajal 113
Käskjalg 114
Kiri 115
Mõõk ühes käes 116
Puškinile 118
Nad arvavad 120

ALEKSANDER ANTSON.

Vabadus 123
Töölisele 123
Finaal 123
Riiklik kadrill 124
Lõikuslaul 124
Kodanlik arvustaja 124
Jõuluingli nauding 125
Vang 125
«Vend» 126
Härrasärimees 126
Elu 126

JUHAN SÜTISTE.

Punane mälestus 127
Vaevamägede mailt 128
Matus 129
Riigilipu all 130
Koputus 132
Ohtulaul 133

Rüblik 134
Lihtsalt 136
Nägu 137
Vana türklane 139
Idamerel 139
Põrsad 141
Puškinit lugedes 142
Tuhas ja tules [katkend] . . 146
Viljad ja veed [katkendid] . 150
Tartu ja Tallinn [katkendid] . 158
Maakera pöördub itta . . . 165
Gruusiale 171
Viis vangi [katkendid] . . . 173
Arm [katkendid] 175
Te tuliite 183
Tervitus teile, võidukad väed! 185

ERNI HIIR.

Ema laul 189
Valuline maa 190
Ristkõlad 190
Puhtevird 191
Isa sõnad 192
Ei ole kahklust 193
Kaugel eemal 194
Otsustaja 195
Sõnum 196
Vene rahvas 197
Vastne kevad 198
Miljonitehäälselt 199

MART RAUD.

Künnil 201
Kirgastus 201
Pojale 202
Oktoober 204
Lindude kevad 206
Kindakiri 207
Hommik lennukiga 208
Relvile, rahvas! 209
Partisanid I 210
Külmad ahjud 211
Kiri 211
Surematus 212
Töölt 212
Uued silmad 212
Ohtused saalid 213
Partisan Tammemets . . . 214
Koduteel 216
Töölaul 217
Aaspalu Andres 218
Nikolai Kolomiets 224
Viktor Kingissepp 230
Piiril 232
Uus kool 234
Koreale 235
Tammed 236
Silmatera [katkendid] . . . 239
Kaks kuuske 245
Laulud ei lõpe 247

HUGO ANGERVAKS.

Traktoristi laul 251
Pirita jõel 252
Millest laulad, künnilind? . . 253

PAUL VIIDING.

Sind ei unustand ma ära . . 255
Külviajal 255
Lõikus 257

BETTI ALVER.

Ants Ablas 259
Kaks saarlast 259
Kantsler 260
Vabadik 261
Laul pojast 262
Mina ise 263
Karjane 263

MUIA VEETAMM.

Kaks lapsepõlve 265
Külv 267
Õnneehitaja 268
Ei taha sõda 269
Esimees ja zootehnik 270
Ema 274

PAUL RUMMO.

Päevikuleht 277
Koduteel 278
Töö ja võitlus 278
Matkalaul 279
Sind tervitame 279
Estonia 280
Diagnoos 282
Tervitus 283
Enesekriitika 283
Vene naine 283
Ringmängulaul 284
Tuhandeid tulesid sädelev tee 285
Sammuv ekskavaator . . . 286
Lauluisa noorusmail:
Jõepere 287
Kaarlimõisa 288
Ohulepa 289
Puhkuse päevik [katkendid] . 290
Heinal 296
Õhtu 298
Dieetiku mure 299
Kodulinn Tallinn 300

FELIX KOTTA.

Kohtumine purustatud kodulinnaga 1944 303
Mis jutustas rätsep 304
Kanaarilind 307
Siga 308
Koerad 309
Puškini haual 310
Rukkikülv 310
Kolhoositar 311
Metsapere laulikud 312
Värssmärkmeid:
Kombed 318
Spetsialist 319
Lõuaste 319
Nagu koolipapa 319
Vahtra surm 320
Kodumaa 321
Naisele 322
Suveöö 322

AIRA KAAL.

Miks tahan Eestisse 325
Tankid Tartu teel 326
Matus pargis 327
Võiduhommik 327
«Iseseisvuse ikke all» . . . 329
Nürnbergi protsessilt:
Viimne fritsupaar . . . 331
Kaitsekõne 331
Laine 332
Valgel ööl 333
Isa ja poeg 334
Õnnevalaja 335
Punasel väljakul 337
Peidetud talent 338
Võšinski kõne 339
Moskva kodanik 340

KERSTI MERILAAS.

Hommik 343
Lipukandja 344
Võrdlev keeleteadus 346
Kuula ja pane tähele . . . 349
Turbalõikajad 353
Viinamarjakoguja 354

AUGUST SANG.

Kuldne kesktee 355
Lahkumine 355
Laulikule 356
Õpilane 357
Musta mere rannal 358
Pärna all 360

ILMAR SIKEMÄE.

Magav tütarlaps 363
Meeste laul 364

DEBORA VAARANDI.

Kodulinn 365
Kasahstani noorus 366
Lenini raamatukogus . . . 367
Ma olen uhke sulle 368
Sumisevad metsad 370
Talgud Lööne soos 373
Emale 380
Lõikuselaul 381
Tagamõisa randadel 382
Dolores Ibarruri 391
«Noored kogu maailmas . . .» . 392
Uus paat 395
Alla Mari [katkendid] . . . 396
Lõö puruks neetud sõja käed! 402
Kevad lindudega 405
Laisad poisid 405

MINNI NURME.

Usbeklanna 407
Hangetanud teel 408
Ilusa ilmaga 408
Linda 409
Uni sõuab 413
Hommik rannas 413
Koduküla noorikud 415

RALF PARVE.

Tagasi tulles 417
Teeristil 418
Koolist koju 420
Soome-reisi märkmikust:
Õhtu sadamas 421
Pildike tänavalt 422
Pillimees 423
Vana töömees 424
Tallinna detsember (1924) . 425
Õhtu Jalta rannal 427
Tuvid 428
Pojale 428
Ameerika romaan 429
Ohakas 432
Kaks kalameest 434
Kevadööl 435
Öised hääled 435
Kangelaskalmul 437

MANIVALD KESAMAA.

Noor vanadus 439
Elektrik 441
Aitäh, Toomas! 442
Pärast tuisku 444
Vana laulik 445

JUHAN SMUUL.

Mälestusi isast 447
Mai tuli 449
Mida rääkis kalur Peeter Hülgekütt 450
Kuidas Koguva küla käis punavooris 453
Järvesuu poiste brigaad [katkendid] 465
Tütarlaps I 473
Ennem Kesselaid see liigub . 473
Keda seal väraval ootad siis sa? 474
Maiõhtu 475
Poeem Stalinile [katkend] . 476
Et õunapuud õitseksid . . . 480
Petrooleum 482
Mina — kommunistlik noor [katkend] 485
Kuidas kalamehed elavad:
Kalamees naerab . . . 493
Joosep 494
Ott 495
Paju 496

UNO LAHT.

«Õpi rahvalt — rahvas teab!» 499
Põrandaalune paviljon . . . 501
Järelehüüe õistele istungitele 503
Kuuseokas 506
Tervitus saabuvaile spetsidele 508
Kolhoosi maimarss 1954 . . 511

VALEERIA VILLANDI.

Traktorist 513
Kraavid läbi Ravassaare . . 514
Saja, vihmake! 518

ELLEN NIIT.

Õnn 521
Hällilaul 521
Kevade laul 522
Kuidas leiti nääripuu . . . 523

VLADIMIR BEEKMAN.

Peterhofi legend 527
Mutrivõti 529
Öö laagris 531
Kaheksateistkümnes kevad . 532
Robeson laulab 534
Esimene sügis 535
Lüüriline 536
Noore maailma laul 537

Selgitavaid märkusi 539
Luuletuste pealkirjade register 545

АНТОЛОГИЯ
ЭСТОНСКОЙ ПОЭЗИИ

II

На эстонском языке

Оформление А. Коэметса

Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярну маантээ 10

*

Toimetaja E. Hiedel

Kunstiline toimetaja H. Vitsur

Tehniline toimetaja O. Kasemets

Korrektorid E. Männik ja A. Pervik

Ladumisele antud 27. X 1955. Trükkimisele antud 29. XI 1955. Paber 60×92, 1/16. Trükipoognaid 34,75 + 27 lisalehte. Arvutuspoognaid 29,47. Trükiarv 9000. MB-19041. Trükikoda «Punane Täht», Tallinn, Pikk tänav 54/58.
Tellimise nr. 151.

Hind rbl. 15.60

7—4

II
A
20852
3586601

TÜ RAAMATUKOGU
1 0300 00358660 1